

การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

วิทยานิพนธ์

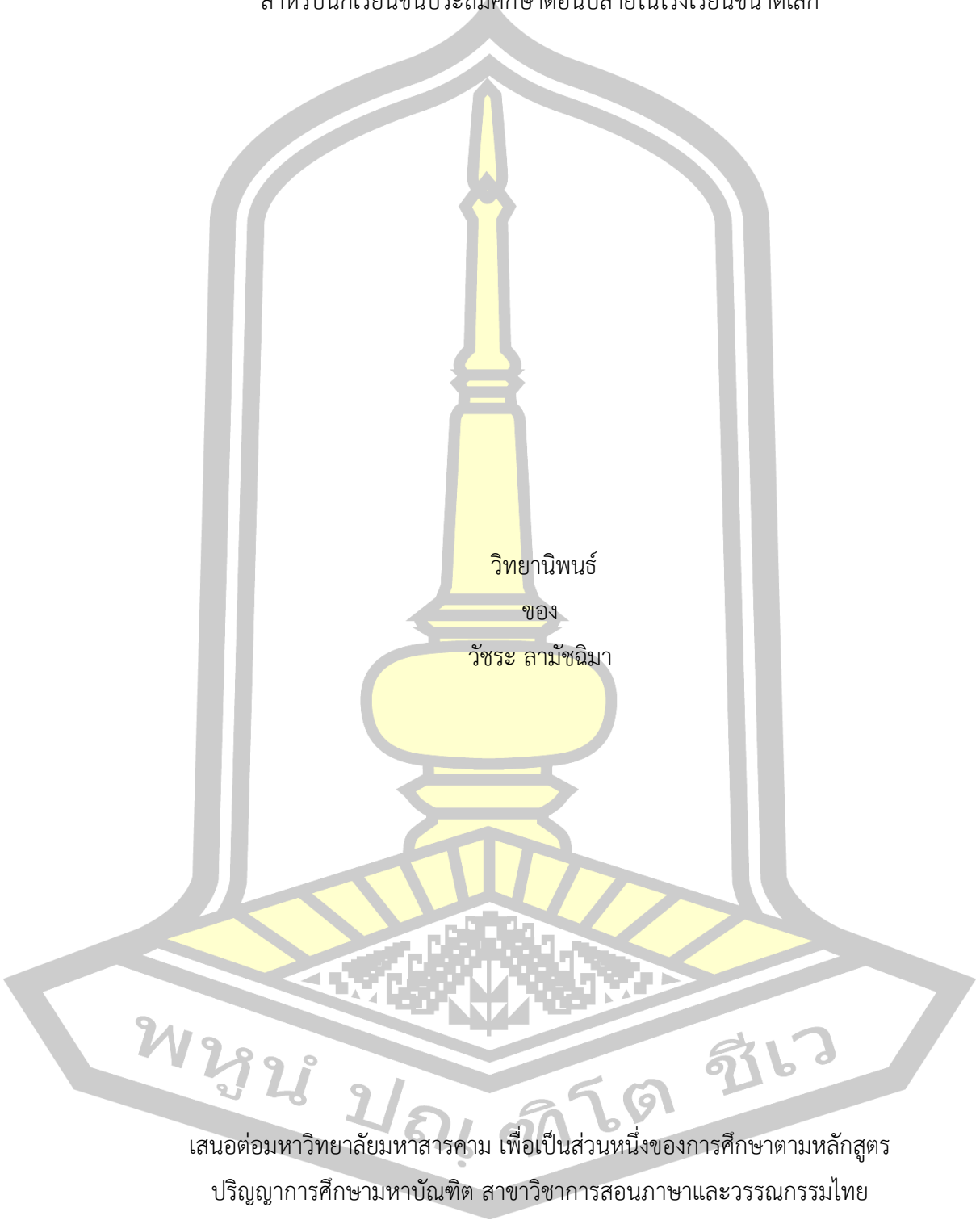
ของ

วัชระ ลามัชฉิมา

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย
พฤษภาคม 2567

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

วิทยานิพนธ์

ของ

วัชระ ลามัชฉิมา

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย

พฤษภาคม 2567

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

A Construction of a Reading Promotion Module on “Song Poom Phoom Muang Mahasarakham” for Upper Elementary in the Small Primary Schools

Watchara Lamatchima

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements

for Master of Education (Thai Language and Literary Works)

May 2024

Copyright of Mahasarakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนายวัชระ ลามัชฉิมา แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(อ. ดร. โสภี อุ่นทะยา)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผศ. ดร. สมัย วรรณอุดร)

.....กรรมการ
(ผศ. ดร. ณัฐกฤตา นามมนตรี)

.....กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(ผศ. ดร. อนุชา พิมศักดิ์)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(รศ. ดร. นิตยา วรรณกิตร์)
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

.....
(รศ. ดร. กริสน์ ชัยมูล)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

พหุน ปณฺฑิโต ธีโร

ชื่อเรื่อง การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก
ผู้วิจัย วัชระ ลามัชฉิมา
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมัย วรรณอุดร
ปริญญา การศึกษามหาบัณฑิต **สาขาวิชา** การสอนภาษาและวรรณกรรมไทย
มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม **ปีที่พิมพ์** 2567

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก มีความมุ่งหมายในการวิจัย คือ 1) เพื่อออกแบบพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก 2) เพื่อประเมินและสะท้อนคิดต่อนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ผลการศึกษาพบว่า 1) การออกแบบและพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ทั้ง 10 หน่วยการเรียนรู้ พบว่า หน่วยการเรียนรู้ที่มีคุณภาพสูงสุด คือ หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 เล่าเรื่องราวปรางค์กู่คู่เมือง มีค่าความเหมาะสมอยู่ที่ระดับ 4.76 ระดับคุณภาพ เหมาะสมมากที่สุด หน่วยการเรียนรู้ที่มีคุณภาพน้อยที่สุด คือ หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ลำนำเสียงกลองยาว และหน่วยการเรียนรู้ที่ 7 ลือนามพระธาตุนาดูน ซึ่งมีระดับคุณภาพเท่ากันคือ 4.59 ระดับคุณภาพเหมาะสมมากที่สุด เมื่อพิจารณานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นรายด้านทั้ง 6 ด้าน พบว่าด้านที่มีคุณภาพสูงสุด คือ ด้านคุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม มีค่าความเหมาะสมอยู่ที่ระดับ 4.80 ระดับคุณภาพ มีความเหมาะสมมากที่สุด ด้านที่มีคุณภาพต่ำสุดจากการประเมินคือ ด้านรูปแบบของนวัตกรรม ระดับความเหมาะสมอยู่ที่ 4.54 ระดับคุณภาพ มีความเหมาะสมมากที่สุด คุณภาพในภาพรวมของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็กทั้งชุดก่อนการนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง มีค่าคุณภาพอยู่ที่ 4.67 ระดับคุณภาพ เหมาะสมมากที่สุด 2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาโดยการประเมินนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนขนาดเล็ก ของกลุ่มตัวอย่าง จะพบว่า คุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก มีระดับคุณภาพรายด้านทุกด้าน อยู่ระดับเหมาะสมมากที่สุด เมื่อนำมาหาค่าเฉลี่ยเพื่อประเมินคุณภาพโดยรวมของนวัตกรรมที่ประเมินจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่ามีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 4.79 ระดับคุณภาพ มีความเหมาะสมมากที่สุด ทั้งนี้ เนื่องจากการพัฒนา

นวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” มีการศึกษาค้นคว้ากรอบแนวคิด ทฤษฎี เพื่อใช้ในการพัฒนานวัตกรรม และผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปใช้จริง ซึ่งนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านที่พัฒนาขึ้นเป็นนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านที่มีความโดดเด่นด้านการใช้เนื้อหาสาระ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาทักษะการอ่าน และนำไปใช้พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในสาระการอ่าน ในรายวิชาภาษาไทย อีกทั้งสามารถนำไปบูรณาการการสอนกับรายวิชาอื่นได้ เช่น วิชาสังคมศึกษา วิชาประวัติศาสตร์ วิชาการงานอาชีพ เป็นต้น

คำสำคัญ : นวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน, นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย, โรงเรียนขนาดเล็ก

พหูน ปณฺฑิโต ชีเว

TITLE A Construction of a Reading Promotion Module on “Song Poom Phoom Muang Mahasarakham” for Upper Elementary in the Small Primary Schools

AUTHOR Watchara Lamatchima

ADVISORS Assistant Professor Smai Wannaudorn , Ph.D.

DEGREE Master of Education **MAJOR** Thai Language and Literary Works

UNIVERSITY Mahasarakham University **YEAR** 2024

ABSTRACT

This study attempted to develop an innovation for reading promotion for the upper elementary school students on Song Poom Phoom Muang Mahasarakham (Looking Back through the Background of Maha Sarakham) with the 2 following objectives: 1) To design and develop an innovation for reading skill promotion on “Song Poom Phoom Muang Mahasarakham” for upper elementary school students in small schools; and 2) To evaluate and reflect the user’s opinions toward the innovation. According to the study outcome, it was found that: 1) In term of the innovation design and development for all 10 learning units, the learning unit with highest quality value was Unit 3: Lao Ruang Rao Prang Ghu Ku Maung (Storytelling of Prang Ghu Pagoda) with a fitness value of 4.76 and the level of quality was mostly suitable; on the other hands, the learning unit with lowest quality value was Unit 2: Lum Num Siang Glong Yao (The Rhyme of Glong Yao) and Unit 7: Lue Nam Pra That Na Doom (The Fame of Na Doon Pagoda) with the same fitness value of 4.59 but the level of quality remained mostly suitable. After considering the reading skill promoting innovation that the research created following the six major components, it was discovered that Value and Benefit of Innovation was the one with highest quality with a fitness value of 4.80 and it was the most suitable component; whereas, the component with the lowest quality was Design of Innovation with a fitness value of 4.54 but the level of quality was still most suitable. In term of the

overall quality of the innovation on Song Poom Phoom Muang Mahasarakham after it was tried out with the sample group of the upper elementary school students, it was found that the quality value of the innovation was 4.67 and the level of quality was mostly suitable; 2) According to the data analysis after evaluating the innovation by the sample group, the quality value of all components was 4.67 as the level of quality was mostly suitable. Additionally, this data from the student's evaluation was further analyzed to define an average of the overall quality of the innovation in which it was 4.79 and the level of quality was mostly suitable. As a matter of fact, this reading skill promoting innovation on Song Poom Phoom Muang Mahasarakham had been delicately developed following the conceptual framework and theories and verified by the experts before it was implemented practically so it is featured with outstanding content, local wisdom and knowledge that can be used to enhancing not only learner's reading skill but also their learning achievement on reading module in a Thai subject. Moreover, this innovation can be integrated with any subjects to improve learner's learning outcome e.g. Social Studies, History, Home Economies, etc.

Keyword : Innovetion for reading promotion, Student on upper elementary, Small primary school

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาและให้การช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาอย่างดียิ่ง จากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมัย วรรณอุดร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.โสภี อุ่นทะยา ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐกฤตา นามมนตรี อาจารย์บัณฑิตวิทยาลัยและผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุชา พิมพ์ศักดิ์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ที่ให้ความกรุณา ให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ แนวคิด ตลอดจนตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่ตลอดมา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กีรติ ธนะไชย รองศาสตราจารย์ ดร.จารุวรรณ ธรรมวัตร ที่ประสาทวิชาความรู้ต่าง ๆ ในการเรียนในระดับบัณฑิตศึกษาของผู้วิจัย และขอกราบระลึกถึงพระคุณของ รองศาสตราจารย์ ดร.ธนานันท์ ตรงดี แม้ท่านจะไม่อยู่เห็นความสำเร็จของลูกศิษย์แล้ว องค์ความรู้ที่ท่านถ่ายทอดไว้ยังประโยชน์ให้แก่ผู้วิจัยและคนอื่น ๆ ซึ่งมิอาจลืมได้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์วีณา วีสเพ็ญ อาจารย์ผู้มีความโอบอ้อมอารีต่อศิษย์เสมอมา ผู้เป็นแรงบันดาลใจในการคิดค้นนวัตกรรมโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการทำแบบเรียนของผู้วิจัย อาจารย์ ดร.อารีรัตน์ โนนสุวรรณ รองศาสตราจารย์ ดร.อัฐพล อินต๊ะเสนา คุณครูสุดใจ จันทะเลิศ คุณครูปรียาภรณ์ รักษาบุญ อาจารย์และครูผู้พร่ำสอนผู้วิจัยมาและกรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพนวัตกรรมในครั้งนี้ คุณครูศิริลักษณ์ จุฑาศรี คุณครูศิวาพร บัวสมาน คุณครูพรรณทิวา ทองใบ และ นางสาวเยาวภา แก้วนารี ผู้ที่ให้ความช่วยเหลือในการตรวจสอบคุณภาพของนวัตกรรม ขอขอบคุณคุณไชยวัฒน์ ทวยจันทร์ น้องชายที่ช่วยเหลือในการวาดภาพประกอบ ขอบใจนักเรียนทุกคนที่เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์นวัตกรรมในครั้งนี้

คุณประโยชน์ใดที่ได้จากการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ขอมอบเป็นเครื่องสักการะบูชาพระคุณของบิดา มารดา ตลอดจนครู อาจารย์ ผู้ให้วิชาความรู้แก่ผู้วิจัยเสมอมา

วัชระ ลามัชฉิมา

พหุน ปณฺ ฑิโต ชีเว

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... ง

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... ฉ

กิตติกรรมประกาศ ..... ช

สารบัญ ..... ฌ

สารบัญตาราง ..... ฎ

สารบัญภาพ ..... ฑ

บทที่ 1 บทนำ 1

1.1 ภูมิหลัง 1

1.2 ความมุ่งหมายในการวิจัย 3

1.3 ความสำคัญของการวิจัย 3

1.4 สมมุติฐานของการวิจัย 3

1.5 ขั้นตอนการวิจัย 3

1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย 6

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ 7

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 8

2.1 หลักสูตรท้องถิ่น 8

2.2 การพัฒนาหนังสือสำหรับเด็กกับการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนยุคดิจิทัล 23

2.3 ความฉลาดรู้การอ่านตามแนว PISA (Programme for International Student Assessment) 46

2.4 นวัตกรรมทางการศึกษา 54

2.5 โรงเรียนขนาดเล็ก 64

2.6 ข้อมูลพื้นฐานและภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดมหาสารคาม 74
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 104
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย 112
3.1 สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล 112
3.2 กลุ่มเป้าหมาย 112
3.2 เครื่องมือและวิธีการสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล 115
3.3 วิธีการดำเนินการเก็บรวมรวมข้อมูล 121
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล 123
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 124
4.1 ลำดับขั้นตอนในการนำเสนอข้อมูล 124
4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 125
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 164
5.1 ความมุ่งหมายในการวิจัย 164
5.2 สรุปผล 164
5.3 อภิปรายผล 167
5.4 ข้อเสนอแนะ 170
บรรณานุกรม 173
ภาคผนวก 180
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญ 181
ภาคผนวก ข เครื่องมือตรวจคุณภาพนวัตกรรม 191
ภาคผนวก ค ผลการประเมินนวัตกรรม 199
ภาคผนวก ง นวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม 235
ประวัติผู้เขียน 398

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 ขนาดตัวพิมพ์ที่เหมาะสมกับบุคคลในแต่ละช่วงวัย 32

ตาราง 2 การเปรียบเทียบผู้มีทักษะการอ่านในยุคดิจิทัล 38

ตาราง 3 จำนวนโรงเรียนและนักเรียนกลุ่มตัวอย่างในการประเมินผลของ PISA 48

ตาราง 4 ระดับการรู้เรื่องการอ่านของ PISA 51

ตาราง 5 ความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาและตัวชี้วัดในการพัฒนานวัตกรรม 118

ตาราง 6 ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เส้นทางครามงามวัฒนธรรม 126

ตาราง 7 ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ลำนำเสียงกลองยาว 129

ตาราง 8 ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 เล่าเรื่องราวปรางค์กู่คู่เมือง 132

ตาราง 9 ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 ลือเลื่องพระพุทธมงคล 135

ตาราง 10 ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 วิถีชนคนปั้นหม้อ 138

ตาราง 11 ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 ไหว้พ่อเมืองมหาสารคาม 141

ตาราง 12 ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 7 ลือนามพระธาตุนาดูน 144

ตาราง 13 ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 8 ค้ำคูนเมืองเก่าเชียงเหียน 147

ตาราง 14 ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 9 เรียนตำนานผาแดงนางไอ่ 150

ตาราง 15 ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 10 วัดมหาชัยพระอารามหลวง 153

ตาราง 16 การวิเคราะห์คุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” โดยภาพรวม 156

ตาราง 17 ผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก 158

ตาราง 18 ผลการประเมินคุณภาพโดยรวมของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ที่ประเมินโดยกลุ่มตัวอย่าง 161

ตาราง 19 แสดงผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมจากผู้เชี่ยวชาญ หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เส้นทางครามงามวัฒนธรรม 200

ตาราง 20 แสดงผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมจากผู้เชี่ยวชาญ หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ลำนำเสียงกลองยาว 203

ตาราง 21 แสดงผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมจากผู้เชี่ยวชาญ หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 เล่าเรื่องราวปรางค์กู่คู่เมือง 206

ตาราง 22 แสดงผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมจากผู้เชี่ยวชาญ หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 ลื่อเลื่องพระพุทธมงคล 209

ตาราง 23 แสดงผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมจากผู้เชี่ยวชาญ หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 วิถีชนคนปั้นหม้อ 212

ตาราง 24 แสดงผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมจากผู้เชี่ยวชาญ หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 ไหว้พ่อเมืองมหาสารคาม 215

ตาราง 25 แสดงผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมจากผู้เชี่ยวชาญ หน่วยการเรียนรู้ที่ 7 ลือนามพระธาตุนาดูน 218

ตาราง 26 แสดงผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมจากผู้เชี่ยวชาญ หน่วยการเรียนรู้ที่ 8 ค้ำคูณเมืองเก่าเชียงเหียน 221

ตาราง 27 แสดงผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมจากผู้เชี่ยวชาญ หน่วยการเรียนรู้ที่ 9 เรียนตำนานผาแดงนางไอ่ 224

ตาราง 28 แสดงผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมจากผู้เชี่ยวชาญ หน่วยการเรียนรู้ที่ 10 วัดมหาชัย พระอารามหลวง..... 227

ตาราง 29 แสดงผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็กโดยภาพรวม..... 230

ตาราง 30 การหาคุณภาพนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก หลังจากปรับปรุงนวัตกรรมตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง..... 231

ตาราง 31 ผลการประเมินคุณภาพโดยรวมของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ที่ประเมินโดยกลุ่มตัวอย่าง..... 234

พหูน ปณฺฑิโต ชีเว

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย 6

ภาพประกอบ 2 กรอบการประเมินด้านการอ่านของ PISA 2018 49

ภาพประกอบ 3 ขั้นตอนการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ (พิชิต ฤทธิ์จรูญ, 2559: 102) 62

พหุน ปณ ฑิโต ชีเว

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ภูมิหลัง

การอ่านคือเครื่องมือสำคัญของการเรียนรู้ และการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมการอ่านเป็น หัวใจของการพัฒนา ทั้งพัฒนาคน พัฒนางาน พัฒนาองค์กร พัฒนาสังคม และพัฒนาประเทศชาติ โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันที่เป็นสังคมสารสนเทศและสังคมแห่งความรู้ ซึ่งในประเด็นนี้ ณัฐพงศ์ เชื้อเพชร (2564: 142) กล่าวว่า การอ่านและการรู้หนังสือ (Reading & Literacy) เป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการเรียนรู้และการพัฒนาสู่ความสำเร็จ และเป็นทักษะที่สำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 หากผู้เรียนบกพร่องหรือขาดความสามารถในการอ่าน การเรียนรู้ก็ไม่อาจก้าวหน้าได้และจะประสบความยากลำบากในการดำรงชีวิต สำนักงานศึกษาธิการ ภาค 3 (2561: 1-2) ได้กล่าวถึงปัญหาการอ่านเขียนได้ของเด็กไทยว่าการอ่านออกเขียนได้นั้นเป็นอุปสรรคสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาตนเอง ซึ่งส่งผลถึงการเรียนรู้ในวิชาอื่น ๆ ให้มีปัญหาตามไปด้วย การอ่านหนังสือไม่ออกและเขียนไม่ได้ของนักเรียนนั้นถือเป็นปัญหาสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงวิกฤติคุณภาพการศึกษาของประเทศ

จารุวรรณ นาตัน (2556: 7) กล่าวว่าในด้านการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้เต็มประสิทธิภาพเนื่องจากมีข้อจำกัดต่าง ๆ เช่น มีครูไม่ครบชั้น ครูมีวุฒิไม่ครบและไม่ตรงตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่จำเป็นต้องจัดการเรียนการสอนตามที่หลักสูตรกำหนด ต้องบริหารจัดการบนความขาดแคลน และความไม่พร้อมในหลาย ๆ ด้านตลอดมา ซึ่งเป็นผลส่งให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการทดสอบระดับชาติชั้น ป.6 ของโรงเรียนขนาดเล็กนั้น ภาพรวมอยู่ในระดับต่ำกว่าโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่ กอปรกับผลศึกษาสภาพปัญหาในปัจจุบันเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในมาตรฐานที่ ท 1.1 การอ่าน โดยศึกษาจากรายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน 3 ปีย้อนหลัง (ปีการศึกษา 2563- ปีการศึกษา 2565) พบว่าผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านต่ำกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศ

ในปีพุทธศักราช 2558 รัฐบาลได้กำหนดนโยบายให้เป็นปีปลอดนักเรียนอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้และได้จัดทำคู่มือการดำเนินงานอ่านออกเขียนได้ อ่านคล่อง เขียนคล่องและสื่อสารได้ เพื่อให้หน่วยงานทางการศึกษาได้ดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ณิรดา เวชญาลักษณ์และคณะ (2565: 1758-1759) และในปีพุทธศักราช 2564 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยังมีนโยบาย “เด็กไทยวิถีใหม่ อ่านออกเขียนได้ทุกคน” แต่ต้องยกเลิกการคัดกรองความสามารถในการอ่าน

และการเขียนของนักเรียนเนื่องจากสถานการณ์โควิด (Covid-19) ในปีพุทธศักราช 2564 การดำเนินการดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินงาน ทำให้การดำเนินการส่งเสริมการอ่านออกเขียนได้ไม่ต่อเนื่องและไม่ประสบผลสำเร็จ

Bangkokbiznews (2022) ได้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับผลการเรียนของเด็กไทยเมื่อวัดจากการทดสอบโอ-เน็ต (Ordinary National Education Test : O-Net) และ PISA (Programme for International Student Assessment) พบว่า ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานในประเทศสมาชิก OECD (องค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ) และต่ำกว่าความคาดหมายของหน่วยงานรัฐที่กำหนดนโยบายการศึกษาของประเทศ ภาครัฐต้องเร่งดำเนินการกำหนดนโยบายส่งเสริมให้เด็กไทยมีความสามารถในการอ่านออก เขียนได้ และการคิดวิเคราะห์ โดยผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรทางการศึกษา ครูผู้สอน จะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่ขับเคลื่อนนโยบายส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ คิดวิเคราะห์เป็นให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่สูงขึ้นและเป็นที่น่าพอใจ

การพัฒนาทักษะของนักเรียนในยุคปัจจุบันที่เป็นยุคแห่งเทคโนโลยี จำเป็นต้องมีการพัฒนาสื่อการสอนที่มีประสิทธิภาพและนักเรียนเข้าถึงได้ง่าย การออกแบบและสร้างนวัตกรรมในการเรียนรู้ที่ทันสมัยสอดคล้องกับเนื้อหาที่สอน สร้างสรรค์ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ เข้าใจในเนื้อหาซึ่งผู้เรียนสามารถเข้าถึงได้ด้วยตนเอง การหาแนวทางปรับปรุงเพื่อให้เกิดนวัตกรรมการศึกษารูปแบบใหม่ ๆ เพื่อแก้ปัญหาการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียน ให้มีสมรรถนะสอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษา ครูผู้สอนจะต้องมีทักษะในการพัฒนานวัตกรรม มีความสามารถในการประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ ที่จะเป็นสื่อสำคัญอันจะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ อาจเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่ทำขึ้นใหม่ เพื่อช่วยแก้ปัญหาทางการศึกษา ทำให้เกิดผลในเชิงบวก สอดคล้องกับหลักสูตร และสามารถแก้ปัญหาหรือพัฒนาความสามารถของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถและปัญหาของนักเรียน

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน เพื่อที่จะส่งเสริมและพัฒนาทักษะการอ่านของนักเรียนซึ่งเป็นหัวใจหลักของการเรียนรู้ในรายวิชาภาษาไทย และรายวิชาอื่น ๆ จึงได้คิดพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็กขึ้น ทั้งนี้ในการคัดเลือกเนื้อหาที่จะนำมาเป็นเนื้อหาในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ผู้วิจัยได้คัดเลือกเนื้อหาที่เป็นสิ่งใกล้ตัวของนักเรียน คือ ใช้เนื้อหาสาระท้องถิ่นของจังหวัดมหาสารคาม เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจในการอ่าน กระตุ้นความสนใจ ส่งเสริมให้นักเรียนมีนิสัยรักการอ่าน ภูมิใจและรักในวัฒนธรรมท้องถิ่น นำไปสู่การส่งเสริมทักษะการอ่านของนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น

1.2 ความมุ่งหมายในการวิจัย

1.2.1 เพื่อออกแบบพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็กโดยใช้แนวคิดการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

1.2.2 เพื่อประเมินและสะท้อนคิดต่อนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

1.3 ความสำคัญของการวิจัย

1.3.1 ทำให้มีนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านเพื่อพัฒนาทักษะการอ่านโดยวิธีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองของนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายเพิ่มขึ้น

1.3.2 นวัตกรรมส่งเสริมการอ่านที่พัฒนาขึ้น สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอนในการสร้างนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านสำหรับนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย

1.3.3 เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการอ่าน ภูมิใจและรักในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน

1.3.4 ทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัดมหาสารคาม

1.4 สมมุติฐานของการวิจัย

นวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพในระดับเหมาะสมมากที่สุดตามความมุ่งหมาย

1.5 ขั้นตอนการวิจัย

ในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ได้แบ่งระยะในการดำเนินการวิจัยเพื่อให้เห็นกระบวนการตั้งแต่การศึกษาทฤษฎี หลักการ แนวคิดที่นำมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก รวมทั้งกระบวนการตรวจสอบคุณภาพของนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้น ดังนี้

1.5.1 ระยะที่ 1 การศึกษากรอบแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

1.5.1.1 ขอบเขตเชิงทฤษฎี

- หลักการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น
- การส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนยุคดิจิทัล
- หลักการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา
- หลักการพัฒนาหนังสือสำหรับเด็ก
- การประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนว PISA

1.5.1.2 ระยะเวลาในการดำเนินการ

เดือนมกราคม- เดือนกุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2566

1.5.1.3 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ได้กรอบแนวคิดและทฤษฎีในการนำไปออกแบบพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

1.5.2 ระยะที่ 2 การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

1.5.2.1 กลุ่มเป้าหมาย

- นักออกแบบนวัตกรรมจำนวน 2 คน
- ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 9 คน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ 3 ด้าน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย

1) ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนภาษาไทย จำนวน 3 คน

2) ผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิตนวัตกรรมการสอน จำนวน 3 คน

3) ผู้เชี่ยวชาญด้านการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 3 คน

1.5.1.2 ขอบเขตเชิงเนื้อหา

การคัดเลือกเนื้อหาในกการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ได้ใช้เกณฑ์การคัดเลือกเนื้อหาโดยใช้กรอบแนวคิดในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น ในการคัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่มาของเนื้อหาของนวัตกรรม ดังต่อไปนี้

- การทำผ้าย้อมครามกลุ่มทอผ้าบ้านท่าตูม
- กลองยาวอำเภอวาปีปทุม
- ปรางค์กู่บ้านเขวา
- ประวัติพระพุทธมงคล-พระพุทธมิ่งเมือง

- บ้านหม้อ
- ชีวประวัติพระเจริญราชเดช (กวด)
- พระบรมธาตุนาดูน
- ประวัติเมืองเก่าเชียงเหียน
- วรรณกรรมอีสานเรื่องผาแดงนางไอ่
- วัดมหาชัยพระอารามหลวง

1.5.2.3 ระยะเวลาในการดำเนินการ

เดือนเมษายน - เดือนพฤศจิกายน พุทธศักราช 2566

1.5.2.4 เครื่องมือที่ใช้ในการออกแบบนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

- แบบประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก (สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

1.5.2.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ได้นวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็กที่มีคุณภาพตามความมุ่งหมาย

1.5.3 ระยะที่ 3 การประเมินและสะท้อนคิดต่อนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

1.5.3.1 กลุ่มเป้าหมาย

- ครูผู้สอนรายวิชาภาษาไทยชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 10 คน

1.5.3.2 ระยะเวลาในการดำเนินการ

ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 (เดือนธันวาคม พุทธศักราช 2566 – เดือนกุมภาพันธ์ ปี พ.ศ.2567)

1.5.3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการออกแบบนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

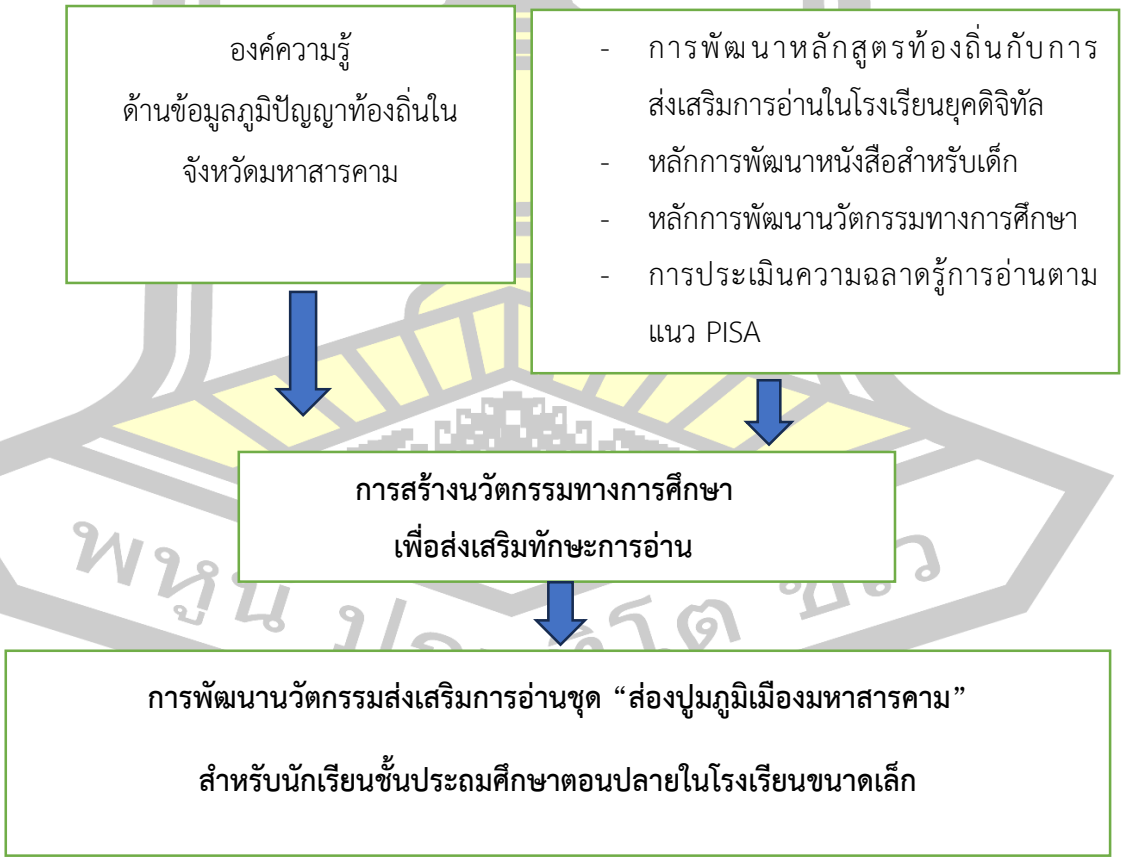
- แบบประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก (สำหรับผู้ใช้นวัตกรรม)

1.5.3.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ได้นวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็กที่มีคุณภาพตามความมุ่งหมาย และได้ผลการสะท้อนคิดที่มีต่อนวัตกรรมที่สร้างขึ้นก่อนนำไปใช้

1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

หลักการในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็กได้แนวคิดจากรูปแบบการเรียนการสอนแบบสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ผ่านนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านที่พัฒนาขึ้น เป็นการนำเอาแนวคิดและหลักการการจัดการความรู้มาผสมผสานกับแนวคิดพื้นฐานการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเสริมสร้างความสามารถด้านการอ่านโดยวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสามารถนำไปใช้สำหรับการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาตอนปลาย ดังแสดงในภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

นวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน หมายถึง สื่อการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการอ่านให้กับผู้เรียนที่พัฒนาขึ้นโดยใช้เนื้อหาในท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม

ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม หมายถึง ชื่อของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านที่จะพัฒนาขึ้น โดยมีเนื้อหาสื่อถึง ที่มา ความสำคัญ ภูมิหลัง มรดกทางภูมิปัญญา และมรดกทางวัฒนธรรม ของจังหวัดมหาสารคาม

นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย หมายถึง นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษา ปีที่ 4 - 6 สังกัดโรงเรียนขนาดเล็กในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาเขวา ท่าตูม ห้วยแอ่ง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1

โรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาเขวา ท่าตูม ห้วยแอ่ง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 ที่มีจำนวนนักเรียนน้อยกว่า 120 คน

พหูน ปณฺฑิโต ชีเว

บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ดังหัวข้อต่อไปนี้

2.1 หลักสูตรท้องถิ่น

2.2 การพัฒนาหนังสือสำหรับเด็กกับการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนยุคดิจิทัล

2.2 ความฉลาดรู้การอ่านตามแนว PISA (Programme for International Student Assessment)

2.3 นวัตกรรมทางการศึกษา

2.4 โรงเรียนขนาดเล็ก

2.5 ข้อมูลพื้นฐานและภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดมหาสารคาม

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 หลักสูตรท้องถิ่น

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน นอกจากจะมีการจัดการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรแกนกลางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดเป็นหลักแล้ว ยังต้องมีการจัดการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรท้องถิ่น เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่และบริบทของสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพทางการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยอาศัยทรัพยากรข้อมูล ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งบทบาทของโรงเรียนคือต้องพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้มีความสอดคล้องเกี่ยวเนื่องกันระหว่างหลักสูตรแกนกลางกับหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ถือว่าเป็นการพัฒนานวัตกรรมที่ต้องใช้องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากมีการเลือกใช้ข้อมูลที่มีในท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งจะได้นำเสนอ ดังต่อไปนี้

2.1.1 ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง หลักสูตรที่สร้างขึ้นจากสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน หลักสูตรท้องถิ่นจะสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นนั้น ๆ

เป็นการเรียนรู้จากภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น ผู้เรียนแสวงหาองค์ความรู้ที่ตอบสนองกับวิถีชีวิตของตนเอง ปรับตนเองให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาภิวัฒน์ ผู้เรียนจะเรียนรู้ตามสภาพจริงของตนเอง สามารถนำความรู้ไปใช้การพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้ จึงอาจสรุปได้ว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง ประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดให้กับกลุ่มผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่จัดตามสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนในท้องถิ่นนั้น ๆ เป้าหมายหลัก คือ ต้องการให้ผู้เรียนได้นำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนให้ดีขึ้น (อัญชลี ธรรมะวิธีกุล, 2552)

อรุณี จิรมหาศาล (2550: 12-13) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์และกิจกรรมที่ครูจัดให้ผู้เรียนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติ และคุณภาพในการดำรงชีวิต โดยพยายามใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้พื้นฐานของคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของตนเอง ตลอดจนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของประเทศชาติ

อุดม เชยกีวงศ์ (2545: 6) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง หลักสูตรที่สถานศึกษาหรือครูหรือผู้เรียนร่วมกันพัฒนาขึ้นเพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้นำไปใช้ในชีวิตจริงเรียนแล้วเกิดการเรียนรู้สามารถนำไปใช้อย่างมีคุณภาพ และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมอย่างมีความสุข

สำลี ทองธิว (2545: 18) ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง ดังนี้

1. เนื้อหาสาระ โครงสร้าง การจัดเวลา การบริหารหลักสูตร ซึ่งมาจากความต้องการของคนในท้องถิ่นเป็นสาระ แนวคิดหลักการที่คนในท้องถิ่นให้ความสำคัญ และมองเห็นความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดและการพัฒนาที่ยั่งยืนของท้องถิ่นนั้น ๆ

2. เป็นหลักสูตรที่คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการสร้างอย่างเท่าเทียมกันครูและผู้บริหาร โรงเรียน

3. เป็นหลักสูตรที่คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการประเมินนักเรียน หรือค้นหาความรู้ทัศนะในการเป็นคนในชุมชน

4. เป็นหลักสูตรที่ผสมผสานวัฒนธรรมของท้องถิ่น ความเป็นท้องถิ่นกับความสามารถในการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้เป็นการพัฒนาท้องถิ่นลักษณะเพื่อความยั่งยืนของท้องถิ่นนั้น ๆ

วีรนุช ปิณฑวณิช (2543) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรสาระท้องถิ่นว่า หมายถึง หลักสูตรที่กำหนดให้ผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้เรียนรู้เนื้อหาที่เกี่ยวกับท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ประเพณีและวัฒนธรรม ตลอดจนอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งในด้านทฤษฎีและปฏิบัติ ในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เนื่องจากสภาพสังคมและเศรษฐกิจในแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ (2542: 124) กล่าวว่าหลักสูตรท้องถิ่น คือ การนำหลักสูตรแกนกลางทั้งเอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรที่พัฒนามาจากส่วนกลาง มาปรับขยายหรือเพิ่ม หรือสร้างหลักสูตรย่อยขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ และการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539: 107) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรสาระท้องถิ่นว่าหมายถึง มวลประสบการณ์ที่สถานศึกษาหรือหน่วยงานและบุคคลในท้องถิ่นจัดให้แก่ผู้เรียนตามสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นนั้น

กระทรวงศึกษาธิการ (2539: 52 -58) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นว่า ไม่ว่าระดับใดจะต้องมีการวางแผนอย่างมีกลยุทธ์ เพื่อกำหนด เป้าหมายในการพัฒนาและแนวทางดำเนินการพัฒนา จะต้องจัดให้มีคณะทำงาน ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลาย ๆ ฝ่ายร่วมกันพิจารณากำหนด โดยนำเอาข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับท้องถิ่นมาใช้ประกอบการพิจารณาดำเนินการ

สรุปตามกรอบความคิดการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของผู้วิจัยได้ว่า หลักสูตรท้องถิ่นหมายถึง หลักสูตรที่ได้คิดค้น พัฒนาขึ้นตามสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องกับมาตรฐานตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลางกำหนด เป็นหลักสูตรที่ผสมผสานวัฒนธรรมของท้องถิ่นประยุกต์มาจากสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น ทรัพยากรในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ ทั้งนี้เนื้อหาที่นำมาพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จะว่าด้วยทรัพยากร สารสนเทศ มวลประสบการณ์ ภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อทำการจัดการเรียนการสอนหรือจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ

ดังนั้น หลักสูตรท้องถิ่นของแต่ละที่จึงแตกต่างกันและเหมะสมกับท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะการพัฒนาหลักสูตรสำหรับท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยบางประการเป็นตัวกำหนด เช่น สภาพทางภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นที่ตั้ง ซึ่งอาจใช้ในการแบ่งเขตการจัดการศึกษาและความแตกต่างกันของสภาพวัฒนธรรมสังคมและเศรษฐกิจของกลุ่มคนในแต่ละพื้นที่

2.1.2 ความจำเป็นของการมีหลักสูตรสาระท้องถิ่น

สมาน เอกพิมพ์ และคณะ (2558: 5-6) ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการมีหลักสูตรสาระท้องถิ่นก็เนื่องจากหลักสูตรแกนกลางซึ่งเป็นหลักสูตรระดับชาติ ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง อันเนื่องมาจากความต้องการของแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันจึงต้องมีการนำหลักสูตรระดับชาติมาปรับให้เหมาะสมกับแต่ละท้องถิ่น โรงเรียนแต่ละแห่งมีหน้าที่จัดการศึกษาให้เหมาะสมกับชุมชนนั้นๆ เพราะชุมชนแต่ละชุมชนมีสภาพปัญหาและความต้องการแตกต่างกันท้องถิ่นควรต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่นของตนเอง หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ยังได้กำหนดให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดสาระท้องถิ่นเพื่อให้สถานศึกษาในสังกัดได้นำไปผนวกหรือบูรณาการเข้าหลักสูตรสถานศึกษาต่อไป อันเนื่องมาจากความต้องการของแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน จึงต้องมีการนำหลักสูตรระดับชาติมาปรับให้เหมาะสมกับแต่ละท้องถิ่นพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ฉบับปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติม (ครั้งที่ 2) พ.ศ. 2545มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนการศึกษาต่อให้สถนศึกษาจัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม และมาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคลกร ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นร่วมกันส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน จัดกระบวนการเรียนรู้โดยแสวงหาความรู้ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการเพื่อพัฒนาชุมชน มี 4 ประการ

1) หลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทได้กำหนดจุดหมายเนื้อหาสาระ และกิจกรรมอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกัน ทำให้กระบวนการเรียนการสอนมุ่งเนื้อหาสาระและประสบการณ์ที่เป็นหลักการทั่ว ๆ ไปไม่สามารถประมวลรายละเอียดเกี่ยวกับสาระความรู้ตามสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นในแต่ละแห่งได้ทั้งหมด

2) การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีผลกระทบโดยตรงต่อทรรศนะและการดำเนินชีวิตของคนไทยทั้งในเมืองและชนบท จึงต้องมีหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อปรับสภาพของผู้เรียนให้สามารถรับกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ดังกล่าวโดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นกับภูมิลำเนาท้องถิ่นของตน

3) การเรียนรู้ที่ดีควรจะเรียนรู้จากสิ่งที่ใกล้ตัวไปยังสิ่งที่ไกลตัว เพราะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถดูดซับได้รวดเร็วกว่า ดังนั้นจึงควรมีหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงตามสภาพเศรษฐกิจสังคมของท้องถิ่นตน แทนที่จะเรียนรู้เรื่องไกลตัว ซึ่งทำให้ผู้เรียนไม่รู้จักตนเอง ไม่รู้จักชีวิต ไม่เข้าใจและไม่มีความรู้สึกที่ดีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบตัวเอง

4) ทรัพยากรท้องถิ่นโดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านในชนบทของไทยมีอยู่มากมายและมีค่าบ่งบอกถึงความเจริญมาเป็นเวลานาน หลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลางไม่สามารถนำเอาทรัพยากรท้องถิ่นดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้

2.1.3 หลักการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ลักษณะการพัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่น สมาน เอกพิมพ์ และคณะ (2558: 6) กล่าวถึงลักษณะการพัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่น 3 ประเภท คือ

1) หลักสูตรสาระท้องถิ่นที่พัฒนาโดยท้องถิ่นเองทั้งหมด แต่ต้องเป็นไปตามนโยบายที่ส่วนกลางได้กำหนดไว้ (หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551)

2) หลักสูตรสาระท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นจากหลักสูตรแม่บทที่ส่วนกลางจัดทำ ส่วนกลางของรัฐ จัดทำหลักสูตรแม่บท และเว้นที่ว่างให้ท้องถิ่นมีเสรีภาพในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น โดยหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 มีแนวทางการพัฒนาได้เป็น 2 กรณี คือ

2.1) หลักสูตรสาระท้องถิ่นที่พัฒนโดยบางส่วนของหลักสูตรแม่บท กล่าวคือ เป็นการปรับองค์ประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งของหลักสูตรแม่บท เช่น ปรับรายละเอียดของสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น ทั้งนี้ยังยึดมาตรฐานของหลักสูตรแม่บทอยู่

2.2) หลักสูตรสาระท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นเป็นรายวิชาใหม่ หรือการสร้างหลักสูตรย่อยที่เรียกว่าสาระเพิ่มเติม เพื่อเสริมหลักสูตรแม่บท โดยให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น ทั้งนี้สามารถจัดทำมาตรฐานการเรียนรู้เพิ่มเติมจากมาตรฐานของหลักสูตรแม่บท

3) หลักสูตรสาระท้องถิ่นที่พัฒนาสำหรับท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ เป็นหลักสูตรที่หน่วยงานในท้องถิ่นพัฒนาเป็นหลักสูตรเฉพาะกิจ และเป็นหลักสูตรระยะสั้น ๆ เพื่อใช้กับชุมชนหรือท้องถิ่นตามความต้องการและความสมัครใจของผู้เรียน รวมทั้งความสอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่นนั้น ๆ

กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน (2543: 4) กล่าวถึงหลักการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรท้องถิ่น มีหลักในการพัฒนาที่ส่งผลให้กลุ่มเป้าหมายได้เกิดปัญญา หรือเกิดการเรียนรู้ ดังนี้

1) การเรียนรู้เพื่อสร้างองค์ความรู้ มีเป้าหมายมุ่งที่การเรียนรู้สภาพปัญหา วิธีการแก้ปัญหา และการปรับปรุงอย่างลึกซึ้ง คือ ให้รู้และเข้าใจอย่างกระจ่างว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันจนสามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ของตนเองได้

2) การเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติจริง มีเป้าหมายมุ่งที่การเรียนรู้ในการวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อการปฏิบัติจริง จนเกิดความชำนาญและสามารถปฏิบัติได้ในทุกสถานการณ์

3) การเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกัน มีเป้าหมายมุ่งที่การเรียนรู้ เพื่อเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมด้วยการมีความเชื่อ และตระหนักว่ามนุษย์ทุกคนต้องร่วมมือกัน พึ่งพาอาศัยกันและอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

4) การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพ เป้าหมายมุ่งที่การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาตนเองให้มีชีวิตที่งอกงาม ปรับปรุงบุคลิกภาพอย่างมั่นใจ เน้นการมีเหตุผลและมีวิสัยทัศน์ ความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรท้องถิ่น เป็นหลักสูตรบูรณาการที่ผู้เรียน ชุมชนและครูร่วมกันสร้างขึ้น

เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียน เรียนจากชีวิต เรียนแล้วเกิดการเรียนรู้สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตอย่างมีคุณภาพและเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมอย่างมีความสุข การเรียนการสอนจะสอนตามความต้องการของผู้เรียน โดยครูเป็นผู้คอยให้คำแนะนำ ผู้เรียนเป็นผู้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539: 109-110) กล่าวถึงเหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น สรุปได้ดังนี้

1. หลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บท ได้กำหนดจุดหมาย เนื้อหาสาระ และกิจกรรมอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกัน ทำให้กระบวนการเรียนการสอนมุ่ง เนื้อหาสาระและประสบการณ์ที่เป็นหลักการทั่วไป ไม่สามารถประมวลรายละเอียดเกี่ยวกับสาระความรู้ตามสภาพของท้องถิ่นได้ จึงต้องมีการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นเพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ

2. การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีผลกระทบโดยตรงต่ออการดำเนินชีวิต เพื่อให้นำความรู้และประสบการณ์ไปพัฒนาท้องถิ่น ตลอดจนดำเนินชีวิตอยู่ในท้องถิ่นของตนอย่างเป็นสุข

3. การเรียนรู้ที่ดีควรจะเรียนรู้จากสิ่งที่ใกล้ตัวไปยังสิ่งที่ไกลตัว เพราะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถดูดซับได้เร็วกว่า จึงควรมีหลักสูตรระดับท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนได้รู้ชีวิตจริงตามสภาพของท้องถิ่น ช่วยปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและความผูกพันต่อท้องถิ่น

4. ทรัพยากรท้องถิ่น โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยหลักสูตรท้องถิ่นสามารถเอาทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งหลายมาใช้ในการเรียนการสอนได้

สงัด อุทรานันท์ (2532: 311) ได้กล่าวถึงเหตุผลความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า หลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับหลักการของการพัฒนาหลักสูตรได้มากที่สุดด้วยเหตุผล ดังต่อไปนี้

1. ตามหลักการของหลักสูตรนั้น หลักสูตรที่สร้างขึ้นจำเป็นจะต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและสนองความต้องการของสังคมชุมชนที่ใช้หลักสูตรนั้นๆ โดยเหตุนี้หากหลักสูตรที่สร้างขึ้นมีจุดมุ่งหมายสำหรับใช้ในชุมชนแห่งหนึ่งแห่งใดโดยเฉพาะก็ย่อมสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมชุมชนนั้นได้มากที่สุด

2. ในการพัฒนาหลักสูตรได้มีการยอมรับความสำคัญของผู้ใช้และให้ผู้ใช้หลักสูตรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร ในทางปฏิบัติหากหลักสูตรได้พัฒนขึ้นมาเพื่อใช้ในระดับชุมชนที่ไม่กว้างขวางมากนักก็ย่อมสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ใช้หลักสูตรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้ ซึ่งได้เสนอวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 2 ลักษณะ คือ

1) การประเมินหลักสูตรแกนกลางให้เข้ากับหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากหลักสูตรที่ใช้ในประเทศไทยเป็นหลักสูตรในส่วนกลางและได้ใช้หลักสูตรเดียวกันทั่วประเทศ เพื่อให้ประชาชน

ทั่วประเทศมีมาตรฐานขั้นต่ำทางด้านการศึกษาในระดับเดียวกัน การพัฒนาหลักสูตรเพื่อใช้กว้างขวางในระดับประเทศเช่นนี้จึงมีเนื้อหาสาระซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นอยู่บ้าง ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการจึงเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นทำการปรับเนื้อหาของหลักสูตรบางส่วนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นได้

2) การสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรแกนกลาง สำหรับนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน

2.1.4 ความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น

กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน (2543: 5) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรที่ตอบสนองการเรียนรู้ของรู้เรียนเฉพาะเนื้อหาสาระของหลักสูตรสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนตามสภาพปัญหาที่เป็นจริง

2. ทำให้กิจกรรมการเรียนรู้มีความหมายต่อผู้เรียน เพราะผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้

3. ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้ เพื่อที่จะมาใช้เป็นข้อมูลในการแก้ปัญหาในชีวิตจริงของตนเองในวันข้างหน้า รวมทั้งวิธีวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล เพื่อการตัดสินใจที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของตนเอง

4. ชุมชนและภูมิปัญญาในชุมชน มีโอกาสมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชน

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539: 109-110) กล่าวว่าถึงแม้ว่าจะมีหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทแล้วแต่ยังต้องมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ทั้งนี้มีเหตุผลและความจำเป็นดังต่อไปนี้คือ

1. หลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทได้กำหนดจุดหมายเนื้อหาสาระ และกิจกรรมอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกัน ทำให้กระบวนการเรียนการสอนมุ่งเนื้อหาสาระและประสบการณ์ที่เป็นหลักการทั่ว ๆ ไปไม่สามารถประมวลรายละเอียดเกี่ยวกับสาระความรู้ตามสภาพแวดล้อมสังคม เศษฐกิจ ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นในแต่ละแห่งได้ทั้งหมดจึงต้องพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นให้มากที่สุด

2. การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจการเมือง และด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีผลกระทบโดยตรงต่อทรรศนะและการดำเนินชีวิตของคนไทยทั้งในเมืองและชนบทจึงต้องมีหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อปรับสภาพของผู้เรียนให้สามารถรับกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ดังกล่าวโดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นกับภูมิลำเนาท้องถิ่นของตน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้

และประสบการณ์ไปพัฒนาตน ครอบครัว และท้องถิ่นตลอดจนดำเนินชีวิตอยู่ในท้องถิ่นของตนอย่างเป็นสุข

3. การเรียนรู้ที่ดีควรจะเรียนรู้จากสิ่งที่ใกล้ตัวไปยังสิ่งที่ไกลตัวเพราะเป็นกระบนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถดูดซับได้รวดเร็วกว่า ดังนั้นจึงควรมีหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงตามสภาพเศรษฐกิจสังคมของท้องถิ่นตนแทนที่จะเรียนรู้เรื่องไกลตัว ซึ่งทำให้ผู้เรียนไม่รู้จักตนเอง ไม่รู้จักชีวิต ไม่เข้าใจและไม่มีความรู้สึกที่ดีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบตัวเอง นอกจากนี้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะช่วยปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและความผูกพัน รวมทั้งภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

4. ทรัพยากรท้องถิ่นโดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านในชนบทของไทยมีอยู่มากมายและมีค่าบ่งบอกถึงความเจริญมาเป็นเวลานาน หลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลางไม่สามารถนำเอาทรัพยากรท้องถิ่นดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้ แต่หลักสูตรท้องถิ่นสามารถบูรณาการเอาทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านทั้งหลายมาใช้ในการเรียนการสอน ไม่ว่าด้านอาชีพ หัตถกรรม เกษตรกรรม ดนตรี การแสดงวรรณกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งมีผลทำให้ผู้เรียนได้รู้จักท้องถิ่นของตน เกิดความรักความผูกพันกับท้องถิ่นของตน และสามารถใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการประกอบอาชีพได้

2.1.5 ลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่น

วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ และนิคม ชมภูหลง (2545: 12-13) กล่าวถึงลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่น มีลักษณะแตกต่างจากหลักสูตรแม่บทที่ใช้ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรที่สอดแทรกคำอธิบายในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาเป็นหลักสูตรในโครงสร้างรายวิชาบังคับเลือกหรือเลือกเสรี

2. มีเนื้อหาสาระสอดคล้องและเป็นไปตามสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคมของแต่ละท้องถิ่นโดยเฉพาะ

3. มีเนื้อหาสาระสัมพันธ์สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรมนุษย์ แผน และแนวโน้มของการพัฒนาท้องถิ่น

4. มีวัตถุประสงค์ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่น

5. มีวัตถุประสงค์และเนื้อหาสาระสนองความต้องการของนักเรียนเฉพาะกลุ่มโดยเฉพาะในการส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการและงานอาชีพ

6. มีวัตถุประสงค์ให้นักเรียนได้รู้จักสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นของตน รักท้องถิ่นและมีส่วนในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น

กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน (2543: 5) กล่าวถึงลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. เป็นหลักสูตรที่ตอบสนองความหลากหลายของปัญหามุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เหมาะสมกับเพศ วัย มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด และทักษะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจริงจนเกิดทักษะและสามารถนำไปใช้กับสถานการณ์อื่นได้อย่างเหมาะสม

2. เป็นหลักสูตรที่ส่งเสริมให้ท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรของตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้ท้องถิ่นตนเอง เป็นการเชื่อมโยงระหว่างการเรียนกับชีวิตจริงและการทำงาน รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและความผูกพันกับท้องถิ่นของตนมีการส่งเสริมให้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษา

3. เป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตจริง และมุ่งเน้นการเรียนรู้อย่างบูรณาการ ไม่แยกส่วนของกระบวนการเรียนรู้ โดยผู้เรียนเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ครูจะเป็นผู้คอยให้คำแนะนำให้คำปรึกษา และช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน อันจะนำไปสู่การคิดเป็น ทำเป็น และสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้

4. เป็นหลักสูตรที่สามารถพัฒนาได้ตลอดเวลา เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

5. เป็นหลักสูตรที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นคนที่มีคุณภาพของสังคมในด้านศีลธรรม จริยธรรมและการธำรงไว้ซึ่งสังคมประชาธิปไตย การรักษาสิ่งแวดล้อม เกิดศรัทธาเชื่อมั่นในภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนและของประเทศชาติกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

2.1.6 องค์ประกอบของหลักสูตรสาระท้องถิ่น

สมาน เอกพิมพ์ และคณะ (2558 : 7) กล่าวว่าโดยทั่วไปหลักสูตรสาระท้องถิ่น อาจจะมีองค์ประกอบสำคัญ 6 ประการ ดังต่อไปนี้

1) หลักการ

2) จุดมุ่งหมาย มุ่งจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีความรู้และคุณลักษณะอย่างไรสอดคล้องกับมาตรฐานและตัวชี้วัดใด

3) โครงสร้างของหลักสูตร ซึ่งอาจจะมีองค์ประกอบย่อย เช่น หน่วย การเรียนรู้ หรือเนื้อหาเป็นการระบุว่าจะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อะไรบ้าง จำนวนกี่หน่วยๆ ละ กี่คาบ/ชั่วโมง และมาตรฐานและตัวชี้วัดที่เป็นการแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของหน่วยการเรียนรู้หรือเนื้อหาที่กำหนดสอดคล้องกับมาตรฐานและตัวชี้วัดใด และเวลาเรียน เป็นต้น

4) แนวการจัดการเรียนรู้ อาจจะกล่าวกิจกรรมเรียนการสอน รูปแบบ วิธีสอนและเทคนิคการที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนของแต่ละหน่วย หรือเนื้อหาโดยรวมเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

5) สื่อและแหล่งการเรียนรู้ อาจจะประกอบด้วย เอกสารประกอบการ เรียนรู้ วีดีทัศน์ สื่อจากของจริง รูปภาพ การนำเสนอภาพนิ่ง (Power Point) แหล่งเรียนรู้ในชุมชนท้องถิ่น ใบความรู้และใบงาน เป็นต้น

6) การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน และการประเมินผลการใช้หลักสูตรสาระท้องถิ่นเป็นการวัดและประเมินผลหลังการทดลองใช้หลักสูตร อาจจะประกอบด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะต่าง1 รวมทั้งแบบวัดเจตคติ และความคิดต่อหลักสูตรสาระท้องถิ่นทั้งความคิดเห็นของผู้เรียนและความคิดเห็นของครูผู้สอน ซึ่งเป็นการตรวจสอบว่าการนำหลักสูตรไปใช้ได้ผลมากน้อยเพียงใด โดยพิจารณาจากแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนการสอนตามหลักสูตรสาระท้องถิ่น เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในการพิจารณาว่าโครงสร้างขององค์ประกอบสำคัญของหลักสูตรสาระท้องถิ่นจะมีอะไรบ้างนั้นขึ้นอยู่กับผู้พัฒนาหลักสูตร แต่โดยทั่วไปแล้วองค์ประกอบของหลักสูตรจะประกอบด้วย 10 องค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

1. หลักการและเหตุผล หรือที่มาและความสำคัญของหลักสูตร
2. หลักการของหลักสูตร
3. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร หรือผลการเรียนรู้
4. โครงสร้างเนื้อหา (ต้องสอดคล้อง กับมาตรฐานและตัวชี้วัด ข้อมูลพื้นฐานความต้องการ จำเป็น)
5. แนวการจัดการเรียนการสอน
6. การวัดและประเมินผล
7. สื่อและแหล่งการเรียนรู้
8. คำอธิบายรายวิชา
9. ตารางวิเคราะห์หน่วยการเรียนรู้
10. แผนการจัดการเรียนรู้

2.1.7 ประเภทของทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ได้มีนักการศึกษาจำแนกประเภทไว้แตกต่างกัน อาทิ

สมาน เอกพิมพ์ และคณะ (2558: 10) ได้กล่าวเกี่ยวกับประเภทของทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ ๆ และควรนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นแบ่งเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1) ประเภทที่ต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อสร้างความเข้าใจ

2) ประเภทที่ไม่ต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอด

3) ประเภทประสมประสาน

อรุณี จิรมหาศาล (2550: 12-13) ได้กล่าวถึง เนื้อหาสาระของหลักสูตรท้องถิ่นที่ดีที่โรงเรียนจัดทำและพัฒนาขึ้น เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ชีวิตสภาพท้องถิ่น สภาพตามที่ปรากฏว่าเป็นจริงในท้องถิ่น ควรมีเนื้อหาสาระและวัตถุประสงค์จำเป็น 5 ประการ คือ

1. เป็นสภาพชีวิต สภาพเศรษฐกิจ และสภาพสังคมจริงของท้องถิ่น

2. เป็นสภาพปัญหา ความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชนในท้องถิ่น

3. ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานสำคัญเพื่อพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่นให้ดีขึ้น

4. ช่วยให้นักเรียนรู้จักสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น มีความรักและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นให้มีสภาพที่ดีขึ้น

5. ส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการแก่นักเรียนเฉพาะกลุ่มที่มีความต้องการได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพสูงสุด

สุธาทิพย์ งามนิล (2538) จำแนกทรัพยากรของท้องถิ่นของนักการศึกษา สามารถจำแนกได้ 4 ประเภท คือ

1) ทรัพยากรทางบุคคล เช่น ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน พ่อแม่ หรือผู้ปกครองนักเรียนที่มีความรู้ความสามารถ ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ ครู อาจารย์โรงเรียนอื่น ผู้นำท้องถิ่นด้านการปกครองผู้นำศาสนา ผู้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ฯลฯ

2) ทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่น ดิน หิน แร่ แม่น้ำลำคลอง หนอง บึง น้ำตก พืช สัตว์

3) ทรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น สถานที่ราชการ สถานประกอบการ สถานประกอบอาชีพ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน โสตทัศนูปกรณ์ในหน่วยงานต่างๆ ศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัด วัด โบสถ์ มัสยิด ฯลฯ

4) ทรัพยากรทางสังคม เช่น ประเพณี วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน กิจกรรมต่างๆ ในชุมชนแหล่งทรัพยากรท้องถิ่น และแหล่งวิทยาการดังกล่าวข้างต้นเนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยอาจศึกษาและรวบรวมแหล่งวิทยาการต่าง ๆ ให้ชัดเจน สิ่งที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ผู้คนในสังคมนั้น ๆ ยอมรับว่ามีคุณค่าและมีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของ

คนในท้องถิ่นสมควรที่จะนำมาสู่การจัดการเรียนการสอนเพื่อสืบทอดไว้ให้เป็นมรดกทางปัญญาของชุมชน

จันทร์หอม ประทุมสันต์ (ม.ป.ป.) กล่าวถึงเนื้อหาสาระที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นควรเป็นเรื่องราวต่าง ๆ ในท้องถิ่นดังต่อไปนี้

1. สภาพทั่วไปของชุมชน ได้แก่
   1.1 ที่ตั้ง
   1.2 ลักษณะภูมิอากาศ
   1.3 ลักษณะภูมิประเทศ
   1.4 สภาพแวดล้อม
   1.5 อาชีพของคนในท้องถิ่น ฯลฯ
2. ประวัติความเป็นมาของชุมชน ได้แก่
   2.1 ประวัติเมืองหรือชุมชน
   2.2 โบราณสถาน โบราณวัตถุ
   2.3 อนุสรณ์สถาน
3. วัฒนธรรมพื้นบ้าน อาจจำแนกออกเป็นประเภทได้ ดังนี้
   3.1 ประเภทที่ต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อสร้างความเข้าใจ ได้แก่

1) วรรณกรรมพื้นบ้าน เช่น นิทานประเภทเทพนิยาย นิทานประจำถิ่น นิทานวีรบุรุษ นิทานเกี่ยวกับสัตว์ นิทานอธิบายเหตุผล นิทานตลกขบขันและนิทานร่าเริง ฯลฯ

2) ภาษาถิ่น (Dialect) รวมทั้งวัฒนธรรมพื้นบ้านในการพูด การตั้งชื่อเป็นต้น

3) บทภาษิต (Proverb) คือ การใช้ถ้อยคำเพื่อจรรโลงใจ ได้แก่ ภาษิต สำนวนภาษา ผญา คำเรียกขวัญ เป็นต้น

4) ปริศนาคำทาย (Riddles) คือการใช้คำเพื่อแสดงภูมิปัญญา และแง่คิดต่างๆ

5) เพลงพื้นบ้าน (Folk Songs) เช่น เพลงพื้นบ้านอีแซว เพลงพื้นบ้านโคราช หมอลำ เจรียง รวมถึงเพลงกล่อมเด็ก (Lullabies)

3.2 ประเภทที่ไม่ต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอด ได้แก่

1) สถาปัตยกรรมหรือสิ่งก่อสร้างของชาวบ้าน (Folk Architecture) เช่น บ้านเรือน โบสถ์ ยุ้งข้าว เป็นต้น

2) ศิลปะชาวบ้าน (Folk Arts) เช่น ภาพวาดตามหิน ไม้ ตามผนังโบสถ์ ผ้าพระเวส เป็นต้น

3) งานฝีมือชาวบ้าน (Folk Crafts) เช่น การถักทอผ้า เสื่อ หมอน หมวก และงอบ เป็นต้น

4) เครื่องแต่งกายชาวบ้าน (Folk Dressing) เช่น ผ้าซิ่น ผ้าโสร่ง ผ้าขาวม้า เป็นต้น

5) อาหารการกินของชาวบ้าน (Folk Foods) เช่น ห่อหมก ขนมตาล ข้าวหมาก ลาบ ปลาร้า ปลาจ่อม เป็นต้น

6) ดนตรีชาวบ้าน (Folk Music) เช่น ซอ ซึง แคน กลอง โทน เป็นต้น

7) อากัปกิริยาชาวบ้าน (Folk Gestures) เช่น การอาย การโกรธ การตอบรับและการปฏิเสธ เป็นต้น

3.3 ประเภทประสมประสาน หมายถึง วัฒนธรรมพื้นบ้านที่ใช้ภาษาพูด และไม่ใช้ภาษาพูดประสมประสานกัน ได้แก่

1) ความเชื่อ (Believ) รวมทั้งการถือโชคลาง คาถาอาคม การทำเสน่ห์ และเครื่องรางของขลัง

2) การละครของชาวบ้าน หรือการละเล่นพื้นบ้าน (Folk Dramas) และระบำรำเต้นของชาวบ้าน (Folk Dances) เช่น หมอลำ ลิเก กันตรึม เป็นต้น

3) ประเพณี (Folk Customs) และหรือพิธีกรรม (Ritual) เช่น ประเพณีการเกิด การบวช งานแต่งงาน และงานศพ เป็นต้น

4) งานมหกรรมชาวบ้าน หรือพิธีการฉลอง (Festivals) เช่น งานวัด งานแห่เรือ งานบุญตสิบสอง

5) การละเล่นหรือกีฬาพื้นเมือง (Folk Games) เช่น การเล่นสะบ้า การเล่นหมากเก็บ รวมถึงการเล่นต่างๆ ของเด็กด้วย

6) ยากลางบ้าน (Folk Medicines) เช่น ยาสมุนไพร ยากลางบ้าน หรือยาผีบอก

2.1.8 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการนำหลักสูตรแม่บทมาปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น หรือเป็นการพัฒนาหลักสูตรขึ้นมาใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นของผู้เรียน มีลักษณะที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรและสภาพท้องถิ่น การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีความจำเป็นต้องศึกษาลักษณะของท้องถิ่นแล้วนำมาทดลองสร้างหลักสูตรและปรับให้หลักสูตรมีความเหมาะสมต่อผู้เรียนและความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ

อุดม เชยกีวงศ์ (2545: 33-37) กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังนี้

1. การสำรวจสภาพปัญหาชุมชน เป็นการศึกษาความเป็นอยู่ของชุมชนและผู้เรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอย่างแท้จริง

2. การวิเคราะห์สภาพปัญหาและกำหนดความต้องการ

3. การจัดทำผังหลักสูตร

4. การเขียนแผนการสอน

4.1 การกำหนดหัวข้อเรื่อง

4.2 การเขียนสาระสำคัญ

4.3 การกำหนดขอบเขตเนื้อหา

4.4 การกำหนดจุดประสงค์ทั่วไปหรือจุดประสงค์ปลายทาง

4.5 การกำหนดจุดประสงค์เฉพาะหรือจุดประสงค์นำทาง

4.6 การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน

4.7 การกำหนดสื่อการเรียนการสอน

5. การจัดการเรียนการสอน

6. การประเมินผล

กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน (2543: 13) ได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า มีขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การสำรวจสภาพปัญหาของชุมชน

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์สภาพปัญหาชุมชนและความต้องการของผู้เรียน

ขั้นที่ 3 เขียนผังหลักสูตร

ขั้นที่ 4 เขียนหลักสูตร

นิรมล ศตวุฒิ (2543: 119-120) กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตามขั้นตอน ดังนี้

1. จัดตั้งคณะทำงาน

2. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

3. กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

4. เลือกและจัดเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้

5. กำหนดเกณฑ์การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

6. ตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรก่อนนำไปใช้

7. เสนอขออนุมัติใช้หลักสูตร

8. นำหลักสูตรไปใช้

9. ประเมินหลักสูตร

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ได้เสนอการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสามารถทำได้ใน 3 ลักษณะ คือ

1) การจัดทำหรือสร้างโครงสร้างหลักสูตรรายวิชาใหม่ที่ไม่ได้ปรากฏอยู่ในหลักสูตรแม่บทให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น หรือสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรแม่บท

2) การปรับหลักสูตรแม่บทให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นซึ่งสามารถดำเนินการ ได้ดังนี้

2.1) ปรับ เพิ่ม และ/หรือ ขยายเนื้อหาสาระรายวิชาในหลักสูตรแม่บท

2.2) ปรับ เพิ่ม และ/หรือ ขยายกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริม

2.3) ปรับ เพิ่ม และ/หรือ จัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นมาใหม่

3) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะหลักสูตรระยะสั้นสำหรับท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ โดยไม่มีหลักสูตรแม่บทเป็นกรอบ

สงัด อุทรานันท์ (2532: 314-315) กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น ให้เป็นไปอย่างมีระบบและเป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 จัดตั้งคณะทำงาน

ขั้นที่ 2 ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐาน

ขั้นที่ 3 กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่น

ขั้นที่ 4 พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรกลางกับสภาพของท้องถิ่น

ขั้นที่ 5 ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตร และ/หรือจัดสร้างรายวิชาขึ้นมาใหม่

ขั้นที่ 6 ดำเนินการใช้หลักสูตร

ขั้นที่ 7 ประเมินผลการใช้หลักสูตร

ขั้นที่ 8 ทำการปรับปรุงแก้ไข

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้นจะต้องใช้องค์ความรู้หลายด้านเพื่อประกอบสร้างหลักสูตรท้องถิ่น โดยผู้ที่จะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้นจะต้องมีองค์ความรู้และมีความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น ตั้งแต่การศึกษาปัญหาและความต้องการที่จะให้มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หลักการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น ลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่น สาระการเรียนรู้ที่จะนำมาบรรจุไว้ในหลักสูตร ซึ่งจะต้องครอบคลุมประเด็นที่สำคัญและมีความจำเป็นที่จะพัฒนาหรือสร้างองค์ความรู้ในเรื่องนั้น ๆ เช่น องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมาของสถานที่ต่าง ๆ ในท้องที่ สภาพภูมิ

ประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและอาชีพที่สำคัญ ภาษา ศิลปะ วัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการศึกษากระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้หลักสูตรที่สร้างขึ้นมานั้น เป็นหลักสูตรที่ช่วยให้นักเรียนรู้จักสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น มีความรักและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นให้มีสภาพที่ดีขึ้น ตลอดจนเป็นการส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการแก่นักเรียนเฉพาะกลุ่มที่มีความต้องการได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพ

2.2 การพัฒนาหนังสือสำหรับเด็กกับการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนยุคดิจิทัล

ปัญหาด้านการอ่านกับเด็กไทยในปัจจุบัน มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมาก เนื่องจากประเทศไทยได้พัฒนาขึ้นมากทั้งทางด้านเทคโนโลยีและด้านวิทยาการต่าง ๆ วัฒนธรรมการอ่านได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อมในสังคม ซึ่งส่งผลให้ วัยรุ่นไทยในปัจจุบันซึมซับวัฒนธรรมการอ่านที่เปลี่ยนไปจากอดีต ทักษะการอ่าน เป้นทักษะที่จำเป็นและมีความสำคัญมาก เพราะการอ่านจะส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดความรู้และประสบการณ์อย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง ทำให้เป็นผู้รอบรู้ มีทักษะในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ ดังนั้นการอ่านจึงยังคงจำเป็นต่อวงการการศึกษาไทยอยู่ตลอดเวลา

ในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ที่จะเป็นเครื่องมือช่วยในการพัฒนาทักษะการอ่านของผู้เรียนนั้น จำเป็นจะต้องศึกษาและคิดวิเคราะห์ในหลักการที่จะพัฒนานวัตกรรมเพื่อให้นวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพที่จะนำไปใช้ให้เกิดประสิทธิผลในการส่งเสริมทักษะการอ่านของผู้เรียน ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาค้นคว้าหลักการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก ดังต่อไปนี้

2.2.1 การพัฒนาหนังสือสำหรับเด็ก

2.2.1.1 ประเภทของหนังสือส่งเสริมการอ่าน

หนังสือส่งเสริมการอ่านเป็นหนังสือเสริมประสบการณ์ประเภทหนึ่ง ซึ่งช่วยเสริมความรู้ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง อย่างเหมาะสมตามวัยของเด็ก ซึ่งในเรื่องนี้ กุศยา แสงเดชและอุไร สุขรัตน์ (2545: 7) ได้จัดแยกประเภทหนังสือส่งเสริมการอ่านตามลักษณะ ดังนี้

1. หนังสือภาพ หนังสือชนิดนี้มีรูปภาพเป็นส่วนอธิบายเรื่องเหมาะกับเด็กเด็กที่ยังอ่านหนังสือไม่ได้ แต่เด็กสามารถอ่านเรื่องจากภาพได้ จะมีภาพชัดเจน ถูกต้องความหมายของเนื้อเรื่องแจ่มชัด ภาพและเนื้อเรื่องมีความสำคัญเท่ากัน เนื้อเรื่องมักจะเป็นบันเทิงคดี

2. หนังสือนิทานภาพ หรือหนังสือภาพประกอบเรื่อง (Picture Story Books) หนังสือชนิดนี้จะมีตัวละคร แสดงบทบาทไปตามเนื้อเรื่อง โดยใช้ภาพประกอบ ซึ่งจะมีภาพประกอบเรื่องมากกว่าหนังสือภาพ

3. บทกลอนกล่อมเด็ก เป็นบทกลอนที่ผูกคำให้สัมผัส คล้องจองกัน ไม่มีลักษณะบังคับซับซ้อนจะมี 3 หมวด คือ บทแห่เด็ก บาปลอบเด็กและบทเด็กเล่น โดยมากมักจะใช้ถ้อยคำที่อ่อนหวาน ไพเราะจับใจ

4. หนังสือสารคดีหรือความรู้ทั่วไป เป็นหนังสือที่ให้ความรู้และข้อเท็จจริง แก่เด็ก มีเนื้อหาที่เป็นความรู้ สามารถนำไปใช้ประ โยชน์สำหรับตนเองได้ และสนองความสนใจในเฉพาะด้าน เช่น หนังสือประวัติศาสตร์ วรรณคดี การใช้ภาษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ การทดลองต่าง ๆ ภูมิศาสตร์และการท่องเที่ยว

5. หนังสือนิทาน คือ เรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมา เป็นที่ชื่นชอบของเด็กทุกเพศทุกวัย หนังสือนิทานมีหลายประเภท เช่น นิทานพื้นบ้าน นิทานเกี่ยวกับสัตว์พูดได้ นิทานไม่รู้จบนิทานตลกขบขัน นิทานอธิบายเหตุ นิทานปรัมปรา เทพนิยาย

6. หนังสือการ์ตูน การ์ตูนมีอิทธิพลต่อเด็ก เพราะสามารถให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินตื่นเต้น ติดตาม เข้าใจเรื่องง่าย สามารถโน้มน้าวความสนใจเด็กได้ดีและโดยธรรมชาติ เด็กชอบเลียนแบบจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว หนังสือการ์ตูนทำให้เด็กอ่านหนังสือแตกฉาน ได้แง่คิดคติสอนใจและมีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ

7. หนังสือนวนิยายสำหรับเด็ก เป็นเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ โคยใช่ตัวละครที่อาจเป็นเด็ก มีการสนทนาโต้ตอบกัน มีการกำหนดฉากและสิ่งแวดล้อมเพื่อแสดงอุปนิสัยและพฤติกรรมของตัวละคร มีการสอดแทรกความคิดเห็น โดยผ่านตัวละคร เช่น นวนิยายเกี่ยวกับชีวิตจริง นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ผจญภัย การสืบสวนและจินตนาการ

8. หนังสืออ้างอิงสำหรับเด็ก เป็นหนังสือที่ช่วยในการเรียนและการค้นคว้าตลอดจนช่วยตอบคำถามที่เด็กอยากรู้ เรื่องที่นำเสนอต้องเชื่อถือได้ การเรียบเรียงเนื้อหาสาระต่าง ๆ คำนึงถึงความสะดวกของเด็กเป็นสำคัญ เช่น มีการเรียงลำดับ มีดัชนีสำหรับค้นเรื่องต่าง ๆ อย่างละเอียด ให้ความสะดวกในการค้นคว้าเพิ่มเติมทั้งในเล่มและจากเล่มอื่นที่เกี่ยวข้อง หนังสืออ้างอิงสำหรับเด็กมีหลายประเภท เช่น พจนานุกรมสารานุกรม หนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับชีวประวัติ หนังสือที่ให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์

9. วารสารและหนังสือพิมพ์ เด็กควรได้มีโอกาสอ่านวารสารและหนังสือเพื่อจะได้ทราบเหตุการณ์ความเป็นไปของทั่วโลกการแบ่งประเภทของหนังสือส่งเสริมการอ่าน (หนังสือเด็ก) นั้น ยังแบ่งได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ แบ่งโดยยึดวิธีเขียนเป็นหลัก แบ่งโดยยึดรูปแบบของหนังสือเป็นหลัก

วินัย รอดจ่าย (2534: 9) แบ่งประเภทหนังสือส่งเสริมการอ่านไว้เป็น 3 ประเภท คือ

1.1 ประเภทบันเทิงคดี คือ หนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่เด็ก เขียนได้ทั้งร้อยแก้ว และร้อยกรอง ได้แก่นิทาน นวนิยาย เรื่องสั้นเรื่องแปล การ์ตูน

1.2 ประเภทสารคดี คือ หนังสือที่ให้ความรู้แก่เด็ก ได้แก่สารคดีทั่วไป สารคดีชีวประวัติสารคดีท่องเที่ยว

1.3 ประเภทร้อยกรอง คือ หนังสือประเภทบันเทิงคดีอีกรูปแบบหนึ่งที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน แบ่งออกได้ ดังนี้

1.3.1 ร้อยกรองสำหรับเด็กได้แก่เพลงกล่อมเด็กเพลงปลอบเด็ก

1.3.2 ร้อยกรองสำหรับเด็กรุ่นเยาว์ได้แก่เพลงประกอบการเล่นของเด็กปริศนาคำทาย บทกลอนสอนใจวัยรุ่น

2. ประเภทหนังสือส่งเสริมการอ่านอาจแยกประเภทตามลักษณะการเขียนได้ดังนี้

2.1 รูปแบบอธิบาย สามารถจำเนกย่อยออกไปได้หลายรูปแบบ เช่น การเขียนให้ความหมายการเขียนบอกเหตุผลการเขียนอภิปราย การเขียนเปรียบเทียบฯลฯ

2.2 รูปแบบพรรณนา

2.3 รูปแบบบรรยาย

2.4 รูปแบบนวนิยายหรือนิทาน

2.5 รูปแบบคำประพันธ์

สรุปได้ว่า ประเภทของหนังสือส่งเสริมการอ่านใช้หลักเกณฑ์ในการแบ่งได้หลากหลายแบบ อยู่ที่ความมุ่งหมายในการเขียน รูปแบบเนื้อหาสามารถจัดกลุ่มได้ 2 รูปแบบคือ บันเทิงคดี และ สารคดี ส่วนใหญ่เป็นหนังสือที่มุ่งเสนอความรู้ความคิดรวบยอด หลักการ และทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง (Infiomaion Books) มักจะนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบอธิบายความหมายมากกว่ารูปแบบอื่น และโดยทั่วไปแล้วหนังสือเล่มหนึ่งมักจะเสนอเนื้อหามากกว่ารูปแบบ

2.2.1.2 ธรรมชาติและความต้องการในการอ่านหนังสือของเด็ก

ก่อนจะเขียนหนังสือส่งเสริมการอ่านนั้น สิ่งที่ต้องตระเตรียมในเบื้องต้นก็คือจะต้องทราบธรรมชาติของเด็กที่มีต่อการอ่านหนังสือเสียก่อน ว่าเด็กชอบหรือไม่ชอบหนังสือแบบไหน พัฒนาการในการอ่านหนังสือแต่ละวัยเป็นอย่างไร

จินตนา ใบกาซูยี (2542: 162) ได้นำเสนอเกี่ยวกับความสนใจในการอ่านของเด็กวัยต่างๆ ไว้อย่างน่าสนใจซึ่งสรุปได้ดังนี้

เด็กวัย 2-5 ขวบ หรือวัยเริ่มเรียนอนุบาล 1-2 เด็กวัยนี้ยังไม่สามารถอ่านหนังสือได้ แต่สามารถดูภาพและฟังเรื่องราวได้ มีความสนใจในตัวเอง และเด็กวัยเดียวกันชอบฟังคำพูดที่คล้องจองกัน หนังสือสำหรับเด็กวัยนี้จึงต้องมีภาพประกอบมาก มีเนื้อหาเกี่ยวกับสัตว์ที่พูดได้การดำเนินชีวิตของครอบครัวสัตว์ การผจญภัยของสัตว์ต่าง ๆ เป็นต้น

เด็กวัย 6-7 ขวบ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 2 เด็กวัยนี้อ่านหนังสือได้บ้างเล็กน้อย เริ่มมีความคิดคำนึง มีจินตนามากขึ้น ชอบเรื่องเทวดา นางฟ้า นิทาน อยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับธรรมชาติของคน

เด็กวัย 8-9 ขวบ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 เด็กวัยนี้อ่านหนังสือได้มากขึ้น ชอบอ่านนิทาน เทพนิยาย นิทานพื้นบ้าน นอกจากนี้ยังสนใจเกี่ยวกับชีวิตจริงมากขึ้น ชอบฟังหรืออย่างรู้เรื่องราวของเด็กคนอื่นในวัยเดียวกัน อยากรู้อยากเห็นว่าชีวิตความเป็นอยู่ของคนอื่นเป็นอย่างไรเหมือนกับตัวเองหรือไม่ ผู้เขียนควรสร้างตัวละครให้มีลักษณะโน้มน้าวจิตใจเด็กให้เกิดเจตคติที่ดีมีความเมตตากรุณา กล้าหาญ

เด็กวัย 10-11ปี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 เด็กวัยนี้อ่านหนังสือได้คล่องเป็นระยะที่มีความสนใจในการอ่านอย่างแท้จริง เด็กผู้ชายชอบเรื่องเครื่องยนต์กล ไก นิยายส่งเสริมความเป็นพระเอก เด็กผู้หญิงชอบเรื่องกระจุ๋มกระจิ๋ม นิทาน นิยาย ชีวิตในครอบครัว นอกจากนี้ยังชอบเรื่องเกี่ยวกับชีวิตจริงมากขึ้นอยากรู้อยากเห็นเรื่องของเด็กวัยเดียวกัน ชอบเรื่องวิทยาศาสตร์ ธรรมชาติศึกษา หนังสือชีวประวัติเกี่ยวกับชีวิตในวัยเด็ก นิทาน นิยายที่มุ่งส่งเสริมให้เด็กมีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงามยามเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ หนังสือเช่นนี้ล้วนดึงดูดความสนใจของเด็กวัยนี้มาก

สรุปได้ว่า เด็กในแต่ละวัยต่างก็มีความสนใจและความต้องการในการอ่านหนังสือที่แตกต่างกัน เด็กวัยอนุบาลถึงประถมศึกษาตอนต้นชอบหนังสือประเภทนิทาน เทพนิยาย โดยลักษณะของหนังสือควรเน้นรูปภาพประกอบให้มาก ส่วนเด็กในวัยประถมศึกษาตอนปลาย จะชอบหนังสือที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตจริงมากขึ้น อยากรู้เรื่องราวของเด็กในวัยเดียวกัน ชอบเรื่องวิทยาศาสตร์ธรรมชาติศึกษา นิยายที่มุ่งส่งเสริมให้เด็กมีคุณธรรมจริยธรรม การสร้างหนังสือให้ผู้อ่านที่มีวัยต่างกันควรคำนึงในหลักการทางจิตวิทยาสำหรับเด็ก ตลอดจนการศึกษา เนื้อหา การใช้ถ้อยคำภาษา และองค์ประกอบอื่น ๆ ให้เป็นไปในทางที่เหมาะสมกับสถานะของผู้อ่าน และควรมุ่งส่งเสริมและปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้อง คุณธรรม จริยธรรมและเจตคติที่ดีงามด้วย

2.2.1.3 ขั้นตอนการเขียนหนังสือส่งเสริมการอ่าน

นิตยา วรรณกิตร์ (2559: 151) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการจัดทำสื่อสำหรับเด็กไว้ 8 ขั้นตอน ได้แก่ การกำหนดรูปเล่ม การเขียนภาพประกอบ การออกแบบปก การเขียนตัวอักษร การจัดทำหน้า การทำบทสคริปต์ การทำรูปเล่มจำลอง และการทำรูปเล่มฉบับสมบูรณ์

1. การกำหนดรูปเล่มสื่อหนังสือ

รูปเล่ม หมายถึง ขนาดความกว้างและยาวของหนังสือแต่ละเล่ม ซึ่งมีความสำคัญในแง่ของความงาม การใช้งาน และการเก็บรักษา หนังสือที่ออกแบบรูปเล่มได้ดี ย่อมส่งผลต่อความต้องการในการอ่านของเด็ก หนังสือควรมีขนาดเหมาะสมกับช่วงมือของเด็ก เกิดความคล่องตัว

ในการหยิบจับน้ำหนักเบา พกพาได้สะดวก และควรแข็งแรงทนทาน เก็บรักษาได้นาน เนื่องจากวัยเด็กยังไม่รู้จักถนอมรักษาหนังสือ

รูปเล่มของหนังสือโดยปกติทั่วไปมี 2 แบบคือ รูปเล่มแนวตั้ง (Upright) และรูปเล่มแนวนอน (Oblong) ขนาดของหนังสือที่พิมพ์ทั่วไปมีหลายขนาดอาทิ ขนาด 6 หน้ายก (25x25 เซนติเมตร) 8 หน้ายก (18.5x26 เซนติเมตร) 8 หน้ายกพิเศษหรือขนาด A4 (21x29.7 เซนติเมตร) 12 หน้ายก (17x19 เซนติเมตร) 16 หน้ายก (13x18 เซนติเมตร) และ 32 หน้ายก (9x13 เซนติเมตร) ส่วนขนาดหนังสือที่เป็นมาตรฐานสากล คือ ขนาด 8 หน้ายกพิเศษ

2. การเขียนภาพประกอบ

ในการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก สิ่งสำคัญที่สุดที่ผู้เขียนจะละเลยไม่ได้คือ "ภาพประกอบ" เนื่องจากภาพประกอบเปรียบเสมือนหัวใจของหนังสือสำหรับเด็ก ทำให้หนังสือมีเสน่ห์ดึงดูดใจให้เด็กอยากหยิบอ่าน อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือช่วยสื่อความหมาย อธิบายเรื่องราวและเสริมเนื้อหาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทำให้เรื่องน่าสนใจ สนุก และชวนติดตาม ส่งผลให้เด็กเกิดนิสัยอยากอ่านและรักการอ่านในที่สุดนอกจากนี้ภาพประกอบยังช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดจินตภาพตามเรื่องราวได้ดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อความคิดและจินตนาการต่อเนื่องของเด็ก

รายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนการเขียนภาพประกอบสื่อหนังสือสำหรับเด็กมีประเด็นสำคัญที่ควรทำความเข้าใจดังต่อไปนี้

2.1 ประเภทของภาพประกอบ

การเลือกใช้ภาพในหนังสือสำหรับเด็กส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับประเภทของหนังสือและเนื้อหาเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามหากจำแนกภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กตามวิธีในการสร้างสรรค์ภาพ อาจจำแนกได้ดังนี้

2.1.1 ภาพวาด หมายถึงภาพที่เกิดจากการจัดทำขึ้นด้วยอุปกรณ์การวาดภาพ ภาพวาดเป็นเทคนิคที่นิยมใช้กันมากในหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน เพราะผู้เขียนสามารถควบคุมเส้น ขนาดและรายละเอียดของภาพได้ตามต้องการ ข้อดีอีกประการหนึ่ง คือภาพวาดในหนังสือช่วยขยายความหรือให้รายละเอียดเนื้อหาไม่สามารถถ่ายทอดด้วยกล้องถ่ายภาพได้ ภาพวาดสามารถแสดงอารมณ์และความรู้สึกตามเนื้อเรื่อง สร้างตัวละครให้เกิดการเคลื่อนไหว จึงเหมาะกับหนังสือประเภทบันเทิงคดี ภาพวาดที่ใช้ในหนังเด็กมีทั้งภาพสีและขาวดำ โดยสามารถจำแนกได้เป็นภาพวาดลายเส้นและภาพวาดระบายสี

2.1.2 ภาพถ่าย หมายถึงภาพที่เกิดจากกรรมวิธีทางการถ่ายภาพ ที่ได้จากการใช้กล้องถ่ายรูปหรือเครื่องมือบันทึกภาพอื่น ๆ ภาพถ่ายจะใช้ประโยชน์ได้ดีในงานพิมพ์ เพราะภาพถ่ายมีคุณลักษณะเฉพาะตัวทั้งด้านความเหมือนจริงและความละเอียดปัจจุบันการถ่ายภาพเพื่อ

นำมาใช้เป็นภาพประกอบในงานพิมพ์ นิยมใช้กล้องดิจิตอล ผลที่ได้คือภาพสี (colour print) แต่หากต้องการภาพขาว-ดำ มักใช้คอมพิวเตอร์ช่วยแปลงสภาพจากภาพสีให้เป็นภาพขาว-ดำ

2.2 หลักการจัดภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก

ในเบื้องต้นการจัดทำภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กในแต่ละหน้าควรคำนึงถึงจุดประสงค์ของเนื้อหาในแต่ละตอนและแต่ละหน้าว่าต้องการให้ผู้อ่านรับรู้อะไร จากนั้นจึงออกแบบองค์ประกอบ บรรยากาศ และรายละเอียดต่างๆของภาพ เพื่อให้เหมาะสมกับหัวข้อเรื่องและสอดคล้องกับเนื้อหาที่เตรียมไว้โดยคำนึงถึงหลักการจัดภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กที่ดี

นิตยา วรรณกิตร์ (2559: 156) ให้ข้อสรุปเกี่ยวกับลักษณะของภาพประกอบที่ดีไว้ว่าภาพจะต้องตรงกับจุดประสงค์ของเรื่อง ถ่ายทอดลักษณะตรงกับสภาพความเป็นจริงในเรื่องขนาดสัดส่วนของภาพ ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และเพิ่มความจะต้องกระตุ้นให้เกิดจินตนาการอย่างต่อเนื่อง ภาพจะต้องมีคุณสมบัติด้านศิลปะและมีเทคนิคการสร้างที่ดี ภาพจะต้องมีเนื้อหาของภาพเป็นเอกภาพ และต้องให้รายละเอียดได้ดี

2.3 หลักการใช้สีในภาพประกอบ

การสร้างภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับจิตวิทยาของสีหรือการใช้สีกับความรู้สึกเนื่องจากสีแต่ละสีสื่อความหมายที่แตกต่างกันโดยปกติสีอุ่น (สีเหลือง สีแสด สีแดง ให้ความรู้สึกที่เป็นนิเสธ (Positive) คือ เกิดความคึกคักเร่งเร้า และก่อให้เกิดความตื่นเต้นอยู่เสมอ ส่วนสีเย็น (สีม่วง สีน้ำเงิน สีเขียว) ให้ความรู้สึกที่เป็นปฏิเสธ (Negative) คือ เกิดความสันโดษ เงียบสงบ และก่อให้เกิดความเยือกเย็นอยู่เสมอ ดังนั้นการใช้สีในภาพวาดควรคำนึงถึงการสื่อความหมายของสีแต่ละสีเพราะสีมีอิทธิพลต่อความรู้สึกและจินตนาการของเด็ก

เทคนิคการนำจิตวิทยาเรื่องสีมาใช้ในการสร้างสรรค์ภาพประกอบในหนังสือหรับเด็กนอกจากคำนึงถึงความหมายของสีแล้ว ผู้เขียนควรคำนึงถึงสิ่งสำคัญดังต่อไปนี้ด้วย

1. การใช้สีควรช่วยเพิ่มความน่าสนใจของหนังสือด้วยการคำนึงถึงความเหมาะสมของสีกับธรรมชาติของเด็กในแต่ละช่วงวัย คือเด็กเล็กควรใช้สีสันฉูดฉาด (แดง เหลือง น้ำเงิน) เพื่อดึงความสนใจและสร้างความสะดุดตา ภาพควรใช้สีโทนสดใสเน้นความน่ารักและบริสุทธิ์แจ่มใส ไม่ควรใช้สีโทนเข้ม เพราะดูลึกลับและน่ากลัว เด็กโตการใช้สีเน้นความสมจริง เพื่อช่วยในการเรียนรู้นิยมใช้สีผสมมากกว่าใช้แม่สีเพียงอย่างเดียว

2. การใช้สีให้สัมพันธ์กับธรรมชาติรอบตัวเด็ก เนื่องจากเด็กจะจดจำสีต่างๆ ให้สัมพันธ์กับสิ่งที่อยู่รอบตัว เช่น พระจันทร์สีเหลือง ต้นไม้สีเขียว ท้องฟ้าสีฟ้า

3. การใช้สีให้เหมาะสมตามเนื้อเรื่อง เช่น น้ำหรือฤดูหนาวควรใช้สีฟ้า ดวงอาทิตย์ ใช้สีเหลืองหรือแดง นอกจากนี้ต้องคำนึงถึงความรู้สึกให้ตรงกับท้องเรื่อง ถ้าเนื้อเรื่องเกี่ยวกับความสนุกสนานก็ควรใช้สีร้อน

4. เด็กเล็กจะให้ความสำคัญกับสีมากกว่ารูปร่าง เพราะสีสร้างความรู้สึกแก่เด็กได้ดี ตามธรรมชาติแล้วเด็กจะรู้จักสีแดงก่อน ตามด้วยเหลือง ฟ้า เขียว ดังนั้นหนังสือสำหรับเด็กควรจะเน้นเรื่องสีกับความรู้สึก การใช้สีควรใช้สีเข้ม เนื่องจากชัดเจนและให้ความรู้สึกตรงตามความต้องการมากกว่าสีจางในการเร่งเร้าและดึงดูดความสนใจของเด็กควรใช้สีร้อนได้แก่ สีเหลืองหรือแดง มากกว่าสีเย็น

5. ควรหลีกเลี่ยงสีที่ทำให้รู้สึกโศกเศร้า ไม่เบิกบาน เช่น สีดำ น้ำตาล โดยควรใช้สีเหล่านี้แสดงเนื้อหาเฉพาะส่วนที่ต้องการแสดงความรู้สึกโศกเศร้าของตัวละคร

2.4 ขนาดของภาพประกอบ

เทคนิคการกำหนดขนาดของภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็ก ผู้เขียนควรคำนึงถึงหลักสำคัญดังนี้

2.4.1 พัฒนาการของเด็กพัฒนาการของเด็กที่เกี่ยวข้องกับภาพประกอบคือพัฒนาการการรับรู้ความหมายและพัฒนาการการใช้สายตา เด็กเล็กยังเป็นวัยที่ต้องการภาพเป็นภาษาความหมาย เมื่อเจริญวัยขึ้นจึงจะสามารถเรียนรู้ภาษาสัญลักษณ์ต่าง ๆ ได้ ดังนั้นภาพประกอบจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับเด็กเล็กหรือเด็กปฐมวัยในการสร้างความเข้าใจในเนื้อหาและกระตุ้นจินตนาการ ด้านความสามารถในการใช้สายตาของเด็กแต่ละช่วงวัยก็มีความแตกต่างกันเด็กเล็กจะมองเห็นภาพในลักษณะภาพรวม ไม่สามารถจับรายละเอียดใน ภาพได้ เมื่อโตขึ้นจะค่อย ๆ มองเห็นรายละเอียดในภาพได้มากขึ้นเป็นลำดับ ดังนั้นการสร้างภาพประกอบต้องคำนึงถึงขนาดภาพที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กแต่ละวัย

นอกจากนี้ หทัย ตันหยง (2529: 132) กล่าวถึงลักษณะของภาพและสีที่เรียกความสนใจจากผู้อ่านได้ดี ว่าควรมีลักษณะสำคัญดังนี้

1) ภาพตนเองและสิ่งที่อยู่ใกล้ตนเอง หมายถึงภาพที่มีลักษณะท่าทีและสภาพแวดล้อมคล้ายคลึงหรือมีความสัมพันธ์กับตัวผู้อ่าน เด็กจะชอบอ่านและดูภาพที่มีลักษณะสัมพันธ์กับตัวเด็กมากกว่าภาพประเภทอื่น

2) ภาพที่แสดงการเคลื่อนไหวมีชีวิตชีวาและมีกิริยาอาการ เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์ชอบการเปลี่ยนแปลงมากกว่าการมองภาพนิ่งหรือภาพตายที่มองแล้วไม่รู้สึกอะไรเลย

3) ภาพแปลกตาเป็นภาพที่น่าสนใจมากกว่าภาพที่มีรูปแบบปกติ เพราะภาพปกตินั้นเป็นของจำเจ อาจสร้างความเบื่อหน่ายได้

4) ภาพที่สร้างความสบายในอารมณ์ (Positive feeling) คือภาพที่ให้ความรู้สึกดีและสวยงาม เช่น ภาพธรรมชาติ ต้นไม้ดอกไม้ ฯลฯ

5) ภาพที่มองแล้วเข้าใจเรื่องได้ง่าย ไม่มีรายละเอียดยุ่งเหยิงซับซ้อน

6) ภาพที่มองแล้วขบขัน เช่นภาพการ์ตูน

7) ภาพที่มีจุดเด่นหรือจุดน่าสนใจอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งให้มโนทัศน์ที่ชัดเจน

ขนาดของภาพที่เหมาะสมกับเด็กในแต่ละวัยมีรายละเอียดดังนี้

(ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์. 2523: 202-203 และหทัย ตันหยง. 2529: 124)

- เด็กปฐมวัย ขนาดของภาพหรือพื้นที่ภาพควรเป็น ¾ ของหน้ากระดาษ
- เด็กวัยประถมศึกษาตอนต้น ขนาดของภาพหรือพื้นที่ภาพควรเป็น ½ ของหน้ากระดาษ
- เด็กวัยประถมศึกษาตอนปลายหรือเด็กวัยรุ่น ขนาดของภาพหรือพื้นที่ภาพควรเป็น ¼ ของหน้ากระดาษ

2.4.2 เทคนิคการใช้สี ภาพประกอบที่ใช้สีมากย่อมมีอิทธิพลให้เด็กเกิดความพึงพอใจมากกว่าภาพที่มีสีน้อยหรือภาพขาวดำ ดังนั้นถ้าจำเป็นต้องใช้ภาพขาวดำเป็นภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็กก็ควรใช้ขนาดใหญ่กว่าภาพสีหลายสีหรือภาพสีธรรมชาติ เพื่อใช้องค์ประกอบด้านขนาดไปสร้างความประทับใจแก่ผู้อ่านทดแทนสีที่ขาดหายไป

2.4.3 ต้นทุนการผลิตเนื่องจากการสร้างภาพประกอบเพื่อให้ได้ต้นฉบับที่เรียบร้อยสวยงามและบริบูรณ์จำเป็นต้องลงทุนมากกว่าการเรียงพิมพ์ข้อความ ดังนั้นหากผู้เขียนมีทุนในการผลิตหนังสือไม่สูงมากนัก ก็ต้องหาทางลดต้นทุนการผลิตโดยการลดขนาดของภาพลง

3. การออกแบบปก

ปกหนังสือเปรียบเสมือนประตูบานแรกที่จะดึงดูดความสนใจให้เด็กอยากหยิบหนังสือขึ้นมาอ่าน ภาพปกจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของหนังสือ การออกแบบปกหนังสือสำหรับเด็กมีหลักที่ต้องคำนึงคือ

3.1 ชื่อเรื่อง ปกควรมีชื่อเรื่องที่เด่นชัด อ่านง่าย ตัวอักษรบนปกต้องมีขนาดใหญ่เหมาะกับสายตาของเด็ก สีตัวอักษรควรเป็นสีเข้ม เช่น สีดำเพื่อให้อ่านง่ายและมองเห็นได้ชัดเจน ลักษณะของตัวอักษรจะต้องถูกต้อง ไม่ควรใช้ตัวประดิษฐ์เพราะเด็กเล็กอาจอ่านไม่ออกและจะเป็นการให้มโนทัศน์แก่เด็กในเรื่องของลักษณะตัวอักษรที่ไม่ถูกต้อง (นิตยา วรรณกิตร์, 2559: 162)

3.2 ลักษณะภาพ ภาพหน้าปกหนังสือควรสอดคล้องและแสดงลักษณะบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาภายในเรื่อง เพื่อสื่อความหมายไปสู่เนื้อเรื่อง ได้แก่ ตัวละคร แก่นเรื่อง ฉาก อีกทั้งควรมีการออกแบบปกให้ดูแปลกตาเพื่อดึงดูดความสนใจ

3.3 การใช้สี ภาพหน้าปกควรเป็นภาพที่มีสีสันสดใส การใช้สีของภาพวาดบนหน้าปกต้องเด่น สะดุดตา สีพื้นไม่ควรเข้มจัดหรือทึบเกินไป ทำให้ไม่น่าอ่านนอกจากคำนึงถึงองค์ประกอบทางศิลปะเพื่อดึงดูดความสนใจของเด็กแล้ว การออกแบบปกหนังสือควรคำนึงถึงความแข็งแรงทนทาน เพราะหากเป็นหนังสือที่เด็กชอบเด็กจะอ่านซ้ำโดยไม่เบื่อหน่าย จึงส่งผลให้หนังสือฉีกขาดได้ง่ายขึ้น ด้วยเหตุนี้วัสดุที่นำมาใช้ทำปกต้องทนทานและง่ายต่อการหยิบจับของเด็ก หากเป็น

กระดาษควรเป็นกระดาษแข็งและมีคุณภาพดี เช่น กระดาษอาร์ตเคลือบ กระดาษอาบพลาสติก หรืออาจเลือกใช้ผ้าเป็นวัสดุ ซึ่งสามารถเช็ดล้างทำความสะอาดได้และมีความทนทานกว่ากระดาษ

4. การเขียนตัวอักษร

วิธีการเขียนหรือเรียงพิมพ์ตัวอักษรในหนังสือเป็นเรื่องสำคัญอีกประการหนึ่ง ตัวอักษรหรือตัวพิมพ์ที่ชัดเจนจะทำให้หนังสืออ่านง่ายและดึงดูดความสนใจของเด็ก การนำเสนอเนื้อหาหนังสือสำหรับเด็กผู้จัดทำสามารถเลือกใช้วิธีเขียนตัวอักษรด้วยลายมือตนเองหรือใช้ตัวพิมพ์ก็ได้ ขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละบุคคล หลักการออกแบบตัวอักษรในหนังสือสำหรับเด็ก เบื้องต้นคือควรมีขนาดใหญ่เส้นหนา เหมาะสมกันทั้งส่วนสูงและความหนา การใช้สีตัวอักษรควรเป็นสีเข้ม เช่น ดำ น้ำเงิน หรือเขียว เพื่อความกระจ่างชัดของตัวอักษรและให้เด็กเห็นตัวอักษรได้ชัดเจน แต่หากพื้นหลังตัวอักษรเป็นสีเข้ม ตัวอักษรก็ต้องมีสีอ่อนเพื่อสร้างความแตกต่างขึ้นอยู่กับการออกแบบ โดยต้องคำนึงเรื่องการตัดกันระหว่างพื้นกับตัวอักษร ยกตัวอย่างเช่น การเลือกใช้อักษรสีขาวบนพื้นสีเขียว

แบบของตัวอักษรที่ใช้ควรจะมีหัวเพราะอ่านง่ายกว่าตัวอักษรที่ไม่มีหัว ลักษณะของตัวอักษรต้องถูกต้องชัดเจน น้ำหนักของเส้นตัวอักษรต้องสม่ำเสมอ ไม่ขาด ตัวอักษรแต่ละตัวต้องเรียงตัวติดกันได้ดีเมื่อสร้างเป็นคำ นอกจากนี้ตัวอักษรต้องมีลักษณะที่อ่านแล้วสบายตา ไม่ควรใช้ตัวประดิษฐ์หรือตัวพิมพ์ที่อ่านยากเกินไป และการเว้นระยะห่างช่องไฟต้องเหมาะสม โดยทั่วไปการเว้นวรรคจะต้องเว้นช่องว่างตามขนาดของตัวอักษร เว้นในอัตราเดียวกันตลอดทั้งหน้า

รูปแบบของตัวอักษรที่ใช้ในการจัดทำหนังสือต้องจำแนกตามลักษณะเนื้อหา กล่าวคืออักษรตัวหนาควรใช้ในการตั้งชื่อเรื่องหัวข้อหลัก และหัวข้อเรื่องรอง ส่วนอักษรบางใช้เป็นเนื้อหาของเรื่อง ยกเว้นเนื้อหาสาระสำคัญอาจใช้ตัวอักษรที่มีขนาดใหญ่และหนาขึ้น เพื่อให้ความรู้สึกเน้นหนักหรือแสดงความสำคัญของข้อความนั้น ส่วนอักษรตัวเอนใช้เป็นคำบรรยายใต้ภาพประกอบข้อความสำคัญที่ต้องการเน้น และข้อความที่เป็นคำกล่าวของบุคคล

ตัวพิมพ์ในปัจจุบันมีให้เลือกใช้หลายชนิด ศัพท์ทางการพิมพ์เรียกว่า ฟอนท์ (Font) ส่วนขนาดของตัวอักษรมีหน่วยเป็น พ้อยท์ (Point) 1 พ้อยท์ มีค่าเท่ากับ 1/72 นิ้ว การเลือกขนาดตัวอักษรขึ้นอยู่กับปริมาณเนื้อหาของเรื่อง รูปเล่มหนังสือ และช่วงวัยของผู้อ่าน โดยปกติขนาดตัวอักษรที่สำนักพิมพ์ทั่วไปเลือกใช้พิมพ์หนังสือ มีรายละเอียดดังปรากฏในตาราง ดังนี้

ตาราง 1 ขนาดตัวพิมพ์ที่เหมาะสมกับบุคคลในแต่ละช่วงวัย

ช่วงวัย	ขนาดตัวอักษร
เด็กปฐมวัย	24 พ้อยท์ขึ้นไป
เด็กวัยประถมศึกษา	24 พ้อยท์
เด็กมัธยมต้น	18 พ้อยท์
เด็กมัธยมปลาย-วัยรุ่น,ผู้ใหญ่	16 พ้อยท์
ผู้สูงอายุ	18-24 พ้อยท์

(นิตยา วรรณกิตร์, 2559: 165)

5. การจัดหน้า

การจัดหน้า (Layout) คือ การออกแบบวางตัวอักษรของเนื้อเรื่องรูปภาพ และส่วนประกอบอื่น ๆ ลงในกระดาษหน้าหนึ่ง ๆ ให้มีลักษณะน่าอ่าน หน้าหนังสือสำหรับเด็กโดยทั่วไปประกอบด้วยเนื้อหาส่วน ต่าง ๆ ได้แก่ ภาพ ตัวหนังสือ หมายเลขหน้า ตาราง แผนที่ แผนผัง รวมไปถึงพื้นที่ว่างของส่วนประกอบ ต่าง ๆ เช่น การเว้นบรรทัดและการเว้นขอบว่าง ด้วยเหตุนี้การจัดหน้าหนังสือนับเป็นงานสำคัญเพราะเป็นการสร้างความน่าสนใจให้หนังสือ ในการจัดหน้าหนังสือสำหรับเด็ก ควรถือหลักทางจิตวิทยาที่จะสร้างบรรยากาศบนหน้าหนังสือให้เด็กเกิดความรู้สึกอยากอ่านหนังสือ

5.1 หลักการจัดหน้าหนังสือสำหรับเด็ก หลักการจัดหน้าหนังสือสำหรับเด็กที่ดี ควรคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

5.1.1 ดุลยภาพ (Balancing) หมายถึงการสร้างความสมดุลของหนังสือและความรู้สึกที่สมดุลของเด็กในการอ่านหนังสือ การจัดภาพและคำอธิบายในแต่ละหน้าต้องจัดให้มีความสมดุล วิธีการจัดหน้าหนังสือให้มีความสมดุล คือควรมีน้ำหนักถ่วงดุลและแกนกลางของเนื้อหาทั้งซ้ายและขวา การจัดหน้าหนังสือแบบคู่ ต้องระวังการวาดภาพให้ดูเป็นภาพเดียวกันในสองหน้า โดยใช้องค์ประกอบของการจัดภาพและน้ำหนักของภาพเข้าช่วย หนังสือสำหรับเด็กควรจัดให้มีการเว้นว่างในเนื้อเรื่องและการเว้นขอบว่าง (Margin) ริมหน้าหนังสือ บริเวณด้านใน ด้านบน และด้านข้างของทั้ง 2 ด้าน เพื่อให้เด็กพักสายตา แต่ไม่ควรขีดเส้นตีกรอบหน้าหนังสือให้เห็นชัดเจน เพราะจะสร้างบรรยากาศอึดอัดไม่สบายใจในการอ่าน

5.1.2 ความกลมกลืน (Harmony) หมายถึงความกลมกลืนของภาพและเนื้อหา ควรพิจารณาเนื้อหาให้สัมพันธ์กับการออกแบบรูปภาพ หน้าหนังสือต้องไม่หนาแน่นหรือทึบด้วยตัวอักษรอย่างเดียว หรือมีแต่ภาพมากเกินไป

5.1.3 เอกภาพ (Unity) หมายถึงความเชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเนื้อหาและภาพในหน้าหนังสือแต่ละหน้า ต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ไม่ควรให้เนื้อหาเป็นอย่างหนึ่งแต่ภาพประกอบเป็นอีกอย่างหนึ่ง หลีกเสี่ยงการจัดหน้าที่มีภาพซึ่งแสดงการคลี่คลายของเรื่องราวหรือภาพที่เปิดเผยจุดสำคัญของเรื่องออกมาก่อนเนื้อหา

5.1.4 การสร้างจุดสนใจ (Gaze motion) หมายถึงการสร้างจุดน่าสนใจในหน้าหนังสือ ด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง ขณะที่กวาดสายตาไปบนหน้าหนังสือ โดยพฤติกรรมทางธรรมชาติของเด็กจะสบสายตาดกลงจุดใดจุดหนึ่งแล้วหยุดอยู่ ณ จุดนั้นขณะหนึ่ง ก่อนจะเคลื่อนสายตาต่อไป ดังนั้นหนำาหนังสือต้องมีจุดดึงความสนใจของเด็ก ให้ไล่สายตาไปยังจุดเด่นจุดนั้น วิธีการดึงความสนใจอาจทำได้ด้วยการใช้ภาพ สี หรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ

5.2 วิธีการจัดหน้าหนังสือ การจัดภาพและตัวหนังสือสามารถทำได้หลายรูปแบบตามความเหมาะสม ดังนี้

5.2.1 ภาพและตัวหนังสืออยู่ด้วยกันในหน้าเดียว คือการออกแบบจัดให้ภาพและตัวหนังสือมีอยู่ ทุก ๆ หน้า วิธีการจัดวางสามารถทำได้หลายแบบได้ให้ภาพกับตัวหนังสือแยกจากกัน โดยภาพอาจอยู่ด้านบนและตัวหนังสืออยู่ด้านล่าง ภาพอยู่ด้านล่างและตัวหนังสืออยู่ด้านบน หรือภาพอยู่ตามที่ต่าง ๆ และตัวหนังสืออยู่ตามที่ต่าง ๆ ของภาพแต่ละภาพ

การออกแบบจัดหน้าให้ภาพและตัวหนังสือมีอยู่ทุก ๆ หน้ายังสามารถใช้วิธีการให้ภาพกับตัวหนังสือซ้อนทับกันด้วยก็ได้ ได้แก่ การวาดภาพแบบเต็มหน้ากระดาษแล้วเขียนตัวอักษรทับลงบนฉากในส่วนที่มีองค์ประกอบเบาบางที่สุด

5.2.2 ภาพและตัวหนังสือแยกอยู่คนละหน้า คือการจัดหน้าให้ภาพและตัวหนังสืออยู่คนละหน้า โดยคำนึงถึงธรรมชาติของการไล่สายตาของเด็ก ซึ่งโดยทั่วไปจะไล่สายตาจากซ้ายไปขวาหรือจากบนลงล่าง ดังนั้นจุดแรกของสายตาจะอยู่ที่หน้าหนังสือด้านขวา เด็กจึงสนใจภาพที่อยู่ด้านขวามากกว่าด้านซ้าย การวางหน้าหนังสือวิธีนี้จึงมักให้ภาพอยู่ทางขวามือเพื่อต้อนรับวินาทีแรกของสายตาเด็ก แต่ทั้งนี้อาจทำให้หนังสือขาดความน่าสนใจ เพราะเนื้อหาบางตอนอาจมีตัวหนังสือหรือตัวอักษรที่ต้องการเน้นย้ำมากกว่าภาพประกอบ จึงอาจกลับภาพไว้ด้านซ้ายและให้ตัวหนังสืออยู่ด้านขวาเพื่อสร้างจุดสนใจก็สามารถทำได้

5.2.3 การจัดภาพและตัวหนังสือแบบ 2 หน้าคู่ (Double-page spread) หมายถึงการจัดหน้าแบบควบ 2 หน้าแทนการจัดแบบหน้าเดียว ทำให้ภาพและตัวหนังสือมีขนาดใหญ่ขึ้น โดยการจัดวางภาพและตัวหนังสือสามารถทำได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามแบบที่ 1 เพียงแต่ต้อง

ระมัดระวังเรื่องการรักษาองค์ประกอบต่างๆ เนื่องจากการจัดหน้าแบบนี้จะทำให้ได้หน้าหนังสือที่มีขนาดใหญ่กว่าปกติ

6. การทำบทสคริปต์

การจัดทำบทสคริปต์ (Script) คือการนำเรื่องราวต่างๆ ที่ได้จากโครงเรื่องหรือเนื้อเรื่องย่อมาบอกรายละเอียดเป็นขั้นตอน ตั้งแต่ปกหน้าจนถึงปกหลัง ว่าประกอบด้วยเนื้อเรื่องและภาพอะไรบ้างการเขียนบทสคริปต์ จะเป็นแนวในการจัดวางภาพและรูปเล่มของหนังสือ รวมไปถึงขนาดและจำนวนหน้าของหนังสือ (นิตยา วรรณกิตร์, 2559: 170)

การเขียนบทสคริปต์สามารถเขียนได้ 2 วิธี วิธีแรกคือการเขียนบอกรายละเอียดเป็นคำบรรยายทั้งหมดตั้งแต่หน้าแรกจนถึงหน้าสุดท้าย ว่าในแต่ละหน้ามีภาพและดำบรรยายอะไร บ้างโดยบอกรายละเอียดเกี่ยวกับภาพว่ามีภาพกี่ภาพ เป็นภาพเกี่ยวกับอะไรและอยู่ในตำแหน่งใดของหน้าส่วนคำบรรยายให้เขียนรายละเอียดทั้งหมด

การเขียนบทสคริปต์วิธีที่ 2 คือ การเขียนบรรยายพร้อมภาพประกอบ ด้วยการเขียนบทในแต่ละหน้า พร้อมทั้งวาดภาพประกอบและเขียนคำบรรยายไปด้วย การเขียนบทสคริปต์ประเภทนี้สามารถใช้แทนการทำรูปเล่มจำลองได้

7. การทำรูปเล่มจำลอง

รูปเล่มจำลองหรือดัมมี่ (Dummy) นิตยา วรรณกิตร์ (2559: 170) ได้อธิบายว่าการทำรูปเล่มจำลอง หมายถึง ต้นฉบับหนังสือจำลองของหนังสือสำหรับเด็กโดยการนำรายละเอียดจากบทสคริปต์มาเขียนวาดรูปหรือทำสัญลักษณ์แทนรูปต้นฉบับนับเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ต้นฉบับที่ถูกต้องจะช่วยให้การทำหนังสือง่ายขึ้นและตรงตามความต้องการของผู้เขียนมากที่สุด ตันฉบับที่ดีจึงจะต้องมีการตรวจแก้และปรับปรุงจนสมบูรณ์ที่สุดก่อนลงมือจัดทำเป็นรูปเล่มต้นฉบับ คือ ต้นแบบที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นตัวอย่างในการจัดทำหนังสือทั่วไป มีองค์ประกอบสำคัญได้แก่ รูปแบบ (Format) ของหนังสือ เนื้อหา (Mastery of Content) มโนทัศน์ (Concept) ข้อมูลหลักฐาน (Fact) และภาษาหนังสือ (Wording) ต้นฉบับแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ต้นฉบับเรื่องและต้นฉบับภาพ ต้นฉบับเรื่องคือแบบอย่างของเรื่องที่เขียนขึ้นเพื่อใช้เป็นเรื่องราวในการจัดทำหนังสือ ซึ่งนักเขียนเป็นผู้เขียนขึ้น ควรเขียนหรือพิมพ์ด้วยตัวอักษรที่อ่านง่ายชัดเจน แสดงย่อหน้าวรรคตอน และเครื่องหมายต่าง ๆ อย่างถูกต้องหากมีการแก้ไขปรับปรุงควรมีการใช้สีหรือสัญลักษณ์แสดงแก้ไขที่ประณีตและชัดเจน ส่วนต้นฉบับภาพคือแบบอย่างของภาพที่จะต้องนำไปประกอบเป็นรูปเล่มหนังสืออีก จึงควรระมัดระวังมากในเรื่องความสะอาด ความสวยงาม และความถูกต้องเหมาะสมของข้อมูล

การทำดัมมี่เป็นการทดลองจัดทำรูปเล่มหนังสือขนาดเล็กขึ้นก่อนที่จะพิมพ์เป็นเล่มเพื่อดูความเหมาะสม ดัมมี่อาจจะมีขนาดครึ่งหนึ่งหรือหนึ่งในสี่ของต้นฉบับจริงก็ได้ การจัดทำดัมมี่เป็นการกำหนดรายละเอียดของส่วนประกอบต่าง ๆ ของหนังสือ ตั้งแต่ปกหน้าไปถึงปกหลังของ

หนังสือแต่ละเล่ม ว่าภาพจะอยู่ส่วนใดของหน้าหนังสือ แต่ละหน้าจะมีข้อความหรือคำบรรยายว่าอย่างไรและอยู่ส่วนใดของแต่ละหน้า การวาดภาพในดัมมี่ถ้าวาดไม่ได้ ให้เขียนเป็นรูปวงกลมแทนแล้วบอกรายละเอียดว่าเป็นภาพอะไรก็ได้

ประโยชน์ของการทำดัมมี่ คือทำให้ผู้เขียนหนังสือสำหรับเด็กทราบว่าหนังสือที่ตนเองจัดทำนั้นมีรูปแบบอย่างไร ถ้าเกิดความผิดพลาดก็สามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ เพื่อให้ได้หนังสือสำหรับเด็กที่ตรงกับความต้องการของผู้เขียน โดยปกตินักเขียนจะส่งดัมมี่ไปที่โรงพิมพ์หรือส่งให้กับนักวาดภาพประกอบเพื่อวาดภาพประกอบ (ในกรณีที่ผู้เขียนไม่ได้วาดภาพประกอบเอง)

8. การทำรูปเล่มฉบับสมบูรณ์

ขั้นตอนของการจัดทำรูปเล่ม (Format) คือการจัดทำหนังสือฉบับจริง โดยดูจากดัมมี่หรือต้นฉบับที่ได้แก้ไขปรับปรุงจนสมบูรณ์แล้ว เบื้องต้นผู้เขียนต้องพิจารณาความเหมาะสมว่าจะเลือกผลิตหนังสือด้วยมือ (Hand Writing Book) หรือหนังสือที่ผลิตจากโรงพิมพ์ (Printing Book) เนื่องจากมีข้อดีและข้อเสียต่างกัน (หทัย ตันหยง. 2529: 154-155 อ้างถึงใน นิตยา วรรณกิตร์, 2559: 157) โดยปกติหากไม่ได้พิมพ์ในปริมาณมาก ควรเลือกการผลิตด้วยมือโดยไม่ต้องส่งเข้าโรงพิมพ์เนื่องจากประหยัดงบประมาณในการผลิต มากกว่าหนังสือที่ผ่านกระบวนการผลิตจากโรงเมื่อผู้เขียนเลือกวิธีในการผลิตหนังสือแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือเลือกวิธีการเย็บเล่มหนังสือ (Book binding) ซึ่งต้องพิจารณาจากชนิดกระดาษ รวมทั้งรูปแบบ ขนาด และจำนวนหน้าของหนังสือ การเย็บเล่มมีหลายวิธี ได้แก่

1. การเย็บอกหรือเย็บมุงหลังคา เหมาะสำหรับหนังสือที่วาดภาพและเขียนคำบรรยายเป็นหน้าคู่ติดกัน ขั้นตอนคือเรียงหน้ากระดาษให้เรียบร้อยแล้วใช้เชือกเย็บกระดาษเย็บจากตรงกลางของหน้าคู่ของหนังสือ แล้วทับด้วยปกนอก

2. การเย็บสัน เป็นการเย็บด้วยลวด โดยเย็บเฉพาะเนื้อในสองจุดแล้วนำปกมาหุ้ม พร้อมผนึกด้านสันหนังสือด้วยกาว ปกติการเย็บสันจะใช้กับหนังสือที่มีจำนวน 100 หน้า แต่ไม่ควรหนาเกินกว่า 1 เซนติเมตร เพราะจะทำให้ปกหลุดง่าย

3. การเย็บไสสันทากาว เป็นการเข้าเล่มโดยการกรีดสันออก แล้วเลื่อยให้เป็นร่องเพื่อให้กาวเข้าไปยึดติดระหว่างแผ่นเนื้อใน จากนั้นใช้ปกหุ้มด้วยกาวร้อนหรือกาวเย็นทำให้ได้หนังสือที่มีสันเรียบและมีความคงทน

4. การเย็บกี่ เป็นการเข้าเล่มโดยการเรียงกระดาษให้เรียบร้อยแล้วเจาะรูข้างๆ เอาเข็มใหญ่ร้อยเชือกหรือใช้เครื่องเย็บกระดาษขนาดใหญ่เย็บ ใช้กาวทาสันของหนังสือเพื่อให้ยึดติดกันจากนั้นปิดบังรอยเย็บด้วยผ้าหุ้มสันหนังหรือใช้ปกนอกทับ

สรุปได้ว่า การจัดหน้าและรูปเล่มนั้น ในการออกแบบปก ควรออกแบบให้ทันสมัยดึงดูดความสนใจของเด็กด้วยสี และภาพที่ตรงกับเนื้อเรื่อง โดยเลือกเอาตอนที่น่าสนใจ บนปกควรเขียนชื่อหนังสือ ชื่อผู้แต่งและผู้วาดภาพประกอบ ใช้ตัวหนังสือตัวโต สะดุดตากว่าตัวอักษร เนื้อเรื่อง ไม่ควรใช้อักษรประดิษฐ์ เพราะจะทำให้อ่านยาก การจัดภาพ ต้องจัดภาพประกอบให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง ลักษณะการวางหน้าหนังสือนั้น ภาพกับตัวหนังสืออยู่หน้าเดียวกัน โดยภาพอยู่ข้างบน ตัวหนังสืออยู่ข้างล่าง ขนาดของหนังสือสำหรับเด็ก คือ 8 หน้ายก รูปเล่มของหนังสือ เรียงลำดับ ดังนี้คือ ใบปกใน ปกนอก หน้าชื่อเรื่อง หน้าปกใน หน้าคำนำ หน้าสารบัญ เนื้อเรื่อง อภิธานศัพท์ หน้าแสดงกิจกรรม หน้าบรรณานุกรม

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542: 1221) กล่าวถึงขั้นตอนในการสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่านไว้ดังนี้

1. จะต้องศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่านโดยอาจศึกษาจากหนังสือชนะการประกวด ศึกษาจากผลงานนักเขียนต่างๆ เข้าฟังการอบรมเกี่ยวกับการสร้างหนังสือเด็ก

2. เลือกเนื้อหา อาจนำมาใช้ได้หลายทาง เช่น นำเรื่องมาจากหลักสูตรประถมศึกษา หรือนำเรื่องมาจากสภาพท้องถิ่น นอกจากนี้ยังสามารถหาได้จากการศึกษาความสนใจ และความต้องการของเด็กวัยต่าง ๆ

3. เขียนโครงเรื่อง (Plot) โครงเรื่องจะครอบคลุมถึงจำนวนหน้า จำนวนหัวข้อเรื่อง ความยาวสั้นของแต่ละหัวข้อเรื่องของย่อหน้า เพื่อจะได้นำไปสู่การจัดรูปเล่มและการจัดวางหน้าให้เหมาะสมกับภาพประกอบ โครงเรื่องควรจัดหน้าย่อ ๆ ให้เห็นชัดทั้งเรื่อง โดยเริ่มที่วางจุดหมาย หรือแก่น (Theme) ของเรื่องก่อนเมื่อได้ แก่นของเรื่องแล้วจึงคิดหรือผูกเป็น โครงเรื่อง

4. การเขียนบท (Script) เป็นการนำเรื่องที่ได้จากโครงเรื่อง หรือเนื้อเรื่องย่อมาเขียนบอกขั้นตอนของเรื่องและรูปภาพ โดยการบอกแต่ละหน้าของหนังสือตั้งแต่ หน้าปก ใบรองปก หน้าปกใน จนถึงหน้าสุดท้าย การเขียนบทสคริปต์จะเป็นแนวทางในการจัดวางภาพและรูปเล่มของหนังสือได้ว่า หนังสือเรื่องนี้แต่ละหน้าจะมีอะไรบ้าง คำบรรยายอะไรบ้างและมีกี่หน้า

5. การทำดัมมี่ (Dummy) คือ การทำหนังสือจำลองของหนังสือที่จะทำขึ้นมาอาจจะเป็นรูปเล่มเล็ก ๆ ก็ได้ แล้วนำรายละเอียดของบทสคริปต์ที่เขียนขึ้นมาเขียนและวาครูปลงไปที่ดัมมี่ตั้งแต่ปกไปจนถึงหน้าสุดท้าย ดัมมี่เป็นการทดลองทำก่อนที่จะพิมพ์เป็นเล่ม เพื่อจะได้ดูว่ามีความเหมาะสมเพียงใด

6. การทำรูปเล่ม (Format) หมายถึง ลักษณะรูปร่าง ขนาดกระดาษ ขนาดของตัวหนังสือหรือการพิมพ์ ลักษณะและขนาดของรูปเล่มควรมีขนาดพอเหมาะ หยิบถือได้สะดวก ความหนาของหนังสือขึ้นอยู่กับระดับของผู้อ่าน หนังสือที่มีเนื้อหามากควรแบ่งออกเป็นหลายเล่ม โดยจบ

เป็นตอน ๆ แต่ละตอนจบในตัวเอง ขนาดของรูปเล่มถือเอาความกะทัดรัดเปิดง่ายเป็นเกณฑ์ รูปเล่มที่นิยมในการสร้างหนังสือ คือ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน

7. การตั้งชื่อเรื่อง อาจตั้งก่อนหรือหลังการเขียนก็ได้ แต่ควรจะให้ความสนใจเร้าใจ มีความแปลกใหม่ ทำให้เดาได้ว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร รู้จักใช้ถ้อยคำ สำนวนที่เด็กติดใจ และเกิดภาพพจน์ ชื่อเรื่องอาจพิจารณาจากตัวเอกของเรื่อง จำนวนตัวละคร ชื่อสัตว์ เนื้อเรื่อง ชื่อสถานที่หรือลักษณะรูปร่างของหนังสือ

สรุปได้ว่า ขั้นตอนการเขียนหนังสือส่งเสริมการอ่านมีขั้นตอน เริ่มจากศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการสร้างหนังสือ เลือกเนื้อหาอาจได้เนื้อหาจากหลักสูตรหรือจากสภาพท้องถิ่น เขียนโครงเรื่อง การเขียนบท การทำดัมมี่ การทำรูปเล่ม และการตั้งชื่อเรื่องให้น่าสนใจเร้าใจมีความแปลกใหม่ ในการจัดทำหนังสือสำหรับเด็กมีรายละเอียดที่ควรใส่ใจและให้ความสำคัญมากพอสมควร

2.2.2 การส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนยุคดิจิทัล

2.2.2.1 สภาพการเข้าถึงข้อมูลจากสื่อดิจิทัลในปัจจุบัน

เนื่องจากคอมพิวเตอร์ได้แพร่กระจายอย่างรวดเร็วในโลกใบนี้ และประมาณได้ว่าประชากรของโลกเกือบครึ่งที่มีอินเทอร์เน็ตเข้าถึงบ้านแล้ว ในระยะหลังมีเครื่องมือเทคโนโลยีเกิดขึ้นมากมาย เช่น ไอแพด แทบเล็ต และสมาร์ทโฟน จากรายงานของ UNESCO ที่สำรวจในประเทศกำลังพัฒนา 5 ประเทศว่า ประชาชนสนใจการอ่านเพิ่มขึ้น เพราะสามารถอ่านได้จากโทรศัพท์ มือถือ (UNESCO: 2014) การอ่านจึงเปลี่ยนจากการอ่านสิ่งพิมพ์เป็นการอ่านจากดิจิทัล ซึ่งการเปลี่ยนแปลงมีจุดสำคัญคือการนิยามว่าการอ่านเป็นทักษะ เพราะรูปแบบของสื่อที่เปลี่ยนไปจากสื่อสิ่งพิมพ์ที่เคยชิน เพื่อให้ได้สาระหรือสามารถสื่อสารได้หลากหลาย ผู้อ่านต้องจดจ่ออ่านสื่อที่แสดงบนหน้าจอที่เล็กมีเครือข่ายเชื่อมโยงที่ท้าทายความสนใจ และยังสามารถรวมสื่อที่เป็นสิ่งพิมพ์บนหน้าจอ เช่น อีเมล ข้อความสั้น กระดานสนทนา การคุยบนหน้าจอ (Chat) และเครือข่ายสังคม (Social network) การอ่านและการเขียนจึงเข้ามาแทนที่การสื่อสารด้วยวาจา

ทั้งนี้หมายความว่า ประชาชนต้องมีความเข้าใจในสื่อการเขียนเป็นฐาน และเมื่อมีสื่อรูปแบบต่าง ๆ กระหน่ำเข้ามาอย่างหลากหลายประชาชนจึงต้องรู้ทันว่าจะเลือกอ่านอะไร เมื่อไรจะต้องอ่านเพิ่มจากแหล่งอื่น ๆ ประเมินความถูกต้องเป็นจริง และสามารถสื่อสารในรูปของการเขียนได้ตามบริบทของสังคมรุ่นใหม่ ดังนั้น เกือบทุกส่วนของโลกปัจจุบัน ทักษะในการใช้สื่อดิจิทัลนับเป็นกุญแจสำคัญอย่างหนึ่งที่นำไปสู่ความสำเร็จ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2566)

การอ่านหนังสือมีประโยชน์เพื่อช่วยพัฒนาทั้งด้านความคิด เชาวน์ปัญญา และเป็นพื้นฐานของการต่อยอดองค์ความรู้ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น การส่งเสริมการอ่านเป็นการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต แต่รูปแบบของการอ่านหนังสือในยุคดิจิทัลมีการเปลี่ยนแปลงไป ความรู้ต่าง ๆ

สามารถหาได้จากอินเทอร์เน็ต และถูกบรรจุไว้ในเทคโนโลยีแบบพกพา เช่น แท็บเลตคอมพิวเตอร์และสมาร์ทโฟน ซึ่งผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ทั้งในและนอกห้องเรียน โรงเรียนยุคดิจิทัล ผู้เรียนสามารถเข้าถึงความรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา เน้นการสร้างเครือข่ายทางสังคมและการเรียนรู้ร่วมกัน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้ อีกทั้งการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลมาสนับสนุนการเรียนการสอน จะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนุกที่จะเรียนรู้ ได้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลิน ห้องสมุดโรงเรียนสามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการให้บริการส่งเสริมการอ่านให้กับผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การจัดทำวิดีโอคลิปการเล่านิทานส่งเสริมการอ่าน การเล่าเรื่องหนังสือ การแนะนำหนังสือ การจัดทำบรรณานุกรมและบรรณนิทัศน์หนังสือผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ ยูทูป การจัดการแข่งขันเกี่ยวกับการอ่าน และการจัดหาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์มาให้บริการ เป็นต้น (ชโรชีนีย์ ชัยมินทร์ และพิชญาภา ยวงสร้อย, 2562: 356) ผู้อ่านในยุคดิจิทัลจึงต้องมีทักษะใหม่ ๆ อีกหลากหลาย ต้องรู้จักการใช้ ICT เพื่อสามารถใช้เครื่องมือและโปรแกรมได้ สามารถค้นหาและเข้าถึงสาระถ้อยความที่ต้องการจากการใช้เครื่องมือ เมนู การเชื่อมต่อ ฯลฯ และเนื่องจากบนอินเทอร์เน็ตมีทุกอย่างล้นหลามเกินการควบคุม ผู้อ่านต้องรู้และเลือกว่าต้องการอะไร สามารถประเมินคุณภาพ ความน่าเชื่อถือ ความถูกต้องเป็นจริง และที่สำคัญในที่สุดผู้อ่านต้องรู้จักค้นหาถ้อยความจากหลายแหล่ง และประเมินว่าแต่ละแหล่งมีอะไรที่แตกต่างหรือขัดแย้งกันแล้วตัดสินออกมาเป็นมติของตนเอง ดังนั้นทักษะการอ่านดิจิทัลจึงเป็นสิ่งสำคัญคนรุ่นใหม่ต้องรู้ ซึ่งทักษะการอ่านในยุคดิจิทัลนั้น เป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็น ดังจะแสดงให้เห็นในตาราง ดังนี้

ตาราง 2 การเปรียบเทียบผู้มีทักษะการอ่านในยุคดิจิทัล

ทักษะการอ่านต่ำ	**ทักษะการอ่านสูง**
ผู้ที่มีการอ่านสื่อสิ่งพิมพ์ต่ำ มีการอ่านไม่ถึงระดับพื้นฐาน สามารถบอกสาระที่ปรากฏชัดเจนซึ่งเป็นที่คุ้นเคย หรือที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง	ผู้ที่มีการอ่านสื่อสิ่งพิมพ์สูง สามารถจัดการกับกรอบ การคิดที่ไม่คุ้นเคย สามารถใช้สิ่งนามธรรมในการ ตีความแปลความได้ สามารถอ้างอิงเปรียบเทียบ ความคล้ายหรือความแตกต่าง

ตาราง 2 (ต่อ)

ทักษะการอ่านต่ำ	ทักษะการอ่านสูง
ผู้ที่มีการอ่านดิจิทัลต่ำ สามารถบอกตำแหน่งของ สาระ และตีความของถ้อยความที่ปรากฏชัดเจนและ มักเกี่ยวข้องกับบริบทในชีวิต สามารถข้ามไปอ่าน เว็บไซต์อื่นได้จำกัดถึงแม้จะมีการชี้บอกอย่างชัดเจน ให้แล้วก็ตาม	ผู้ที่มีการอ่านดิจิทัลสูง สามารถหาจุดที่มีสาระหลักว่าสาระอยู่จุดใด จัดรวบรวมสาระต่าง ๆ ที่ซ่อนอยู่มารวมให้ได้เนื้อความ อ้างอิงจุดที่สอดคล้องหรือสนับสนุนการตีความ วิเคราะห์ประเมินสาระนั้น ๆ ในบริบทที่ไม่คุ้นเคย และที่มีข้อความไม่ชัดเจนตรงไปตรงมาสามารถข้ามไปอ่านเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่มีหลากหลายโดยไม่ต้องชี้บอก และสามารถจัดการกับถ้อยความในรูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลาย

ที่มา : (OECD, 2016)

จากตารางจะเห็นว่า ทักษะการอ่านในยุคดิจิทัล เป็นสิ่งที่จำเป็น เนื่องจากการรับรู้ข้อมูลในปัจจุบัน สามารถเข้าถึงได้ง่ายก็จริง แต่จะต้องอาศัยการตีความ การแปลความให้เข้าถึงแก่นแท้ของข้อมูลข่าวสารที่อ่านได้อย่างถูกต้องแม่นยำ

2.2.2.2 ความหมายของการอ่าน

การอ่านเป็นทักษะจำเป็นต้องฝึกฝนอยู่เสมอ เพราะการอ่านเกี่ยวพันกับการใช้ชีวิตประจำวันของมนุษย์ และเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้มนุษย์ได้รับรู้ความคิด และความบันเทิงใจ ช่วยปรับปรุงชีวิตให้สดใส สมบูรณ์ ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการอ่านไว้หลายท่าน ดังนี้

จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และบาหยัน อิ่มสำราญ (2550: 91) กล่าวว่า การอ่าน คือ การรับสารในรูปของตัวอักษรมาแปลเป็นความรู้ความเข้าใจของผู้อ่าน โดยผ่านความคิด ประสบการณ์ และความเชื่อของตน

สุพรรณี วราทร (2545: 3) กล่าวว่า การอ่าน คือ พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้สัญลักษณ์ที่ตีพิมพ์หรือบันทึก และเกี่ยวข้องกับการสร้างความหมายใหม่โดยการประสานสิ่งที่อ่านกับความคิดต่างๆ ที่ผู้อ่านมีอยู่ ความหมายที่เกิดขึ้นใหม่จะถูกจัดเข้าไว้ในกระบวนการทางความคิดตามจุดมุ่งหมายของผู้อ่าน

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542: 1) กล่าวว่า การอ่านเป็นความสามารถของมนุษย์ที่เข้าใจการสื่อความหมายของสัญลักษณ์ต่าง ๆ เข้าใจเนื้อเรื่องและแนวคิดจากสิ่งที่อ่าน กล่าวโดยสรุปก็คือ การอ่านเป็นพฤติกรรมที่ใช้ความสามารถในการแปลความหมายของตัวอักษร หรือสัญลักษณ์ออกมาเป็นคำ เป็นประโยค ทำให้เข้าใจความหมายของสิ่งที่อ่าน เป็นการพัฒนาความคิดและนำความคิดนั้นไปใช้ประโยชน์

2.2.2.3 จุดมุ่งหมายของการอ่าน

การอ่านเพื่อการศึกษาค้นคว้า หรือเพื่อกรสืบค้นสารสนเทศนั้น มีจุดมุ่งหมายในการอ่าน บรรจง พลไชย (2556: 37) สรุปไว้ดังนี้

1. อ่านเพื่อรู้ข่าวสาร เป็นการอ่านเพื่อความรู้ความเข้าใจเหตุการณ์และปัญหาต่างๆ และเป็นการพัฒนาความรู้ของตนเอง ได้แก่ การอ่านข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร แผ่นพับ

2. อ่านเพื่อศึกษาหาความรู้ เป็นการอ่านเพื่อประโยชน์ในการศึกษาหาความรู้ในเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ซึ่งผู้อ่านจะต้องอ่านอย่างพินิจพิเคราะห์และทำความเข้าใจเนื้อเรื่องที่อ่าน

3. อ่านเพื่อใช้ในวิชาชีพ เป็นการอ่านเพื่อนำมาใช้พัฒนาการทำงานตามอาชีพของแต่ละคนให้ดีขึ้น เป็นการเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ผู้อ่าน ผู้อ่านจะเลือกอ่านหนังสือ ตำรา วารสาร ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพของตน เช่น วิชาชีพพยาบาล อาจเลือกอ่านบทความวิชาการจากวารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ หรือตำราทางการพยาบาลสาขาต่างๆ ได้แก่ การพยาบาลเด็ก การพยาบาลผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ

4. อ่านเพื่อความเพลิดเพลิน ผู้อ่านจะได้รับความเพลิดเพลินจากการอ่านสิ่งที่ตนเองชอบและสนใจ ได้แก่ อ่านนวนิยาย เรื่องสั้น การ์ตูน เช่น ดอกส้มสีทอง สะดุดรักที่พักใจ

5. อ่านเพื่อปรับปรุงบุคลิกภาพ เป็นการอ่านเพื่อพัฒนาความรู้ ความคิด และทัศนคติ เพราะการอ่านมาก รู้มาก ย่อมทำให้บุคคลเป็นที่ยอมรับของสังคม เนื้อหา สารสนเทศบางประการที่ได้อ่านจากหนังสือ วารสาร นิตยสาร ทำให้ผู้อ่านนำมาปรับปรุงบุคลิกภาพของตนได้ดังนั้นการอ่านจึงช่วยปรับปรุงบุคลิกภาพของผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

6. อ่านเพื่อให้เกิดความคิด เป็นการอ่านเรื่องราวต่าง ๆ ที่ผู้เขียนเขียนขึ้นเพื่อแสดงความคิดเห็นช่วยให้ความคิดเห็นของผู้อ่านกว้างขวางขึ้น เช่น การอ่านผลการวิจัย

7. อ่านเพื่อสนองความต้องการอื่นๆ เช่น ต้องการความมั่นคงในชีวิต ต้องการการยอมรับให้เป็นส่วนหนึ่งในสังคม ต้องการได้รับความนับถือในสังคม ต้องการความสำเร็จในชีวิต โดยอ่านหนังสือที่แนะนำแนวทางในการแก้ไขปัญหา การสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ วิธีการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น ตัวอย่างเช่น อ่านหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์ เศรษฐกิจพอเพียง

2.2.2.4 ประโยชน์ของการอ่าน

ปัจจุบันเป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร ซึ่งแพร่หลายอยู่ในวัสดุสารสนเทศเป็นจำนวนมาก ทำให้การอ่านมีความสำคัญมากขึ้น การอ่านสามารถทำให้ผู้อ่านได้ศึกษาหาความรู้และเกิดความเพลิดเพลิน ผู้อ่านได้รับความสนุกสนานรื่นเริงผ่อนคลายความตึงเครียด ช่วยลดความเครียดจากการทำงานในชีวิตประจำวันได้ ประโยชน์ของการอ่านทำให้ผู้อ่านสามารถสร้างความคิดและจินตนาการได้เอง ผู้อ่านมีอิสระทางความคิดจากรายงานวิจัยของธนศักดิ์ เมืองเจริญ, อารีย์ ชื่นวัฒนา และอรทัย วารีสะอาด (2554: 19) พบว่าการอ่านจะช่วยให้เด็กมีจินตนาการ รู้จักแสวงหา วิเคราะห์ เปรียบเทียบ หาเหตุผล มีความมั่นใจ และมีความพอใจในตนเอง การอ่านช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และการอ่านเป็นสิ่งสำคัญเพราะช่วยให้เด็กมีความรู้และขยายความรู้ที่มีอยู่ ช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ ช่วยให้เด็กประสบความสำเร็จด้านการศึกษาและมีอนาคตที่ดี

บรรจง พลไชย (2556: 37-39) กล่าวถึงประโยชน์ของการอ่าน ดังนี้

1. การอ่านทำให้ผู้อ่านได้รับสาระความรู้ ทำให้เป็นผู้ที่ทันต่อเหตุการณ์ ทันความคิดความก้าวหน้าของวิทยาการต่างๆ

2. การอ่านเป็นการฝึกสมองให้ได้คิด และเกิดสมาธิ

3. การอ่านช่วยพัฒนาจิตใจให้เจริญงอกงามขึ้น เช่น การอ่านหนังสือธรรมะช่วยพัฒนาเมตตาจิต

4. ช่วยพัฒนาสติปัญญาของมนุษย์ ทำให้เกิดความรู้ ความคิด ทำให้เป็นคนฉลาดเฉลียวและทันต่อเหตุการณ์

5. ช่วยให้แนวทางในการดำเนินชีวิตแก่มนุษย์ ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้ประสบผลสำเร็จในการดำเนินชีวิต

6. การอ่านช่วยอำนวยความสะดวกในชีวิต ชีวิตในสังคมปัจจุบันเป็นชีวิตที่ต้องทำอะไรอย่างรวดเร็วจึงจะทันการณ์ เช่น ในการเดินทางไปยังสถานที่ที่ไม่รู้จัก ต้องอาศัยการอ่านแผนที่จึงจะทำให้เดินทางไปได้ถูกต้อง

7. การอ่านช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาบางอย่างในชีวิตประจำวันได้ เช่น การอ่านคำแนะนำในการใช้ยา คำแนะนำในการใช้อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า ทำให้ผู้อ่านเข้าใจคำแนะนำและปฏิบัติตามคำแนะนำเหล่านั้น ทำให้ป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้

8. การอ่านช่วยพัฒนาอาชีพ วิชาการของแต่ละอาชีพมักจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอยู่เสมอ ผู้ที่ประกอบอาชีพในแต่ละอาชีพจึงต้องแสวงหาความรู้ให้ทันกับความเปลี่ยนแปลง การอ่าน ทำให้ทราบข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งข้อมูลที่ได้สามารถนำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับ

การประกอบอาชีพ พัฒนาอาชีพของตนให้เจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น การอ่านจึงช่วยพัฒนาอาชีพของบุคคลให้ก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นและส่งผลให้สังคมเจริญก้าวหน้าอีกด้วย

9. ใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษา นักเรียน นิสิต นักศึกษา รวมทั้งบุคคลทั่วไปใช้การอ่านเป็นเครื่องมือในการศึกษาหาความรู้เพิ่มพูนประสบการณ์ของตน ทำให้ได้ความรู้ ความคิดอันเป็นพื้นฐานให้เกิดการสังเคราะห์ความรู้ขึ้นมาใหม่

10. การอ่านช่วยให้ผู้อ่านมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมการอ่านช่วยให้มนุษย์มีความรู้และเกิดปัญญาความรู้และปัญญานี้จะเป็นเครื่องมือที่ทำให้มนุษย์แสดงออกซึ่งอารมณ์ได้อย่างถูกต้องกับกาลเทศะเมื่อมนุษย์มีอารมณ์ ความรู้สึก ลักษณะนิสัยที่ถูกกาลเทศะแล้วก็จะมีการกระทำหรือพฤติกรรมที่ถูกกาลเทศะด้วย แสดงว่าการอ่านช่วยให้ผู้อ่านมีบุคลิกภาพที่เหมาะสม

11. การอ่านทำให้ผู้อ่านเข้าใจผู้อื่นให้ความร่วมมือกับกลุ่มให้และรับความช่วยเหลือจากผู้อื่นได้

12. การอ่านช่วยให้มีความสุข ทำให้ผู้อ่านสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้อย่างเป็นสุข ทำให้ตนเอง ครอบครัว สังคมรอบข้างเป็นสุขและสงบตามไปด้วย

จากรายงานวิจัยของอาทิตยา เผ่าพงษ์คล้าย, อารีย์ ชื่นวัฒนา และ พวา พันธุ์เมฆา (2553: 9-7) พบว่า พฤติกรรมที่ส่งผลต่อนิสัยรักการอ่านของนักเรียนที่ปฏิบัติมาก ก็คือ นักเรียนชอบอ่านหนังสือบันเทิงคดี ดังนั้นกิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมการอ่าน ไม่ควรมุ่งแต่การอ่านตำราหรือหนังสือที่มุ่งให้ความรู้เพียงอย่างเดียว ซึ่งอาจทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายและเกิดความเครียดจากการเรียนในชั้นเรียน

2.2.2.5 ลักษณะของผู้อ่านที่ดี

ผู้อ่านที่ดีต้องสร้างความต้องการอ่านให้เกิดขึ้นในตัวเอง ฝึกฝนตนเองให้มีความกระตือรือร้นในการอ่าน อ่านอย่างต่อเนื่องจนเป็นความเคยชินที่ต้องอ่าน อ่านหนังสือได้ทุกประเภท มีวิจารณญาณในการเลือกสรรสิ่งที่จะอ่าน ซึ่งลักษณะของผู้อ่านที่ดีควรมีดังนี้ (บรรจง พลไชย, 2556: 42)

1. ควรเป็นผู้อ่านหนังสืออย่างสม่ำเสมอ
2. นำสิ่งที่อ่านได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์
3. มีพฤติกรรมการอ่านในลักษณะที่ถูกต้องทั้งทางกายและการใช้สายตา
4. ไม่เคลื่อนไหวศีรษะหรือนิ้วตามข้อความที่อ่าน
5. อ่านในใจและสนใจความหมายมากกว่าเสียง เพราะอาจเป็นสาเหตุให้อ่านช้า
6. มีอัตราความเร็วในการอ่านอย่างน้อย 400 - 500 คำต่อนาที

7. ใช้สายตาอย่างถูกวิธี โดยการกวาดสายตาไปตามเครื่องหมายหรือข้อความในสื่อที่อ่านอย่างต่อเนื่อง หยุดเพื่อรับรู้เครื่องหมายหรือข้อความครั้งละเป็นกลุ่มโดยไม่มองซ้ำ

8. อ่านรายละเอียดอย่างรวดเร็วเพื่อจับใจความสำคัญ

9. มีสมาธิในการอ่าน จะสนใจในเรื่องที่อ่าน

10. อ่านด้วยความเข้าใจเป็นอย่างดีและคิดตามไปด้วย

2.2.2.6 การส่งเสริมการอ่านของนักเรียนในโรงเรียนยุคดิจิทัล

ปัจจุบันนี้ถือว่าโลกเข้าสู่ยุคดิจิทัล นักเรียนควรได้รับการเตรียมความพร้อมที่จะรับมือได้และดำเนินชีวิตอย่างปกติในโลกยุคใหม่ นักเรียนในแต่ละระบบการศึกษาควรมีความพร้อมในการรู้เรื่องการอ่านดิจิทัล (Digital reading literacy) โดยทั่วไปพบว่า นักเรียนสนใจและมีความสามารถการอ่านดิจิทัลสูงกว่าการอ่านสิ่งพิมพ์ ข้อมูลนี้สามารถนำมาใช้ตัดวงจรการอ่านต่ำหรือการไม่สนใจการอ่านของนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนชายซึ่งปกติไม่ชอบการอ่านสิ่งพิมพ์ แต่สนใจการอ่านดิจิทัลมากกว่า (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี : 2566)

การส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนยุคดิจิทัล มีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งโรงเรียนและห้องสมุดโรงเรียนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ซึ่ง ชโรชีนีย์ ชัยมินทร์ และพิชญาภา ยวงสร้อย (2562: 356) ได้ให้แนวทางในการส่งเสริมการอ่านในยุคดิจิทัล ดังนี้

1. การจัดทำวิดีโอคลิปการเล่านิทาน เมื่อนักเรียนได้ดูภาพเคลื่อนไหว อาจจะทำให้เกิดความสนใจที่จะติดตามเนื้อหาเพิ่มเติมจากหนังสือที่ถูกนำมาเล่า จึงไปค้นคว้าหาหนังสือมาอ่านเพิ่มเติม หรือในวัยของเด็กเล็กที่ยังไม่สามารถอ่านหนังสือได้เอง การฟังนิทานผ่านวิดีโอคลิปที่จัดทำขึ้น ก็สามารถทำให้เกิดจินตนาการและเกิดความรู้สึกที่ดีกับห้องสมุดได้

2. การเล่าเรื่องจากหนังสือหรือการแนะนำหนังสือ โดยจัดทำเป็นวิดีโอคลิปบอกเล่าเรื่องราวหนังสือผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น ยูทูป หรือการใช้เฟซบุ๊กแฟนเพจของห้องสมุดโรงเรียนแนะนำหนังสือใหม่ ก็จะทำให้เข้าถึงกลุ่มผู้ใช้ที่เป็นครูและนักเรียนที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์อยู่เป็นประจำโดยที่ไม่ต้องรอให้ผู้ใช้เข้ามาใช้บริการในห้องสมุดเพียงอย่างเดียว

3. การจัดแข่งขันเกี่ยวกับการอ่าน การจัดกิจกรรมยอดนักอ่าน สามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ ช่วยประชาสัมพันธ์กิจกรรมและกระตุ้นการอ่านให้กับครูและนักเรียนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนส่วนใหญ่ต่างใช้สื่อสังคมออนไลน์ในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว หากได้รับการยกย่องผ่านสื่อเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นการกดไลก์ แชร์ หรือมีผู้มาชื่นชอบในสิ่งที่ตนเองทำจะส่งผลให้มีกำลังใจที่จะอ่านหรือถ่ายทอดเรื่องราวที่ตนเองอ่านไปยังผู้อื่นอีกด้วย

4. การจัดทำบรรณานุกรมหรือบรรณนิทัศน์หนังสือใหม่ ให้คนในโรงเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดทำบรรณนิทัศน์หนังสือเล่มโปรดของตนเอง โพสในแฟนเพจเฟซบุ๊กโรงเรียนหรือเฟซบุ๊กส่วนตัว เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและได้รับความสนใจในการอ่านหนังสือเพิ่มมากยิ่งขึ้น

5. การจัดหาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้ครูและนักเรียนสามารถอ่านผ่านอุปกรณ์พกพาของตนเองได้ในทุกที่ ทุกเวลา โดยไม่จำเป็นต้องรอให้ห้องสมุดเปิด ซึ่งจะทำให้เกิดการอ่านที่มากขึ้น

2.2.2.7 เหตุผลที่เด็กยุคดิจิทัลต้องอ่านหนังสือ

เหตุผลจำเป็นที่นักเรียนในยุคดิจิทัลต้องอ่านหนังสือ สรวงมนต์ สิทธิสมาน (2563) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับประโยชน์ของการอ่านในยุคดิจิทัลไว้ดังนี้

1. การอ่านช่วยในการพัฒนาสมอง

ยกตัวอย่างพ่อแม่เล่าหรืออ่านหนังสือให้ลูกฟังตั้งแต่เล็ก น้ำเสียงที่ได้ยิน ภาพที่ได้เห็น จะช่วยให้ลูกเกิดความสนใจฟัง สมองจะสร้างภาพตามเรื่อง จึงเป็นการส่งเสริมจินตนาการ ส่งผลให้เซลล์สมองทำงาน ขณะเดียวกันเมื่อเด็กอ่านหนังสือเอง การทำงานของสมองก็จะเพิ่มศักยภาพไปตามประสิทธิภาพของการอ่าน วัยและประสบการณ์จะช่วยพัฒนาสติปัญญาเพิ่มมากขึ้น

2. การอ่านจะทำให้รู้จักรสนิยมการอ่าน

เด็กจะมีหนังสือในแนวที่ชอบและไม่ชอบ ซึ่งส่วนใหญ่เด็กจะเลือกหนังสือที่ตัวเองชอบ ผู้ใหญ่ควรมีส่วนร่วมต่อการแนะนำแนวหนังสือที่น่าสนใจ เหมาะกับวัย และความชอบของเด็กในแต่ละช่วงวัย เพื่อเป็นแนวทางในการเลือกหนังสือ ทำให้การอ่านมีประสิทธิภาพมากขึ้น ที่สำคัญควรให้อิสระในการเลือกอ่านหนังสือที่ชอบ จะทำให้ลูกรู้จักความชอบและรสนิยมการอ่านของตัวเอง

3. การอ่านทำให้มีความคิดลึกซึ้ง

การอ่านหนังสือเป็นกิจวัตร จะทำให้เด็กมีความคิดในหลายมิติและคิดลึกซึ้งกว่าเด็กที่ไม่ชอบการอ่านหนังสือ พ่อแม่อาจมีส่วนต่อการช่วยเลือกหนังสือด้วยการค่อย ๆ เขยิบความยากและซับซ้อนขึ้นตามวัยของลูก มีวิจัยในต่างประเทศที่ระบุว่า สิ่งแวดล้อมแบบดิจิทัลซึ่งคนรุ่นใหม่สามารถเชื่อมต่อข้อมูลข่าวสารได้ทุกที่ทุกเวลาเพียงปลายนิ้วสัมผัส ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยตรงต่อพฤติกรรมการอ่านของมนุษย์

คนรุ่นใหม่จะเลือกเฟ้นอ่านเฉพาะสิ่งที่ต้องการจะนำไปใช้ประโยชน์ เครื่องมือการค้นหา (Search Engine) จะช่วยอำนวยความสะดวกให้ข้อมูลที่ต้องการในเวลาไม่กี่วินาที การอ่านผ่านทางหน้าจอจะเป็นการกวาดสายตาอย่างรวดเร็ว โดยมุ่งความสนใจไปที่คำสำคัญ

(Keyword) และไม่เป็นเส้นตรง (Nonlinear Reading) ทำให้การอ่านอย่างลึกซึ้งจะเกิดขึ้นน้อยลง และการจดจ่อกับเนื้อหาที่อ่านก็จะน้อยลงด้วย

4. การอ่านเป็นการส่งเสริมให้เด็กรู้จักค้นคว้า

เมื่อเข้าสู่โลกของการอ่าน การตั้งคำถามจะเกิดขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การค้นคว้า ฉะนั้นเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ผู้ปกครองที่จะช่วยกระตุ้นให้เด็กอยากค้นคว้าสิ่งต่าง ๆ จากหนังสือ เพื่อให้เขาเห็นความสำคัญและความมหัศจรรย์ของการอ่านหนังสือ แล้วเขาจะพบว่าสามารถเปิดโลกแห่งการเรียนรู้ผ่านหนังสือได้มากมาย

5. การอ่านสามารถฝึกสมาธิได้

การอ่านหนังสือช่วยฝึกสมาธิได้เป็นอย่างดี ทำให้เด็กจดจ่อกับสิ่งที่เขาสนใจและใช้เวลากับมันได้ตราบเท่าที่สนใจ และถ้าทำอย่างสม่ำเสมอ จะเป็นการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านและวินัยให้กับเขาด้วย

6. การอ่านเป็นการสร้างแรงบันดาลใจ

หนังสือดี ๆ ช่วยสร้างแรงบันดาลใจได้อย่างมาก เป็นหน้าที่ของพ่อแม่ที่จะสังเกตเด็กว่าสนใจเรื่องใด และพยายามนำหนังสือประเภทที่เด็กชอบมาให้เขาได้รู้จักและสัมผัสอย่างสม่ำเสมอ เป็นการเปิดโลกหนังสือที่หลากหลายให้กับเด็ก

7. การอ่านช่วยให้ห่างจอมือถือ

ต้องยอมรับว่าเด็กยุคนี้ติดมือถือเป็นส่วนใหญ่ เรียกว่าแทบจะไม่มีงานอดิเรกอื่นๆ เหมือนเด็กในอดีต ฉะนั้น ถ้าปลูกฝังให้ลูกรักการอ่านตั้งแต่เล็ก เมื่อเขาเติบโตขึ้นก็มีแนวโน้มจะยังอ่านหนังสืออย่างต่อเนื่อง แม้จะติดมือถือบ้าง แต่จะแบ่งเวลาให้กับการอ่านหนังสือเช่นกัน

8. การอ่านทำให้มีความคิดแตกฉาน

ในอดีตมีการให้ความสำคัญกับเรื่องการอ่านเอาเรื่องอย่างมาก ถึงกับมีวิชา “อ่านเอาเรื่อง” เพื่อวัตถุประสงค์ให้เด็กและเยาวชนสามารถจับประเด็นจากการอ่านได้ ซึ่งจะนำไปสู่การอ่านแบบแตกฉาน สามารถอ่านเพื่อจับใจความสำคัญของเรื่อง และประมวลความคิดต่อยอดแตกประเด็นได้ด้วย

แม้ในปัจจุบันหลายโรงเรียนยังไม่สามารถดำเนินการปรับเปลี่ยนการเรียนการสอนให้อยู่ในลักษณะดิจิทัลได้อย่างเต็มรูปแบบ เนื่องจากประสบปัญหาด้านงบประมาณ บุคลากร หรือความไม่พร้อมในหลายๆ ด้าน แต่ห้องสมุดหรือครูบรรณารักษ์ อาจจะริเริ่มดำเนินการกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่ให้บริการโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายไม่ว่าจะเป็นการจัดทำคลิปวิดีโอบนยูทูป การใช้แฟนเพจเฟซบุ๊ก การใช้ไลน์ในการติดต่อสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมข่าวสารของห้องสมุด เพื่อเป็นทางเลือกหนึ่งในการส่งเสริมการอ่านและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่สนับสนุนการเรียนการสอนของโรงเรียน ในลักษณะบริการเชิงรุกที่ไม่เสียค่าใช้จ่าย เพียงแต่อาจจะ

ต้องใช้ความพยายามขอความร่วมมือจากผู้บริหาร หรือครูอาจารย์ท่านอื่น ๆ เพื่อร่วมกันทำกิจกรรมหรือจัดโครงการส่งเสริมการอ่านที่น่าสนใจและให้เกิดอย่างต่อเนื่องในโรงเรียน อีกทั้งควรติดตามข่าวสาร ความรู้ เทคโนโลยี หรือรูปแบบการส่งเสริมการอ่านรูปแบบใหม่ ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทโรงเรียนของตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดกิจกรรมและบริการห้องสมุดที่ส่งเสริมการอ่านให้เกิดขึ้นในโรงเรียนและเด็กนักเรียน อันจะนำไปสู่การรักการอ่านอย่างยั่งยืนและใช้ประโยชน์จากการอ่านเพื่อสร้างให้เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้และพัฒนาตนให้อยู่ในสังคมโลกยุคดิจิทัลได้อย่างมีคุณภาพ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นกับการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนยุคดิจิทัล ผู้วิจัยสามารถนำองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ทั้งด้านรูปแบบและการคัดเลือกเนื้อหาที่จะนำมาเป็นตัวบท ตลอดจนความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้วิจัยได้เล็งเห็นว่าในพื้นที่จังหวัดมหาสารคามนั้นมีความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์มายาวนาน ตามที่พบหลักฐานยุคสมัยทวารวดี และยังมีองค์ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น ทั้งด้านประเพณีศิลปะ ภูมิปัญญา ดนตรี งานหัตถกรรมต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงได้นำกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและนำองค์ความรู้ที่ได้มาใช้ในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

2.3 ความฉลาดรู้การอ่านตามแนว PISA (Programme for International Student Assessment)

ความฉลาดรู้การอ่านตามแนว PISA (Reading literacy) หมายถึง ความรู้และทักษะที่จะเข้าใจเรื่องราวและสาระของสิ่งที่ได้อ่าน เมื่ออ่านแล้วสามารถตีความหรือแปลความหมายของข้อความที่ได้อ่าน และประเมิน คิดวิเคราะห์ ย้อนกลับไปถึงจุดมุ่งหมายของการเขียนได้ว่าต้องการสื่อสารสาระองค์ความรู้ใดให้ผู้อ่าน ซึ่งถือว่าเป็นการประเมินนักเรียนว่าได้พัฒนาศักยภาพในการอ่านของตนและสามารถใช้การอ่านให้เป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและความเป็นไปของสังคมอย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่เพียงใด

ดังนั้นในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านในครั้งนี้ จึงได้นำกรอบแนวคิดของหลักการความฉลาดรู้ด้านการอ่านมาเป็นส่วนในการออกแบบพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านให้มีศักยภาพสูงสุดเพื่อประโยชนีต่อการอ่านของผู้ที่จะนำเอานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านนี้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งหลักการของความฉลาดรู้ทางด้านการอ่านตามแนว PISA มีดังนี้

2.3.1 ความหมายและหลักการของ PISA

โปรแกรมประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (Programme for International Student Assessment หรือ PISA) ริเริ่มโดยองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organisation for Economic Co-operation and Development หรือ OECD) มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินคุณภาพของระบบการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ในการ เตรียมความพร้อมให้เยาวชนมีศักยภาพหรือความสามารถพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง โดย PISA เน้นการประเมินสมรรถนะของนักเรียนเกี่ยวกับการใช้ความรู้และทักษะในชีวิตจริงมากกว่าการเรียนรู้ตามหลักสูตรในโรงเรียน ปัจจุบันนี้มีประเทศจากทั่วโลกเข้าร่วม PISA มากกว่า 80 ประเทศ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี : 2566)

ประเทศไทยเข้าร่วม PISA ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 (PISA 2000) และดำเนินการต่อเนื่องมาใน PISA 2003, PISA 2006, PISA 2009, PISA 2012 PISA 2015 PISA 2018 และ PISA 2022 โดยจัดการประเมินต่อเนื่องทุกสามปี ซึ่งสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) กระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้ดำเนินโปรแกรมประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล หรือ PISA ในประเทศไทย โดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกทั้งในและต่างประเทศเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างเต็มประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมาย สำหรับการดำเนินงานภายในประเทศ สสวท. ได้แต่งตั้งคณะกรรมการระดับชาติ ซึ่งประกอบไปด้วยผู้แทนจากสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาสภาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี : 2566)

สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร และสำนักประสานและพัฒนาการจัดการศึกษาท้องถิ่น กรมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย โดยมีบทบาทหน้าที่ในการให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ และติดต่อประสานงานกับโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง

PISA ประเทศไทย ได้กำหนดกรอบการสุ่มตัวอย่าง (sampling frame) เป็นนักเรียนอายุ 15 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ขึ้นไป จากโรงเรียนทุกสังกัด ได้แก่

โรงเรียนในสังกัดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

โรงเรียนในสังกัดสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร

โรงเรียนในสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย

โรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

วิทยาลัยในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ตาราง 3 จำนวนโรงเรียนและนักเรียนกลุ่มตัวอย่างในการประเมินผลของ PISA

จำนวนโรงเรียนและนักเรียนกลุ่มตัวอย่างในการประเมินผลของ PISA	จำนวนโรงเรียน	จำนวนนักเรียน
PISA 2000	179	5,340
PISA 2003	179	5,236
PISA 2006	212	6,192
PISA 2009	230	6,225
PISA 2012	239	6,606
PISA 2015	273	8,249
PISA 2018	290	8,633
PISA 2022	280	8,509

ที่มา : https://pisathailand.ipst.ac.th/about-pisa

2.3.2 ความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนว PISA

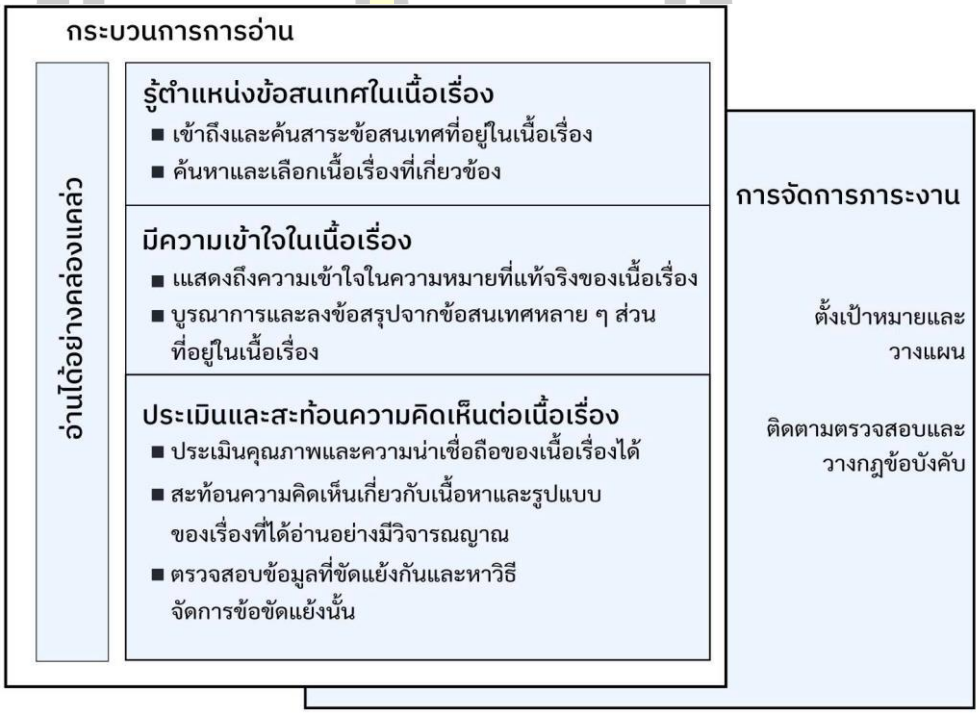
PISA ให้นิยามความฉลาดรู้ด้านการอ่าน (Reading literacy) ไว้ว่า ความสามารถที่จะทำความเข้าใจกับสิ่งที่ได้อ่าน สามารถนำไปใช้ ประเมิน สะท้อนออกมาเป็นความคิดเห็นของตนเอง และมีความรักและผูกพันกับการอ่าน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย พัฒนาความรู้และศักยภาพ และการมีส่วนร่วมในสังคม (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2566)

ทั้งนี้ เพื่อจะประเมินว่านักเรียนได้พัฒนาศักยภาพในการอ่านของตนและสามารถใช้การอ่านให้เป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและความเป็นไปของสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ หรือไม่เพียงใด เพราะการประเมินของ PISA นั้นเน้น “การอ่านเพื่อการเรียนรู้” มากกว่าทักษะในการอ่านที่เกิดจากการ “การเรียนรู้เพื่อการอ่าน” และ PISA ประเมินผลเพื่อศึกษาว่านักเรียนจะสามารถรู้เรื่อง ที่ได้อ่าน สามารถขยายผลและคิดย้อนวิเคราะห์ความหมายของข้อความที่ได้อ่าน เพื่อใช้ตามวัตถุประสงค์ของตนในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างกว้างขวางทั้งในโรงเรียนและในชีวิตจริงนอกโรงเรียน

นิยามเรื่องการอ่านของ PISA จึงมีความหมายกว้างกว่าการอ่านออกและอ่านรู้เรื่องในสิ่งที่อ่านตามตัวอักษรเท่านั้น แต่การอ่านยังได้รวมถึงความเข้าใจเรื่องราวสาระของเนื้อความ สามารถคิดพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายของการเขียน สามารถนำสาระจากข้อเขียนไปใช้ในจุดมุ่งหมายของตน และทำให้สามารถ มีส่วนร่วมในสังคมสมัยใหม่ที่มีความยุ่งยากซับซ้อนขึ้นด้วยการสื่อสาร

จากข้อเขียน ในการการประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านของ PISA นักเรียนจะต้องสามารถใช้กระบวนการที่หลากหลายอย่างมีประสิทธิภาพได้ ซึ่งนักเรียนจะต้องมีทักษะทางการคิด วิธีการ และแรงจูงใจซึ่งสนับสนุนกระบวนการดังกล่าว โดยกระบวนการจำแนกออกเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ (1) กระบวนการการอ่าน และ (2) การจัดการภาระงาน (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2566)

กรอบการประเมินด้านการอ่านของ PISA 2018

ภาพประกอบ 2 กรอบการประเมินด้านการอ่านของ PISA 2018

ที่มา (https://pisathailand.ipst.ac.th/about-pisa/reading-literacy)

2.3.3 วิธีการวัดความรู้และทักษะการอ่านของ PISA

ตามนิยามของ PISA การรู้เรื่องการอ่าน (Reading literacy) หมายถึง ความรู้และทักษะที่จะเข้าใจเรื่องราวและสาระของสิ่งที่ได้อ่าน ตีความหรือแปลความหมายของข้อความที่ได้อ่าน และประเมินคิดวิเคราะห์ย้อนกลับไปถึงจุดมุ่งหมายของการเขียนได้ว่าต้องการส่งสารสาระอะไรให้ผู้อ่าน (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2566)

ทั้งนี้ เพื่อจะประเมินว่านักเรียนได้พัฒนาศักยภาพในการอ่านของตนและสามารถใช้การอ่านให้เป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและความเป็นไปของสังคม

อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่เพียงใด เพราะการประเมินของ PISA นั้นเน้น "การอ่านเพื่อการเรียนรู้" มากกว่าทักษะในการอ่านที่เกิดจากการ "การเรียนรู้เพื่อการอ่าน" และ PISA ประเมินผลเพื่อศึกษาว่านักเรียนจะสามารถรู้เรื่องที่ได้อ่าน สามารถขยายผลและคิดย้อนวิเคราะห์ความหมายของข้อความที่ได้อ่านเพื่อใช้ตามวัตถุประสงค์ของตนในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างกว้างขวางทั้งในโรงเรียนและในชีวิตจริงนอกโรงเรียนนิยามเรื่องการอ่านของ PISA จึงมีความหมายกว้างกว่าการอ่านออกและอ่านรู้เรื่องในสิ่งที่อ่านตามตัวอักษรเท่านั้น แต่การอ่านยังได้รวมถึงความเข้าใจเรื่องราวสาระของเนื้อความ สามารถคิดพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายของการเขียน สามารถนำสาระจากข้อเขียนไปใช้ในจุดมุ่งหมายของตน และทำให้สามารถมีส่วนร่วมในสังคมสมัยใหม่ที่มีความยุ่งยากซับซ้อนขึ้น ด้วยการสื่อสารจากข้อเขียน

ปัจจุบันการอ่านไม่ได้มีเฉพาะในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์แต่ยังมีการอ่านในรูปแบบของสื่อดิจิทัล ทำให้ในแต่ละวันมีข้อความสื่อสารปริมาณมากมายหลายรูปแบบ ดังนั้น การแยกแยะว่าข้อมูลใดเป็นข้อเท็จจริงหรือสิ่งใดเป็นความคิดเห็นจึงเป็นทักษะที่มีความจำเป็น มากไปกว่านั้น การอ่านที่ดีควรมาจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายและน่าเชื่อถือ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาอย่างถูกต้องและครบถ้วน

PISA จึงได้พัฒนาข้อสอบเพื่อประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านโดยการสอบด้วยคอมพิวเตอร์ ในสถานการณ์ของข้อสอบมีการใช้ทั้งแหล่งข้อมูลเดียวและหลายแหล่งข้อมูลเพื่อตอบคำถาม ตัวอย่างแหล่งข้อมูลที่มีในข้อสอบของ PISA เช่น แผ่นพับ ป้ายประกาศ การโพสต์ข้อความหลาย ๆ โพสต์บนกระดานสนทนา การเขียนบล็อกส่วนตัว การโต้ตอบทางอีเมล การสนทนาทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ บทความออนไลน์ (บทความทางวิชาการ บทความจากหนังสือพิมพ์ เอกสารทางประวัติศาสตร์) เป็นต้น ซึ่งการสอบด้วยคอมพิวเตอร์จะทำให้สามารถใช้สื่อดิจิทัลได้หลายแบบ สามารถกดลิงก์ กดแท็บ หรือเมนูต่าง ๆ เพื่อเข้าดูข้อมูลบนเว็บไซต์ที่ข้อสอบได้จำลองสถานการณ์ขึ้น (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2566)

2.3.4 องค์ประกอบของความรู้และทักษะการอ่านที่ประเมิน

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2566) กล่าวว่า PISA ประเมินโดยใช้แบบรูปการอ่าน 3 แบบด้วยกัน ได้แก่

1) การอ่านข้อเขียนรูปแบบต่าง ๆ

PISA ประเมินการรู้เรื่องจากการอ่านข้อความแบบต่อเนื่อง ให้จำแนกข้อความแบบต่างๆ กัน เช่น การบอก การพรรณนา การโต้แย้ง นอกจากนั้น ยังมีข้อเขียนที่ไม่ใช่ข้อความต่อเนื่อง ได้แก่ การอ่านรายการ ตาราง แบบฟอร์ม กราฟ และแผนผัง เป็นต้น ทั้งนี้ ได้ยึดสิ่งที่นักเรียนได้พบเห็นในโรงเรียนและจะต้องใช้ในชีวิตจริงเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่

2) สมรรถนะการอ่านด้านต่าง ๆ 3 ด้าน

เนื่องจาก PISA ให้ความสำคัญกับการอ่านเพื่อการเรียนรู้มากกว่าการเรียนเพื่อการอ่าน นักเรียนจึงไม่ถูกประเมินการอ่านธรรมดา (เช่น อ่านออก อ่านได้คล่อง แบ่งวรรคตอนถูกฯลฯ) เพราะถือว่านักเรียนอายุ 15 ปี จะต้องมีทักษะเหล่านั้นมาแล้วเป็นอย่างดี แต่ PISA จะประเมินสมรรถภาพของนักเรียนในแง่มุมต่อไปนี้

2.1) ความสามารถที่จะดึงเอาสาระของสิ่งที่ได้อ่านออกมา (Retrieving information) หรือ "การค้นสาระ"

2.2) ความเข้าใจข้อความที่ได้อ่าน สามารถตีความ แปลความสิ่งที่ได้อ่าน คิดวิเคราะห์เนื้อหาและรูปแบบของข้อความที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ ในชีวิตหรือในโลกที่อยู่ (Interpretation) หรือ "การตีความ"

2.3) ความเข้าใจข้อความที่ได้อ่าน สามารถตีความ แปลความสิ่งที่ได้อ่าน คิดวิเคราะห์เนื้อหาและรูปแบบของข้อความที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ ในชีวิตหรือในโลกที่อยู่ พร้อมทั้งความสามารถในการประเมินข้อความที่ได้อ่าน และสามารถให้ความเห็น หรือโต้แย้งจากมุมมองของตน (Reflectionand Evaluation) หรือ "การวิเคราะห์"

3) ความสามารถด้านการอ่าน

PISA ประเมินความรู้และทักษะการอ่านอีกองค์ประกอบหนึ่ง โดยดูความสามารถในการใช้การอ่านที่ว่ามีความเหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะของข้อเขียนได้มากน้อยเพียงใด เช่น ใช้นวนิยาย จดหมายหรือชีวประวัติเพื่อประโยชน์ส่วนตัว ใช้เอกสารราชการหรือประกาศแจ้งความเพื่อสาธารณประโยชน์ใช้รายงานหรือคู่มือต่างๆ เพื่อการทำงานอาชีพ ใช้ตำราหรือหนังสือเรียนเพื่อการศึกษา เป็นต้น

2.3.5 ระดับการรู้เรื่องการอ่าน

PISA แบ่งระดับการรู้เรื่องการอ่านออกเป็น 6 ระดับด้วยกัน รายละเอียดดังนี้

ตาราง 4 ระดับการรู้เรื่องการอ่านของ PISA

ระดับ	**ลักษณะของภารกิจการรู้เรื่องการอ่านที่ต้องการให้ปฏิบัติ**
ระดับ 6	เป็นทักษะการอ่านระดับสูงสุด ต้องการให้ผู้อ่านใช้หลายขั้นตอนในการอ้างอิง การเปรียบเทียบความคล้ายหรือความแตกต่างให้ถูกต้องพร้อมรายละเอียดครบถ้วน ด้านการบูรณาการและตีความต้องแสดงว่าเข้าใจถ้อยความหลายถ้อยความที่ดึงเอาสาระมาบูรณาการหรืออ้างอิง ภารกิจให้อ่านอาจต้องการให้อ่านสิ่งที่ไม่คุ้นเคย และ

ตาราง 4 (ต่อ)

ระดับ	ลักษณะของภารกิจการรู้เรื่องการอ่านที่ต้องการให้ปฏิบัติ
	มีสาระเด่นหลายอย่างที่ต้องเลือกมาสรุปหรือตีความ ภารกิจด้านการสะท้อนและประเมิน ต้องการให้สร้างสมมติฐานหรือประเมินอย่างมีวิจารณญาณในถ้อยความที่ซับซ้อนและไม่คุ้นเคย ให้ใช้เกณฑ์หรือมุมมองต่าง ๆ และดึงความเข้าใจที่ยาก ๆ นอกเหนือจากถ้อยความที่ให้อ่านมาใช้ ด้านการเข้าถึงและค้นคืนสาระ ให้รวมถึงการมองเห็นสาระในรายละเอียดแม้จะเป็นข้อความที่ไม่เด่น หรือไม่สะดุดตาก็ตาม
ระดับ 5	ภารกิจในระดับนี้ ด้านการเข้าถึงและค้นคืนสาระ ต้องการให้ผู้อ่านบอกว่าสาระอยู่ตรงที่ใดในถ้อยความ และจัดรวบรวมสาระชิ้นเล็กหลายชิ้นที่ซ่อนอยู่มารวมเพื่อให้ได้เนื้อหาที่ต้องการ อ้างอิงได้ว่าสาระส่วนไหนในถ้อยความที่ใช้ได้และสอดคล้องหรือสนับสนุน ภารกิจด้านการสะท้อนและประเมินต้องการให้ประเมินอย่างวินิจวิเคราะห์หรือตั้งข้อสงสัยหรือสมมติฐาน โดยดึงเอาความรู้พิเศษเฉพาะเรื่องมาใช้ ด้านการบูรณาการและตีความต้องการความเข้าใจที่ถูกต้องและมีรายละเอียดพร้อมของถ้อยความที่ไม่คุ้นเคย โดยรวมทุกด้านการอ่านระดับนี้มักเกี่ยวข้องกับแนวคิดที่มักไม่ตรงหรือไม่ใกล้เคียงกับสิ่งที่คาดหวัง
ระดับ 4	ภารกิจระดับนี้เกี่ยวข้องกับการค้นคืนสาระจากเนื้อเรื่องที่ยาก บอกตำแหน่งของสาระต่าง ๆ ในถ้อยความ ในบางภารกิจต้องการให้ตีความภาษาที่มีความหมายใกล้เคียงกันในถ้อยความ ซึ่งต้องอาศัยความหมายรวมของถ้อยความทั้งหมดเป็นหลัก บางภารกิจก็ให้ทำความเข้าใจและประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์ที่ไม่คุ้นเคย เคยการสะท้อนในระดับนี้ ผู้อ่านต้องใช้ความรู้ทั่วไปมาใช้ในการสร้างสมมติฐานหรือประเมินถ้อยความอย่างมีวิจารณญาณ ผู้อ่านต้องแสดงว่าเข้าใจถ้อยความที่ยาวและซับซ้อนและเนื้อหาที่ไม่คุ้นเคย
ระดับ 3	ที่ระดับ 3 ต้องการให้ผู้อ่านบอกตำแหน่ง หรือบอกถึงความสัมพันธ์ของสาระหลายๆ ชิ้นในถ้อยความ ด้านการตีความต้องการให้ผู้อ่านบูรณาการหลายๆ ส่วนของถ้อยความเพื่อดึงเอาแนวคิดหลักเพื่อเข้าใจความสัมพันธ์ของคำหรือวลีผู้อ่านต้องใช้ความรู้และทักษะหลายอย่างเพื่อเปรียบเทียบความเหมือนหรือบอกความแตกต่าง หรือจัดกลุ่มตามเกณฑ์ต่างๆ บางครั้งสาระที่ต้องการให้หาอาจจะไม่ได้อยู่ตรงส่วนที่เด่นของบทความ หากแต่ถูกบดบังด้วยสาระอื่นๆ มากมาย เป็นต้นว่าแนวคิดที่ตรงกันข้ามกับสิ่งที่คาดหวังหรือสิ่งที่ข้อความขี้นัยหรือคำที่เป็นเชิงปฏิเสธที่ใช้ การ

ตาราง 4 (ต่อ)

ระดับ	ลักษณะของภารกิจการรู้เรื่องการอ่านที่ต้องการให้ปฏิบัติ
	สะท้อนที่ระดับนี้ต้องการให้เชื่อมโยง เปรียบเทียบ และอธิบายหรือให้ประเมินลักษณะใดลักษณะหนึ่งของถ้อยความ ภารกิจการสะท้อนต้องการให้ผู้อ่านแสดงว่าเข้าใจสาระอย่างละเอียดโดยนำมาเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับสิ่งที่เคยคุ้นเคยหรือพบเสมอในชีวิต
ระดับ 2	อ่านต้องสามารถดึงสาระหนึ่งหรือสองอย่างที่อาจต้องใช้การอ้างอิง หรือต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดหลายเงื่อนไข ต้องการให้เข้าใจแนวคิดใหญ่ของเนื้อหาเข้าใจความสัมพันธ์ ความหมายของส่วนที่กำหนดให้ในเนื้อเรื่องโดยที่ความหมายนั้นๆ ไม่แสดงไว้อย่างเด่นชัด แต่ผู้อ่านต้องใช้การอ้างอิงบ้างในระดับที่ไม่สูงนักภารกิจอาจเกี่ยวข้องกับการเปรียบเทียบ การบอกความแตกต่างของลักษณะเพียงอย่างเดียว การสะท้อนต้องการให้เปรียบเทียบ หรือนำความรู้ทั่วไปจากภายนอกมาสร้างการเชื่อมโยงกับสิ่งที่ได้อ่านในเรื่อง
ระดับ 1a	ต้องการให้ระบุสาระหนึ่งอย่างหรือมากกว่าหนึ่งอย่าง ซึ่งเป็นสาระที่เด่นชัดอยู่ในเรื่อง ให้เข้าใจแนวของเรื่องที่ผู้เขียนได้แสดงไว้ในเรื่องที่คุ้นเคย หรือเชื่อมโยงสาระในเรื่องเข้ากับความรู้ง่ายๆ ทั่วไปในชีวิตจริง ซึ่งโดยทั่วไปในระดับนี้สาระที่ต้องการให้ทำภารกิจมักเป็นสาระที่ง่าย และเด่นชัดอยู่ในเนื้อเรื่อง ไม่มีข้อความอื่นบดบังหรือมีก็น้อยมาก
ระดับ 1b	การอ่านระดับต่ำที่สุด ต้องการให้ผู้อ่านบอกจุดของสระเพียงอย่างเดียว ที่ปรากฏชัดเจนใน เนื้อเรื่องที่สั้นๆ และมีประโยคที่ง่ายๆ ไม่ซับซ้อน และเป็นสิ่งที่คุ้นเคย ทั้งในบริบทและรูปแบบของถ้อยความ อีกทั้งถ้อยความยังมีส่วนที่ช่วยให้เข้าใจง่ายขึ้น เช่นมีการบอกเล่าข้อความไว้แต่วิธีการบอกอาจต่างออกไป มีรูปหรือสัญลักษณ์ที่คันเคยประกอบ มีข้อความที่บดบังหรือที่ทำให้เข้าใจไขว้เขวน้อยที่สุด การตีความก็มีเพียงแต่การเชื่อมโยงสาระจากจุดหนึ่ง,ข้ากับอีกจุดหนึ่งที่อยู่ติดกันในเรื่อง

ที่มา : http://pisathailand.ipst.ac.th

2.4 นวัตกรรมทางการศึกษา

นวัตกรรมทางการศึกษา ถือว่าเป็นการนำเอาสิ่งที่คิดค้น หรือพัฒนาขึ้นใหม่ที่เกิดจากความคิด หรือการกระทำเข้ามาใช้ในระบบการศึกษา เพื่อมุ่งหวังที่จะเปลี่ยนแปลงการศึกษาที่มีอยู่แล้วให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาจำเป็นจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมที่ถูกต้อง เพื่อประโยชน์สูงสุดที่จะนำไปใช้พัฒนาการจัดกิจกรรมทางการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอดังหัวข้อต่อไปนี้

2.4.1 ความหมายของนวัตกรรมทางการศึกษา

คำว่า นวัตกรรม มีผู้ให้ความหมายของนวัตกรรมไว้หลายท่าน ดังนี้

ทิศนา แขมมณี (2559: 418) ได้ให้ความหมายของนวัตกรรม หมายถึง แนวคิด แนวทาง ระบบรูปแบบ วิธีการ กระบวนการ สื่อและ เทคนิคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ซึ่งได้รับการคิดค้นและจัดทำขึ้นใหม่เพื่อช่วยแก้ปัญหา ต่าง ๆ ทางการศึกษา

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2559: 81) ได้ให้ความหมายของนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ หมายถึง รูปแบบวิธีการ กระบวนการ เทคนิค สื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่ได้มีการศึกษาและพัฒนาขึ้นใหม่ เพื่อให้ครูนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยอาจเป็นสิ่งใหม่ที่ได้รับการยอมรับและนำไปใช้บ้างแล้วแต่ยังไม่แพร่หลายหรือยังไม่ได้ใช้อย่างเป็นปกติ นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้จึงอาจเป็นส่งใหม่ทั้งหมดหรือใหม่เพียงบางส่วนหรือเป็นส่วนหนึ่งของระบบการจัดการเรียนรู้ จากความหมายของนวัตกรรมทางการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า นวัตกรรมทางการศึกษา หมายถึง รูปแบบ หรือสื่อการสอน หรือวิธีการ ที่ครูพัฒนาขึ้นจากพื้นฐานของนวัตกรรมเดิมที่ยังไม่เคยนำมาใช้พัฒนาผู้เรียนหรืออาจจะสร้างขึ้นมาใหม่ตามแนวคิด ทฤษฎี หรือหลักวิชาการ เพื่อนำสิ่งที่สร้างขึ้นไปใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

พิสณุ ฟองศรี (2551: 65-71) ได้กล่าวถึงความหมายและความสำคัญของนวัตกรรมทางการศึกษาไว้ดังนี้นวัตกรรมทางการศึกษา หมายถึง แนวคิด วิธีการ กระบวนการหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่นำมาใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพตรงตามเป้าหมายของหลักสูตร นวัตกรรมที่ใช้ในการวิจัยชั้นเรียน หมายถึง รูปแบบใหม่ ๆ ของสื่อการเรียนการสอนเทคนิควิธี กิจกรรม หรือสิ่งอื่นใดที่ผู้สอนนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนหรือจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อให้การเรียนการสอนมีคุณภาพ นวัตกรรมที่นำมาใช้อาจเป็นนวัตกรรมที่ผู้สอนคิดขึ้นใหม่หรืออาจเป็นสิ่งที่มีผู้อื่นคิดค้นขึ้น หรือมีการใช้ทั่วไปในที่แห่งหนึ่งแล้วหากนำมาปรับปรุงแก้ไข และสามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือประสิทธิผลในที่อีกแห่งหนึ่งก็ถือว่าเป็นนวัตกรรม

สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ (2544: 32) ได้ให้ความหมายของนวัตกรรม ไว้ดังนี้ นวัตกรรมทางการศึกษา หมายถึง แนวคิด วิธีการ กระบวนการหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่นำมาใช้

แก้ปัญหาหรือพัฒนาการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพตรงตามเป้าหมายของหลักสูตร นวัตกรรมที่ใช้ในการวิจัยชั้นเรียน หมายถึง รูปแบบใหม่ 1 ของสื่อการเรียนการสอน เทคนิควิธี กิจกรรม หรือสิ่งอื่นใดที่ผู้สอนนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนหรือจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อให้การเรียนการสอนมีคุณภาพ นวัตกรรมที่นำมาใช้อาจเป็นนวัตกรรมที่ผู้สอนคิดขึ้นใหม่หรืออาจเป็นสิ่งที่มีผู้อื่นคิดค้นขึ้นหรือมีการใช้ทั่วไปในที่แห่งหนึ่งแล้วหากนำมาปรับปรุงแก้ไข และสามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือประสิทธิผลในที่อีกแห่งหนึ่งก็ถือว่าเป็นนวัตกรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546: 565 -566) ให้ความหมายว่า นวัตกรรมเป็นสิ่งที่ทำขึ้นใหม่หรือแปลกจากเดิม ซึ่งอาจจะเป็นความคิด วิธีการ หรืออุปกรณ์ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้ความหมายและลักษณะของนวัตกรรมว่า นวัตกรรม หมายถึง "ทำใหม่" เปลี่ยนแปลงโดยนำสิ่งใหม่ ๆ เข้ามา ถ้าเป็นทางการศึกษาก็เพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาด้านการศึกษา

นวัตกรรมทางการศึกษา จึงหมายถึง แนวคิด วิธีการ กระบวนการหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ที่นำมาใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาในการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพตรงตามเป้าหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้

2.4.2 ความสำคัญของนวัตกรรมทางการศึกษา

มีผู้กล่าวถึงความสำคัญของนวัตกรรมทางการศึกษา ไว้ดังนี้

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2559: 83-85) ได้กล่าวถึงความสำคัญของนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนและการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนี้

1. การใช้นวัตกรรมเพื่อช่วยแก้ปัญหาในการจัดการเรียนรู้ของครู

1.1 ปัญหาเกี่ยวกับวิธีการจัดการเรียนรู้ ปัญหาที่มักพบอยู่เสมอคือ ครูส่วนใหญ่ยังคงยึดรูปแบบวิธีการสอนแบบบรรยายโดยครูเป็นศูนย์กลางที่เน้นการพูดบรรยายถ่ายทอดเนื้อหาสาระมากกว่าสอนในรูปแบบอื่น การสอนด้วยวิธีการแบบนี้ทำให้ผู้เรียนเป็นฝ่ายรับรู้ (passive learner) ซึ่งจะมีผลให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่มีความสามารถในเชิงการคิด ประดิษฐ์สร้างสรรค์ผลงานได้น้อย (pasive ability) มักเป็นคนประเภทบริโภคนิยม บรรยากาศของการสอนแบบบรรยายนอกจากจะทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย ขาดความสนใจแล้ว ยังเป็นการปิดกั้นความคิดและสติปัญหาของผู้เรียนให้อยู่ในขอบเขตจำกัดอีกด้วย แต่ถ้าครูผู้สอนได้ศึกษา ค้นหาวิธีการหรือนวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เป็นสำคัญ มาใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้มากขึ้นและเป็นฝ่ายลงมือปฏิบัติมากขึ้น (active (earner) ก็จะทำให้ผู้เยนมีคุณลักษณะที่สามารถคิดประดิษฐ์สร้างสรรค์ผลงานได้มากขึ้น (active ability) ดังนั้น การนำนวัตกรรมมาใช้ในการจัดการเรียนรู้จึงช่วยแก้ปัญหาเรื่องวิธีการจัดการเรียนรู้

1.2 ปัญหาเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาซึ่งในบางรายวิชามีเนื้อหาสาระการเรียนรู้มากและบางวิชามีเนื้อหาเป็นนามธรรม ยากแก่การเข้าใจ จึงจำเป็นจะต้องนำนวัตกรรมเข้ามาช่วยในการ

จัดการเรียนรู้เช่น การใช้ชุดการเรียนการสอน บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) บทเรียนการ์ตูน การเรียนแบบร่วมมือ

1.3 ปัญหาเกี่ยวกับสื่อ อุปกรณ์การจัดการเรียนรู้ ในบางเนื้อหามีสื่อ อุปกรณ์การจัดการเรียนรู้เป็นจำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อการนำไปใช้ เพื่อทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจใน เนื้อหาวิชาได้ง่ายขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาคิดค้นหาเทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้และผลิตสื่อการจัดการเรียนรู้ใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้เพียงพอเหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนจึงจะทำให้การจัดการเรียนรู้บรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้

2. การใช้นวัตกรรมเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ ในกรณีที่ครูต้องการจะพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น จำเป็นที่ครูจะต้องแสวงหาหรือพัฒนานวัตกรรมเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน เช่น ใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบโครงการเพื่อพัฒนาทักษะด้านความคิด วิเคราะห์ การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรู้สามัคคี การใช้แหล่งเรียนรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับการเรียนรู้และสร้างความรักท้องถิ่น

3. การใช้นวัตกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยที่ผู้เรียนมีความแตกต่างกันในหลายลักษณะ บางคนมีความสนใจในการเรียนและเรียนรู้ได้เร็ว ในขณะที่บางคนขาดแรงจูงใจในการเรียน จึงไม่ให้ความสนใจต่อการเรียนและเรียนรู้ได้ช้า ดังนั้น ครูผู้สอนจึงต้องพยายามศึกษาหาวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียนให้สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพซึ่งจะต้องใช้นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้มาช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีและมีคุณภาพ

4. การใช้นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน เป้าหมายสูงสุดของการจัดการเรียนรู้คือ คุณภาพของผู้เรียนที่เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้ แต่จากผลการประเมินมักจะพบว่า คุณภาพของผู้เรียนยังไม่ได้มาตรฐาน แม้ว่าครูจะพยายามจัดการเรียนรู้อย่างตั้งใจแล้วก็ตาม ทำให้ผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษาพยายามหาวิธีการหรือใช้นวัตกรรมมาช่วยในการบริหารจัดการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การบริหารสถานศึกษาแบบเครือข่ายความร่วมมือ การบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน การจัดโครงการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพศึกษาโดยใช้รูปแบบต่าง ๆ ในขณะที่ครูหรือนักวิชาการทางการศึกษาก็ได้ศึกษา ค้นคว้าหารูปแบบหรือนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียน เช่น ครูใช้สื่อการเรียนรู้หรือรูปแบบ เทคนิควิธีในการจัดการเรียนรู้แบบต่าง ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้ได้มาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้

พิสณุ ฟองศรี (2551: 65) กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของการนำนวัตกรรมทางการศึกษาไปใช้จัดการเรียนการสอน นอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาการเรียนรู้ตามที่กำหนดแล้ว ยังมีประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. นักเรียนเรียนรู้ได้เร็วขึ้น
2. นักเรียนเข้าใจบทเรียนเป็นรูปธรรม
3. บรรยากาศการเรียนสนุกสนาน
4. บทเรียนน่าสนใจ
5. ลดเวลาในการสอน
6. ประหยัดค่าใช้จ่าย

จากความสำคัญของนวัตกรรมทางการศึกษาที่กล่าวมาจะพบว่านวัตกรรมทางการศึกษามีความสำคัญต่อการนำมาแก้ปัญหาหรือพัฒนาผู้เรียน อีกทั้งยังเป็นสื่อการสอนและวิธีการสอนใหม่ ๆ ที่ครูนำมาใช้พัฒนาผู้เรียนโดยเน้นที่ความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นหลัก นวัตกรรมจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนหรือเนื้อหามากขึ้น โดยสามารถพัฒนาทั้งด้านความรู้ ทักษะ และด้านเจตคติของผู้เรียนทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีผลการเรียนรู้เป็นไปตามมาตรฐานที่หลักสูตรกำหนด

2.4.3 ประเภทของนวัตกรรมทางการศึกษา

มีผู้จำแนกประเภทนวัตกรรมทางการศึกษาไว้ ดังนี้

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2559: 85) ได้แบ่งประเภทของนวัตกรรมหลายลักษณะขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้ในการแบ่งดังนี้

1. การแบ่งประเภทของนวัตกรรมตามขอบข่ายของการจัดการศึกษา แบ่งออกได้ 5ประเภท คือ

1.1 นวัตกรรมทางด้านหลักสูตร เป็นการใช้วิธีใหม่ ๆ ในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นและตอบสนองความต้องการของบุคคลให้มากขึ้น เช่น หลักสูตรบูรณาการ หลักสูตรรายบุคคล หลักสูตรกิจกรรมและประสบการณ์ หลักสูตรสถานศึกษา หลักสูตรท้องถิ่น

1.2 นวัตกรรมการเรียนการสอน เป็นการใช้วิธีการเชิงระบบในการปรับปรุงและคิดค้นพัฒนาวิธีการเรียนการสอนแบบใหม่ 1 ที่สามารถพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนและการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนให้มีคุณภาพขึ้น เช่น การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียน การใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ และการจัดการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต

1.3 นวัตกรรมสื่อการเรียนการสอน เป็นนวัตกรรมที่อาศัยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ คอมพิวเตอร์เครือข่ายและเทคโนโลยีโทรคมนาคมมาใช้ในการผลิตสื่อการเรียนการสอนใหม่ ๆ ทั้งการเรียนด้วยตนเอง การเรียนเป็นกลุ่ม และการเรียนแบบมวลชน ตลอดจนสื่อที่ใช้เพื่อสนับสนุนการฝึกอบรมผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เช่น บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน มัลติมีเดีย (multimedia) ชุดการสอน (instructional module) วีดิทัศน์แบบมีปฏิสัมพันธ์ (interactive video) การเรียนการสอนโดยใช้สื่อประสมกับผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อย

1.4 นวัตกรรมการประเมินผล เป็นนวัตกรรมที่ใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและทำได้อย่างรวดเร็ว รวมไปถึงการวิจัยทางการศึกษาการวิจัยสถาบัน

1.5 นวัตกรรมการบริหารจัดการศึกษา เป็นการใช้นวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารสนเทศมาช่วยในการตัดสินใจของผู้บริหารการศึกษาให้มีความรวดเร็วทันเหตุการณ์ ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก เช่น ระบบการจัดการฐานข้อมูลของหน่วยงานสถานศึกษา เกี่ยวกับฐานข้อมูลนักเรียน นักศึกษา ฐานข้อมูลครู อาจารย์ และบุคลากรในสถานศึกษา ฐานข้อมูลด้านการเงิน บัญชีพัสดุ และครุภัณฑ์

2. การแบ่งประเภทของนวัตกรรมตามผู้ใช้ประโยชน์โดยตรง แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

2.1 นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู เป็นรูปแบบหรือเทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้แบบต่าง ๆ และสื่ออุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ที่ครูนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน เช่น การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (cooperative learning) การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (project-based learning) การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก (problem-based learning)

2.2 นวัตกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นสื่อนวัตกรรมการเรียนรู้สำหรับเน้นให้ผู้เรียนใช้เพื่อการเรียนรู้ของตนเอง เช่น ชุดการเรียนรู้ บทเรียนสำเร็จรูป บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนชุดฝึกปฏิบัติ ใบงาน แบบฝึก หนังสือเสริมประสบการณ์ ชุดเพลง ชุดเกม

3. การแบ่งประเภทของนวัตกรรมตามลักษณะของนวัตกรรม แบ่งออกได้ 2 ประเภทคือ

3.1 ผลิตภัณฑ์สิ่งประดิษฐ์ทางการศึกษา หรือสื่อการเรียนการสอน (product/invention) เช่น บทเรียนสำเร็จรูป บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ชุดการสอนหนังสือเสริมประสบการณ์ ชุดสื่อประสมวีดิทัศน์ สไลด์ประกอบเสียง เกม นิทานการ์ตูนเพลง ใบงาน แบบฝึก

3.2 เทคนิควิธีการสอน รูปแบบหรือวิธีการจัดการเรียนรู้ (instructional/mode) เช่นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ การจัดการเรียนรู้ แบบบูรณาการ การจัดการเรียนรู้โดยใช้บทบาทสมมติ การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน การจัดการเรียนรู้โดยใช้เว็บช่วยสอน (web-based instruction) การเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อน เทคนิคการปรับ

พฤติกรรมเทคนิคการจัดกิจกรรมพัฒนา รูปแบบการฝึกทักษะ การทำงานกลุ่ม รูปแบบการสอนหรือรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่นักวิจัยพัฒนาขึ้น

สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ (2544: 33) ได้แบ่งนวัตกรรมทางการศึกษา ดังนี้

1. แบ่งตามผู้ใช้ประโยชน์โดยตรง ได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1 นวัตกรรมสำหรับครู เช่น แผนการสอน คู่มือครู เอกสารประกอบการสอน ชุดการสอน หนังสืออ้างอิง เครื่องมือวัดผลและอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ เป็นต้น

1.2 นวัตกรรมสำหรับนักเรียน เช่น บทเรียนสำเร็จรูป เอกสารประกอบการเรียน ชุดฝึกปฏิบัติ ใบงาน หนังสือเสริมประสบการณ์ ชุดเพลง ชุดเกม และการ์ตูน เป็นต้น

2. แบ่งตามลักษณะของนวัตกรรม ได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

2.1 สื่อการเรียนการสอน เช่น บทเรียนสำเร็จรูป ชุดการสอน ชุดสื่อการสอน บทเรียนโมดูล วีดิทัศน์ สไลด์ประกอบเสียง ภาพยนตร์ เพลง เกม การ์ตูน คอมพิวเตอร์ช่วยสอน ใบงาน แผ่นโปร่งใส บัตรคำ แผ่นพับ ภาพพลิก และแผ่นป้ายแม่เหล็ก เป็นต้น

2.2 เทคนิคและวิธีการ เช่น บทบาทสมมติ การสอนเป็นคณะ การสอนแบบศูนย์การเรียน การเรียนเพื่อรอบรู้ การสอนแบบโครงการ การสอนเพื่อเสริมสร้างลักษณะนิสัย การสอนซ่อมเสริม การเรียนตามความสามารถ การศึกษาเป็นรายบุคคล การฝึกทักษะการทำงานกลุ่ม และการสอนแบบแก้ปัญหา เป็นต้น

จากประเภทของนวัตกรรมทางการศึกษาที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่านวัตกรรมทางการศึกษาจำแนกออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ 1 นวัตกรรมที่เป็นรูปธรรม เช่น ชุดการเรียนรู้ ชุดการสอน ชุดเกม แบบฝึกทักษะ บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน นิทาน ฯลฯ 2) นวัตกรรมที่เป็นนามธรรม เช่น เทคนิค วิธีการสอน การจัดการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ การแสดงบทบาทสมมติ ฯลฯ ทั้งนี้การเลือกใช้นวัตกรรมเพื่อนำไปใช้ในการวิจัยในชั้นเรียน ครูนักวิจัยควรเลือกนวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบทพฤติกรรมที่จะแก้ปัญหา โดยสามารถเลือกใช้นวัตกรรมทั้งแบบเดี่ยวหรือแบบผสมก็ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการจัดกิจกรรมของครูนักวิจัย

2.4.4 ขั้นตอนการสร้างนวัตกรรมการทางการศึกษา

ทิศนา แขมมณี (2559: 421) ได้กล่าวถึงการพัฒนานวัตกรรมด้านการเรียนการสอนโดยทั่วไปนั้น มีกระบวนการหลัก ๆ ที่ คล้ายคลึงกัน ดังนี้

1. การระบุปัญหา (problem) ความคิดในการพัฒนานวัตกรรมส่วนใหญ่จะเริ่มต้นที่การมองเห็นปัญหาในเรื่องนั้น และมีความต้องการจะแก้ไขปัญหานั้นเพื่อให้เกิดสภาพการณ์หรือผลที่ดีขึ้น

2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย (objective) เมื่อระบุปัญหาได้ชัดเจนแล้ว ขั้นต่อไปก็คือการกำหนดจุดมุ่งหมายในการพัฒนานวัตกรรมว่า นวัตกรรมที่จะพัฒนานั้นควรมีคุณสมบัติหรือประสิทธิภาพอย่างไร และเพียงใด

3. การศึกษาข้อจำกัดต่าง ๆ (constraints) ก่อนที่จะมีการประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมต่าง ๆ ขึ้นมา ผู้พัฒนาจำเป็นต้องศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของปัญหาและข้อจำกัดต่าง ๆ ในบริบทที่จะใช้นวัตกรรมนั้น เพื่อประโยชน์ในการพัฒนานวัตกรรมให้สามารถใช้ได้จริงโดยสะดวกในบริบทนั้น

4. การประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรม (innovation) ได้แก่ การแสวงหาทางเลือก ในการแก้ปัญหา ซึ่งต้องอาศัยความรู้ ประสบการณ์ ข้อมูล และความคิดสร้างสรรค์ของ ผู้ประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมที่สร้างขึ้นอาจเป็นการนำของเก่ามาดัดแปลงหรือปรับปรุง เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาและทำให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น หรืออาจเป็นการคิดขึ้นใหม่ทั้งหมดก็ได้ นวัตกรรมอาจอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ กัน แล้วแต่ลักษณะของปัญหาและวัตถุประสงค์ของนวัตกรรมนั้น เช่น อาจมีลักษณะเป็นแนวความคิด หลักการ แนวทาง ระบบ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการเทคนิค หรือสิ่งประดิษฐ์ และเทคโนโลยี เป็นต้น แต่ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบใด นวัตกรรมจะต้องประกอบด้วยรายละเอียดเกี่ยวกับหลักการ วัตถุประสงค์ โครงสร้าง และ รายละเอียดในการใช้นวัตกรรมนั้นให้ได้ผล

5. การทดลองใช้ (experimentation)

เมื่อคิดค้นหรือประดิษฐ์นวัตกรรมได้แล้ว ขั้นตอนที่สำคัญและจำเป็นมากก็คือการทดลองใช้นวัตกรรมนั้นซึ่งประกอบด้วยการทดลองใช้ การประเมินผล และการปรับปรุงแก้ไข การทดลองใช้เป็นการศึกษาเพื่อดูว่านวัตกรรมนั้น สามารถนำไปใช้ได้จริงและได้ผลเพียงใดผลการทดลองใช้จะช่วยให้ผู้พัฒนารู้จุดที่ควรปรับปรุง และหาทางแก้ไขเพื่อให้ได้ผลตามที่ต้องการ การทดลองใช้ในขั้นนี้ หากสามารถดำเนินการก่อนนำออกเผยแพร่หลายครั้ง จนแน่ใจว่านวัตกรรมนั้นสามารถใช้ได้ผลจริง จะช่วยให้นวัตกรรมนั้นประสบความสำเร็จมากขึ้น

6. การเผยแพร่ (dissemination) เมื่อแน่ใจแล้วว่านวัตกรรมที่สร้างขึ้นมีคุณภาพและประสิทธิภาพตามที่ต้องการ นวัตกรรมนั้นก็พร้อมที่จะได้รับการเผยแพรให้เป็นที่ รู้จักและยอมรับนำไปใช้กันอย่างแพร่หลาย

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2559: 96-100) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญดังนี้

1. การวิเคราะห์ปัญหาการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้มีเป้าหมายสำคัญเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามจุดหมายของหลักสูตรซึ่งเป็นสภาพที่หลักสูตรคาดหวังให้เกิดขึ้น แต่ในสภาพที่เป็นจริงผู้เรียนไม่ได้เป็นไปตามสภาพที่คาดหวัง คือ ยังไม่บรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร หรืออาจกล่าวได้ว่า สภาพที่เกิดขึ้นจริงไม่สอดคล้องกับสภาพที่คาดหวัง หรือมีความแตกต่าง สภาพการณ์เช่นนี้เรียกว่า เกิดปัญหาการเรียนรู้ดังนั้นปัญหาการเรียนรู้ ถ้าพิจารณาในระดับหลักสูตรคือ สภาพของความไม่สอดคล้องกันระหว่างผลการจัดการศึกษากับจุดหมายของหลักสูตร ถ้าพิจารณาในระดับชั้นเรียนก็คือ

สภาพของความไม่สอดคล้องกันระหว่างผลการเรียนรู้ของผู้เรียนกับมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด หรือจุดประสงค์การเรียนรู้

2. การศึกษาและเลือกนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาการเรียนรู้

หลังจาการวิเคราะห์ปัญหาการเรียนรู้ในขั้นตอนที่ 1 จะทำให้ครูนักวิจัยทราบปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่ชัดเจนขึ้น ขั้นตอนต่อไปครูจึงควรศึกษานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ให้หลากหลายจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะทำให้ครูนักวิจัยมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถเลือกนวัตกรรมที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาการเรียนรู้นั้นให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนมากที่สุด

3. การออกแบบนวัตกรรม

เมื่อครูนักวิจัยได้ศึกษานวัตกรรมและเลือกนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาการเรียนรู้ได้เหมาะสมแล้วครูนักวิจัยควรออกแบบนวัตกร รม ซึ่งเป็นการกำหนดขอบข่ายเนื้อสาระ องค์ประกอบรูปแบบของนวัตกรรมว่าควรมีลักษณะอย่างไร มีส่วนประกอบอะไรบ้าง มีกระบวนการ กิจกรรมในการจัดการเรียนรู้เพื่อปัญหาการเรียนรู้อย่างไร เช่น ถ้าครูนักวิจัยเลือกใช้นวัตกรรมประเภทชุดกิจกรรมพัฒนาอาจจะมีส่วนประกอบดังนี้ (1) ชื่อชุดกิจกรรมพัฒนา (2) จุดประสงค์ (3) คำชี้แจง (4) เวลาที่ใช้ปฏิบัติกิจกรรม (5) กิจกรรมที่ปฏิบัติ (6) คำถามหรือข้อทดสอบ (7) แบบประเมินหรือแบบบันทึกผลการใช้ และแบบฝึกหัด

4. การสร้างนวัตกรรม

เป็นขั้นตอนที่ครูนักวิจัยทำนวัตกรรมตามที่ออกแบบไว้ให้ครบถ้วนตามองค์ประกอบของนวัตกรรมที่กำหนดไว้ ถ้าเป็นนวัตกรรมประเภทสื่อ เอกสาร เช่น แบบฝึก ชุดกิจกรรมพัฒนา ชุดการสอน ครูนักวิจัยก็ต้องลงมือเขียนสาระ รายละเอียดตามลักษณะและรูปแบบของนวัตกรรมที่ออกแบบไว้ กรณีที่เป็นนวัตกรรมประเภทเทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้ หรือรูปแบบการจัดการเรียนรู้ครูนักวิจัยต้องจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สะท้อนให้เห็นขั้นตอนหรือกระบวนการจัดการเรียนรู้ของนวัตกรรมนั้น ๆ

5. การตรวจคุณภาพของนวัตกรรมโดยผู้เชี่ยวชาญ

การตรวจสอบคุณภาพของนวัตกรรมที่สำคัญคือ การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) ว่านวัตกรรมนั้นมีความถูกต้องเหมาะสม หรือสอดคล้องกับปัญหาการเรียนรู้จุดประสงค์การเรียนรู้ รวมทั้งวัยของผู้เรียนหรือไม่ วิธีการตรวจสอบทำได้โดยให้ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีประสบการณ์สูงในเรื่องนั้น ๆ อย่างน้อย 3 คนได้อ่านหรือตรวจสอบว่านวัตกรรมนั้นมีคุณภาพและเหมาะสมนำไปใช้ได้หรือไม่ โดยนำนวัตกรรมที่สร้างขึ้นพร้อมวัตถุประสงค์ของการวิจัย นิยามศัพท์เฉพาะ และแบบตรวจสอบคุณภาพนวัตกรรมเสนอผู้เชี่ยวชาญ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินคุณภาพตามเกณฑ์ประเมินให้ด้านความสอดคล้องกับสภาพปัญหาการเรียนรู้/วัตถุประสงค์ของการ

วิจัย ความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ความชัดเจน ความสมบูรณ์ครบถ้วนในด้านเนื้อหาสาระ ภาพหรือเสียงความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง และความเป็นประโยชน์ต่อการแก้ปัญหาการเรียนรู้ของผู้เรียน ในกรณีที่ผลการประเมินไม่ผ่านเกณฑ์ หรือผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าควรมีการปรับปรุงแก้ไข ก็ควรปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้นวัตกรรมมีคุณภาพดีขึ้น

6. การตรวจสอบประสิทธิภาพของนวัตกรรมโดยการทดลองใช้

การตรวจสอบคุณภาพของนวัตกรรมบางประเภท เมื่อผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญแล้วจะต้องนำไปทดลองใช้กับนักเรียนที่เป็นคนละกลุ่มกับกลุ่มที่ศึกษาวิจัย แล้วตรวจสอบประสิทธิภาพตาม "เกณฑ์ประสิทธิภาพ" ที่กำหนดไว้

7. การรายงานผลการพัฒนานวัตกรรม

การรายงานผลการพัฒนานวัตกรรม อาจใช้รูปแบบเดียวกันกับรูปแบบการรายงานผลการวิจัยแบบเป็นทางการซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ คือ ชื่อเรื่อง ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์การวิจัย ขอบเขตของการวิจัย นิยามศัพท์เฉพาะ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิธีดำเนินการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยประชากร กลุ่มตัวอย่างเครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัย/ผลการพัฒนานวัตกรรมสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ขั้นตอนการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ดังกล่าว สรุปได้ดังนี้

ภาพประกอบ 3 ขั้นตอนการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้

(พิชิต ฤทธิ์จรูญ, 2559: 102)

สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ (2544: 39 - 41) กล่าวถึงขั้นตอนการสร้างและพัฒนานวัตกรรมไว้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดสิ่งที่จะพัฒนา

เมื่อครูได้ศึกษาสภาพปัญหา วิเคราะห์รายละเอียด และสาเหตุของปัญหาที่ต้องการแก้ไข หรือพัฒนาแล้ว ก็ตั้งเป้าหมายในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน นั่นคือ กำหนดจุดประสงค์ของการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดในตัวผู้เรียนอาจจะทั้งห้อง กลุ่มย่อย หรือรายบุคคล

ขั้นที่ 2 กำหนดนวัตกรรม

เมื่อกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ไว้ชัดเจนแล้ว ครูต้องศึกษาค้นคว้าตามหลักวิชาการแนวคิดทฤษฎีและผลงานที่วิจัยที่เกี่ยวข้องกับจุดประสงค์ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน โดยนำมาผสมผสานกับความรู้ ความคิด และประสบการณ์ของตน กำหนดเป็นกรอบแนวคิดของกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย สื่อการสอน หรือวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เทคนิค วิธีการกระบวนการ ฯลฯ ที่คิดว่าเหมาะสมที่สุดที่ใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาผู้เรียนให้ได้ตามความต้องการ

ขั้นที่ 3 สร้างและพัฒนา

เมื่อตัดสินใจได้ว่าจะเลือกจัดทำนวัตกรรมชนิดใด ครูผู้สอนควรศึกษาวิธีการจัดทำนวัตกรรมนั้น อย่างละเอียด มีลักษณะองค์ประกอบอะไรบ้าง มีวิธีดำเนินการจัดทำอย่างไร มีการตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้นหรือไม่อย่างไร แล้วจึงจัดทำนวัตกรรมให้สมบูรณ์ตามข้อกำหนด

ขั้นที่ 4 ทดลองใช้

เพื่อให้แน่ใจว่านวัตกรรมที่สร้างหรือพัฒนาขึ้น เป็นนวัตกรรมที่มีประสิทธิภาพ สามารถใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาผู้เรียนได้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้จริง ถ้าทำได้ครูอาจทำการทดลองใช้นวัตกรรมเหล่านั้นกับนักเรียนกลุ่มเล็ก ๆ ก่อน เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ก่อนนำไปใช้จริง

นอกจากนั้นนวัตกรรมบางประเภท เช่น บทเรียนสำเร็จรูปและชุดการสอน จะมีรูปแบบของการทดลองใช้ก่อน 1 คน เมื่อพบข้อบกพร่องก็ปรับปรุงแก้ไข หลังจากนั้นให้ทดลองกับผู้เรียนกลุ่มหนึ่งประมาณ 9 -10 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้เรียนอ่อน ป่านกลาง และเก่ง แล้วตรวจสอบคุณภาพ ด้วยการหาประสิทธิผลของนวัตกรรม เป็นต้น หลังจากนั้นอาจปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหนึ่งก่อนที่จะนำไปใช้กับผู้เรียนกลุ่มใหญ่ในสภาพการณ์จริง

ขั้นที่ 5 ใช้ในสถานการณ์จริง

เมื่อครูดำเนินการสร้าง ทดลองใช้นวัตกรรม และปรับปรุงแก้ไขจนมั่นใจในคุณภาพของนวัตกรรมแล้วก็นำไปใช้จริง ซึ่งอาจเป็นการนำไปใช้ตามแผนการสอนปกติที่กำหนดไว้

หรือจัดทำเป็นรูปแบบของการทดลองใช้นวัตกรรมตามกระบวนการวิจัยแบบทดลองก็ได้ ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของครู และสถานการณ์จริงของการจัดการเรียนการสอนที่เกิดขึ้น

ขั้นที่ 6 ประเมินผลการใช้

เมื่อสิ้นสุดกระบวนการใช้นวัตกรรมแล้ว ครูต้องเก็บรวบรวมข้อมูลที่แสดงถึงผลการใช้นวัตกรรมด้วยเทคนิควิธีต่าง ๆ ซึ่งจะแสดงถึงคุณภาพของนวัตกรรม และถ้าผลการใช้นวัตกรรมสามารถลดสภาพปัญหา หรือแก้ปัญหา หรือพัฒนาผู้เรียน ได้ตามที่กำหนดก็สามารถรายงานผลขยายผล และเผยแพร่นวัตกรรมต่อไป

จากขั้นตอนการสร้างนวัตกรรมการทางการศึกษาที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ขั้นตอนการสร้างนวัตกรรมประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) วิเคราะห์สภาพปัญหาในชั้นเรียน 2) กำหนดนวัตกรรมที่จะใช้แก้ปัญหา 3) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรม 4) สร้างนวัตกรรมตามหลักวิชาการ 5) ตรวจสอบคุณภาพของนวัตกรรม 6) ทดลองใช้นวัตกรรม 7) รายงานผลการทดลองใช้นวัตกรรม ดังนั้นครูนักวิจัยจึงควรดำเนินการสร้างนวัตกรรมตามขั้นนี้ เพื่อให้นวัตกรรมที่สร้างขึ้นมีคุณภาพและสามารถนำไปแก้ปัญหาผู้เรียนได้อย่างแท้จริง

2.5 โรงเรียนขนาดเล็ก

โรงเรียนขนาดเล็ก เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เนื่องจากอัตราการเกิดของประชากรไทยลดลง ทำให้จำนวนนักเรียนในระบบลดจำนวนลงด้วยอย่างต่อเนื่อง ทำให้โรงเรียนบางโรงเรียนมีจำนวนนักเรียนน้อยลงมาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ) ได้กำหนดเกณฑ์ขนาดโรงเรียนไว้ โดยในนิยามของโรงเรียนขนาดเล็กหมายถึง โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีจำนวนนักเรียนน้อยกว่า 120 คน

เมื่อใช้เกณฑ์จำนวนคนในการกำหนดขนาดโรงเรียน การกำหนดจำนวนอัตราส่วนครูต่อนักเรียนทำให้โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนน้อยมีครูผู้สอนไม่ครบชั้นเรียน รวมไปถึงการจัดสรรงบประมาณเพื่อนำมาใช้บริหารจัดการภายในโรงเรียนไม่เพียงพอ การจัดหาสื่ออุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพเกิดขึ้นได้ยาก จากปัญหาดังกล่าวมาแล้วข้างต้น การพัฒนานวัตกรรมสำหรับใช้เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยผู้เรียนสามารถนำมาเรียนรู้ด้วยตนเอง จึงจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด โดยในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนขนาดเล็กไว้ดังนี้

2.5.1 ความหมายของโรงเรียนขนาดเล็ก

โรงเรียนขนาดเล็ก ในความหมายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาตั้งแต่ชั้นอนุบาล ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีนักเรียนตั้งแต่ 120 คนลงมา (สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ เป็นหน่วยงานระดับกรม ที่มีหน้าที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีโรงเรียนในสังกัด กระจายอยู่ครอบคลุมทุกพื้นที่ของประเทศไทย ลักษณะของโรงเรียนจะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่โรงเรียนตั้งอยู่ เช่น โรงเรียนขนาดใหญ่มักจะตั้งอยู่ในชุมชนเมือง หรือตั้งอยู่ในตัวอำเภอ หรือตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลขนาดใหญ่ที่มีประชาชนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น สำหรับโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในพื้นที่ชนบทมีสภาพแวดล้อมที่ประกอบด้วยชุมชนขนาดเล็ก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551)

2.5.2 สภาพปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549: 7) กล่าวถึงโรงเรียนขนาดเล็กว่ามีปัญหาอย่างต่อเนื่อง สรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาด้านวิชาการ

1.1 ขาดแคลนสื่อ วัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์การเรียนการสอนที่เหมาะสมทันสมัยไม่เพียงพอต่อความต้องการและความจำเป็นที่จะใช้ในการจัดการเรียนการสอน

1.2 ขาดแคลนหนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบ แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เนื่องจากมีงบประมาณจำกัด ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถศึกษา ค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย

1.3 ครูขาดประสบการณ์ในการสร้างสื่อการสอน และขาดความรู้ ความเข้าใจ ในการใช้สื่อเทคโนโลยี

1.4 นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ มีปัญหาด้านการคิดวิเคราะห์และการคิดคำนวณ

1.5 นักเรียนขาดแรงจูงใจในการเรียน

1.6 พื้นฐานนักเรียนแตกต่างกันทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูมีความยุ่งยากและขาดแรงจูงใจ

1.7 นักเรียนขาดเรียนบ่อยและขาดติดต่อกันเป็นเวลานาน

2. ปัญหาด้านบุคลากร

2.1 ขาดแคลนบุคลากร มีครูไม่ครบชั้น ไม่ตรงตามสาขาวิชาเอกหรือวิชาที่ถนัด และครูต้องรับภาระหนักทั้งด้านการสอน และงานที่ได้รับมอบหมายอื่น ๆ

2.2 ครูขาดขวัญและกำลังใจ ตลอดจนขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติ ส่งผลต่อประสิทธิภาพของงานในหน้าที่รับผิดชอบ

2.3 บุคลากรมีการย้ายบ่อย ทำให้ไม่เกิดการต่อเนื่องของงานที่ปฏิบัติงาน

2.4 ขาดบุคลากรสายสนับสนุนการสอน เช่นงานธุรการ การเงิน พัสดุ

2.5 บุคลากรส่วนใหญ่เป็นอัตราจ้าง ซึ่งมีระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่สั้น ทำให้ขาดความมั่นคงในอาชีพ และความต่อเนื่องของงานที่ทำ

2.6 การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทักษะกระบวนการเรียนการสอน การใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษามีน้อย

2.7 การจัดสวัสดิการด้านต่างๆ เช่น ที่พักอาศัย พาหนะ สาธารณูปโภคฯลฯ ให้กับบุคลากรมีน้อย ครูประสบปัญหาการเดินทางที่ไกล มีความยากลำบาก หรือการเดินทางไม่สะดวกทำให้เกิดความเครียดและกังวล

2.8 ขาดผู้นำที่เข้มแข็ง หรือขาดผู้บริหารที่จะบริหารโรงเรียนเป็นระยะที่ยาวนาน ต้องให้ครูผู้สอน หรือครูบรรจุใหม่ทำหน้าที่แทน ทำให้โรงเรียนไม่พัฒนาเท่าที่ควร

3. ปัญหาด้านอาคารสถานที่

3.1 สภาพอาคารเก่า ชำรุด ทรุดโทรม เนื่องจากก่สร้างมาเป็นเวลานาน ขาดความปลอดภัย

3.2 อาคารเรียน อาคารประกอบไม่เพียงพอกับความต้องการ ขาดห้องปฏิบัติการและสถานที่ออกกำลังกายของนักเรียน

3.3 ขาดวัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ที่จำเป็น เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต

4. ปัญหาด้านการบริหารจัดการ

4.1 จำนวนนักเรียนต่อห้องเรียนมีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอหรือคุ้มค่าต่อการจัดกิจกรรมเด็กในเขตบริการไปเรียนที่โรงเรียนอื่นที่เห็นว่ามีความพร้อมกว่า

4.2 โรงเรียนบางแห่งตั้งอยู่ห่างไกลชุมชน ทำให้เกิดปัญหาการเดินทางมาเรียนของนักเรียนและงบประมาณสำหรับค่าพาหนะมีอยู่อย่างจำกัด ขาดผู้รับจ้างขนส่ง

4.3 ผู้ปกครองมีฐานะยากจน ไม่สามารถส่งเสริมหรือสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียนและการเรียนของบุตรหลานได้มากเท่าที่ควร

4.4 การใช้ข้อมูลสารสนเทศ และการนำผลการประเมินโครงการมาใช้วางแผนปรับปรุง พัฒนางานยังมีน้อย

4.5 การอพยพเคลื่อนย้ายไปรับจ้างทำงานในเมืองใหญ่ หรือต่างพื้นที่ ทำให้เกิดปัญหาอุปสรรค เกี่ยวกับการดำเนินงานของครูและโรงเรียน

4.6 ขาดการติดต่อ ประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้อง หรือภาคประชาชน ในการระดมทรัพยากรเข้ามาช่วยสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียน

4.7 ขาดงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานด้านอื่นๆ ของโรงเรียน

4.8 ขาดการนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องของผู้บริหารสถานศึกษา หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.5.3 กรอบแนวทางการพัฒนาวัฒนธรรมคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก

การพัฒนาระบบโรงเรียนให้เข้มแข็ง เพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพนักเรียนจึงเป็นความสำคัญอย่างยิ่ง จารุวรรณ นาตัน (2556: 65-66) ได้ศึกษากรอบการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กและกำหนดแนวทางสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. กรอบวัฒนธรรมการเรียนรู้ มีแนวทางปฏิบัติสำคัญ 5 ประการ

1.1 ทักษะพื้นฐาน โดยเน้นอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็นในชั้น ป. 1-2-3 เนื่องจากเป็นสมรรถนะพื้นฐานที่นักเรียนใช้ในการเรียนรู้กลุ่มสาระวิชาต่าง ๆ

1.2 จัดการห้องเรียน โดยเน้นการเรียนการสอนแบบคละชั้น หรือบูรณาการโดยเฉพาะในโรงเรียนที่มีครูไม่ครบชั้น

1.3 ปรับเปลี่ยนการสอน โดยเน้นบทบาทหรือความเป็นมืออาชีพของครูในการออกแบบการเรียนรู้ และนวัตกรรมที่น่าสนใจ และท้าทาย เพื่อจูงใจนักเรียนให้เกิดมุ่งมั่น ใฝ่รู้ใฝ่เรียนและประสบผลสำเร็จในการเรียนอย่างแท้จริง

1.4 เอื้ออาทรต่อกัน โดยการจัดบรรยากาศห้องเรียนเสมือนบ้าน รักนักเรียนเสมือนลูกกล่าวคือ ครูและนักเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดี เอื้ออาทรต่อกัน เพื่อส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตย ทั้งยังสามารถลดปัญหาพฤติกรรมนักเรียน

1.5 พัฒนาการเป็นรายบุคคล หมายถึง การติดตามพัฒนาการนักเรียนเป็นรายบุคคลซึ่งถือเป็นความได้เปรียบของโรงเรียนขนาดเล็กเนื่องจากมีนักเรียนจำนวนน้อย ครูจึงดูแลและติดตามความก้าวหน้าของนักเรียนได้อย่างใกล้ชิด

2. กรอบวัฒนธรรมความรับผิดชอบต่อผลงาน มีแนวปฏิบัติสำคัญ 3 ประการ

2.1 โรงเรียนดำเนินการพัฒนาคุณภาพให้มีความยั่งยืน โดยจัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เพื่อสร้างความมั่นใจให้ผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งประกอบด้วยกระบวนการสำคัญคือ โรงเรียนประเมินตนเอง และนำผลการประเมินมาปรับปรุงและพัฒนาตนเอง โดยกำหนดแผนพัฒนาระยะปานกลาง 4 ปี และแผนปฏิบัติการรายปี และโรงเรียนรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี

2.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาติดตามความก้าวหน้าผลการปฏิบัติงานของทุกโรงเรียนเป็นรายโรง

2.3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดำเนินการช่วยเหลือ หรือแก้ไขเมื่อโรงเรียนปฏิบัติงานต่ำกว่าเป้าหมายในกระบวนการต่างๆ ข้างต้น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานควรมีบทบาท และมีส่วนร่วมตัดสินใจในการดำเนินการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้องรู้จักโรงเรียน และทบทวน ติดตามการปฏิบัติงาน หรือความก้าวหน้าของโรงเรียนเป็นรายโรง ทั้งนี้ เพื่อให้การปฏิบัติงานของโรงเรียนพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

3. กรอบวัฒนธรรมประสิทธิภาพการบริหารจัดการ

สำนักงานการศึกษาเขตพื้นที่ควรดำเนินการร่วมกับ คณะอนุกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (อกคศ.) คณะกรรมการติดตามประเมิน และนิเทศการศึกษา (กตปน.) และคณะกรรมการการศึกษาเขตพื้นที่ (กพท.) ในการดำเนินการสำคัญ 5 ประการ

3.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจัดอัตราครูต่อนักเรียนให้เหมาะสม

3.2 การพัฒนาครู และผู้บริหารโรงเรียน โดยเน้นการสร้างชุมชนวิชาชีพ (professional community) เพื่อมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการจัดการเรียนการสอนระหว่างครู การปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาความสามารถด้านการเรียนการสอนคละชั้นหรือบูรณาการ หรือการบริหารจัดการด้วย ICT เป็นต้น

3.3 การจำแนกความด้อยโอกาสของโรงเรียน เพื่อให้การจัดสรรงบประมาณเหมาะสมกับสภาพความต้องการของโรงเรียนมากขึ้น

3.4 การจัดศูนย์เครือข่ายโรงเรียน เพื่อความร่วมมือทางวิชาการและการใช้ทรัพยากรร่วมกัน

3.5 การรวม เลิกล้มโรงเรียนหากมีจำนวนนักเรียนน้อย และมีการคมนาคมสะดวก

3.6 โรงเรียนดำเนินการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนโดยการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองและชุมชน ตลอดจนมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

2.5.4 บทบาทสำคัญของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

หน่วยงานแต่ละระดับ มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการจัดการห้องเรียน และโรงเรียน ดังรายละเอียดกิจกรรมต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551)

2.5.4.1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1) การพัฒนาวัฒนธรรมการเรียนรู้

1.1) พัฒนาการจัดการเรียนการสอนคละชั้น และจัดหาสื่อการเรียนการสอนเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน

1.2) สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาทั้งด้านการบริหารจัดการ และด้านการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนในโรงเรียนขนาดเล็ก เช่น

1.2.1) การคิดค้นนวัตกรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

1.2.2) การศึกษารูปแบบการพัฒนาบุคลากร และความก้าวหน้าในวิชาชีพ

1.2.3) การศึกษาแนวทางการปฏิบัติงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงาน หรือองค์กรอื่นๆ

1.2.4) การศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก

1.2.5) การศึกษา และพัฒนาระบบการบริหารจัดการโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ

2) การพัฒนาวัฒนธรรมความรับผิดชอบต่อผลงาน

2.1) กำหนดนโยบายและเป้าหมายของการปฏิบัติงานทั้งด้านการเรียนการสอน และการบริหารจัดการ ซึ่งอาจนำไปสู่การคละชั้น รวมชั้น รวมโรงเรียน หรือศูนย์เครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อให้นักเรียนได้รับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ อัตราครูต่อนักเรียนสูงขึ้น หรือขนาดของโรงเรียนมีความเหมาะสมมากขึ้นซึ่งสามารถสะท้อนประสิทธิภาพและคุณภาพของการจัดการศึกษาได้

2.2) ติดตาม กำกับ และประเมินผลการดำเนินงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและรายงานผลต่อคณะกรรมการนโยบายฯ ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยพิจารณาจากตัวชี้วัดด้าน

2.2.1) ผลการทดสอบระดับชาติ

2.2.2) จำนวนครูต่อนักเรียน

2.2.3) การอ่านออกเขียนได้ของนักเรียน

3) การพัฒนาวัฒนธรรมประสิทธิภาพการบริหารจัดการ

3.1) สนับสนุนการดำเนินงานลักษณะศูนย์เครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็ก

3.2) สนับสนุนการปฏิบัติงานตามแผนการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

3.3) ประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันอุดมศึกษาหน่วยงานและองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อแสวงหาแนวทางในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก รวมถึงการผลิตและพัฒนาบุคลากร

3.4) ประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเข้าใจและความตระหนักต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องและบุคคลทั่วไปในข้อจำกัด และผลกระทบของโรงเรียนขนาดเล็ก และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

3.5) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดำเนินการบริหารจัดการบุคลากรโดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษากรณีเลิกโรงเรียน และร่วมบริหารโรงเรียนหลัก

3.6) ประสานสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อผลิต และพัฒนาครูในการเรียนการสอนคละชั้น หรือบูรณาการ

2.5.4.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

1. การพัฒนาวัฒนธรรมการเรียนรู้

1.1 กำหนดเป้าหมายการยกระดับคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากผลการประเมินภายใน ผลการประเมินภายนอกและผลการประเมินระดับชาติฯลฯ

1.2 เน้นการพัฒนาการอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็นของนักเรียนชั้น ป. 1, 2, 3 เป็นลำดับแรก

1.3 กำหนดรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับโรงเรียนขนาดเล็กอย่างหลากหลาย เช่น การเรียนการสอนแบบคละชั้น การเรียนการสอนแบบบูรณาการ การสอนเป็นทีม การใช้สื่อทางไกลประกอบการเรียนการสอน ฯลฯ

1.4 ปรับและพัฒนาแผน และกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ให้น่าสนใจท้าทายความสามารถของนักเรียน และเหมาะสมกับรูปแบบการจัดการชั้นเรียน โดยมีการผลิต พัฒนาและใช้สื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอน ทั้งนี้ เพื่อจูงใจนักเรียนให้เกิดความมุ่งมั่น ใฝ่รู้ใฝ่เรียน และประสบผลสำเร็จในการเรียนเต็มตามศักยภาพ

1.5 ส่งเสริม ช่วยเหลือโรงเรียนในการสร้างบรรยากาศประชาธิปไตยในโรงเรียน โดยการเน้นการจัดห้องเรียนเสมือนบ้าน รักนักเรียนเสมือนลูก เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดี ความเอื้ออาทรระหว่างครูกับนักเรียน ซึ่งจะนำไปสู่การลดปัญหาพฤติกรรมนักเรียน

1.6 พัฒนาผู้บริหารและครูผู้สอนด้วยรูปแบบที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างชุมชนวิชาชีพ เพื่อให้ครูแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสามารถเป็นผู้นำในการพัฒนาการเรียนการสอนและการประกันคุณภาพ

1.7 นิเทศ ช่วยเหลือ และติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานโรงเรียนขนาดเล็กเป็นรายโรงอย่างต่อเนื่อง

1.8 วิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ คิดค้นสื่อและนวัตกรรมทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก

2. การพัฒนาวัฒนธรรมความรับผิดชอบต่อผลงาน

2.1 ส่งเสริม ช่วยเหลือ กำกับโรงเรียนจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพโรงเรียนระยะ 4 ปี และแผนปฏิบัติประจำปี โดยผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษา

2.2 กำหนดให้โรงเรียนจัดทำพันธะสัญญาการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการประจำปีกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

2.3 กำหนดให้โรงเรียนรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี

2.4 ติดตามความก้าวหน้าการปฏิบัติงานของโรงเรียนรายโรง

2.5 ดำเนินการช่วยเหลือ หรือ แก้ไข หากโรงเรียนปฏิบัติงานได้ต่ำกว่าเป้าหมายของแผนที่กำหนดไว้

3. การพัฒนาวัฒนธรรมประสิทธิภาพการบริหารจัดการ

3.1 ด้านบุคลากร

3.1.1 ตั้งคณะกรรมการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก โดยมอบหมายรองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารับผิดชอบอย่างชัดเจน

3.1.2 การบริหารจัดการด้านทรัพยากรบุคคล

3.1.2.1 บริหารอัตรากำลังครูภายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้เอื้อต่อรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนขนาดเล็ก หรือเกลี่ยอัตราครูให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยมีการจัดศูนย์เครือข่าย หรือรวมโรงเรียน หรือได้รับสนับสนุนบุคลากรอื่นๆ

3.1.2.2 สนับสนุนบุคลากร พนักงานธุรการ อัตราจ้างชั่วคราว หรือพนักงานราชการหรือวิทยากรภายนอกในกรณีโรงเรียนขนาดเล็กขาดแคลนอัตรากำลัง

3.1.2.3 ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาบุคลากรให้เอื้อต่อรูปแบบการบริหารและการจัดการเรียนการสอนของแต่ละโรงเรียน โดยเฉพาะการพัฒนาครูด้านการเรียนการสอนคละชั้น ในโรงเรียนที่ครูไม่ครบชั้น และการพัฒนาด้านการเรียนการสอนภาษาไทยอย่างมีประสิทธิภาพ

3.1.2.4 การจัดระบบหมุนเวียนครูผู้สอนไปช่วยสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ขาดแคลน

3.1.2.5 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจารณาไม่แต่งตั้งผู้อำนวยการโรงเรียนกรณีที่โรงเรียนมีนักเรียนจำนวนต่ำกว่า 40 คน หรืออาจมากกว่า 40 คนตามความเหมาะสมกับบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และประชากรวัยเรียนมีแนวโน้มลดลง ยกเว้นโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดาร

3.1.3 สร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้บริหารและครูในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยการสร้างแรงจูงใจด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่จะทำให้บุคลากรเหล่านั้นมีกำลังใจในการปฏิบัติงานเพิ่มมากขึ้น เช่น การพิจารณาความดีความชอบ การนำผลงานการพัฒนาโรงเรียนมาประกอบการแต่งตั้งโยกย้าย การปรับปรุงการกำหนดตำแหน่ง การศึกษาดูงาน และการลาศึกษาต่อ เป็นต้น

3.1.4 พัฒนาคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีศักยภาพเพียงพอที่จะปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การจัดการศึกษาดูงานโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จการอบรมสัมมนา การพบปะชี้แจงความชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสร้างความเข้มแข็งในการปฏิบัติงานให้แก่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3.2 ด้านบริหารจัดการทั่วไป

3.2.1 พัฒนาระบบข้อมูล สารสนเทศ เพื่อการบริหารจัดการ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อให้มีข้อมูลพื้นฐานที่ครอบคลุม พอเพียง ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน บุคลากรมีความรู้และเข้าถึงการใช้สื่อ ICT ที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ โดยนำ Best Practice ในโรงเรียนที่ดำเนินการได้ผลแล้วมาเผยแพร่ พร้อมทั้งตั้งศูนย์ ICT ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และศูนย์เครือข่ายโรงเรียน เพื่อบริการโรงเรียนขนาดเล็ก ทั้งนี้สามารถประสานความร่วมมือกับวิทยาลัยเทคนิค หรือวิทยาลัยอาชีวศึกษาฯลฯ เพื่อดูแลบำรุงระบบให้มีคุณภาพ

3.2.2 วางแผนและพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กรูปแบบต่าง ๆ เช่น

3.2.2.1 ในกรณีโรงเรียนเดียวกัน ยึดเกณฑ์อัตราครูต่อนักเรียน 1: 20 คน (ต่อ 1 ห้องเรียน) หากมีจำนวนนักเรียนน้อยกว่านี้ควรสอนคละชั้น กล่าวคือ นำนักเรียนชั้นอื่นมาเรียนร่วมด้วย โดยจัดหลักสูตรบูรณาการและแผนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม

3.2.2.2 ในกรณีต่างโรงเรียน ให้รวมกันเป็นศูนย์เครือข่ายประมาณ 3-5 โรงเรียน เพื่อร่วมมือกันพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนสมาชิกเครือข่าย ยึดเกณฑ์นักเรียนต่อห้องเรียน 20 คนต่อครู 1 คน (ควรเกลี่ยครูออกหากครูเกิน) หรือหากมีนักเรียนจำนวนน้อยกว่านี้ควรมีการรวมห้องเรียนกับโรงเรียนอื่น ๆ เช่น โรงเรียน ก. อาจสอน ป. 1-3 โรงเรียน ข. อาจสอน ป. 4-6 การรวมทั้งโรงเรียน การจัดครูเวียนสอนระหว่างโรงเรียนในบางกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ ขาดแคลน ฯลฯ 3.2.3 วิจัย และพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสม นำเสนอ Best Practice การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพมาเผยแพร่ต่อสาธารณชน

3.2.4 สร้างและพัฒนาเครือข่ายผู้ปกครองให้เข้มแข็ง พร้อมที่จะเข้ามาช่วยเหลือโรงเรียนในการพัฒนาคุณภาพนักเรียน

3.2.5 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคณะอนุกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (อกคศ.) คณะกรรมการติดตาม ประเมิน และนิเทศการศึกษา (กตปน. และคณะกรรมการการศึกษาเขตพื้นที่ (กพท.) ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันอุดมศึกษาสถานประกอบการ หน่วยงานและองค์กรอื่นๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชนเข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กให้มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ

3.3 ด้านทรัพยากร

3.3.1 กรณีรวมโรงเรียน และหรือศูนย์เครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็ก ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และโรงเรียนบริหารจัดการทรัพยากรด้านต่างๆ ร่วมกัน เช่น สื่อ วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ บุคลากร ฯลฯ กล่าวคือ ผู้บริหารโรงเรียนสามารถร่วมบริหารในโรงเรียนหลัก ตามเกณฑ์กำหนดจำนวนอัตรากำลังที่ทำหน้าที่บริหารสถานศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3.3.2 จัดให้มีระบบและกลไกในการระดมทรัพยากร ที่จะเอื้อประโยชน์แก่การจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยโรงเรียนมีวิธีการระดมทรัพยากรที่เหมาะสม โปร่งใส มีแผนการดำเนินการที่ชัดเจนว่าจะนำทรัพยากรที่ได้ไปพัฒนา สนับสนุน ส่งเสริมศักยภาพผู้เรียนในด้านใดบ้าง

2.5.4.3 สถานศึกษา

1. การพัฒนาวัฒนธรรมการเรียนรู้

1.1 โรงเรียนวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี และแหล่งเรียนรู้เพื่อการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 โรงเรียนจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาผู้เรียนให้ได้ตามมาตรฐานที่หลักสูตรกำหนด

1.3 เน้นการดำเนินการสอดคล้องกับกรอบวัฒนธรรมการเรียนรู้

2. การพัฒนาวัฒนธรรมความรับผิดชอบต่อผลงาน

2.1 โรงเรียนศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา อุปสรรค จุดแข็ง จุดอ่อนของโรงเรียนเพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำร่างแผนพัฒนาคุณภาพโรงเรียน

2.2 โรงเรียนจัดทำร่างแผนพัฒนาคุณภาพระยะปานกลาง 4 ปี และแผนปฏิบัติการประจำปี นำเสนอคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานพิจารณาให้ความเห็นชอบ กำหนดเป็นแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

2.3 โรงเรียนดำเนินการตามแผนให้เป็นปตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 สรุป ประเมินผล และรายงานผลต่อคณะกรรมการสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และเผยแพร่ต่อผู้ปกครอง และสาธารณชน

3. การพัฒนาวัฒนธรรมประสิทธิภาพการบริหารจัดการ

3.1 โรงเรียนดำเนินการนโยบายและกรอบการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก ให้เข้าใจอย่างชัดเจน

3.2 โรงเรียนตัดสินใจดำเนินการเลือกรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน

กิจกรรมสำคัญเพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก มีดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551)

1. การพัฒนาโรงเรียนศูนย์การเรียนรวม (magnet school) ตามการวางแผนพัฒนาโรงเรียน (school mapping) ของ สพท.

2. การจัดทำแนวการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก และ สื่อ ประชาสัมพันธ์

3. การนำเสนอกรอบแนวคิด และจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ Best Practice แก่ผู้เกี่ยวข้องในระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และ โรงเรียน

4. การพัฒนาและขยายผลการจัดการเรียนการสอนแบบคละชั้นหรือบูรณาการ โดยเฉพาะโรงเรียนที่มีครูไม่ครบชั้น การเผยแพร่แผนการจัดการเรียนรู้ให้แพร่หลายกว้างขวาง เพื่อช่วยเหลือโรงเรียนขนาดเล็กทั่วไป ตลอดจนการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีที่หลากหลาย เช่น การสอนทางไกลผ่านดาวเทียม ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

5. การจัดสรรงบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติมสำหรับโรงเรียนหลักที่มีการรวม และเลิกโรงเรียนกล่าวโดยสรุป โรงเรียนขนาดเล็กคือโรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนต่ำกว่า 120 คน ซึ่งส่วนมากจะอยู่ในเขตชนบท มีสภาพแวดล้อมที่ประกอบด้วยชุมชนขนาดเล็ก มักพบปัญหาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งมีเหตุมาจากหลายปัจจัย อาทิ ปัญหาด้านวิชาการ คือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่เป็นไปตามแผนการจัดการเรียนรู้ เนื่องมาจากปัญหาด้านบุคลากรที่มีไม่เพียงพอ ปัญหาด้านงบประมาณที่ได้รับจัดสรรตามรายหัวของนักเรียนมีไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการ ซึ่งในการแก้ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กเป็นปัญหาที่สามารถดำเนินการได้ แต่จะต้องมีนโยบายที่ชัดเจนต่อเนื่อง หากมีนโยบายแต่ไม่สามารถดำเนินการตามนโยบายได้ ย่อมทำให้ปัญหาความแตกต่างในเรื่องคุณภาพของโรงเรียนมากขึ้น และปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กจะเพิ่มขึ้นตลอดเวลา การแก้ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก ต้องคำนึงถึงสิทธิทางการศึกษาของเด็กทุกคน ทางออกใด ๆ ก็ตามต้องไม่สร้างภาระให้กับผู้ปกครองหรือหากทำให้ผู้ปกครองเห็นประโยชน์ของการดำเนินการว่าเป็นการช่วยเพิ่มคุณภาพให้กับผู้เรียน การดำเนินการนี้เป็นแนวทางที่ดีที่สุด ที่รัฐต้องดำเนินการ โดยยึดตามความมุ่งหมายและหลักการตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

2.6 ข้อมูลพื้นฐานและภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดมหาสารคาม

ในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบของนวัตกรรมไว้เป็นหนังสือส่งเสริมการอ่านที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งได้ศึกษาขอบเขตเนื้อหาที่จะนำมาเป็นเนื้อหาหลักในการสร้างเป็นบทอ่านที่ปรากฏในนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้น ทั้ง 10 หน่วยการเรียนรู้ ซึ่งจะได้นำเสนอ ดังต่อไปนี้

2.6.1 ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดมหาสารคาม

ในการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดมหาสารคาม มีความเป็นข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์มาเกี่ยวข้อง ดังนั้นผู้วิจัยจึงขออนุญาตใช้ข้อมูลที่ฝ่ายบริการและเผยแพร่วิชาการ กองยุทธศาสตร์และงบประมาณ เทศบาลเมืองมหาสารคาม (2565: 8-15) ซึ่งเรียบเรียงข้อมูลไว้ ดังนี้ จังหวัดมหาสารคาม

ตั้งอยู่กึ่งกลางของภาคอีสาน จัดว่าเป็นจังหวัดที่มีขนาดเล็ก กล่าวคือ มีพื้นที่ 5,291.68 ตารางกิโลเมตร มีประชากรประมาณ 961,658 คน ประกอบ ด้วย 13 อำเภอ คือ อำเภอเมืองมหาสารคาม อำเภอกันทรวิชัย อำเภอโกสุมพิสัย อำเภอบรบือ อำเภอเชียงยืน อำเภอชื่นชม อำเภอวาปีปทุม อำเภอแกดำ อำเภอนาดูน อำเภอนาเชือก อำเภอ พยัคฆภูมิพิสัย อำเภอยางสีสุราช และอำเภอกุดรัง สำหรับเขตเทศบาลเมืองมหาสารคามจัดว่ามีขนาดเล็กเช่นกัน โดยเทศบาล เมืองมหาสารคามมีพื้นที่ 24.14 ตารางกิโลเมตร และมีประชากร ประมาณ 54,241 คน ย่านการค้า อาคารพาณิชย์ กระจุกตัวอยู่ บริเวณภายในเขตเทศบาล ไม่มีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ผู้คนส่วนใหญ่ยังดำรงชีวิตเกี่ยวกับการเกษตรคือ การปลูกข้าว อ้อย มันสำปะหลัง แต่ผู้คนในมหาสารคาม จิตใจดี ยิ้มแย้ม แจ่มใส และจริงใจ

เมืองมหาสารคามในปัจจุบัน ไม่แตกต่างจากอดีตมากนัก กล่าวคือไม่ปรากฏว่ามีสินค้าและทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่า มหาสารคามเป็นจังหวัดที่จัดอยู่ในกลุ่มของ "จังหวัดยากจน" ของประเทศ มหาสารคามมิใช่เมืองที่มีความสำคัญทางการปกครอง (กล่าวกันว่าผู้ที่จะดำรงตำแหน่งระดับสูงของทางราชการ อาทิ ผู้ว่าราชการจังหวัด รวมทั้งข้าราชการระดับสูงตำแหน่ง ต่าง ๆ มักต้องมา "ฝึกงาน" ที่จังหวัดนี้ก่อนไปดำรงตำแหน่ง ที่สูงขึ้น ณ จังหวัดสำคัญอื่น ๆ) มหาสารคามไม่มีแหล่งท่องเที่ยว ที่น่าสนใจสำหรับ นักท่องเที่ยว เพราะไม่มีภูเขา ไม่มีแหล่งน้ำใหญ่ที่สวยงามสำหรับเป็นที่พักผ่อน และยังขาดนักธุรกิจที่มาลงทุนทางอุตสาหกรรมที่สำคัญ แต่ในขณะเดียวกันมหาสารคามเป็นศูนย์กลางสำคัญแห่งหนึ่งทางการศึกษา สถาบันการศึกษา ระดับสูง ประกอบด้วย หน่วยงานทางการศึกษาระดับต่าง ๆ อาทิ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตมหาสารคาม วิทยาลัยพยาบาลศรีมหาสารคาม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีมหาสารคาม วิทยาลัยเทคนิคมหาสารคาม วิทยาลัยอาชีวศึกษามหาสารคาม ซึ่งสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้มีผู้คนจำนวนมาก เข้ามาอาศัยในเมืองมหาสารคามเป็นช่วง ๆ ในลักษณะ "ประชากรแฝง" ส่งผลให้มหาสารคามกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงแบบสมัยใหม่ซึ่งกำลังมีบทบาทมากขึ้นทุกที

เมืองมหาสารคามมีการขยายตัวของความเจริญอย่างช้า ๆ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะเหตุต่าง ๆ ในหลายประการ ประการแรกเมืองมหาสารคามมิได้มีทรัพยากรที่มีค่า และมิใช่เมืองในสายตาของศูนย์การปกครองที่กรุงเทพฯ สินค้าที่ปรากฏในอดีตที่ค้าขายกันในท้องถิ่นคือข้าว ต่อมามีมันสำปะหลัง พื้นที่ของเมืองระยะแรก เป็นป่าธรรมชาติ นอกจากนี้เมืองมหาสารคามยังเป็นเมืองขนาดเล็ก ด้วยเหตุดังกล่าวการลงทุนจากภายนอกจึงไม่ปรากฏ ประการที่สอง ในการขยายตัวของเมืองมหาสารคามในอดีต เกิดจากการเพิ่มของประชากรและความเจริญเติบโตของสถานที่ทางราชการและสถานที่ทางการศึกษา เมื่อประชากรมิได้มีทุนในการใช้จ่ายหมุนเวียนมากพอ เศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจึงเป็นเศรษฐกิจที่มิได้ทำให้เกิด การผลิตและการลงทุนอย่างอื่น ๆ (Linkage) เศรษฐกิจประเภท

อุตสาหกรรมที่สำคัญก็ปรากฏเพียงโรงสีข้าวใหญ่เพียงแห่งเดียวเท่านั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การลงทุนทางเศรษฐกิจของประชาชนในเมืองยังปรากฏน้อยมาก ส่วนใหญ่ผู้ลงทุนมักลงทุนทางธุรกิจที่เกี่ยวกับส่วนราชการและส่วนการศึกษา ประการที่สาม อาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมของชุมชนเมืองมีส่วนต่อการขยายตัวของเมืองในอดีต อาจสรุปว่าการขยายตัวของเมืองมหาสารคามเป็นไปอย่างช้า ๆ เนื่องจากการลงทุนในเมืองมหาสารคามมีน้อยมาก เพราะผู้มีทุนมักนำเงินฝากธนาคารมากกว่านำเงินไปลงทุน แต่หลังจากทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา บุตรหลานของผู้มีทุนเมือง มหาสารคามซึ่งได้รับการศึกษาแบบใหม่ ทั้งจากสถาบันในเมืองมหาสารคามเอง และมีจำนวนไม่น้อยที่ไปศึกษาจากกรุงเทพฯ รวมทั้งได้ไปศึกษาจากต่างประเทศ เมื่อกลับมาภูมิลำเนาของตน ได้เอาความรู้แบบใหม่มาพร้อมกับการลงทุนซึ่งต่างไปจากที่ บรรพบุรุษได้เคยทำ จึงเกิดการลงทุนมากขึ้น เมืองเริ่มมีการขยายตัวทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และขยายตัวทางกายภาพมากขึ้น แต่ก็เป็นเพียงระยะหนึ่งเพราะประสบกับวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศในช่วงทศวรรษ 2540 จากสาเหตุต่าง ๆ ดังกล่าวจึงทำให้เมือง มหาสารคามมีการขยายตัวอย่างช้า ๆ และ มีสภาพ "กึ่งเมืองกึ่งชนบท และ เมืองการศึกษา" ซึ่งอาจเหมาะสำหรับการอยู่อาศัย ที่เป็นที่ต้องการของผู้หลีกหนีความวุ่นวายของเมือง เมื่อเราถอดรหัสพันธุกรรมของเมืองมหาสารคามแล้วพบว่า "กึ่งเมืองกึ่งชนบท และ เมืองการศึกษา" เป็นหนึ่งในดีเอ็นเอ ของเมืองมหาสารคาม

2.6.1.1 มหาสารคามยุคก่อนตั้งเมืองมหาสารคาม (ก่อน พ.ศ.2408)

บริเวณที่เป็นจังหวัดมหาสารคามในปัจจุบันเดิมเคยมี ผู้คนมาตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้วมาแล้วนับพันปี จากหลักฐานทางโบราณคดีพบว่ามีผู้คนมาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ยุคโลหะตอนปลาย หรือประมาณ 2,000 ปีที่ผ่านมา รายงานการขุดค้นที่อำเภอกันทรวิชัย รายงานการขุดค้นที่บ้านเชียงเหียนในปี พ.ศ. 2522 พบแคปซูลที่ฝังศพคน ภาชนะดินเผา หม้อไห สำริด เหล็ก ลูกปัด กระดูกสัตว์โดยเฉพาะ ควาย นอกจากนี้ยังพบคูน้ำคันดินลักษณะ รูปวงรี หรือรูปไข่ บนเนินสูง พบซากเจดีย์ พระพุทธรูปศิลา พระพิมพ์ดินเผา รวมทั้งพระธาตุและพระบรมสารีริกธาตุ ในหลายพื้นที่ของจังหวัดมหาสารคาม อาทิ อำเภอกันทรวิชัย อำเภอนาดูน อำเภอเมือง อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย ซึ่งทำให้ทราบว่าเป็นศิลปะและวัฒนธรรมสมัยทวารวดี หรือ ประมาณ 1,200 ปีที่ผ่านมา นอกจากศิลปะแบบทวาราวดีแล้วยังพบหลักฐานที่แสดงถึงศิลปะและวัฒนธรรมแบบเขมรซึ่งมีอายุประมาณ 800 - 1,000 ปีที่ผ่านมา หลักฐานในวัฒนธรรมเขมรที่โดดเด่นได้แก่โบราณสถานที่เป็นปราสาทหิน หรือกู่ โบราณสถานเหล่านี้มัก เป็นอาคารก่อสร้างด้วยหินประเภทต่าง ๆ อาทิ หินทราย ศิลา แลง นอกจากนั้นยังพบรูปเคารพในลัทธิพราหมณ์ ที่พบเสมอ ๆ คือ รูปเคารพในการบูชา พระศิวะ ได้แก่ ศิวะลึงค์ ต่อมาในพุทธ ศตวรรษที่ 18 พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 โปรดให้เปลี่ยนมาบูชาพระ โพธิสัตว์ ในลัทธิพุทธศาสนาแบบมหายานแทน ดังนั้นจึงพบรูปเคารพทั้งในลัทธิพราหมณ์ และพุทธศาสนาลัทธิมหายาน โบราณสถานที่เป็นที่ทราบกันดีเช่น กู่สันตรัตน์ที่อำเภอนาดูน กู่บ้านเขวาที่อำเภอเมือง กู่

บัวมาศที่อำเภอบรบือ กู่แก้วที่อำเภอกันทรวิชัย เป็นต้น และตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 23 เป็นต้นมา พวกกลุ่มวัฒนธรรมลาวได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานมั่นคง จนตั้งเมืองมหาสารคามขึ้นในปี พ.ศ. 2408 มหาสารคามจึงเป็นดินแดน ที่มีผู้คนตั้งหลักแหล่งมานานกว่าสองพันปีมีทั้งความเก่าและ มีวัฒนธรรมหลายยุคสมัย

2.6.1.2 มหาสารคามยุคเจ้าเมือง (2408-2455)

ก่อนการตั้งเมืองมหาสารคามในปี พ.ศ. 2408 เชื่อว่า มีผู้คนเป็นชุมชนเล็กๆ อาศัยอยู่แถบนี้มาก่อน บริเวณคุ้มบ้านจารย์ หรือ บ้านจาน ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ วัดอภิสิทธิ์และวิทยาลัยอาชีวะ ใกล้ ๆ กุดนางใย หรือกุดยางใหญ่ บริเวณนี้คงจะมีผู้คนอยู่แล้วบ้าง (ต่อมาบริเวณกลางหมู่บ้านมีบริเวณโล่งกว้าง เป็นพื้นที่ใช้ทำพิธีกรรมต่าง ๆ เรียกว่า "เดิ่นบ้านใหญ่" นอกจากนี้บริเวณทางใต้ของเมืองอาจมีผู้คนอาศัยอยู่แถบริมห้วยคะคาง บ้านหนองจิก ซึ่งเป็นที่ตั้งของศาลปู่พี่ม นอกจากนี้บริเวณเมืองท่าขอนยาง และเมืองอื่นในแถบนี้มีประวัติเรื่องราวเกี่ยวกับ ชุมชนตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์เรื่อยมา เมืองมหาสารคามเกิดจากการแยกตัวออกจากเมืองร้อยเอ็ดโดยขอตั้งเป็นเมืองในปี พ.ศ. 2408 (ผู้คนจากเมืองจำปาศักดิ์มาสร้างเมืองสุวรรณภูมิในปี พ.ศ. 2256 และผู้คนจากเมืองสุวรรณภูมิแยกตัวมาสร้างเมืองร้อยเอ็ดและเมืองอื่นๆ) ในปี พ.ศ. 2402 พระขัตติยวงศา (จัน) เจ้าเมืองร้อยเอ็ดได้ให้ท้าวมหาชัย (กวด) บุตรอุปฮาต (สิงห์) เมืองร้อยเอ็ด และท้าวบัวทองบุตรอุปฮาต (ภู) สำรวจดินแดนทางทิศตะวันตกของเมืองร้อยเอ็ดเพื่อขอตั้งเมืองใหม่ และเมื่อเลือกที่ตั้งได้แล้ว ท้าวมหาชัย (กวด) และท้าวบัวทองได้แบ่งผู้คนจากเมืองร้อยเอ็ด ประมาณ 9,000 คน มายังเมืองใหม่ และในปี พ.ศ. 2402 ได้มีหนังสือกราบบังคมทูลไปยังกรุงเทพฯ ต่อมา เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2408 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ยก "บ้านลาดกุดยางใหญ่" หรือ "บ้านลาดกุดนางใย" เป็นเมืองมหาสาลคาม พร้อมทั้งโปรดเกล้าฯ ให้ท้าวมหาชัย (กวด) เป็นพระเจริญราชเดช (กวด) เจ้าเมืองมหาสารคามคนแรก นับตั้งแต่นั้นมาเมืองมหาสารคาม ได้เริ่มเจริญขึ้น เนื่องจากมีผู้คนอพยพมาสมทบอันมีผลให้เมืองมหาสารคามได้ขยายตัวไปเป็นระยะ ๆ ในเวลาต่อมา ในเรื่องเกี่ยวกับชื่อเมืองมหาสารคาม รองศาสตราจารย์ธีรชัย บุญมาธรรม ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม เสนอความเห็นว่า ชื่อเมืองที่ถูกต้องน่าจะเป็น "มหาสารคาม" โดยแปลจากข้อความ "กุดยางใหญ่" ที่ปรากฏ ในร่างสารตราเจ้าพระยาจักรี มาถึงพระขัตติยวงษา เรื่องขนานนาม บ้านลาดกุดยางใหญ่เป็นเมืองมหาสาลคาม ดังนี้ "มหา" ตรงกับคำว่า ใหญ่ "สาละ" เป็นชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง จำพวกต้นรังซึ่งจัดอยู่ในตระกูล ไม้ยาง ดังนั้นคำว่า "ยาง" ตรงกับคำว่า สาละ ซึ่งเป็นไม้ตระกูลยางชนิดหนึ่งและมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ด้วยพระนางสิริมหามายาได้ประสูติพระพุทธเจ้าใต้ต้นสาละ เมื่อ พ.ศ.2509 ท่านอธิบดีกรมศาสนาปลูกไว้ที่วัดมหาชัย เป็นพันธุ์ลังกา "คาม" หมายถึง ที่อยู่อาศัยของชุมชน ที่แปลเช่นนี้ เพราะพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรง เข้าพระทัยว่า "กุด" (ความหมายท้องถิ่น แปลว่า ลำน้ำด้วน คือ สายน้ำเปลี่ยน

ทางเดิน ทำให้สายน้ำเดิมกลายเป็นลำน้ำด้วน ลักษณะเดียวกับทะเลสาบ) เป็นคำเดียว กับคำว่า "กุฏิ" ซึ่งหมายถึงที่อยู่อาศัย เนื่องจากพระองค์ทรงสร้าง กุฏิ ไว้เป็นที่ประทับสำหรับทรงบำเพ็ญภาวนาและสมาธิ กุฏิจึงมีลักษณะคล้ายถ้ำเล็ก ๆ ซึ่งทรงสร้างไว้บริเวณพระราชวังปทุมวัน (ซึ่งต่อมาส่วนหนึ่ง คือวังเพ็ชรบูรณ์ ในเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพ็ชรบูรณ์อินทราชัย พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 และ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ) และใช้คำว่า คาม แปลว่าที่อยู่อาศัยซึ่งหมายถึงชุมชน (ซึ่งสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ชี้ให้เห็น "บ้านกุดลิง" ซึ่งต่อมาเป็น เมืองวานรนิวาส) อย่างไรก็ตามข้อน่าสังเกตนี้ควรได้รับการพิจารณาจากผู้รู้ต่อไป

ก่อนตัดสินใจตั้งเมืองมหาสารคามบริเวณกุดยางใหญ่ ผู้นำในการสร้างเมืองมีความเห็นที่จะตั้งเมืองในสถานที่ต่างกัน ท้าวมหาชัย (กวด) ได้คิดตั้งเมืองบริเวณที่เป็นเนินสูง คือบริเวณโรงเรียนหลักเมืองในปัจจุบัน โดยได้ลงเสาหลักเมืองไว้และหวังว่าเมืองจะขยายไปจนจรดเส้นทางทางน้ำธรรมชาติ กล่าวคือ ทางทิศตะวันตกจดห้วยคะคาง ส่วนทางทิศตะวันออกจะขยายเมืองมาถึงบริเวณที่เป็นกุดนางใยและหนองกระทุ่ม ประมาณ 6 เดือนต่อมาท้าวมหาชัย (กวด) พบว่าบริเวณดังกล่าวเป็นที่ดอน ขาดแคลนน้ำจึงหาที่ตั้งเมืองใหม่ โดยย้ายที่ตั้งไปทิศตะวันออกคือบริเวณหนองกระทุ่ม ซึ่งมีชุมชนจำนวนหนึ่งตั้งบ้านเรือนบริเวณแถบนี้อยู่ก่อนแล้ว ส่วนที่อาศัยเดิมนั้นต่อมา ได้สร้างวัดขึ้นแทน คือ "วัดดอนเมือง" แต่ชาวเมืองเรียกว่า "วัดข้าวห้าว (วัดข้าวฮ้าว)" และต่อมากลายเป็น วัดธัญญาวาส ในปัจจุบัน ดังนั้นความเจริญของมืองมหาสารคามระยะแรกๆ จึงเริ่มจากบริเวณกุดนางใยจนถึงหนองกระทุ่ม และทิ้งที่ตั้งเดิมบริเวณศาลหลักเมืองเป็นป่าทึบอยู่เป็นเวลานาน

ส่วนท้าวบัวทอง อุปฮาตเมืองมหาสารคามเห็นว่าที่ตั้ง เมืองมหาสารคามควรเป็นที่บ้านลาด ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำชีเหมาะสมกว่าบริเวณกุดนางใย เนื่องจากอาจใช้เมืองมหาสารคามเป็น ท่าเรือสินค้าได้ (บ้านลาดห่างจากกุดนางใยประมาณ 8 กิโลเมตร) ท้าวบัวทองจึงได้ตั้งบ้านเรือนบริเวณดังกล่าว ซึ่งทราบกันในนามว่า "บ้านอุปฮาต" (ต่อมาบ้านลาดหรือบ้านอุปฮาตนี้ร้างไป และ ในช่วงปี พ.ศ. 2490 บ้านลาดได้เกิดชุมชนใหม่อีกครั้งหนึ่ง ด้วยเหตุที่ท้าวมหาชัย(กวด) และท้าวบัวทองได้เสนอที่ตั้งเมืองมหาสารคามในสองบริเวณ พระขัตติยวงศา (จัน) เจ้าเมืองร้อยเอ็ดจึงได้ทำหนังสือขอพระราชทานตั้งบ้านลาดกุดนางใย หรือ บ้านลาดกุดยางใหญ่ และได้รับนามพระราชทานว่า "มหาสาลคาม"

ชุมชนใหม่ของเมืองมหาสารคามอยู่บริเวณกุดนางใย จนถึงบริเวณทางทิศเหนือของหนองทุ่ม ซึ่งเป็นบริเวณวัดโพธิ์ศรีในปัจจุบัน (วัดโพธิ์ศรีสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2425 สมัยของพระเจริญราชเดช (ฮึง) เจ้าเมืองมหาสารคามคนที่สอง พ.ศ. 2422- 2443) โดยทั่วไปชุมชนอาศัยอยู่เป็นคุ้มโดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง พระเจริญราชเดช (กวด) เจ้าเมืองคนแรกได้สร้างวัดหลายแห่ง ได้แก่ วัดเหนือ (วัด

มหาชัย) วัดกลาง (วัดอภิสิทธิ์ ชื่อ "อภิสิทธิ์" เป็นนามของหลวงอภิสิทธิ์สารคาม นายอำเภอคนแรกของเมือง มหาสารคาม) ตั้งอยู่บริเวณฝั่งตะวันตกกุดนางใย

เมืองมหาสารคามมีการขยายตัวของความเจริญอย่างช้า ๆ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะเหตุต่าง ๆ หลายประการ ประการแรกเมืองมหาสารคามมิได้มีทรัพยากรที่มีค่า และมิใช่เมืองในสายตาของศูนย์กลางการปกครองที่กรุงเทพมหานคร สินค้าที่ปรากฏในอดีตที่ค้าขายกันในท้องถิ่น คือ ข้าว ต่อมามีมันสำปะหลัง พื้นที่เมืองระยะแรกเป็นป่าธรรมชาติ นอกจากนี้เมืองมหาสารคามยังเป็นเมืองขนาดเล็ก ด้วยเหตุดังกล่าวการลงทุนจากภายนอกจึงไม่ปรากฏ ประการที่สอง ในการขยายตัวของเมืองมหาสารคามในอดีต เกิดจากการเพามของประชากรและความเจริญเติบโตของสถานที่ราชการและสถานที่ทางการศึกษา เมื่อประชากรมิได้มีทุนในการใช้จ่ายหมุนเวียนมากพอ เศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจึงเป็นเศรษฐกิจที่มิได้ทำให้เกิดการผลิตและการลงทุนอย่างอื่น ๆ (Linkage) เศรษฐกิจประเภทอุตสาหกรรมที่สำคัญก็ปรากฏเพียงโรงสีข้าวใหญ่เพียงแห่งเดียวเท่านั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การลงทุนทางเศรษฐกิจของประชาชนในเมืองยังปรากฏน้อยมาก ส่วนใหญ่นักลงทุนทางธุรกิจที่เกี่ยวกับส่วนราชการและส่วนการศึกษา

อาจสรุปได้ว่าการขยายตัวของเมืองมหาสารคามเป็นไปอย่างช้า ๆ เนื่องจากการลงทุนในเมืองมหาสารคามมีน้อยมาก เพราะผู้มีทุนมักนำเงินไปฝากธนาคารมากกว่านำเงินไปลงทุน แต่หลังจากทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา บุตรหลานผู้มีทุนเมืองมหาสารคามซึ่งได้รับการศึกษาแบบใหม่ทั้งจากสถาบันในเมืองมหาสารคามเอง และจำนวนไม่น้อยที่จบการศึกษาจากสถาบันในกรุงเทพมหานคร รวมทั้งที่จบการศึกษาจากต่างประเทศ เมื่อกลับมาภูมิลำเนาของตน ได้เอาความรู้แบบใหม่มาพร้อมกับการลงทุนซึ่งต่างไปจากที่บรรพบุรุษเคยทำมา จึงเกิดการลงทุนมากขึ้น เมืองเริ่มมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การเมืองและการขยายตัวทางกายภาพมากขึ้นแต่ก็เป็นเพียงระยะหนึ่ง เพราะประสบกับวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศในช่วงทศวรรษ 2540 จากสาเหตุดังกล่าวจึงทำให้เมืองมหาสารคามมีการขยายตัวแบบช้า ๆ และมีสภาพ “กึ่งเมืองกึ่งชนบท” และ “เมืองการศึกษา” ซึ่งอาจเหมาะกับผู้อยู่อาศัยที่เป็นที่ต้องการของผู้หลีกหนีความวุ่นวายของเมือง

2.6.2 ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดมหาสารคาม

2.6.2.1 การทำผ้าย้อมครามบ้านท่าตูม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กรณีศึกษาการทอผ้าพื้นบ้านจากสีธรรมชาติ : การทำผ้าย้อมครามของนางฉลวย ทับทะมาศ บ้านท่าตูม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ครามเป็นวัสดุที่ใช้ย้อมผ้าทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหมที่ได้จากต้นครามธรรมชาติ มีกลิ่นหอมเฉพาะสีครามที่ได้จากธรรมชาติเป็นสีที่ไม่ละลายนำ นำมาเปลี่ยนคุณสมบัติให้เป็นสีที่ละลายน้ำได้ตามกรรมวิธีโบราณ โดยไม่ใช้สารเคมี แล้วการทำการย้อมเย็นโดยการจุ่มลงไปในหม้อคราม แล้วผ่าน

ออกซิเจนเปลี่ยนคุณสมบัติกลับคืนเป็นสีที่ไม่ละลายน้ำ จุ่มย้อมลงย้อมหลาย ๆ ครั้งจนกว่าจะได้โทนสีเข้มตามต้องการ นิยมใช้ย้อมฝ้ายและทอด้วยเทคนิคการมัดหมี่ และขิด ลวดลายบนผืนผ้าแสดงถึงวิถีชีวิตและประเพณีวัฒนธรรมของชาวอีสาน

การทำผ้าย้อมครามของนางฉลวย ทับทะมาศ (2564: สัมภาษณ์) ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่บ้านเลขที่ 185 หมู่ที่ 9 บ้านท่าตูม ตำบลท่าตูม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผู้เชี่ยวชาญในการทำผ้าย้อมคราม ได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการทำผ้าย้อมครามโดยการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้กลุ่มทำผ้าย้อมครามของบ้านท่าตูม เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลในการทำผ้าย้อมครามให้กลุ่มคนที่มีความสนใจในด้านการทำผ้าย้อมครามได้ศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาของคนรุ่นก่อนในการทำผ้าคราม ตั้งแต่กระบวนการปลูกต้นครามจนถึงกระบวนการทอผ้า แบบครบวงจร

นางฉลวย ทับทะมาศ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาในการทอผ้าของตนเองว่า ได้รับการสืบทอดความรู้จากมารดาของตนเอง ในฐานะลูกผู้หญิง แม่จะสอนให้เริ่มรู้จักการทอผ้าใช้เอง การริเริ่มทอผ้าของนางฉลวยนั้นจึงเป็นการเริ่มจากการทอผ้าใช้ในครัวเรือน หูกแรกเริ่มเมื่อตนมีอายุได้ประมาณ 18 ปี ได้รับการถ่ายทอดความรู้วิธีการทอผ้าจากมารดาทุกขั้นตอน จนเริ่มเรียนรู้และฝึกหัดทอผ้าลวดลายที่ยาก ๆ ได้เอง สำหรับการทอผ้าย้อมครามนั้นเพิ่งเริ่มทำอย่างเป็นกิจลักษณะเมื่อ 2 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2562) จากการรวมกลุ่มสตรีแม่บ้านชจัดตั้งศูนย์เรียนรู้กลุ่มทอผ้าครามบ้านท่าตูม

ขั้นตอนในการทำผ้าย้อมครามสามารถแบ่งออกเป็น 7 ขั้นตอน คือ

1. การปลูกต้นคราม
2. การเก็บเกี่ยวคราม
3. การเตรียมคราม
4. การก่อหม้อคราม
5. การเตรียมเครื่องมือทอ
6. การย้อมคราม
7. การทอผ้าคราม

1. การปลูกต้นคราม

ในการปลูกต้นครามนั้น นางฉลวย ให้ข้อมูลว่าในการปลูกต้นคราม เราสามารถปลูกได้ทุกสภาพดิน เพราะต้นครามสามารถเจริญเติบโตได้ทุกที่ แต่ในส่วนพื้นที่ของบ้านท่าตูมเป็นพื้นที่ติดแม่น้ำชี น้ำมากบางปีมีน้ำท่วม ลักษณะดินจะเป็นลักษณะดินทาม (ลักษณะดินทามคือ มีตั้งแต่ร่วนไปถึงเหนียว เนื้อดินมีตะกอนเศษใบไม้ ซากพืชค่อนข้างเยอะ) ทำให้ต้นครามเจริญเติบโตได้ดี ระยะเวลาที่เหมาะสมต่อการเก็บเกี่ยวครามเพื่อนำมาใช้ย้อมผ้าคือหลังจากปลูกไปแล้ว 4 เดือนขึ้นไป ต้นครามถึงจะให้สีที่มีคุณภาพและเนื้อครามที่ดี

2. การเก็บเกี่ยวคราม

เมื่อต้นครามมีอายุครบ 4 เดือน ถือว่าต้นครามมีคุณสมบัติที่จะนำมาย้อมผ้าได้แล้ว ก็จะทำการเก็บเกี่ยว โดยการเก็บเกี่ยวต้นครามจะใช้เคียวเกี่ยวเอาส่วนที่เป็นกิ่งที่มีใบของต้นครามติดอยู่ ซึ่งการเก็บครามนั้นจะต้องเก็บครามตั้งแต่เช้ามืดที่ยังไม่มีแสงพระอาทิตย์ขึ้น จะได้ครามที่มีคุณภาพที่ดีกว่า การเก็บครามที่มีแสงแดดออกแล้ว

3. การเตรียมคราม

เมื่อได้ครามที่เก็บเกี่ยวมาแล้วจะนำมาแช่ในถังน้ำขนาดใหญ่ แช่ด้วยน้ำสะอาดเป็นเวลา 24 ชั่วโมง หลังจากที่แช่ครามไว้ครบ 24 ชั่วโมง ก็จำทำการแยกเศษก้านใบ และเศษใบครามออกจากถัง เติมปูนขาว (ปูนกินหมาก) ลงไปในถังที่แช่ครามแล้วทำการ ซัวะ ครามโดยใช้ไม้ซัวะที่ทำจากไม้ไผ่สาน จำนวน 800-1,000 ครั้งต่อถัง เพื่อเป็นการเพิ่มอากาศให้กับถังคราม หลังจากนั้นทิ้งไว้ 24 ชั่วโมง เพื่อให้ครามนอนก้นถัง เมื่อครบตามเวลาที่กำหนด ครามนอนก้นถังตกตะกอนดีแล้วก็จะรินน้ำใสออกเพื่อเอาน้ำครามที่เหลือมาขึ้นอู่ เรียกว่า “การอู่คราม” โดยใช้ผ้าขาวที่มีความหนาพอสมควรมาทำเหมือนเปล แล้วเทน้ำครามที่เหลือจากการรินน้ำใสออกแล้ว เพื่อกรองเอาเนื้อครามที่เหลือเพื่อนำไปก่อหม้อครามต่อไป

4. การก่อหม้อคราม

ในการก่อหม้อครามจะเป็นวิธีการที่นำเนื้อครามที่ได้หลังจากทำการอู่ครามเรียบร้อยแล้ว มาก่อหม้อครามก่อนนำเส้นฝ้าย ไหม หรือด้ายที่จะย้อมลงย้อมการก่อหม้อครามนั้นจะต้องมีวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องเตรียมก่อนการก่อหม้อคือ

1) ภาชนะที่จะใช้เป็นหม้อครามอาจเป็นถัง หรือโอ่ง หรืออ่างน้ำ ก็ได้

2) เนื้อคราม

3) น้ำด่าง (เป็นน้ำที่ได้จากต้นกล้วย)

4) ปูนขาวกินหมาก

5) น้ำใบไม้ (ใบส้มมอ,ใบเหมือดแอ่น้อย,ใบเหมือดแอ่ใหญ่ และใบเบือก(ครามเถา)) ต้มด้วยน้ำเปล่าเคี่ยวเอาน้ำเข้มข้น

6) น้ำครามสด (น้ำแช่ใบครามยังไม่ผ่านการซัวะ)

7) น้ำมะขามเปียก

วิธีการก่อหม้อครามคือ นำส่วนผสมทุกอย่างอัตราส่วนเท่า ๆ กันผสมลงในภาชนะที่จะทำเป็นหม้อคราม แล้วกวนส่วนผสมทุกอย่างให้เข้ากันพอประมาณ แล้วทำการ “โจ้กคราม” คือการใช้ขันหรือภาชนะตักครามในหม้อแล้วรินลงในหม้อเหมือนเดิน ทำซ้ำ ๆ เพื่อเป็นการเพิ่มอากาศและทำให้ส่วนผสมทุกอย่างเข้ากันดีจนเป็นที่พอใจแล้วค่อยนำเส้นฝ้ายหรือผ้าที่ต้องการย้อมลงย้อม

การดูแลหม้อคราม หลังจากที่ทำการก่อหม้อครามเรียบร้อยแล้ว เราจะต้องทำการดูแลเป็นอย่างดี นางฉลวยให้ข้อมูลว่า “ครามเป็นสิ่งมีชีวิต หม้อครามมีจิตวิญญาณ” คนที่ทำครามจะมีข้อปฏิบัติที่เคร่งครัด คือต้องทำด้วยความใส่ใจ ดูแลหม้อครามโดยการเลี้ยงคราม คือ ทุกวันพุธจะต้องให้อาหารคราม อาหารของครามคือเหล้าขาว 40 ดีกรี จะต้องให้อย่างสม่ำเสมอ และปฏิบัติตามข้อ “ขะลำ” ของการทำครามคือ

1) ห้ามเดินข้ามหม้อคราม

2) ห้ามย้อมครามในวันพระ

3) ห้ามหญิงมีประจำเดือนใกล้หม้อคราม

หากใครที่ไม่ทำตามข้อ ขะลำ หรือลืมให้อาหารหม้อคราม ไม่ใส่ใจ จะเกิดเหตุการณ์ที่เรียกว่า “ครามลักหนี” คือครามหม้อนั้นจะเสียมีกลิ่นเหม็นเน่า ไม่สามารถนำมาย้อมผ้าได้ สะท้อนให้เห็นถึงความใส่ใจในการทำผ้าย้อมคราม ที่คนทำต้องมีความใส่ใจในรายละเอียดทุกขั้นตอน ไม่เช่นนั้นการทำผ้าย้อมครามก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ หรืออาจจะออกมาไม่เป็นที่น่าพอใจ

5. การเตรียมเครื่องมือทอ

ก่อนที่จะทำการย้อมคราม จะต้องมีการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการทอผ้าให้เรียบร้อย กล่าวคือ หากไม่มีอุปกรณ์ที่ครบถ้วน การทอผ้าก็จะทำไม่ได้ ซึ่งอุปกรณ์ในการทอผ้ามีดังนี้

1) โฮงหูก หรือ กี่ 2) ฟืม 3)หลักเผีย 4) โฮงค้นหมี่ 5) อัก 6) ไน 7) กงหมี่ 8) สวย

เมื่อมีอุปกรณ์ในการทอผ้าครบก็จะเริ่มจากการเตรียมเส้นใย ไม่ว่าจะทำหูกด้ายฝ้ายหรือไหม จะแบ่งเส้นใยออกเป็น 2 ส่วนคือ ทางต่ำ(เส้นพุ่ง) และทางเครือ(เส้นยืน) การเตรียมเส้นยืนต้องย้อมสีก่อนแล้วนำมาค้นเครือโดยใช้หลักเผียเป็นตัวกำหนดความยาวของเครือหูกที่จะทอ เสร็จแล้วนำมาสืบหูกใส่กับฟืมที่เตรียมจะทอ โดยขนาดของฟืมทอผ้ามีเบอร์ตั้งแต่ 30-40 แล้วค่อยมาเตรียมเส้นพุ่งโดยการนำเส้นใยไปกวักเข้ากับโฮงค้นหมี่ แล้วนำไปมัดหมี่ให้เกิดลวดลาย ก่อนนำไปย้อมด้วยครามแล้วนำไปล้างก่อนตากให้แห้ง แล้วนำไปใส่กงหมี่ กวักใส่อักแล้วใช้ในในการปั่นหลอดเพื่อเตรียมนำไปทอต่อไป

6. การย้อมคราม

สำหรับเส้นฝ้ายที่ใช้ทำเส้นยืน หรืออีสานเรียกว่า “ฝ้ายทางเครือ” ก็จะนำเส้นฝ้ายที่เตรียมไว้แช่น้ำเปล่าไว้

1 คืนก่อนนำมาย้อมในน้ำคราม เป็นการย้อมเย็น คือไม่ต้องต้มไฟเหมือนการย้อมด้วยสีชนิดอื่น การย้อมให้นำเส้นฝ้ายลงในหม้อครามแล้วใช้มือกำ(ใช้มือขยำปอยฝ้ายให้เข้ากันกับน้ำคราม) จำนวนกำ 200 ครั้ง แล้วนำไป “ทก” เพื่อให้เส้นฝ้ายได้สัมผัสกับอากาศแล้วค่อยนำไปย้อม

ต่ออีก 1 รอบ โดยการกำเส้นฝ้ายอาจจะกำ 200 หรือ 300 หรือ 500 ครั้ง อยู่ที่ความต้องการที่จะได้สีเข้มสีอ่อนของเส้นฝ้าย เมื่อกำได้สีตามที่ต้องการแล้วก็จะนำมา “ทก” ให้เส้นฝ้ายสัมผัสกับอากาศอีกรอบ แล้วตากให้แห้ง ก่อนที่จะนำไปล้างให้สะอาด สีครามเป็นสีที่ไม่ละลายน้ำ ดังนั้นการล้างในรอบนี้จึงเป็นเพียงการทำความสะอาดเว้นฝ้ายที่อาจจะมีเศษครามหรือฝุ่นผงที่เกาะกับเส้นฝ้ายเท่านั้น เมื่อล้างเสร็จแล้วก็ค่อยนำไปตากให้แห้งอีกครั้งหนึ่งให้แห้งสนิท

เมื่อได้เส้นฝ้ายสำหรับทำเส้นยืน หรือ “ฝ้ายทางเครือ” แล้วก็จะนำมากวักใส่อักแล้วนำมาค้นเครือหูกโดยใช้หลักเฝือ ในการทำเครือหูก ก่อนจะนำมาสืบใส่ฟืม เพื่อเตรียมทอต่อไป

การย้อมเส้นฝ้ายที่ใช้ทำเส้นพุ่ง หรืออีสานเรียกว่า “ฝ้ายทางต่ำ” จะเริ่มจากการค้นหมี่ คือการนำเส้นฝ้ายมาขึงใส่ “โฮงค้นหมี่” ก่อนแล้วนำไปมัดหมี่เป็นลวดลายโดยการใช้เชือกฟางฉีกเป็นเส้น ๆ มัดเป็นลวดลายที่ต้องการ โดยหมี่ 1 หัวใช้สำหรับการทอ 1 ฝืน เมื่อมัดหมี่เรียบร้อยแล้วก็จะนำไปแช่น้ำเปล่าไว้ก่อน 1 คืน การนำเส้นฝ้ายแช่น้ำไว้ก่อนเพื่อให้เส้นฝ้ายอิ่มน้ำก่อนจะทำให้ติดสีได้ดีเวลาทำการย้อมเย็น เมื่อแช่น้ำไว้ครบตามเวลาที่กำหนดก็จะนำมาย้อมเช่นเดียวกันกับวิธีการย้อมเส้นฝ้ายที่ทำเส้นยืน

7. การทอผ้าคราม

เมื่อผ่านกระบวนการย้อมเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะนำหัวหมี่ที่ย้อมมา ตัดเส้นเชือกฟางที่ใช้มัดลวดลายออกจนหมด แล้วนำหัวหมี่มาใส่กงหมี่ เพื่อที่จะทำการปั่นหลอดโดยใช้ไนปั่นหลอดในการปั่น เมื่อได้หลอดฝ้ายที่ปั่นหลอดแล้วก็นำมาร้อยเข้าพวงไว้ตามลำดับเพื่อที่จะทำให้ทอได้ถูกต้องลวดลายไม่สลับที่ เพราะว่าถ้าหากเราหยิบหลอดฝ้ายทอสลับกันก็จะทำให้ลายผิดเพี้ยนไปตามที่มัดไว้ การทอผ้าครามเมื่อเราเตรียมเครือหูกขึงใส่โฮงฮูกเสร็จแล้วก็จะนำหลอดฝ้ายที่ปั่นเตรียมไว้มาใส่กระสวยหรือสวยทอผ้า ในอดีตทำจากไม้ มีรูปร่างคล้ายเรือเซาะร้องตรงกลางสำหรับใส่หลอดด้ายที่จะใช้ทอ การใช้กระสวยเป็นการช่วยทำให้เราสามารถพุ่งเส้นไหมหรือเส้นฝ้ายได้สะดวก เมื่อพุ่งเส้นไปใน 1 ครั้ง ก็จะเหยียบเขาหูกสลับกันไปทุกครั้งพร้อมทั้งกระทบฟืมให้เส้นฝ้ายแน่นเรียงเป็นลวดลายทำไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งได้ความยาวที่กำหนด ก่อนจะตัดแยกเป็นผืน ๆ เพื่อนำไปใช้งานต่อไป

จากการศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าครามของนางฉลวย ทับทะมาศ จากศูนย์เรียนรู้กลุ่มทอผ้าย้อมครามของบ้านท่าตูม ตำบลท่าตูม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ทำให้เห็นถึงแนวคิด ภูมิปัญญาของชาวบ้านในการทำผ้าทอย้อมคราม ทำให้เห็นกรรมวิธีการทำตั้งแต่การปลูกต้นคราม การแช่คราม การแยกเนื้อคราม การก่อหม้อคราม การย้อมคราม จนถึงกระบวนการนำมาทอทุกกระบวนการล้วนมีรายละเอียดที่ต้องให้ความใส่ใจเพื่อทำให้ได้ผ้าครามที่ดีที่สุด ตลอดจนได้เห็นถึงภูมิปัญญาด้านการใช้เครื่องไม้เครื่องมือในการทำผ้าย้อมคราม รู้จักวัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการใช้งานที่แตกต่างกันออกไป ถือว่าเป็นภูมิปัญญาที่ผ่านกระบวนการคิดค้นของคนในสมัยก่อนที่ต้องผ่านกระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ก่อนจะสรุปเป็นองค์ความรู้แล้วนำมาประยุกต์ใช้งาน

การทอผ้าครามของกลุ่มสตรีชาวบ้านท่าตูมที่มีการริเริ่มในการอนุรักษ์วัฒนธรรมการทอผ้าของชาวอีสาน ถือเป็นศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทรงคุณค่า เนื่องจากทุกวันนี้การทอผ้าใช้เองเริ่มเลือนหายไปจากชุมชน เยาวชนรุ่นใหม่ไม่มีองค์ความรู้เรื่องการทอผ้า ดังนั้น การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้กลุ่มทอผ้าคราม โดยมีนางฉลวย ทับทะมาศ เป็นแกนนำ กับกลุ่มสตรีแม่บ้านและผู้สูงอายุในชุมชนบ้านท่าตูม ตำบลท่าตูม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จึงเป็นเสมือนลมหายใจที่จะสืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในการทำผ้าย้อมครามให้อยู่คู่กับชุมชนบ้านท่าตูมสืบไป

2.6.2.2 กลองยาววาปีปทุม

กลองยาวถือว่าเป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งที่มีความเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตคนอีสานมายาวนาน ซึ่งการคัดเลือกเอาเนื้อหาท้องถิ่นในส่วนเรื่องของเครื่องดนตรี (คีตกรรม) ผู้วิจัยได้เล็งเห็นว่ากลองยาวของอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ถือว่าเป็นดนตรีพื้นบ้านอีสานที่ยังนิยมเล่นในปัจจุบัน และมีบทบาทในวิถีชีวิตของชาวจังหวัดมหาสารคาม จึงได้คัดเลือกเอามาเป็นเนื้อหาในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด ไส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

ข้อมูลความเป็นมาและพัฒนาการของวงกลองยาวของชาวอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจซึ่งสิทธิศักดิ์ จำปาแดง (2561: 91-109) ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับกลองยาวชาววาปีไว้อย่างน่าสนใจว่า กลองยาวนั้นมีความสำคัญกับวิถีชีวิตของคนอีสานโดยเฉพาะในงานประเพณีที่สำคัญของภาคอีสาน ขบวนกลองยาวเป็นจุดที่เรียกความสนใจได้มากเพราะมีจังหวะและลีลาที่เร้าใจ พัฒนาการของคณะกลองยาวอำเภอวาปีปทุมมีพัฒนาการเป็นตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมบัติ ทับทิมทอง (2544) เรื่องสภาพการดำรงอยู่ของวงกลองยาวอำเภอวาปีปทุมช่วงแรก เป็นแบบไม่มีรูปแบบเกิดจากความมีนิสัยร่าเริงสนุกสนานของชาวบ้านผสมผสานกับความเชื่อและศรัทธาว่าการนำกลองยาวไปแห่ขบวนบุญประเพณี ช่วงที่สองเป็นแบบดั้งเดิมซึ่งใช้เป็นเครื่องดนตรีประกอบขบวนแห่งานประเพณีสำคัญของท้องถิ่น ผู้ตีกลองยาวนุ่งโสร่งไหมสวมเสื้อย้อมคราม ใช้ผ้าขาวม้าคาดเอวและโพกศีรษะ เครื่องดนตรีประกอบด้วย กลองยาว รำมะนา และฉาบ บรรเลงจังหวะเพลงพื้นบ้านอีสานยังไม่มีเครื่องดนตรี ที่ใช้บรรเลงทำนองเพลง และช่วงที่สามเป็นคณะกลองยาวประยุกต์เพื่อรับจ้างแสดงทั่วไป นอกจากมีผู้ตีกลองยาวเพิ่มมากขึ้นแล้วยังมีการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีฉูดฉาด นำออร์แกน เบส กลองชุด 3 ใบ หรือพิณเป็นเครื่องดนตรีประกอบการบรรเลงเพิ่มขึ้น โดยใช้ทำนองเพลงพื้นบ้าน หมอลำ และเพลงลูกทุ่งผสมผสานกันไป รวมทั้งขบวนฟ้อนสวยงามประกอบการแสดงกลองยาวอีกด้วย

พัฒนาการของกลองยาวและการละเล่นกลองยาว ของอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม เกิดขึ้นมาสมัยใดไม่ปรากฏ แต่คงมีมาพร้อมกันกับชุมอื่นอันคู่กับวัฒนธรรมของผู้คนที่

เข้ามาตั้งถิ่นฐาน การละเล่นกลองมีความสัมพันธ์กับประเพณีในทางพระพุทธศาสนานิยมสืบต่อกันมาเรื่อยมา ก่อนที่จะกลายมาเป็นเทศกาลของอำเภอ ชาวบ้านเริ่มให้ความสนใจฟื้นฟู การเล่นและการผลิตกลองยาวคงมีสาเหตุมาจากมาการได้รับอิทธิพลจากแหล่งอื่น คือ บ้านหนองชุ่มดิน อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ส่วนบ้านโนนภิบาล อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคามได้ฝึกลีลาท่าทางการตีและการฟ้อนจากบ้านหนองขาม อำเภอยางตลาด โดยมีพระครูสุนทรสาธุกิจ บ้านเสือโกก ให้การสนับสนุน ก่อนหน้านี้นิยมแข่งขันตีกลองยาวที่จังหวัดร้อยเอ็ด ในงานเฉลิมฉลองการก่อตั้งอำเภอศรีสมเด็จ ส่วนอำเภอวาปีปทุม มีนายเที่ยง พินทะปะกัง ปราชญ์ท้องถิ่นที่มีความสามารถในการผลิตกลองยาวและก่อตั้งวงอย่างเป็นระบบ ต่อมาหลายหมู่บ้านนิยมเล่นกันมากขึ้นจึงเป็นแรงกระตุ้นให้มีการประกวดในงานออนซอนกลองยาวชาววาปีของดีพื้นบ้าน เมื่อปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา การละเล่นกลองยาวมีพัฒนาการออกเป็นสามช่วงคือ

1. ช่วงแรก ก่อน พ.ศ. 2475 การผสมวงไม่ตายตัวชาวบ้านนำมาตีประกอบขบวนแห่ในงานประเพณีก่อให้เกิดความสนุกสนานร่าเริงชาวบ้าน จำนวนกลองยาวไม่แน่นอนแต่ไม่เกิน 6 ลูก นอกจากนั้นเป็นรำมะนาและฉาบหรืออย่างอื่นตามที่มีผู้ริเริ่มสร้างสรรค์

2. ช่วงที่สอง ยุคเปลี่ยนแปลง พ.ศ. 2475 - 2539 การตีกลองอาศัยฐานแบบดั้งเดิมซึ่งใช้เป็นเครื่องดนตรีประกอบขบวนแห่งานประเพณีของท้องถิ่นแต่คงเป็นบุญที่สำคัญ เช่น บุญบวช บุญกฐิน ส่วนบุญบั้งไฟใช้กลองกิ่งและกลองเส็งตีในงานแทน วงกลองยาวที่มีการผสมวงคล้ายกับปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่ามีขึ้นในการแข่งขันที่จังหวัดกาฬสินธุ์ แต่ปัจจุบันยังคงเหลือเฉพาะกลองยาวคณะบ้านหนองขาม ตำบลบึงอร่าม อำเภอยางตลาด กาลต่อมากลองยาวคณะนี้จึงส่งอิทธิพลให้กับคณะกลองยาว

ในจังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัดมหาสารคามบางส่วน สมัยนั้นมีจำนวนกลองและจังหวะกลองมากขึ้น ต่อมาชาววาปียังมีการปรับปรุงการแต่งกายคือผู้ชายนุ่งโสร่งไหมสวมเสื้อย้อมครามใช้ผ้าขาวม้าคาดเอวและโพกศีรษะ เครื่องดนตรีประกอบด้วย กลองยาว รำมะนา ฉิ่ง ฉาบ และหมากกั๊บแก๊บ (กรับ) เครื่องประกอบทำนองอื่นเพิ่มขึ้น มีการนำพิณ คีย์บอด บรรเลงเพลงลูกทุ่งและเพลงพื้นบ้านอีสานรวมทั้งมีท่าฟ้อนประกอบอย่างเป็นรูปแบบ

3. ช่วงที่สาม ยุคพัฒนา พ.ศ. 2539 - ปัจจุบัน หลังจากที่อำเภอวาปีปทุมจัดงานออนซอนกลองยาวชาววาปีของดีพื้นบ้าน มีการบรรเลงกลองยาวแบบประยุกต์มากขึ้นโดยมีการนำพิณ คีย์บอร์ด กีต้าร์เบสไฟฟ้า แซกโซโฟน หรือเครื่องดนตรีสากลอย่างอื่นเพิ่มเข้ามา ด้านกติกาการแข่งขันที่ถูกกำหนดไว้ 2 ส่วนคือ การตีจังหวะกลองธรรมดา และการตีกลองยาวแบบประยุกต์ การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีฉูดฉาด เป็นการออกแบบตามวิถีวัฒนธรรมความเข้าใจของความงามของชาวบ้าน ต่อมานักวิชาการผู้รู้ได้แนะนำกำหนดกติกาการแข่งขันจึงเห็นควรให้ใช้ผ้าพื้นเมืองแทนในด้านการใช้ทำนองเพลงบรรเลงประกอบกลองยาวประยุกต์พบว่าใช้เพลงพื้นบ้านทำนองลำ เพลง

ลูกทุ่ง เพลงไทยเดิม และเพลงสากลผสมผสานอย่างลงตัว ส่วนการฟ้อนประกอบกลองยาวอาศัยพื้นฐานจากท่วงท่าในยุคเปลี่ยนแปลง มีการเคลื่อนไหวแปรขบวนสอดรับกับจังหวะและทำนอง นักตีกลองมีการต่อตัวหลายรูปแบบการฟ้อนแบบประยุกต์สอดคล้องกลมกลืนกับทำนองเพลง มีลีลาท่าทางที่ดึงดูดความสนใจให้กับผู้ชม ในระยะนี้ทำให้วงกลองยาวได้หวนกลับมาเป็นที่รู้จักอีกครั้ง ผลคือมีการว่าจ้างให้ไปแสดงในงานเทศกาลบุญประเพณีในท้องถิ่นอื่น ปรากฏการณ์หนึ่งที่ทำให้มีการพัฒนารูปแบบการแสดงที่แปลกใหม่บนฐานชุดความรู้เดิมคือ การก่อตั้งวงกลองยาวศิลป์อีสานซึ่งเป็นกลุ่มนิสิตที่เรียนด้านการดนตรีแสดงพื้นบ้านของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วงนี้มีการพัฒนาทั้งจังหวะ ทำนองท่าฟ้อนประกอบในทุกๆปี ลักษณะนี้ทำให้เกิดการกระตุ้นและตื่นตัวปรับเปลี่ยนการแสดงของวงอื่นๆ ไปพร้อมกัน

กลองยาวในวิถีวัฒนธรรมของชาวอำเภอวาปีปทุม สภาพปัจจุบันของแสดงกลองยาวนับตั้งแต่มีการกระตุ้นให้มีการจัดงานจึงส่งผลให้มีการก่อตั้งคณะกลองยาวมากขึ้น ในความเป็นจริงหลายวงเมื่อก่อกำเนิดและดำเนินมาได้ระยะหนึ่งจึงเลิกวงไปด้วยหลายสาเหตุ คือ ขาดทุนดำเนินการ ปัญหาการเศรษฐกิจครอบครัวจบการศึกษาแล้วย้ายไปเรียนที่อื่น การขาดผู้สืบทอด และความขัดแย้งภายในวงซึ่งมีน้อยที่สุด นอกจากนี้ปรากฏการณ์ที่มีวงเกิดขึ้นในเขตอำเภอและมีการตั้งวงภายนอกที่มีศักภาพทางการแสดงทำให้สามารถแข่งขันได้รับรางวัลอย่างต่อเนื่องจึงทำให้คณะกลองยาวเกิดการตื่นตัวเกิดการก่อตั้งวงกลองยาวตามมาหลายคณะโดยอาศัยองค์ประกอบวงที่เป็นไปตามเกณฑ์คือ 1) เครื่องดนตรีได้แก่ กลองยาวรำมะนา ฉาบ ฆ้อง กั๊บแก๊บ และเครื่องดนตรีอื่นๆ ที่นำมาผสมวง 2) ผู้แสดง ได้แก่ผู้ตีกลองยาวผู้เล่นดนตรี และผู้ฟ้อนรำ 3 การแต่งกาย คือ การแต่งกายของผู้ตีกลองผู้เล่นดนตรี และผู้ฟ้อนรำ ส่วนการแสดงในการแข่งขันแบ่งออกเป็นเป็น 2 ลักษณะคือการตีกลองยาวแบบโบราณหรือแบบดั้งเดิม กับการแสดงกลองยาวแบบประยุกต์คือการนำดนรีสากลหรือใช้เครื่องดนตรีอย่างอื่น ตลอดจนมีเครื่องขยายเสียงมาช่วยทำให้เสียงดังกังวานขึ้น สำหรับโอกาสในการแสดงกลองยาวในวิถีวัฒนธรรมของชาววาปีปทุมแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือใช้แห่นำขบวนงานบุญหรืองานประเพณี เช่นแห่บุญบั้งไฟ แห่กฐิน แห่ผ้าป่า แห่นาค และแห่ในงานฉลองได้ตำแหน่งเลื่อนตำแหน่งของพระสงฆ์และข้าราชการ นอกนี้ยังปรากฏว่านำไปแห่เจ้าบ่าวเจ้าสาวในงานมงคลสมรส กรณีหนึ่งใช้ในโอกาสการประกวดหรือแข่งขันทั้งในภายและภายนอกอำเภอ

ลักษณะการผลิตกลองยาว ช่างที่มีความชำนาญการในการใช้เครื่องมือและการคัดเลือกวัสดุที่จะนำมาใช้ทำกลองยาว ช่างจึงต้องเตรียมความพร้อมอยู่ 2 อย่างคือ 1) การเตรียมเครื่องมือได้แก่ ขวาน มีด สิ่ว ตลับเมตร กระดาษทราย แท่นกลึงเครื่องเจาะ เครื่องเจียร คีม เลื่อย 2) วัสดุในการทำกลองยาว ได้แก่ ไม้ หนังหน้ากลอง เชือก กาวลาเท็กซ์ น้ำมันเคลือบเงา จากนั้นจึงได้ลงมือทำกลองยาวตามขั้นตอน โดยตัดไม้ให้ได้ขนาดพอเหมาะ คือมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 8-12 นิ้ว ความยาวประมาณ 1 เมตร เริ่มจากการใช้ขวานขึ้นรูปทรงหุ่นกลอง จากนั้นนำไปกลึงให้ได้รูปทรง

เจาะโพล่งหรือกล่องเสียงและขัดผิวให้เรียบ ทาสีขัดเงา แล้วนำหนังหน้ากลองที่เตรียมไว้มาร้อยหุ้มหนังด้วยเชือกเข้ากับตัวกลองให้ตรึง ปรับแต่งเสียงจนได้สำเนียงตามค่านิยมจึงถือว่าเป็นกลองยาวที่เสร็จสมบูรณ์

แนวทางในการอนุรักษ์การผลิตกลองยาวในวิถีวัฒนธรรม กลุ่มผลิตกลองนับว่ามีจำนวนน้อย ถ้าเปรียบเทียบความต้องการของผู้คนไม่ว่าคณะกลองยาวที่เริ่มก่อตั้งตามหมู่บ้าน โรงเรียน หน่วยงานราชการที่การส่งเสริม การผลิตถือว่าไม่เพียงพอกับความต้องการ ทั้งนี้กลองยาวเป็นเครื่องดนตรีที่ถูกสร้างขึ้นจากภูมิปัญญามีขั้นตอนค่อนข้างยุ่งยากด้านรูปทรงและน้ำเสียงมีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มจึงเป็นที่ต้องการของผู้ใช้ ด้านการอนุรักษาเพื่อให้การผลิตได้คงอยู่ควรส่งเสริมให้แต่ละกลุ่มมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อเป็นทุนสนับสนุนค่าใช้จ่ายในส่วนต่างๆ ต่อมาคือแสวงหาแหล่งวัสดุวัตถุดิบโดยเฉพาะไม้ที่มาทำหุ่นกลองคือไม้ขนุนเริ่มหายากมากขึ้น จึงควรอนุรักษ์พันธุ์ไม้ขนุนพื้นเมืองตลอดจนส่งเสริมให้มีการปลูกไม้ขนุนไว้ทดแทน รวมทั้งแสวงแนวทางการนำไม้ชนิดอื่นที่สามารถมาผลิตได้มาใช้ทดแทน ส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรในการผลิตให้มีความรู้ความชำนาญในการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีใหม่ที่ช่วยลดขั้นตอนในการทำงาน ควรมีการถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชนรุ่นใหม่หรือผู้ที่สนใจได้จนสามารถพัฒนาฝีมือในการการผลิตให้เป็นที่ยอมรับ ประการสุดท้ายควรมีการนำเทคโนโลยีสื่อสารเข้ามาประยุกต์ส่งเสริมด้านการตลาด

แนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาการแสดงกลองยาว ควรรักษาการตีกลองยาวแบบโบราณหรือแบบดั้งเดิมไว้ทั้งในด้านน้ำเสียงและจังหวะสิ่งสำคัญรองลงมาคือท่าฟ้อนประกอบและและการแต่งกายของผู้ฟ้อนควรนำผ้าพื้นเมืองมาใช้เพราะอีกด้านหนึ่งเป็นการส่งอาชีพทอผ้าของชาวบ้านไปในตัว ควรมีการรักษาขนบธรรมเนียมการไหว้ครู การเคารพครูผู้อาวุโส เคารพเครื่องดนตรีในฐานะเครื่องมือทำมาหากิน นอกจากนี้เครื่องดนตรีสากลที่นำมาผสมวงควรเลือกประเภทและทำนองที่เหมาะสมลงตัว ให้สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน

2.6.2.3 ปรางค์กู่บ้านเขวา

ในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ได้มีการคัดสรรเนื้อหาส่วนสถานที่สำคัญในชุมชน คือ ปรางค์กู่มหาธาตุ หรือคนในชุมชนเรียกว่า ปรางค์กู่บ้านเขวา ซึ่งเป็นปูชนียสถานสำคัญ ที่มีอายุเก่าแก่แห่งหนึ่งในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งสมชาติ มณีโชติ (2531) ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับปรางค์กู่บ้านเขวาเอาไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

ปรางค์กู่บ้านเขวา ตั้งอยู่ที่ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม สร้างขึ้นในวัฒนธรรมแบบเขมร เป็นโบราณสถานที่สร้างด้วยศิลาแลงทั้งหมด ประกอบด้วยปรางค์ประธานตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีกำแพงสี่เหลียมล้อมรอบทั้งสี่ด้านซึ่งสร้างด้วยศิลาแลงเช่นกัน มีซุ้มประตู

หรือโคปุระอยู่บนแนวกำแพงด้านทิศตะวันออก ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของปรางค์ประธานมีร่องรอยของโบราณสถานที่สร้างด้วยศิลาแลงอีก 1 หลัง ซึ่งน่าจะหันหน้าไปทางทิศตะวันตก แต่ปัจจุบันชำรุดไปเกือบหมดแล้ว มีหนองน้ำธรรมชาติ คือหนองกระทุ่มอยู่ทางทิศเหนือของปรางค์ประธาน

นอกจากนี้ที่ปรางค์กู่บ้านเขวาเคยพบประติมากรรมรูปเคารพแกะสลักด้วยหินทรายสีเทา 2 องค์ ปัจจุบันนำมาเก็บรักษาไว้ที่วัดมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม องค์หนึ่งนั้นชำรุดไปมากมีการซ่อมใหม่ที่บริเวณพระเศียรและพระหัตถ์ทั้งสองข้าง ส่วนอีกองค์หนึ่งนั้นยังอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ เฉพาะองค์ที่ยังสมบูรณ์อยู่นี้จัดเป็นประติมากรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการศึกษาตีความประติมากรรมรูปนี้เป็นประติมากรรมทรงเครื่องอย่างกษัตริย์ คือมีกระบังหน้าและมีชฎามกุฏคือมงกุฏรูปกรวยประดับอยู่บนพระเศียร ประทับนั่งขัดสมาธิราบพระชงฆ์ขวาทับพระชงฆ์ซ้าย อยู่บนฐานปัทมอาสนะหรือฐานรูปดอกบัว พระหัตถ์ทั้งสองข้างแสดงปางวัชระ-ฮูม-กร-มุทรา คือยกพระหัตถ์ทั้งสองข้างขึ้นเสมอกับพระอุระหรือหน้าอก ในพระหัตถ์นั้นมีสัญลักษณ์คล้ายผอบหรือดอกบัวตูมอยู่ด้วย

จากลักษณะดังกล่าวทำให้ทราบได้ว่า ประติมากรรมรูปนี้สร้างขึ้นให้เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องตามคติพุทธศาสนาลัทธิมหายาน คือรูป "พระพุทธไภษัชยคุรุไวฑูรยประภา" ซึ่งหมายถึงองค์พุทธแพทย์ผู้ทำหน้าที่รักษาโรคภัยไข้เจ็บให้กับสรรพสัตว์ทั้งหลาย โดยเฉพาะวัตถุที่ทรงถืออยู่ในพระหัตถ์นั้น คือ ดอกบัวสีน้ำเงินหรือบัวนีโลตบล หรืออาจจะเป็นผลสมอหรืออาจจะเป็นหม้อน้ำมนต์ชหรือผอบใส่โอสถก็ได้ ทั้งนี้เพราะในคัมภีร์สัทธรรมปุณฑรีกสูตรและคัมภีร์สาธนมาลา ซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญในพุทธศาสนาลัทธิมหายาน ได้กล่าวว่าวัตถุดังกล่าวจะมีปรากฏอยู่ในพระหัตถ์ขององค์พระพุทธไภษัชยคุรุไวฑูรยประภาเสมอ

เมื่อนำแผนผังทางสถาปัตยกรรมปรางค์บ้านเขวา ประกอบกับรูปพระพุทธไภษัชยคุรุไวฑูรยประภา ซึ่งพบที่ปรางค์กู่บ้านเขวานี้ ไปศึกษาเปรียบเทียบรายละเอียดด้วยวิธีการทางโบราณคดีกับศิลปะโบราณวัตถุสถานทั้งที่พบในบริเวณใกล้เคียงในประเทศไทยและในประเทศกัมพูชา ทำให้ทราบได้ว่าปรางค์กู่บ้านเขวา จังหวัดมหาสารคาม เป็นโบราณสถานในพุทธศาสนา โดยสร้างเป็นพุทธสถานหรือวัดในพุทธศาสนาลัทธิมหายานอีกทั้งยังใช้เป็น "อโรคยศาล" (โรงพยาบาลอันประเสริฐ) หรือเป็นสถานพยาบาลมาก่อน โดยมีองค์พระพุทธไภษัชยอุรุไวฑูรยประภา เป็นองค์ประธานของพุทธสถานแห่งนี้ ซึ่งในอดีตบริเวณปรางค์กู่บ้านเขวา จะต้องมีอาคารสถานที่พักผู้ป่วยที่เข้ามารักษาโรคภัยและต้องมีสถานที่พักอยู่อาศัยของผู้ที่ปฏิบัติการะกิจที่เกี่ยวข้องกับสถานพยาบาลนี้อีก เช่น หมอพยาบาล คนรับใช้ คนครัว ตลอดจนเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ อีก 98 คน อาคารที่พักอาศัยเหล่านั้นน่าจะสร้างด้วยไม้ซึ่งผุพังไปหมดแล้ว และคงใช้น้ำในหนองทางทิศเหนือเพื่อประกอบพิธีกรรมและใช้ในการบริโภคด้วย เมื่อพิจารณาจากลวดลายแกะสลักขององค์พระพุทธไภษัชยคุรุไวรยประภา และลักษณะทาง สถาปัตยกรรมของปรางค์กู้บ้านเขวา ตามวิธีการทางประวัติศาสตร์ศิลปะ ทำให้ทราบได้ว่า

ปรางค์กู่บ้าน เขวาสร้างขึ้นในอิทธิพลของศิลปะเขมรแบบบายน เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 หรือมีอายุ ประมาณ 800 ปี ผ่านมาแล้ว แต่ทั้งนี้ก็มีลักษณะรายละเอียดบางประการทางศิลปกรรมที่แตกต่างไปจากศิลปะแบบเขมรบ้าง ทั้งนี้น่าจะเป็นลักษณะของฝีมือช่างแบบท้องถิ่นนั่นเอง

2.6.2.4 พระพุทธมงคล-พระพุทธมิ่งเมือง

ประวัติของพระพุทธรูปยืนมงคล เพจเฟซบุ๊ก มหาสารคาม (2563) ได้กล่าวว่า พระพุทธรูปยืนมงคล เป็นพระพุทธรูปสมัยทวารวดีสร้างขึ้นด้วยหินทรายแดง เหมือนพระพุทธรูปมิ่งเมือง พระพุทธรูปทั้งสององค์นี้สร้างขึ้นในเวลาเดียวกันคือ เมื่ออำเภอกันทรวิชัยฝนแล้ง ผู้ชายสร้างพระพุทธรูปมิ่งเมือง ผู้หญิงสร้างพระพุทธรูปยืนมงคล เสร็จพร้อมกันแล้วทำการฉลองยางมโหฬาร ปรากฏว่าตั้งแต่ได้สร้างพระพุทธรูปทั้งสองค์แล้วฝนก็ตกต้องตามฤดูกาล พระพุทธรูปยืนมงคลตั้งอยู่ที่ตำบลคันธารราษฎร์ อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม

ประวัติพระยืนกันทรวิชัย อันบุญญาบารมีอภินิหารอันศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายทั้งปวงใครจะปฏิเสธเสียมิได้ และแข่งขันให้เท่าเทียมกันได้ยาก ทั้งเป็นสิ่งที่เหนือเหตุเหนือผลของการพิสูจน์ดังพระพุทธองค์ตรัสไว้ ว่า “สิ่งมหัสจรรย์นั้นเป็นอาจิณไตย” ทรงหมายความว่าใคร ๆ ไม่ควรคิดความศักดิ์สิทธิ์จะดลบันดาลให้เกิดมีเฉพาะแก่ผู้มีบุญวาสนาเลื่อมใสเชื่อมั่นเท่านั้น หลวงพ่อพระยืน (วัดสุวรรณาวาส) หลวงพ่อพระยืน (วัดพุทธมงคล) ทั้งสองพระองค์ทรงอานุภาพศักดิ์สิทธิ์เป็นปูชนียวัตถุที่ควรแก่กาสักการะเคารพบูชายิ่ง ทั้งสององค์นี้ชาวบ้านนิยมเรียกกันว่า “หลวงพ่อพระยืน” เป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ยิ่งเป็นมิ่งขวัญเป็นที่พึ่งพาทางใจของชาวพุทธทุกถ้วนหน้าโดยเฉพาะชาวกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม และเป็นที่เคารพบูชาของพุทธศาสนิกชนทั่วไปพระพุทธรูปทั้งสององค์นี้เป็นปรางสรงน้ำ มีความสูงตลอดองค์ประมาณ 8 ศอก กว้าง 2 ศอก พระเนตรและเนื้อองค์พระสร้างด้วยศิลาแลงอย่างดี เป็นพระพุทธรูปที่นิยมสร้างในสมัยขอมก่อนยุคสุโขทัยหลวงพ่อพระยืนทั้งสองผินพระพักตร์ไปทางทิศทักษิณ

หลวงพ่อพระยืนทั้งสององค์อยู่ห่างกันประมาณ 1,250 เมตร เป็นปูชนียวัตถุเก่าแก่คู่บ้านคู่เมืองตามตำนาน หรือประวัติที่หาหลักฐานยืนยันได้จากใบเสมาที่ฝังอยู่ใกล้องค์พระ เขียนเป็นอักษรขอมว่า *“สร้างปี ฮวยสง่า พุทธศักราช 1399”* ปัจจุบันยัง มีตัวอักษรปรากฏที่ใบเสมาแต่เลอะเลือนมากแล้ว ตามคำบอกเล่าสืบทอดกันมาผู้เฒ่าผู้แก่บอกว่าได้รับฟังจากบรรพบุรุษเล่าว่าเดิมที่ดินแถบนี้ขอมได้ครอบครองมาก่อน ต่อมาทางนครเวียงจันทร์มีอำนาจเข้าครอบครองจากขอม มีเจ้าผู้เข้าครอบครองจากขอม มีเจ้าผู้ครองโดยอิสระ เรียกกันว่า “เมืองกันทาง” หรือ “เมืองคันธาธิราช” ก่อนปีมะเส็ง จุลศักราช 147 (ปี พ.ศ. 1328) ผู้ครองเมืองคนสุดท้ายที่นามว่า “ท้าวลินจง” ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “หลวงบริเวณ” มีภรรยาชื่อ บัวคำ ปกครองราษฎรหัวเมืองใหญ่น้อยทั้งหลายด้วยความร่มเย็นเป็นสุขตลอดมา

หัวเมืองต่าง ๆ ส่งส่วยขึ้นต่อเมืองคันธาธิราชที่หลวงบริเวณปกครองอยู่เป็นประจำ ท้าวลินจงมีบุตรชายคนเดียวชื่อว่า “ท้าวสิงโต” หรือ “ท้าวลินทอง” บุตรชายของท้าวลินจง เป็นผู้มีจิตใจโหดเหี้ยมทารุณมาก เจ้าเมืองผู้เป็นพ่อชราลงจึงพิจารณาผู้ที่จะมาปกครองบ้านเมืองแทนตน หากจะให้ท้าวลินทองผู้บุตรเป็นผู้ปกครองเมืองแทนตนก็เป็นการไม่เหมาะสม เพราะบุตรมีนิสัยโหดร้ายทารุณดังกล่าว จะเป็นเหตุให้ราษฎรเดือดร้อนเนื่องจากขาดเมตตา ความได้ทราบถึงท้าวลินทองจึงมีความโกรธแค้นบิดาอย่างยิ่ง จึงได้ตัดพ้อต่อว่าบิดาต่าง ๆ นานา แล้วบังคับให้บิดาตั้งตนเป็นผู้ปกครองเมืองแทน ผู้เป็นบิดาไม่ยินยอม ท้าวลินทองผู้เป็นบุตรจับขังทรมานด้วยการเฆี่ยน ทุบ ตี ใช้มีดกรีดตามเนื้อตัว เพื่อบังคับให้บิดายกเมืองให้แก่ตน บิดาก็หาได้ยอมไม่บิดาได้รับการทรมานต่อไปด้วยการขังในห้องมืด ห้ามข้าว ห้ามน้ำ มิให้ผู้ใดเข้าเยี่ยมเด็ดขาด นอกจากมารดาเพียงผู้เดียว แต่ห้ามมิให้นำน้ำและอาหารไปให้บิดา มารดาได้ทัดทานอ้อนวอนอย่างใดท้าวลินทองก็หาได้ฟังไม่ ด้วยความรักและห่วงใยสามี นางจึงทำอุบายนำข้าว น้ำ ให้เอาผ้าสะใบเฉียง ชุบข้าวบดผสมน้ำนำไปเยี่ยมสามี ให้สามีได้ดูดกินประทังชีวิตไปวัน ๆ แต่หาได้พ้นสายตาของบุตรไม่ ท้าวลินทองผู้เป็นบุตร จึงห้ามมารดาเข้าเยี่ยมอีกต่อไป ท้าวลินจงอดข้าว อดน้ำ ได้รับความทรมานแสนสาหัส ถึงแก่ความตายในที่สุด แต่ก่อนที่จะสิ้นลมปราณ ท้าวลินจงได้ตั้งจิตอธิษฐานฝากเทพยดาผู้ทรงไว้ซึ่งความยุติธรรมผู้สถิตย์อยู่ ณ พื้นธรณี นั้นว่า “ด้วยจิตใจอันบริสุทธิ์ของข้าพเจ้า เพื่อหวังความสงบสุขของบ้านเมือง อันเป็นที่ตั้งอยู่อาศัยของข้าพเจ้า แต่เหตุการณ์ในชีวิตกลับมีการเป็นไปได้รับความเดือดร้อนแสนสาหัสขอให้เทพยดาฟ้าดิน ผู้ทรงไว้ซึ่งความยุติธรรม ขอให้ข้าพเจ้าไปเกิดในที่สุขเถิด และขอให้มนุษย์มีจิตใจโหดร้ายทารุณ ขาดคุณธรรม ไม่มีสัจจะ พูดโกหก หลอกลวง ไม่สัตย์ซื่อ นับแต่นี้ไปข้างหน้าจะเป็นผู้ใดก็ตามหากมาเป็นเจ้าเมืองนี้แล้ว ขออย่าให้มีความสุขความเจริญเลย ขอให้ประสบแต่ความวิบัติ ความพินาศฉิบหาย ขอให้เกิดความเดือดร้อนหายนะ ต่าง ๆ นานา เถิด”

เมื่ออธิษฐานเสร็จแล้วก็สิ้นลมหายใจ เมื่อท้าวลินจงถึงแก่ความตายแล้ว นางบัวคำผู้เป็นมารดาจึงได้ต่อว่าท้าวลินทองผู้บุตรว่าทรมานบิดาของตนถึงแก่ความตาย ท้าวลินทองไม่พอใจเกิดโทสะจริตกอปรด้วยโมหะจริต จึงฆ่ามารดาของตนอีกคนหนึ่ง เมื่อท้าวลินจงกับนางบัวคำตายแล้ว ท้าวลินทองก็ได้ปกครองเมือง " คันธาธิราช" สืบมานับแต่ท้าวลินทองปกครองเมืองคันธาธิราชเป็นต้นมา บ้านเมืองมีแต่ความระส่ำระสาย ไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ได้รับความเดือดร้อน ท้าวลินทองเองก็รู้สึกไม่สบายกายใจ ไม่เป็นอันกินอันนอน ทั้งที่มีทรัพย์มากมายก่ายกอง จึงหาโหรมาทำนายทายทักโหรทำนายว่า ท้าวลินทองได้กระทำบาปกรรมมหันตโทษผลกรรมจึงทำให้เดือดร้อน เป็นผลมาจากการอธิษฐานจิตอันแน่วแน่ของบิดาที่ได้สาปแช่งเอาไว้ก่อนที่จะสิ้นลมหายใจ กอปรกับมาตุฆาตฆ่ามารดาตนเอง ทั้งนี้การจะล้างบาปกรรมได้ก็โดยการสร้างพระพุทธรูปเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลผลบุญ เพื่อทดแทนคุณบิดามารดา ให้ลุกะทายหายกะโทษดังนั้นท้าวลินทองจึงได้สร้างพระพุทธรูป 2 องค์ขึ้นไว้เพื่อทดแทนคุณบิดามารดา พระพุทธรูปองค์หนึ่งสร้างอุทิศเพื่อทดแทนคุณมารดา สร้างที่นอกเขต

กำแพงเมือง ทางทิศอุดร ผินพักตร์ไปเบื้องทักษิณทิศ (คือพระพุทธมิ่งเมือง) ที่ประดิษฐานอยู่ที่วัดสุวรรณาวาสเมื่อสร้างองค์หนึ่งเสร็จแล้ว ก็ได้สร้างพระพุทธรูปยืน

องค์ที่สอง ขึ้นเพื่อทดแทนคุณบิดา โดยสร้างขึ้นในกำแพงเมือง ผินพักตร์ไปเบื้องทักษิณทิศ มีลักษณะหน้าตาคล้าย ๆ บิดา และสร้างอยู่ภายในเขตกำแพงเมือง ซึ่งมีคูคลองปรากฏให้เห็นเด่นชัดอยู่จนถึงทุกวันนี้ คือคูคลองที่ติดต่อกับบ้านสระ-บ้านคันธาร์ ระหว่างบ้านสระกับบ้านส้มป่อย ทุกวันนี้ยังคงสภาพคูคลองให้เห็นสภาพเด่นชัดอยู่ พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในกำแพงเมืองก็มีลักษณะคล้ายชายโดยเด่นชัด ส่วนพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นนอกเขตกำแพงเมืองที่ประดิษฐานอยู่ที่วัดสุวรรณาวาสมีลักษณะละมุนละมัยคล้ายมารดา ซึ่งสร้างไว้นอกเมืองทางด้านทิศเหนือตามสันนิษฐาน เมื่อท้าวลินทองได้สร้างพระพุทธรูปทั้งสององค์เสร็จแล้ว ความกระวนกระวายหายใจก็มิได้เบาบางลง ท้าวลินทองก็ได้ล้มป่วยลงอย่างกะทันหันพอดี โหรจากเมืองพิมายเดินทางผ่านมา และขอเข้าทำนายดวงชะตาชีวิตของท้าวลินทอง โหรได้ทำนายว่า ท้าวลินทองจะตายภายใน 7 วัน ท้าวลินทองได้ยินถึงกับบันดาลโทษะสั่งประหารชีวิตโหรทันที แต่พวกข้าราชการที่ปรึกษาได้ขอชีวิตไว้โหรจึงได้ทำนายต่อไปว่า หากท้าวลินทองสร้างพระพุทธรูปปางพุทธไสยาสน์ ด้วยทองคำหนักเท่าตัวขึ้นอีกองค์ หนึ่งความทุกข์ร้อนที่มีอยู่ก็จะบรรเทาเบาบางลง ท้าวลินทองก็ได้สร้างพระพุทธรูปปางพุทธไสยาสน์ด้วยทองคำตามคำทำนายของโหรขึ้น แล้วจึงสร้างพระอุโบสถขึ้นเพื่อครอบองค์พระไว้ แต่ด้วยบาปกรรมของท้าวลินทองเป็นมหันตโทษ คือ มาตุฆาตปิตุฆาต จึงไม่สามารถสร้างให้สำเร็จได้ ท้าวลินทองก็ถึงแก่ความตาย แต่ก่อนจะสิ้นลมหายใจ ท้าวลินทองก็ได้อธิษฐานว่า " ขององค์พระพุทธรูปทองคำ อย่าให้คนพบเห็นเป็นอันขาด หากผู้ใดมีเคราะห์กรรมได้พบเห็นขอให้ผู้นั้นล้มป่วย พินาศฉิบหายและให้ถึงแก่ความตาย ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาก็ไม่มีผู้ใดได้กล้ำกรายพระอุโบสถ (พระพุทธรูปทองคำ) นั้นเลย

กาลล่วงเลยมานาน จนเกิดเป็นป่าร้างต้นไม้ปกคลุมหนาทึบพระพุทธรูปทองคำจึงไม่มีใครพบเห็น ถ้าผู้ใดชะตากรรมถึงฆาต พบเห็นก็จะเกิดอาเพทป่วยไข้ถึงตายทุกราย ความศักดิ์สิทธิเป็นที่เล่าลือตราบเท่าทุกวันนี้ปัจจุบันสถานที่ดังกล่าว คณะสงฆ์อำเภอกันทรวิชัย โดยมีท่านหลวงปู่พระครูประจักษ์ธรรมวิชัย(อดีตเจ้าคณะอำเภอกันทรวิชัย) กับหลวงพ่อพระครูปัญญาวุฒิชัยเจ้าคณะอำเภอ (เจ้าอาวาสวัดพุทธมงคล) บ้านสระ หลวงพ่อพระครูวิชัยกิตติคุณ รองเจ้าคณะอำเภอกันทรวิชัย (เจ้าอาวาสวัดสุวรรณมงคล) บ้านคันธาร์ ได้ปรับปรุงเป็นสำนักเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ของคณะสงฆ์ และผู้สนใจในการปฏิบัติธรรมสถานที่ร่มรื่น เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียรเป็นอย่างยิ่ง ให้ชื่อว่า วัดพระพุทธไสยาสน์ (วัดดอนพระนอน)หลวงพ่อพระยืนกันทรวิชัยเป็นที่เคารพบูชาของชาวอำเภอกันทรวิชัยและใกล้เคียงโดยทั่วไป

2.6.2.5 บ้านหม้อ

ในการนำเสนอเนื้อหาในนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก มีกรอบแนวคิดในการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นข้อมูลท้องถิ่นในด้านของงานอาชีพ หัตถกรรมในชุมชนผู้วิจัยเห็นว่า หมู่บ้านหม้อ ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีงานหัตถกรรมที่โดดเด่น ที่สามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้ในชุมชน จึงขอยกเอาเนื้อหาเกี่ยวกับชุมชนบ้านหม้อที่ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (2545: 55-57) ซึ่งได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับบ้านหม้อไว้ดังต่อไปนี้

ประวัติหมู่บ้าน

เล่ากันว่าหมู่บ้านแห่งนี้ตั้งขึ้นมาได้ประมาณ 200 กว่าปีแล้ว (2344) ก่อนนั้นประชาชนส่วนใหญ่มี ถิ่นฐานอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมา (ปัจจุบันสำเนียงภาษาพูดของชาวบ้านหม้อยังเป็นสำเนียงภาษาพูดของ ชาวจังหวัดนครราชสีมา) มาจากหลายอำเภอด้วยกันเช่น อำเภอบัวใหญ่ อำเภอพิมาย อำเภอโนนสูง อำเภอโนนไทย และอำเภอเมือง ประกอบอาชีพค้าขายเช่น ขายผ้าแพร ถ้วยชามและเครื่องปั้นดินเผา มากมายหลายชนิด เครื่องปั้นดินเผาเหล่านี้นอกจากจะทำขึ้นเองแล้วยังนำไปขายที่หมู่บ้านอื่นในระแวก ใกล้เคียงและต่างถิ่นไกล ๆ อีกด้วย รวมทั้งจังหวัดมหาสารคามซึ่งพบว่าทางด้านทิศตะวันออกของตัวจังหวัดมหาสารคาม ห่างจากตัวเมืองประมาณ 7 กิโลเมตร มีหนองน้ำซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “หนองเลิงเบ็น” และมีดินดิบมากมาย พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ มีวัตถุดิบที่จะใช้สำหรับการปั้นหม้อ อยู่มากมาย พร้อมทั้งมีเส้นทางคมนาคมสะดวกสบาย จึงพร้อมใจกันอพยพมาอยู่ที่บริเวณ “นาเก่า” ซึ่งเดิมเป็น บริเวณที่ตั้งหมู่บ้าน อยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้านในปัจจุบันนี้ เล่ากันว่าครั้งแรกที่มาตั้งหมู่บ้านมีเพียง 7-8ครอบครัวเท่านั้น

ครั้นต่อมาเห็นว่าบริเวณนี้ทำเลดี ผู้ที่มาอยู่ก่อนจึงเดินทางกลับถิ่นฐานเดิมและชักชวน ญาติพี่น้อง พรรคพวก เพื่อนฝูงมาด้วย จากจำนวน 7-8 ครอบครัว ได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เดิมชาวบ้านยังไม่ตั้งชื่อหมู่บ้านเลย ชาวบ้านยังประกอบอาชีพในการค้าขายอยู่เช่นเดิม โดยร่อนเร่รอนแรมขายในหมู่บ้านละแวกใกล้เคียง เนื่องจากส่วนใหญ่มีความรู้และฝีมือในการทำเครื่องปั้นดินเผาอยู่แล้วจึงได้คิดริเริ่มปั้นเครื่องใช้ไม้สอยเท่าที่จำเป็นก่อน เช่น หม้อ ครก ถ้วยชาม โดยทำขึ้นเพื่อใช้สอยเท่านั้นเมื่อนำสินค้าอื่น ๆขายที่หมู่บ้านอื่น นำเครื่องใช้เหล่านี้ปะปนขายไปด้วย ปรากฏว่าเครื่องใช้เหล่านี้ขายดีมีที่นิยมมากมายช่วยทำให้มีรายได้ดีขึ้น ประชาชนในหมู่บ้านจึงหันมายึดอาชีพการปั้นหม้ออย่างจริงจังและเป็นอาชีพหลักอยู่จนทุกวันนี้ และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้หมู่บ้านมีชื่อว่า "บ้านหม้อ" เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ในหมู่บ้านประมาณ 98 % มีอาชีพในการปั้นหม้อ

สถานที่สำคัญ

หนองเลิงเบ็ญ

ที่ตั้งชื่อนี้เนื่องจากชาวบ้านเอาดินจากหนองมาตีหม้อ จึงได้กลายเป็นหนองใหญ่เป็นเลิง (เลิง ถึงเป็นที่น้ำท่วมถึงมีดินโผล่มาเป็นแห่ง ๆ และเบ็ญคือ น้ำจากห้วยไหลผ่านหนองและผ่านสะพานเลิงเบ็ญ และมีต้นเบ็ญกลางคลองตรงสะพาน จึงเรียกว่าหนองเลิงเบ็ญ) หนองเลิงเบ็ญตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเป็น หนองน้ำขนาดใหญ่เนื้อที่ประมาณ 180 ไร่ จะมีน้ำมาก ฤดูแล้งน้ำแห้งใช้เลี้ยงสัตว์เท่านั้น ดินในหนองเลิงเบ็ญเป็นดินเนียวเหมาะสำหรับการปั้นหม้อ เมื่อปี พ.ศ.2519 มีการขุดหนองโดยโครงการอีสานเขียวภายใต้โครงการส่งเสริมและอนุรักษ์อาชีพเครื่องปั้นดินเผา

โนนระเหาะ

โนน เป็นคำที่ใช้เรียกพื้นที่ที่สูงกว่าพื้นดินระดับปกติ มีลักษณะเป็นโนนเอียงจากขอบ ซ้ายไปขวาระเหาะ เข้าใจว่าเพี้ยนมาจากคำว่า นกเหาะ เนื่องจากบริเวณนี้มีนกมาหากินเป็นจำนวนมากเพราะเป็นป่าแหล่งอาหารของคนสมัยก่อน เหาะ คือ บินขึ้นไปบนขอบฟ้า โนนระเหาะปัจจุบันนี้เป็นสวนป่าของชาวบ้านเอาไว้หาผัก หาหน่อไม้ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน มีเนื้อที่กว้างขวางพอสมควร ปัจจุบันได้กลายเป็นที่ดินของนายคำ กานดำ อนุญาตให้ชาวบ้านมาหาของป่าได้แต่ห้ามตัดต้นไม้

สระน้ำ

สระน้ำมี 2 บ่อ ขุดขึ้นโดยชาวบ้านหม้อช่วยกันขุดเพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ โดยใช้พื้นที่หน้าและหลังวัด เพราะเดิมไม่มีน้ำประปาใช้จากตัวเมือง

เตาเผาส่วนรวม

ถือเป็นหัวใจสำคัญของหมู่บ้าน บ้านหม้อมีเตาเผาอยู่ตรงทางเข้าหมู่บ้านซึ่งเป็นสมบัติส่วนรวม ใช้ สำหรับเผาเครื่องปั้นดินเผาของชาวบ้านที่ทำขึ้น สร้างขึ้นเมื่อมาตั้งหมู่บ้านได้ 2 ปี (ประมาณปี 2482) และมีตาเผานอกอีกหลายแห่ง บางครอบครัวที่ต้องการความสะดวกจะสร้างเตาเผาไว้ใกล้ ๆ บ้านของตน และใกล้ ๆ หนองน้ำ

2.6.2.6 ประวัติพระเจริญราชเดช (กวด)

ในการจัดทำเนื้อหาของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ได้กำหนดให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับบุคคลสำคัญในท้องถิ่น ซึ่งในที่นี้ได้ยกเอาชีวประวัติของพระเจริญราชเดช (กวด) ในฐานะที่เป็นผู้ก่อตั้งเมืองมหาสารคาม มาบรรจุไว้ในเนื้อหาของนวัตกรรมซึ่งข้อมูลผู้วิจัยได้ยกเอาข้อมูลที่ ฝ่ายบริการและเผยแพร่วิชาการ กองยุทธศาสตร์และงบประมาณ เทศบาลเมืองมหาสารคาม (2565: 3) ได้เรียบเรียงไว้พอเป็นสังเขป ดังต่อไปนี้

พระเจริญราชเดช (กวด,มหาชัย) เป็นบุตรอุปฮาดสิงห์ คณะอาญาสี่เมืองร้อยเอ็ด เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2379 ที่เมืองร้อยเอ็ด เป็นนัดดา(หลานปู่) ในพระยาขัติยวงษาพิสุทธิบดี (สีลัง ธนสีลังกูร) เจ้าเมืองร้อยเอ็ด และเป็นปนัดดา (เหลนทวด) ในพระขัติยวงษา (ทนหรือ สีทนมณี ธนสีลังกูร) ผู้สร้างเมืองร้อยเอ็ด สืบเชื้อสายจากเจ้าแก้วมงคล (จารย์แก้ว) ผู้สร้างเมืองท่งศรีภูมิ (อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด) แห่งราชวงศ์จำปาสัก

เข้ารับการศึกษา ณ สำนักญาท่านหลักคำเมืองอุบลราชธานี หลังจบการศึกษาแล้วได้กลับไปรับราชการอยู่กับพระขัติยวงษา (จัน ธนสีลังกูร) เจ้าเมืองร้อยเอ็ด ท่านเป็นผู้ที่มีความสามารถในงานราชการปราบโจรผู้ร้ายให้สงบราบคาบได้ จึงได้รับแต่งตั้งเป็น ท้าวมหาชัย ในคณะกรมการเมืองร้อยเอ็ด 22 สิงหาคม พ.ศ. 2408 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ท้าวมหาชัย เป็นพระเจริญราชเดชเจ้าเมืองมหาสารคามคนแรกเมื่ออายุได้ 21 ปี พ.ศ. 2418 พวกฮ่อเป็นกบฏ พระเจริญราชเดช (กวด,มหาชัย) ได้ร่วมทำการรบด้วยความสามารถและมีชัยชนะ พระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานนามบรรดาศักดิ์ให้เป็น **"พระเจริญราชเดช วรเชษฐมหาขัตติยพงศ์ รวิวงศ์สุรชาติ ประเทศราชธำรงรักษ์ ศักดิ์กิติยศเกรียงไกร ศรีพิชัยเทพวรฤทธิ์ พิษณุพงศ์ปรีชา สิงหบุตรสุวัฒนา นคราภิบาล"**

2.6.2.7 พระธาตุนาดูน

ความเป็นมาขององค์พระธาตุนาดูน

ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์นครจัมปาศรี กองทุนพัฒนาและอนุรักษ์พระธาตุนาดูน (ม.ป.ป.) ได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุนาดูนไว้ ดังนี้ อำเภอนาดูน เป็นแหล่งอารยธรรมโบราณแห่งหนึ่งที่มีประวัติอันยาวนาน โดยบริเวณที่ตั้งของอำเภอนาดูนคือ เมืองจัมปาศรีที่เจริญรุ่งเรืองในสมัยทวารวดี เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 13-15 ซึ่งมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่ค้นพบมากมาย สรุปความดังนี้

ถิ่นฐานอารยธรรมจัมปาศรีในอดีตกาล สันนิษฐานได้ว่ามีความเจริญรุ่งเรืองมา 2 ยุค คือ

ยุคทวารวดี ระหว่าง พ.ศ.1000-2000

ยุคลพบุรี ระหว่าง พ.ศ. 1600-1800

ในราวพุทธศตวรรษที่ 13-16 ภายในตัวเมืองและนอกเมืองมีเจดีย์สมัยทวารวดีอยู่ 25 องค์ (ขณะนี้ได้ขุดค้นพบแล้ว 10 องค์) เจ้าผู้ครองเมืองนครจำปาศรี นับตั้งแต่ พระเจ้าย่าศวรราช ได้สร้างสถานที่สักการะบูชาในพิธีทางศาสนาพราหมณ์และพุทธ เช่น เทวาลัย ปรางค์กู่ เป็นต้น

ซึ่งถือว่าได้เจริญรุ่งเรืองทั้งในด้านศาสนา วัฒนธรรม และการปกครอง จนถึงขีดสุดแล้วได้เสื่อมถอยลง จนถึงยุคอวสานในสมัยพระเจ้าฟ้างุ้มแหล่งหล้าธรณี

ประวัติการขุดพบองค์พระธาตุนาดูน

ในปีพุทธศักราช 2522 กรมศิลปากรและราษฎร์ในตำบลนาดูนได้ขุดพบพระบรมสารีริกธาตุจากเนินดินที่เป็นซากโบราณสถาน ในบริเวณที่นาของ นายทองดี ปะวะภูตา ราษฎร์บ้านนาดูน ท้องที่หมู่ที่ 1 ตำบลนาดูน อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ได้พระพิมพ์ต่างๆ เป็นจำนวนมาก ข่าวการขุดค้นพบพระพิมพ์ดินเผาได้แพร่ กระจายออกไป ทำให้ประชาชนที่ทราบข่าวเดินทางมาขุดค้นอย่างมากมาย และหน่วยศิลปากรที่ 7 ขอนแก่น ได้เข้ามาทำการขุดแต่งโบราณสถานตรงที่ขุดพบพระพิมพ์เพื่อรักษาสภาพสถูปองค์เดิมไว้แต่กระทำไม่สำเร็จเพราะฝูงชนจำนวนมหาสาร ได้เข้ามาแย่งชิงค้นหาพระพิมพ์ เจ้าหน้าที่หน่วยศิลปากรที่ 7 ขอนแก่น ต้องยุติการขุดแต่งและปล่อยให้ประชาชนขุดค้นหาต่อไป

จนกระทั่งวันที่ 8 มิถุนายน 2522 นายบุญจันทร์ เกศแสนศรี นักการพานโรงสำนักที่ดินอำเภอนาดูน และได้ขุดค้นพบสถูปพระบรมสารีริกธาตุมีสัณฐานดังเกล็ดแก้วประดิษฐ์สถานในผอบ 3 ชั้น ชั้นในเป็นทองคำ ชั้นกลางเป็นเงิน ชั้นนอกเป็นสำริด สวดซ้อนกันเรียงตามลำดับ และบรรจุอยู่ในสถูปจำลองอีกชั้นหนึ่ง เป็นสถูปโลหะ ทรงกลมสูง 24.4 เซนติเมตร ถอดออกเป็น 2 ส่วน ส่วนยอดสูง 12.3 เซนติเมตร ส่วนองค์สถูปสูง 12.1 เซนติเมตร นอกจากนั้นที่ด้านหลังพระพิมพ์บางองค์ยังมีจารึกเป็นภาษาขอมโบราณและมอญโบราณ พระธาตุนาดูน

รัฐบาลได้เห็นความสำคัญของศิลปะโบราณวัตถุเล่านี้จึงได้ดำเนินการก่อสร้างพระธาตุนาดูนขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ โดยบริเวณรอบ ๆชาวจังหวัดมหาสารคาม คาดการณ์ว่าอุบัติการณ์ของพระบรมสารีริกธาตุครั้งนี้นับเป็นนิมิตหมายอันดี แก่ชาวจังหวัดมหาสารคามอย่างยิ่ง สมควรสร้างพระสถูปเจดีย์ประดิษฐาน ไว้ให้ถาวรมั่นคง เป็น ปูชนียสถานและสิริมงคลแก่ภูมิภาคนี้ต่อไป และเพื่อสืบทอดพระบวรศาสนาตามแนวทางแห่งบรรพชน จึงจัดสร้างโครงการพุทธมณฑลอีสานขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีระยะเวลาดำเนินการตั้งแต่ พุทธศักราช 2525-2529 ประกอบด้วยสถานที่สำคัญ คือ เจดีย์พระธาตุนาดูนที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ศูนย์พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมจำปาศรี เพื่อเก็บรักษาโบราณวัตถุศิลปวัตถุ และเป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับ อานาจักร จัมปาศรี นครโบราณของบริเวณนี้ซึ่งอยู่ในสมัยทวารวดี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 13-16 ประกอบด้วย วัด ส่วนรุกขชาติ สวนสมุนไพร ศาลาพัก แหล่งน้ำ และถนน กำหนดพื้นที่ก่อสร้าง ณ โคกดงเค็ง มีปริมณฑล 902 ไร่เศษ

เจดีย์พระธาตุนาดูน มีลักษณะประยุกต์จากสถูปจำลองที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ กับลักษณะศิลปากร แบบทวารวดีออกแบบและดำเนินการสร้างโดยกรมศิลปากรสูง 50.50 เมตร ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส 35.70 เมตร พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีได้

ประกอบ พิธีวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2528 ก่อสร้างสำเร็จบริบูรณ์ เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2529 สิ้นค่าใช้จ่ายเป็นเงิน 7,580,000 บาท (เจ็ดล้านห้าแสนแปดหมื่นบาทถ้วน)

ครั้นวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2530 พระบาทสมด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์ สยามมงกุฎราชกุมารเสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์มาทรงประกอบพิธีอันเชิญพระบรมสารีริกธาตุเข้าบรรจุในองค์เจดีย์พระธาตุนาดูน

พระธาตุนาดูน ลักษณะโครงสร้างองค์พระธาตุนาดูน

ลักษณะพระธาตุนาดูน จำลองแบบจากสถูปสำริดที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ฐานประยุกต์แบบศิลปทวาราวดี ฐานกว้าง 35.70 * 35.70 เมตร มีความสูงจากฐานถึงยอด 50.50 เมตร ฐานรากและโครงสร้างทั่วไปเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก ทั้งหมด

ผนังภายนอกพระธาตุส่วนใหญ่ทำด้วยหินล้างเบอร์ 4 บางแห่งฉาบปูนเรียบสีขาว มีลวดลายลวดบัว เสาบัวต่าง ๆ จำลองแบบ พระเครื่องพิมพ์ต่าง ๆ ที่ขุดพบมาประดิษฐานพระธาตุจำนวน 32 รูป และมีมารแบกปั้นเป็นแบบนูนสูงประดับที่ฐาน จำนวน 40 ตัว ตัวองค์พระธาตุจะแบ่งออกเป็น 16 ชั้น ลักษณะการก่อสร้างแบบคอนกรีตเสริมเหล็กทั้งหมด ภายในโปร่ง จากฐานรากขึ้นไป ชั้นที่ 1 สูง 3.7 เมตร

ชั้นที่ 1 คือฐานรากมีจำนวนฐานททั้งหมด 105 ฐาน มีเสาขึ้นจากฐานทั้งหมด 144 ต้น ส่วนฐานที่เป็นองค์พระธาตุมีลักษณะกลม มีเสาทั้งหมด 16 ต้น ชั้นที่ 1 มีพื้นทางเดินโดยรอบ และมีซุ้มประตูลายปูนปั้น 4 ประตูประจำทิศ ผนังประดับด้วยกระเบื้องด่านเกวียนศิลปะของ ภาคอีสาน พื้นปูด้วยกระเบื้องเซรามิก 6 เหลี่ยม ผนังทั่วไปทำด้วยหินล้าง

ชั้นที่ 2 สูงจากชั้นที่หนึ่ง 5.00 เมตร โครงสร้างมีเสาทั้งหมด 86 ต้น มีพื้นที่โดยรอบสำหรับก่อสร้างเจดีย์องค์เล็กประจำทิศเหนือ ทั้ง 4 และพระพุทธรูปประจำซุ้ม 4 องค์ ผนังประกอบด้วยปูนปั้นเป็นรูปเสามีบัวเหนือเสา พื้นปูด้วยกระเบื้องเซรามิก 6 เหลี่ยม ผนังทั่วไป ทำด้วยหินล้างและประดับกระเบื้องด่านเกวียน

ชั้นที่ 3 สูงจากชั้นที่สอง 4.80 เมตร โครงสร้างมีเสาทั้งหมด 44 ต้น มีพื้นโดยรอบสำหรับก่อสร้างเจดีย์องค์เล็กประจำทิศเฉียง 4 องค์ เช่นเดียวกับชั้นที่ 2 พื้นปูด้วยกระเบื้อง เซรามิก 6 เหลี่ยม ผนังทั่วไปทำด้วยหินล้าง

ชั้นที่ 4 สูงจากชั้นที่สาม 1.60 เมตร ประกอบด้วยฐาน 8 เหลี่ยม เป็นชั้นเริ่มต้นของตัวองค์พระธาตุ โครงสร้างประกอบด้วยเสาทั้งหมด 24 ต้น ผนังทั่วไปทำด้วยหินล้าง

ชั้นที่ 5 สูงจากชั้นที่สาม 1.00 เมตร ประกอบด้วยฐานบัวกลม โครงสร้างประกอบด้วยเสาทั้งหมด 16 ต้น ผิวภายนอกทำด้วยหินล้าง

ชั้นที่ 5 ถึงชั้นที่ 10 มีความสูง 11.00 เมตรเป็นตัวองค์ระฆังของพระธาตุโดยเฉพาะชั้นที่ 8 จะเป็นชั้นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ โครงสร้างประกอบด้วยเสาทั้งหมด 16 ต้น จนถึงชั้นที่ 9

ชั้นที่ 10 ชั้นที่ 10 ลดเหลือเสา 9 ต้น ลักษณะองค์ระฆังภายนอกทำด้วยหินล้างทั้งหมด เป็นชั้นบัลลังก์ ลักษณะโครงสร้างมีเสาทั้งหมด 5 ต้น ผนังทำด้วยหินล้าง พระธาตุนาดูน

ชั้นที่ 11 ชั้นที่ 11 ถึงชั้นที่ 14 มีความสูง 4.60 เมตร เป็นชั้นบัลลังก์ประกอบด้วยลักษณะทรงกลมมีลายปูนปั้นเป็นกลีบบัว โครงสร้างประกอบด้วยเสา 5 ต้น ผนังทำด้วยหินล้างทั้งหมด

ชั้นที่ 14-16 ชั้นที่ 14 ถึงชั้นที่ 16 มีความสูง 6.80 เมตร เป็นชั้นปล้องไฉน มีทั้งหมด 6 ปล้อง โครงสร้างประกอบด้วยเสาแกนต้นเดียว ปล้องไฉนทำด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก ผิวทำด้วยหินล้าง ในส่วน ชั้นที่ 16 ถึงยอดคือปลียอด มีชั้นปลี ชั้นลูกแก้ว และะชั้นฉัตรยอด โครงสร้างประกอบด้วยเสาแกนต้นเดียว ผนังผิวทำด้วย หินล้างโดยรอบ ส่วนฉัตรยอดบุด้วยโมเสกแก้วสีทอง

2.6.2.8 บ้านเชียงเหียน

ในการนำเสนอเนื้อหาในนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก มีกรอบแนวคิดในการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นข้อมูลท้องถิ่นในด้านของที่มาของชุมชน โดยกล่าวถึงความเป็นมาของสถานที่ในชุมชน ซึ่งข้อมูลในส่วนนี้ถือว่าเป็นข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ด้วย ผู้วิจัยจึงขอยกเอาเนื้อหาที่ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (2545: 46-49) ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับบ้านเชียงเหียนไว้ ดังต่อไปนี้

ประวัติบ้าน

เดิมบ้านเชียงเหียนเป็นเมืองโบราณแบบวัฒนธรรมทวารวดี มีคูน้ำคันดินล้อมรอบหลาย ชั้นในบริเวณเดียวกันยังพบหลักฐานก่อนประวัติศาสตร์ทั้งสำริด เหล็ก ภาชนะดินเผา ลูกปัด กำไลหินอ่อน รวมทั้งประเพณีการฝังศพซึ่งมีอายุประมาณ 3,000 ปี แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมได้สืบทอดต่อมาจากอดีตจนถึงสมัยประวัติศาสตร์ และปรากฏเชื่อเมืองเชียงเหียนในตำนานพื้นบ้านของอีสาน เช่นเรื่อง ผาแดงนางไอ่ เป็นต้น ลักษณะพื้นที่ บ้านเชียงเหียนเป็นเนินขนาดใหญ่ ประกอบด้วยดันดิน 2 ชั้น ล้อมรอบเมือง และมีดูน้ำระหว่างดันดิน 1 ชั้น ดูเมืองได้จากการนำดินที่ขุดมาจากคูน้ำและนำมาถมทั้งข้างนอก และข้างในดูน้ำจนทำให้เกิดดูเมือง 2 ชั้นดังกล่าว พื้นที่ของหมู่บ้านจะค่อย ๆลาดเอียง จากทางทิศตะวันตก ทิศเหนือและทิศตะวันออกตามลำดับ สภาพหมู่บ้านเป็นรูปกลมรี มีคูน้ำล้อมรอบใกล้กับ ห้วยคะคาง ชาวบ้านตั้งบ้านเรือนตามถนนสายมหาสารคาม-ร้อยเอ็ด

สถานที่สำคัญ

โรงเรียนบ้านหันเชียงเหียน

เดิมเป็นเนินดินภายหลังชุมชนได้ประชุมกันว่าเหมาะสมที่จะใช้สร้างเป็นโรงเรียนจึงขอเอาโนนศิลาวัดเก่าแลกกับที่สวนของชาวบ้านคือ ที่ดินของนายฮ้อยฮุย,พ่อสังข์,นายดวง,และนายบุตรดีซึ่งมีทั้งขายและบริจาคให้โรงเรียนเชียงเหียนจึงตั้งขึ้นครั้งแรกวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2487 เมื่อจำนวนนักเรียนมากขึ้นสถานที่คับแคบลง จึงได้แยกนักเรียนไปเรียนที่วัดบ้านหันและตั้งชื่อโรงเรียนว่าโรงเรียนประชาบาลเขวา 21 ต่อมา ชาวบ้านและคณะกรรมการการศึกษาบ้านเชียงเหียนมีความเห็นให้จัดซื้อที่ดิน เพื่อสร้างโรงเรียนขึ้นเป็นเอกเทศ โดยพร้อมใจกันรวบรวมเงินทุนสร้างมีเนื้อที่ประมาณ 12 ไร่ ปี พ.ศ. 2506 ทางราชการอนุมัติให้ตั้งชื่อโรงเรียนว่า '"โรงเรียนบ้านหันเชียงเหียน" มาจนปัจจุบันนี้

วัดโพธิ์ศรีเชียงเหียน

ประวัติความเป็นมาเล่าว่า มีต้นโพธิ์ใหญ่สองต้นในวัดจึงตั้งชื่อว่าวัดโพธิ์ศรีเชียงเหียนตามชื่อบ้านต่อท้าย เดิมเป็นที่สาธารณะชาวบ้านเห็นว่า ควรสร้างวัดขึ้นเพิ่มจากการที่ไปทำพิธีที่ศาลปู่ตา วัดโพธิ์ศรีเชียงเหียนตั้งอยู่บ้านเชียงเหียน ถนนแจ้งสนิท หมู่ที่ 3 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินวัดมีเนื้อที่ 7 ไร่ 2 งาน สิ่งก่อภายในวัด ประกอบด้วยพระอุโบสถก้วาง 3 เมตร ยาว 21 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2520 กุฏิสงฆ์จำนวน หนึ่งหลังลักษณะเป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ และมีหอระฆังหนึ่งหลัง วัดโพธิ์ศรีเชียงเหียนตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2435 ชาวบ้านเรียกวัดบ้านเชียงเหียน ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 10 พ.ศ. 2457 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 8 เมตร ยาว 12 เมตร ด้านการศึกษาเปิดโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ซึ่งเริ่มสอนเมื่อ พ.ศ. 2520 มีประปาหมู่บ้านอยู่ภายในบริเวณวัด สร้างเมื่อ พ.ศ.2543 เดิมใช้น้ำบาดาล

ศาลปู่ตา

เป็นเนินดินริมบึงสิม โดยศาลปู่ตามีลักษณะเป็นหอไม้มีหอเดียว ต่อมามีการสร้างเพิ่ม เนื่องชาวบ้านที่มาบนบานศาลกล่าว มาบนไว้ว่าถ้าสำเร็จการใด ๆ จะมาสร้างศาลไว้ปัจจุบันมีศาล ประมาณ สามถึงสี่ศาลรูปแบบเดียวกัน แต่ศาลไม้องค์เดิมได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโดยสร้าง เป็นปูน ชาวบ้านนำรูปกระรอกขึ้นไปไว้ในศาลถึงเป็นสัญลักษณ์ของหมู่บ้านเนื่องจากกระรอกในหมู่บ้านมีมาก ปัจจุบันยังมีให้เห็นบ้างแต่ไม่มากเหมือนในอดีต และบริเวณศาลปู่ตาจะมีต้นมะขามอยู่หลายต้น ซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ไม่มีใครกล้าตัดหรือถ้าจะตัดเนื่องมาจากกีดขวางเส้นทาง ต้องขออนุญาตเจ้าปู่ก่อนทุกครั้งที่จะกระทำการใดเกี่ยวกับปูตา จะมีการจัดเลี้ยงปู่ตาทุกเดือนหก และต้องไม่ใช่วันพระอาหาร โดยจะนำไก่ อาหารคาวหวาน เหล้า บุหรี่ ผลไม้ เป็นต้น มาเลี้ยง

ศาลหอนาง

เล่าว่ามีหญิง 2 นาง เป็นพี่นางกันเป็นลูกพระยาซึ่งสมัยนั้นได้เกิดสงคราม สองนางพี่น้อง จึงเสียชีวิตที่นี้ประชาชนจึงได้สร้างหอให้สองหอ ให้เป็นที่สิงสถิต ชาวบ้านถือว่ามีความสำคัญมาก ที่ต้องปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ เช่น ก่อนทำนาต้องมาบอกกล่าว เดือนพฤษภาคมจะมีการจัดพิธีเลี้ยงเช่นเดียวกับผีปูตา เป็นที่สาธารณะคนเฒ่าคนแก่เล่าว่าเมื่อขับรถผ่านแล้วไม่ขออนุญาตเจ้าสองนางจะโกรธและทำให้เครื่องยนต์ดับ ดังนั้นต้องมีการขออนุญาตเมื่อมีการขับผ่าน

บึงสระแก้ว

ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้านมีความกว้าง 2 ไร่ ยาว 15ไร่ และมีผู้พบเจอฆ้องโบราณ (ปัจจุบันหายไปแล้ว) เชื่อกันว่าเป็นสระสรงน้ำของพระยาสมัยเก่า ห่างสระแก้วออกไปประมาณ 2 เส้น มีหลุมเพาะหลบภัยมีความลึก 34 เมตร ติดกับหลุมเพาะมีอนุสาวรีย์อัญญาพ่อเฒ่าผู้มาก่อตั้งเมืองเชียงเหียนใหม่นี้เป็นคนลาวมาจากเมืองร้อยเอ็ด

บึงหนองขอนพาด

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน มีเนื้อที่ 8 ไร่เหตุที่ได้ชื่อนี้ เพราะมีขอนพาดตามขวางอยู่ตรงมุมของหนองของหนองน้ำมีขนาดใหญ่มากปัจจุบันหายไปจากการขุดลอก

บึงบักองค์

อยู่ติดกับสระแก้ว เป็นคูน้ำคันดิน 2 ชั้น ถูกทำลายเป็นของเอกชนไปแล้ว เหตุที่ได้ชื่อนี้ เพราะสันนิษฐานว่ามีองค์ (โอง) ละมั่งสัตว์ป่าลงมากินน้ำจึงได้ชื่อว่าบึงหนองบักองค์

บึงบอน

มีเนื้อที่ 20 ไร่ อยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน เมื่อ 60 ปีที่แล้วมีการรื้อบึงบอนด้วยแรงคน มีผู้คนได้แก้วทองคำได้ขันโบราณด้วย เหตุที่ได้ชื่อว่าบึงบอน เพราะแต่ก่อนมีใบบอนขึ้นเต็มบึงจึง เรียกว่าบึงบอนจนมาถึงทุกวันนี้

บึงสิม

ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน มีเนื้อที่ประมาณ 18 ไร บึงนี้เป็นสิมน้ำ (อุโบสถกลางน้ำ) ตั้งแต่อดีต มีดอนยาพ่อปู่เป็นที่เคารพของชาวบ้านตั้งอยู่ใกล้ ๆ ปัจจุบันนี้ชาวบ้านจะมีการจัดเลี้ยงยาพ่อปู่ประจำในช่วงที่ จะมีการทำนา เพื่อขอฟ้าขอฝน และมีการจัดบุญบั้งไฟ

2.6.2.9 นิทานผาแดงนางไอ่

ในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ได้คัดเลือกเนื้อหาส่วนวรรณกรรมท้องถิ่นโดยใช้วรรณกรรมอีสานเรื่อง “ผาแดงนางไอ่” ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับจังหวัดมหาสารคามคือมีการกล่าวถึงเมืองเชียงเหียน เชื่อว่าปัจจุบันนี้คือ หมู่บ้านเชียงเหียน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ซึ่ง

วรรณกรรมอีสานเรื่องผาแดงนางไอ่นี้ พระอริยานุวัตร เขมจารี (2524) กล่าวว่าผาแดงนางไอ่ ได้มีมาแต่โบราณ อันใคร ๆ ไม่สามารถรู้ ได้ว่าแต่งขึ้นในสมัยใด มีเนื้อหาสาระในทางประวัติศาสตร์ และในทางประเพณี ความเป็นมาในสมัยก่อน มีขึ้นในยุคขุนขอมมีอิทธิพลทางใต้ ผาแดงเป็นขุนขอมครองเมืองผาโพง นางไอ่เป็นราชธิดาขุนขอม เรียกว่า "พญาขอมหลวง" ครองเมืองเอกธีตานคร และมีน้องชายลงมาครองทางใต้ชื่อ ขุนขอมเชียงเหียน ครองเมืองเชียงเหียน อันอยู่ในเขตอำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม น้องชายชื่อขุนขอมศรีแก้ว ครองเมืองศรีแก้ว อันอยู่ในเขตอำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด มีหลานชายไปครองเมืองหงส์เมืองทอง อันอยู่ในเขตอำเภอจตุรพักตร์พิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ชาวอีสานได้ถือเป็นประเพณีทำบุญบังไฟ ในวันเพ็ญกลางเดือน 5 ประจำปีทุกปี มีเซิ้งบุญบั้งไฟเป็นการใหญ่ ชาวเมืองเรียกว่า “บุญเดือน 6” ในหนังสือใบลานผาแดงนางไอ่ นี้ มี 2 สำนวน คือ

1. สำนวนพื้นเมือง เรียกว่า "ร้อยแก้ว" รวม 1 มัด มีอยู่ 5 ผูก จารด้วย อักษรธรรม "ไทยใหญ่" เรียกว่า "หนังสือมัด"

2. สำนวนคำกลอน เรียกว่า "ร้อยกรอง" เป็นใบลานผูกเดียว เรียกว่า "หนังสือ ผูก" มีไม้ประกบ 2 ข้าง สายร้อยอันเดียว จารด้วยอักษร "ไทยน้อย" เมื่อมีคนตายในบ้านใด เรือนใดจะนำไปอ่านบ้านนั้นเรือนนั้น เรียกว่า "งันเฮือนดี" จะมีผู้คนฟังตลอดคืน

ชาวไทยอีสานมีหนังสืออักษรไทยน้อยมาแต่โบราณ นิยมจารลงในใบลาน ซึ่งเป็นอักษรที่ใช้ในสมัยนั้น นักปราชญ์ได้จารคำร้อยกรองไว้ กาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ ซึ่งนัก กวีแต่งขึ้นไว้โดยมากไม่บอกชื่อผู้แต่งไว้ ใครแต่งและแต่งขึ้นในสมัยใดไม่บอกไว้ แม้หนังสืออื่น ๆ บางเรื่องก็เหมือนกัน ลีลาในการแต่งบทโศก บทรัก เมื่ออ่านแล้วเห็นเป็นภาพพจน์ ส่วนมากเป็นคำกลอน วิชชุมาลี สินธุมาลี วชิรปันตี วรรณกรรมส่วนมากมีทั้งร้อยแก้วและ ร้อยกรอง ล้วนมาแต่ชาดกอันเก่าแก่ ซึ่งเรียกว่า "ปัญญาสชาดก" อันเป็นชาดกนอกนิบาตน์

เรื่องผาแดงนางไอ่ พญาขอมหลวงครองเมืองเอกธีตานคร ทรงมอบเมืองให้นางไอ่ครอง นางผู้เลอโฉมครองเมืองจึงมีชายหนุ่มเกิดชอบด้วยกัน 2 คน คือหนุ่มผาแดง หนุ่มภังคี แต่นางไอ่นั้นชอบผาแดงมาก จึงเป็นเหตุให้ภังคีเสียใจ ผลสุดท้ายนางไอ่ฆ่าภังคีตายจึงเป็นเหตุให้เมืองถล่ม เพราะพญาศรีสุทโธนาคราชผู้เป็นพ่อภังคีมาทำศึกด้นพื้นดินที่ตั้งเมืองจึงถล่มทั้ง เมือง คนจึงเรียกว่า "หนองหาน" หาน ศัพท์นั้น แปลว่า ฆ่า คือภังคีถูกนางไอ่ฆ่าให้ตาย พญา ศรีสุทโธนาคราช ครองเมือง "ศรีสัตตนาคนหุต" โกรธมากจึงทำศึก

2.6.2.10 วัดมหาชัย พระอารามหลวง

การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับวัดมหาชัย พระอารามหลวง เพื่อนำมาใช้เป็นเนื้อหาในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้วิจัยขอยกเอาเนื้อหาที่วีณา วีสเพ็ญ (2549) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ

ตำรายาวัดมหาชัย : ปริวรรตจากใบลานวัดมหาชัย พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม.มหาสารคาม เป็นกรอบเนื้อหา ดังนี้

ประวัติวัดมหาชัย

วัดมหาชัย เป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่เลขที่ 314 ถนนศรีราชวงศ์ ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย

วัดมหาชัย ตั้งเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2408 โดยท้าวมหาชัย (กวด ภวภูตานนท์) ผู้สร้างเมืองมหาสารคามและเป็นเจ้าเมืองคนแรก ท้าวมหาชัย เป็นบุตรของอุปฮาดสิงห์ เมืองร้อยเอ็ด ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากกษัตริย์เวียงจันทน์ ได้รับแต่งตั้งจากพระขัติยวงศา (จันทร์) เจ้าเมืองร้อยเอ็ดให้สร้างเมืองมหาสารคามและครองเมืองมหาสารคามโดยพระขัติยวงศาได้กราบบังคมทูลรัชกาลที่ 4 ขอพระราชทาน แยกบ้านลาดกุดยางใย (ปัจจุบันเรียกบ้านกุดนางใย) ออกจากเมืองร้อยเอ็ด แล้วตั้งเป็นเมืองใหม่ขึ้น เมื่อปีฉลู จ.ศ. 1223 ตรงกับวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ.2408 พร้อมพระราชทานยศท้าวมหาชัย เป็น “พระเจริญราชเดช วรเชษฐมหาขัดิยพงศ์ฯ” พร้อมตั้งกรมการเมืองเพียต่าง ๆ เช่น ท้าวเพียท้าวเมืองแสน (กิจการฝ่ายทหาร) ท้าวเพียเมืองจันทร์ (ฝ่ายพลเรือน) ท้าวเพียมหาชานนท์ ท้าวเพียมหาชาเนตร์ เป็นต้น พลเมืองมหาสารคามดั้งเดิมส่วนใหญ่เป็นชาวนครจำปาศักดิ์ซึ่งได้มาตั้งรกรากเมื่อราว พ.ศ. 2318 นอกจากนี้มีชาวเมืองศรีสัตนาคนหุต (เวียงจันทน์ล้านช้าง) ได้ตั้งรกรากอยู่ก่อนแล้ว กรมการเมือง ท้าวเพียเมืองมหาสารคามเห็นชอบในการช่วยกันสร้างวัดประจำเมืองมหาสารคาม ท้าวมหาชัยได้เริ่มวางผังเมืองขึ้นและได้วางแผนผังสร้างวัดขึ้นในย่านใจกลางเมืองด้วย โดยตั้งบริเวณเนินเมือง ที่ดินตั้งวัดจึงเป็น โคกเนินสูง มีบริเวณกว้างยาวคล้ายชายธง ในระยะแรกมีเพียงกุฏิสงฆ์ 1 หลัง ศาลาการเปรียญ (หอแจก) 1 หลัง อุโบสถ 1 หลัง และหอฉัน 1 หลัง โดยชาวมหาสารคามเรียกว่า “วัดเหนือ” เพราะสถานที่ตั้งวัดอยู่ทางเหนือน้ำ ท้าวมหาชัยได้นิมนต์พระญาครูสุวรรณดีศีลสังวรมาเป็นเจ้าอาวาสรูปแรกและได้เถราภิเษกฮดสรงให้เป็นหลักคำชาวเมืองเรียกท่านว่า “ญาครูหลวงหลักคำ” เรียกสั้นๆ ว่า “ญาครูหลักคำ” พระญาครูสุวรรณดีศีลสังวร มีความมั่นคงในธรรมวินัย มีความรู้แตกฉานในบาลี อรรถกถามาก ต่อมาได้ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะเมือง พ.ศ. 2482 ได้เปลี่ยนชื่อวัดจากวัดเหนือมาเป็น “วัดมหาชัยมหาสารคาม” เพื่อให้ถูกต้องตามภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ และเปลี่ยนตามนามของผู้สร้างวัด คือ พระเจริญราชเดช (ท้าวมหาชัย ภวภูตานนท์) ซึ่งมีท้ายบรรดาศักดิ์ว่า “วรเชษฐขัตยะพงศ์” ส่วนพื้นที่บริเวณที่ตั้งวัดเดิมมีกว้างขวางพอสมควร แต่ภายหลังมีราษฎรจากหัวเมืองต่าง ๆ ย้ายมาตั้งบ้านเรือนในบริเวณวัดมากขึ้น ในปี พ.ศ.2466 นายทองม้วน อัตถากร ได้ซื้อที่ดินถวายวัดเพิ่มเติม วัดมหาชัยเป็นวัดคู่มหาสารคามในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช ทางราชการได้กระทำพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาที่วัดนี้

วัดมหาชัยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ.2473 ซึ่งเดิมได้ผูกพัทสีมาในปีที่ตั้งวัด โดยเจ้าเมืองมหาสารคามได้กำหนดเขตพัทธสีมาเองไม่ต้องขอพระบรมรา

ชานุญาตเหมือนในปัจจุบัน ต่อมาได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งแต่วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2527 เป็นต้นมา

ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 10 ไร่ 3 งาน 82 ตารางวา โฉนดที่ดิน เลขที่ 1682 อาณาเขตทิศเหนือประมาณ 3 เส้น 18 วา จดถนนฉิมพลีเจริญหรือมหาชัยดำริห์ ทิศใต้ประมาณ 2 เส้น จดถนนศรีสง่าเมืองหรือศรีราชวงศ์ ทิศตะวันออกประมาณ 3 เส้น 18 วา จดถนนเทศบาลปรีชาหรือสารคามผดุง ทิศตะวันตกประมาณ 3 เส้น 5 วา จดถนนอรรถสารวิเศษ มีที่ธรณีสงฆ์จำนวน ๔ แปลง เนื้อที่ 3 ไร่ 2 งาน 85 ตารางวา โฉนดที่ดิน เลขที่ 366, 417 และ 1567

อาคารและเสนาสนะ ประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

อุโบสถ กว้าง 7 เมตร ยาว 21 เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2474 เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนทรงไทย ช่อฟ้าใบระกาทำด้วยปูนประดับกระจก มีคันทวยตั๊กแตนแกะสลักหลังคามุงกระเบื้องเคลือบซุ้มสีมาหินอ่อนแกะสลักรูปธรรมจักร บานประตูและหน้าต่างทำด้วยไม้ติดลวดลายเทพพนมทำด้วยโลหะพระวิหาร กว้าง 3.50 เมตร ยาว 7.50 เมตร อาคารก่ออิฐคือปูนทรงโบราณหลังคาสองชั้น สร้างเมื่อ พ.ศ. 2404 เดิมทีเดียวสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นอุโบสถ โดย พระเจริญราชเดช (ท้าวมหาไชย กวด) พร้อมกับการตั้งวัด และได้ใช้เรื่อยมา ต่อมาเห็นว่ากับแคบและทรุดโทรมมากจึงได้สร้างอุโบสถหลังใหม่ขึ้น ส่วนอุโบสถหลังเดิมได้ใช้เป็นพระวิหารแทนศาลาการเปรียญ กว้าง 14 เมตร ยาว 28 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2487 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ลักษณะ 2 ชั้น ทรงไทย ชั้นล่างใช้ประกอบพิธีบำเพ็ญกุศล ส่วนชั้นบนเป็นสถานที่ศึกษาปริยัติธรรมของพระสงฆ์ (ปัจจุบันใช้เป็นพิพิธภัณฑ์คัมภีร์ใบลานพระอริยานุวัตรเขมจารีนุสรณ์) กุฏิสงฆ์ จำนวน 14 หลังเป็น อาการไม้ชั้นเดียว 8 หลัง ครึ่งตึกครึ่งไม้สองชั้น 4 หลัง และก่ออิฐถือปูนทั้งหลังสองชั้น 2 หลัง ซึ่งในปี 2548 ได้บูรณะกุฏิที่พระอริยานุวัตรเขมจารีเคยนักจำพรรษาเป็นพิพิธภัณฑ์อีก ๑ หลัง

ศาลารับรอง กว้าง 8 เมตร ยาว 12 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2525 อาคารก่ออิฐถือปูนทรงไทย ชั้นเดียวมณฑปพระพุทธบาทจำลอง กว้าง 3.50 เมตร ยาว 3.50 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ.2535 อาคารก่ออิฐถือปูนใช้สำหรับประดิษฐานพระพุทธบาทจำลองศาลาบำเพ็ญกุศล กว้าง 8 เมตร ยาว 12 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2516

หอระฆัง อาคาร 2 ชั้น ลักษณะคล้ายธรรมาสน์โบราณ หรือบุษบก แบบจตุรมุขมียอดสูงคล้ายยอดเจดีย์ เรียกว่า หอระฆังสุวรรณเลิศ ซึ่งคณะตระกูลสุวรรณเลิศได้สร้างขึ้น

หอกลอง กว้าง 4 เมตร ยาว 4 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2513

โรงครัว กว้าง 12 เมตร ยาว 20 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2518

หอพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือวัดมหาชัยเป็นอาคาร 2 ชั้นก่ออิฐถือปูน ทางวัดได้ใช้เป็นที่เก็บวัตถุโบราณและศิลปวัตถุ ซึ่งรวบรวมมาจากอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัด

มหาสารคามและจังหวัดใกล้เคียงในช่วงที่พระอริยานุวัตรเขมจารีเป็นเจ้าอาวาสวัดมหาชัย ฌาปนสถาน กว้าง 10 เมตร ยาว 18 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2531

ปูชนียวัตถุ

วัดมหาชัยมีปูชนียวัตถุที่สำคัญหลายประเภท อาทิ

ประเภทพระพุทธรูป

ประเภทวรรณกรรม

ประเภทวัตถุโบราณ

ประเภทศิลปหัตถกรรม

ประเภทพระพุทธรูป ประกอบด้วย

1. พระประธาน ประดิษฐานในพระวิหาร (อุโบสถหลังเดิม) หน้าตักกว้าง 2 ศอก 4 นิ้ว หล่อด้วยปูน ลักษณะของพระพุทธรูปเป็นศิลปะแบบเชียงแสนล้านช้างลงรักปิดทองเป็นที่เคารพนับถือของชาวมหาสารคามมาก เนื่องจากเดิมสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปนี้เป็นที่ประชุมกระทำพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาต่อหน้าพระประธานองค์นี้ ซึ่งมีชื่อว่า พระพุทธมงคลมิ่งเมือง

2. พระประธานในพระอุโบสถ หล่อด้วยทองเหลือง ลงรักปิดทอง หน้าตักกว้าง 5 ศอก สูง 7 ศอก เป็นศิลปะเชียงแสนล้านช้าง

3. พระโมคคัลลาน์และพระสารีบุตร เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยทองเหลืองลงรักปิดทอง หน้าตักกว้าง 1 ศอก สูง 2 ศอก

4. พระพุทธรูปขนาดต่าง ๆ นอกจากพระพุทธรูปที่กล่าวมาแล้ว วัดมหาชัย ยังมีพระพุทธรูปต่าง ๆ อีกมาก

ประเภทวรรณกรรม ประกอบด้วย

คัมภีร์ใบลานที่จารึกด้วยอักษรธรรม อักษรลาว (อักษรไทยใหญ่ อักษรไทยน้อย) อักษรขอม อักษรกาบและเจียง เป็นต้น คัมภีร์ใบลานเหล่านี้มีทั้งประเภทร้อยแก้วและร้อยกรอง ซึ่งส่วนใหญ่รจนาในสมัยกรุงศรีสตนาคนหุต จัดเก็บไว้ประมาณ 10 ตู้ และห่อไว้เป็นผูกพร้อมบอกชื่อเรื่องไว้ชัดเจน เช่น เรื่องการะเกษ สินไซ ไก่แก้วหอมฮู คัทธนาม พญาคันคาก สีทนมโนรา นางผมหอม ผาแดงนางไอ่ เป็นต้น

ประเภทวัตถุโบราณ ประกอบด้วย

ใบเสมาหิน สมัยทวารวดี สร้างด้วยหินทรายแดงและขาว จำนวน 3 แผ่น

ใบเสมาศิลาแลง สันนิษฐานว่าสร้างสมัยอาณาจักรฟูนัน มี 2 หลัก

หลักศิวะและท่านศิวะ เสาหินซึ่งเป็นหลักศิลาแลงซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างสมัยลัทธิพาหมณ์รุ่งเรือง เทวรูปศิลาแลงสมัยมงโกล ฟูนัน และขอม จำนวน 6 องค์ไหสมัยมงโกล ฟูนัน ทวารวดีตอนต้น ตอนกลางและตอนปลายประมาณ 500 ใบ

ประเภทศิลปหัตถกรรม ประกอบด้วย

ไม้แกะสลักต่าง ๆ เช่น ประตู หน้าต่าง หน้าโขง โฮงสวดพระปาฏิโมกข์ คันทวย ธรรมาสน์

ตู้พระไตรปิฎก ตู้พระธรรมและหีบพระธรรม ไม้แกะรูปพระราหู พระเจ้าสิบชาติ รูปสัตว์ต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งแกะสลักไว้อย่างสวยงามด้วยลวดลายนก ลานพรรณพฤกษา และอื่น ๆ อีกมาก ศิลปหัตถกรรมเหล่านี้ได้เก็บรวบรวมไว้ที่อาคารพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วัดมหาชัย และยังรอการจัดระบบระเบียบที่ถูกต้องเหมาะสมต่อไป

ปัจจุบันวัดมหาชัยมีการสืบทอดงานด้านการอนุรักษ์และสืบทอดคัมภีร์ใบลานที่รวบรวมไว้เป็นจำนวนมาก โดยอนุญาตให้คณะกรรมการโครงการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์วีณา วีสเพ็ญ เป็นประธานเข้ามาสำรวจ จัดหมวดหมู่ จัดทำบัญชีสืบต่อจากที่เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติได้ดำเนินการไว้ และจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์คัมภีร์ใบลานโดยเฉพาะ โดยแยกสถานที่จากจัดรวมอยู่กับโบราณวัตถุอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้ว เป็นการจัดระเบียบ เก็บรักษาโดยเอกเทศที่ชั้น 2 อาคารศาลาการเปรียญวัดมหาชัย

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับท้องถิ่นในจังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยจึงได้นำองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม ไม่ว่าจะเป็น ประเพณี ภูมิปัญญา ศิลปหัตถกรรม สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ บุคคลสำคัญของมหาสารคาม คือ การทำผ้าย้อมครามของบ้านท่าตูม อำเภอเมืองมหาสารคาม กลองยาวอำเภอวาปีปทุม ปรางค์กู่เทวสถานบ้านเขวา พระพุทธมงคล-พระพุทธมิ่งเมือง การปั้นหม้อของชาวบ้านหม้อ ตำบลเขวา อำเภอเมืองมหาสารคาม พระเจริญราชเดช (เจ้าเมืองมหาสารคาม) พระบรมธาตุนาดูน อำเภอนาดูน เมืองเก่าสมัยทวารวดีบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวา อำเภอเมืองมหาสารคาม วรรณกรรมอีสานเรื่องผาแดงนางไอ่ และวัดมหาชัยพระอารามหลวง นำมาเป็นวัตถุดิบใช้เป็นเนื้อหาในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็กต่อไป

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยหาข้อมูลวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ การส่งเสริมการอ่านของนักเรียน การแก้ปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งมีผู้ศึกษาค้นคว้าทำการวิจัยไว้ดังนี้

2.7.1 งานวิจัยเกี่ยวกับโรงเรียนขนาดเล็ก

กัญพร เอี่ยมพญา และคณะ (2565: 315-329) ได้ศึกษาเรื่องโรงเรียนขนาดเล็ก : ปัญหาที่ต้องตัดสินใจ พบว่า ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กเป็นปัญหาที่สามารถดำเนินการได้ โดยต้องมีนโยบายที่ชัดเจนต่อเนื่อง หากมีนโยบายแต่ไม่สามารถดำเนินการตามนโยบายได้ ย่อมทำให้ปัญหาความแตกต่างในเรื่องคุณภาพของโรงเรียนมากขึ้น และปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กจะเพิ่มขึ้นตลอดเวลา การแก้ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก ต้องคำนึงถึงสิทธิทางการศึกษาของเด็กทุกคน ทางออกใด ๆ ก็ตาม ต้องไม่สร้างภาระให้กับผู้ปกครองหรือหากทำให้ผู้ปกครองเห็นประโยชน์ของการดำเนินการว่าเป็นการช่วยเพิ่มคุณภาพให้กับผู้เรียน การดำเนินการนี้เป็นแนวทางที่ดีที่สุด ที่รัฐต้องดำเนินการ โดยยึดตามความมุ่งหมายและหลักการตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้การศึกษาเป็นการมุ่งเน้นเพื่อการพัฒนาคุณภาพของประชากรให้เข้มแข็งและประสบความสำเร็จโดยมุ่งหวังว่า 1) ต้องน้อมนำและประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม 3) การสนับสนุนและส่งเสริมแนวคิดการปฏิรูปประเทศ และ 4) การพัฒนาสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องบูรณาการความรู้ด้านต่าง ๆ ผสมผสานสาระความรู้ให้ได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะพึงประสงค์แก่ผู้เรียน การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาด้านความรู้และคุณธรรมจึงมีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นแนวทางในการพัฒนามนุษย์เข้าสู่โลกยุคศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งส่งเสริมผู้เรียนให้มีคุณธรรม รักความเป็นไทย มีทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

2.7.1 งานวิจัยด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

รติ จิรนิรัติศัย และยศวีร์ สายฟ้า (2562: 457-471) ได้ศึกษาการสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) ศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากสถานศึกษาต้นแบบ และ 3) สังเคราะห์กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยใช้แหล่งข้อมูล คือ วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ที่พิมพ์เผยแพร่ตั้งแต่ปี พ.ศ.2550 จนถึงปี 2562 และจากการสัมภาษณ์ แหล่งผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารและครูของสถานศึกษาต้นแบบ 3 แห่ง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ควรมีขั้นตอนดังนี้ 1) การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 2) การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน 3) การกำหนด

จุดประสงค์ของหลักสูตรท้องถิ่น 4) การกำหนดเนื้อหาของหลักสูตรท้องถิ่น 5) การกำหนดเวลาเรียน โดยยึดลักษณะรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ว่าเป็นการสร้างรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ หรือการบูรณาการเข้ากับ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลาง 6) การกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ 7) การกำหนดวิธีและเกณฑ์การวัดและประเมินผล 8) การจัดทำเอกสารหลักสูตร 9) การตรวจสอบคุณภาพก่อนการนำไปใช้ 10) การเสนอขออนุมัติใช้หลักสูตรท้องถิ่น 11) การนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรสนับสนุน วัสดุอุปกรณ์งบประมาณ และคณะทำงานเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นควรมีการนิเทศติดตามการใช้หลักสูตรท้องถิ่น 12) การประเมินหลักสูตรท้องถิ่น ควรมีการประเมินก่อนการใช้หลักสูตร ระหว่างการใช้หลักสูตร และหลังการใช้หลักสูตร 13) การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

สมาน เอกพิมพ์ และคณะ (2558: 37-50) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่นโดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนเครือข่ายการพัฒนาวิชาชีพครูมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่นโดยการวิจัยปฏิบัติการแบบส่วนร่วมของโรงเรียนเครือข่ายพัฒนาวิชาชีพครู และ 2) ประเมินผลการพัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่นโดยการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ขั้นตอนการวิจัยแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การฝึกอบรมปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่น และระยะที่ 2 การประเมินผลการพัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่น : กรณีศึกษา 5 โรงเรียน กลุ่มเป้าหมายเป็นครูผู้สอนในโรงเรียนเครือข่ายพัฒนาวิชาชีพครูมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) คู่มือประกอบการฝึกอบรมปฏิบัติการ 2) แบบประเมินความความคิดเห็นผู้เข้ารับการอบรมการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและ 3) แบบประเมินผลงานรายกลุ่ม ระยะเวลาดำเนินการ คือ ปีการศึกษา 2557 ผลการวิจัยพบว่า ระยะที่ 1 ครูผู้สอนรวมทั้งสิ้น 32 คน จาก 17 โรงเรียนเครือข่ายพัฒนาวิขาชีพครูพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ และขอนแก่น มีความคิดเห็นต่อการอบรมปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่น โดยรวมอยู่ในระดับมากและมีผลการประเมินการออกแบบหลักสูตรสาระท้องถิ่นรายกลุ่มมีคุณภาพโดยรวมในระดับดี ระยะที่ 2 การประเมินผลการพัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่นของโรงเรียนเครือข่ายพัฒนาวิชาชีพครู กรณีศึกษา 5 โรงเรียน โดยรวม 5 ด้าน คือ ด้านโครงสร้างเนื้อหาสาระของหลักสูตร ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน และด้านผลผลิต อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.37 และค่าส่วนเยี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.15) การพัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่นเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ และสนองความต้องการของผู้เรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ มีทักษะปฏิบัติและคุณลักษณะอันพึงประสงค์บรรลุจุดมุ่งหมายได้ ดังนั้นจึงใช้เป็นแนวทางส่งเสริมและพัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่นสำหรับโรงเรียนทั่วไปที่จัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้

2.7.3 งานวิจัยด้านการพัฒนานวัตกรรมด้านการเรียนการสอน

ณิรดา เวชญาลักษณ์ และคณะ (2565: 1756-1772) ได้ศึกษาการพัฒนาสื่อนวัตกรรมการแก้ปัญหาการอ่านออกเขียนได้และคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนในโรงเรียนเครือข่ายขนาดเล็ก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาและความต้องการพัฒนาสื่อนวัตกรรมการแก้ปัญหาการอ่านออกเขียนได้ และคิดวิเคราะห์ 2) สร้างสื่อนวัตกรรมการแก้ปัญหาการอ่านออก เขียนได้ และคิดวิเคราะห์ 3) ประเมินความเป็นประโยชน์ของสื่อนวัตกรรมการแก้ปัญหาการอ่านออกเขียนได้ และคิดวิเคราะห์ การศึกษาครั้งนี้ศึกษาในพื้นที่จังหวัด พิษณุโลก เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ทั้งปริมาณและคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้อำนวยการ และครู โรงเรียนละ 2 คน จำนวนทั้งสิ้น 20 คน กลุ่มประเมินความเป็นประโยชน์ คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาสื่อ จำนวน 3 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่แบบสอบถาม แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบประเมิน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาการอ่านออกเขียนได้ และคิดวิเคราะห์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ปัญหาด้านการอ่านพบปัญหาการอ่านไม่ออก อ่านคำผิด ปัญหาด้านการเขียน พบปัญหาการเขียนคำไม่ได้ สะกดคำผิดปัญหาด้านการคิดวิเคราะห์ พบปัญหาไม่สามารถยกเหตุผลประกอบ ไม่สามารถคิดเชื่อมโยงความรู้ความต้องการพัฒนาสื่อนวัตกรรม พบว่าครูมีความต้องการในการพัฒนาสื่อนวัตกรรมการทำหนังสือเล่มเล็ก 2) การสร้างสื่อนวัตกรรมการแก้ปัญหาการอ่านออกเขียนได้ และคิดวิเคราะห์ โดยใช้กระบวนการฝึกอบรม พบว่า ครูผู้สอนมีความพึงพอใจในระดับมาก 3) ผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของสื่อนวัตกรรม พบว่า สื่อนวัตกรรมมีความสะดวกง่ายต่อการนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ขวัญเกื้อ แสงแก้ว (2565: 93-106) ได้พัฒนาสื่อส่งเสริมทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาสื่อส่งเสริมทักษะการอ่านให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ด้านทักษะการอ่านของนักเรียน ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน 3) ศึกษาความพึงพอใจของครูภาษาไทยต่อการสอนโดยใช้สื่อส่งเสริมทักษะการอ่าน 4) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน-การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง กลุ่มตัวอย่างคือครูผู้สอนวิชาภาษาไทย จำนวน 28 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 129 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ สื่อส่งเสริมทักษะการอ่าน แบบสอบถามความพึงพอใจของครู และแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้ E1/E2 และการทดสอบค่าที ผลการวิจัยพบว่า 1 สื่อส่งเสริมทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจ คิดวิเคราะห์ มีประสิทธิภาพ 80.03/ 81.63 2) ผลสัมฤทธิ์ด้านทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจ คิดวิเคราะห์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ความพึงพอใจของครูอยู่ในระดับมาก

4) ความพึงพอใจของนักเรียนอยู่ในระดับมาก องค์ความรู้จากงานวิจัยพบว่า สื่อการจัดการเรียนรู้มีความสำคัญมากในการส่งเสริมทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจ คิดวิเคราะห์ ของนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อที่ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย เนื้อเรื่องเหมาะสมกับวัยและความสนใจ และเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของนักเรียน ช่วยให้สื่อน่าสนใจมากขึ้น ตลอดจนสื่อช่วยครูให้มีเครื่องมือในการจัดการเรียนการสอนได้สะดวกยิ่งขึ้น

จารุณี การี (2564: 43-63) ได้ศึกษานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านและเขียนภาษาไทยของครูระดับชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ สำรวจการใช้นวัตกรรมส่งเสริมการอ่านและเขียนภาษาไทยของครูระดับชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขต 1 ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 195 แห่ง ขนาดของกลุ่มตัวอย่างกำหนดโดยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกนที่ค่าความเชื่อมั่น ร้อยละ 95 มีความคลาดเคลื่อน + /- ร้อยละ 5 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 195 แห่งและใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ทั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลเป็นหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยระดับประถมศึกษาหรือเป็นครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยระดับประถมศึกษาโรงเรียนละ 2 คน จำนวน 195 แห่ง ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 390 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ สถิติที่ใช้ คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ครูระดับชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ใช้นวัตกรรมส่งเสริมการอ่านและเขียนภาษาไทย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย 3 ลำดับแรก ดังนี้ ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน รองลงมา คือ ด้านนวัตกรรมวิธีการสอน และด้านนวัตกรรมสื่อการเรียนรู้ ตามลำดับ เมื่อพิจารณานวัตกรรมที่ถูกนำไปใช้มากที่สุดในแต่ละด้าน พบว่า 1) ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน มีการนำนวัตกรรมการสอนซ่อมเสริมไปใช้มากที่สุด 2) ด้านนวัตกรรมวิธีการสอน มีการนำนวัตกรรมการสอนแบบมีส่วนร่วมโดยใช้กระบวนการกลุ่มมากที่สุด 3) ด้านนวัตกรรมสื่อการเรียนรู้ มีการนำนวัตกรรมแบบฝึกทักษะไปใช้มากที่สุด 4) ด้านนวัตกรรมเทคนิคการสอน มีการนำนวัตกรรมกิจกรรมเรียนปนเล่นไปใช้มากที่สุด และ 5) ด้านนวัตกรรมรูปแบบการสอน มีการนำนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model ไปใช้มากที่สุด โดยครูระดับชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความถี่ในการใช้นวัตกรรมส่งเสริมการอ่านและเขียนภาษาไทยเป็นประจำ (ทุกสัปดาห์) ส่วนการศึกษาปัญหาในการใช้นวัตกรรมส่งเสริมการอ่านและเขียนภาษาไทยของครูในระดับชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น พบว่า ครูระดับชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบปัญหาการใช้นวัตกรรมส่งเสริมการอ่านและเขียนภาษาไทยในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยปัญหาที่พบมากที่สุด คือ ขาดหลักสูตรอบรมเรื่องการผลิต/การใช้นวัตกรรม

ณัฐพงศ์ เชื้อเพชร (2564: 141-148) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนานวัตกรรมเสริมสร้างการอ่านออกเขียนได้ ชุด หนุมานอ่านออกเขียนได้ใน 1 เดือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและประเมินคุณภาพนวัตกรรมเสริมสร้างการอ่านออกเขียนได้ ชุด หนุมานอ่านออกเขียนได้ใน 1 เดือน สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา การดำเนินการวิจัยประกอบด้วยขั้นตอน 1) สำรวจสภาพปัจจุบันปัญหาการอ่านออกเขียนได้ในระดับประถมศึกษา 2) ออกแบบและสร้างนวัตกรรมเพื่อเสริมสร้างการอ่านออกเขียนได้ และ 3) ประเมินคุณภาพนวัตกรรมเสริมสร้างการอ่านออกเขียนได้โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ผลของการวิจัยพบว่า นวัตกรรมเสริมสร้างการอ่านออกเขียนได้ ชุด หนุมานอ่านออกเขียนได้ใน 1 เดือน สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ประกอบด้วย 1) หนังสือส่งเสริมการอ่านสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาที่ 1-2 จำนวน 14 เรื่อง 2) แบบฝึกทักษะการอ่านและการเขียนสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาที่ 1-2 จำนวน 15 เรื่อง 3) แบบฝึกทักษะการอ่านและการเขียนสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาที่ 3 จำนวน 12 เรื่อง และ 4) แบบฝึกทักษะการอ่านและการเขียนสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาที่ 4-6 จำนวน 12 เรื่อง ผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมเสริมสร้างการอุ่านออกเขียนได้ ชุด หนุมานอ่านออกเขียนได้ใน 1 เดือน สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ในภาพรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมาก

ชโรชีนีย์ ชัยมินทร์ และพิชญาภา ยวงสร้อย (2562: 356-368) ได้ศึกษาเรื่อง การส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนยุคดิจิทัล พบว่า การอ่านหนังสือมีประโยชน์เพื่อช่วยพัฒนาทั้งด้านความคิด เชาวน์ปัญญา และเป็นพื้นฐานของการต่อยอดองค์ความรู้ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น การส่งเสริมการอ่านเป็นการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต แต่รูปแบบของการอ่านหนังสือในยุคดิจิทัลมีการเปลี่ยนแปลงไป ความรู้ต่าง ๆ สามารถหาได้จากอินเทอร์เน็ต และถูกบรรจุไว้ในเทคโนโลยีแบบพกพา เช่น แท็บเลตคอมพิวเตอร์และสมาร์ทโฟน ซึ่งผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ทั้งในและนอกห้องเรียน โรงเรียนยุคดิจิทัล ผู้เรียนสามารถเข้าถึงความรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา เน้นการสร้างเครือข่ายทางสังคมและการเรียนรู้ร่วมกัน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้ อีกทั้งการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลมาสนับสนุนการเรียนการสอน จะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนุกที่จะเรียนรู้ ได้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลิน ห้องสมุดโรงเรียนสามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการให้บริการส่งเสริมการอ่านให้กับผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การจัดทำวิดีโอคลิปการเล่านิทานส่งเสริมการอ่าน การเล่าเรื่องหนังสือ การแนะนำหนังสือ การจัดทำบรรณานุกรมและบรรณนิทัศน์หนังสือผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ ยูทูป การจัดการแข่งขันเกี่ยวกับการอ่าน และการจัดหาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์มาให้บริการ

สัมฤทธิ์ สันเต (2560: 119-209) พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบคละชั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในโรงเรียนขนาดเล็ก มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบคละชั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้น

ประถมศึกษาปีที่ 5-6 2) เพื่อศึกษาผลการใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบคละชั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน ครู และผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีต่อการใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบคละชั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 โรงเรียนบ้านขว้างใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต1 จำนวน 11 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1. กิจกรรมการเรียนรู้แบบคละชั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในโรงเรียนขนาดเล็ก ที่พัฒนาขึ้นมาจากความต้องการ จำนวน 5 ประเด็น ประกอบด้วย 1) หลักสูตรหรือคู่มือที่ใช้สำหรับการจัดการเรียนรู้แบบคละชั้น 2) สื่อการเรียนรู้และหนังสือเรียนแบบคละชั้น 3) การออกแบบการจัดการเรียนรู้แบบคละชั้น 1) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบคละชั้น และ 5) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนในห้องเรียนแบบคละชั้นโดยได้สร้างคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบคละชั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในโรงเรียนขนาดเล็ก ประกอบด้วย 1) ส่วนนำ 2) หลักการ 3) จุดมุ่งหมาย 4) เนื้อหา 5) คำอธิบายขอบข่ายเนื้อหา 6) แนวทางการจัดการเรียนรู้ 7) แนวทางการประเมินผล และโครงสร้างขอบข่ายเนื้อหา หนังสือเรียนแบบคละชั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 56 จำนวน 7 หน่วยการเรียนรู้ และ แผนการจัดการเรียนรู้แบบคละชั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 จำนวน 42 แผน โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นเตรียมความพร้อม 2) ขั้นสร้างความตระหนัก 3) ขั้นสร้างความคิดรวบยอด 4) ขั้นพัฒนาความรู้ 5) ขั้นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ 6) ขั้นสรุปและขยายความรู้ ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้แบบคละชั้นที่พัฒนาขึ้นนี้มีประสิทธิภาพ 82.05/81.85 2. ผลการศึกษาการใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบคละชั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนจากกิจกรรมการเรียนรู้แบบคละชั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย มีผลสัมฤทธิ์โดยภาพรวมมีค่าคะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 80.76 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 75 เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกด้านมีค่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 75 ทุกด้าน 3. ผลการศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบคละชั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า นักเรียนครูผู้สอน และ ผู้บริหารสถานศึกษา มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

นภัสวรรณ ภัทรากุล (2556) ได้ทำการศึกษาเรื่องการสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่านสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง “มหัศจรรย์ชายแดนใต้” เพื่อสร้างและหาประสิทธิภาพ

ของหนังสือส่งเสริมการอ่านสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง มหัศจรรย์ชายแดนใต้” ตามเกณฑ์ 80/80 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนและหลังการใช้หนังสือส่งเสริมการอ่าน ประเมินคุณภาพหนังสือส่งเสริมการอ่าน และหาค่าความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนโดยใช้หนังสือส่งเสริมการอ่านเรื่อง “มหัศจรรย์ชายแดนใต้” กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 30 คน โดยเลือกมาดดยการสุ่มแบบเจาะจง ผลการศึกษาพบว่า หนังสือส่งเสริมการอ่านที่สร้างขึ้น มีประสิทธิภาพ 81.60/84.90 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คุณภาพของหนังสืออยู่ในระดับดี และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก

อรุณี จิรมหาศาล (2550) ได้ศึกษาการสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่านประกอบการเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่อง “เที่ยวเมืองสามชัย” โดยสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่านประกอบการเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่อง “เที่ยวเมืองสามชัย” จำนวน 1 เล่ม แบบฝึกหัดท้ายบท จำนวน 6 บท บทละ 10 ข้อ รวม 60 ข้อ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 50 ข้อ ผลการศึกษาพบว่า หนังสือส่งเสริมการอ่านประกอบการเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่อง “เที่ยวเมืองสามชัย” มีประสิทธิภาพที่ 80.44/80.20 แสดงว่า หนังสือส่งเสริมการอ่านที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก สรุปได้ว่า นวัตกรรมส่งเสริมการอ่านที่พัฒนาให้เข้ากับยุคสมัยที่ระบบข้อมูลดิจิทัลเข้ามามีอิทธิพลในการจัดการเรียนการสอน นวัตกรรมเหล่านั้นล้วนมีบทบาทในการสร้างความรู้ด้านเนื้อหา ช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์ทางการเรียน มีความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นที่จะเรียน เพราะนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านที่ผลิตด้วยความเข้าใจในความต้องการของเด็กนักเรียนหรือผู้อ่านในยุคดิจิทัลนั้นจะสามารถตอบสนองความต้องการ และสามารถส่งเสริมการอ่านของนักเรียนได้ และการนำข้อมูลที่เป็นเรื่องราวที่อยู่ใกล้ตัว โดยใช้แนวคิดเพื่อเป็นการรักษาและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ผู้เรียนได้ตระหนักรู้ถึงคุณค่าของภูมิปัญญาของท้องถิ่น ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่ต้องมีการสืบสาน รักษา ต่อยอดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผู้วิจัยจึงนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อให้นวัตกรรมส่งเสริมการอ่านที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนกับนักเรียนต่อไป

บทที่ 3
วิธีการดำเนินการวิจัย

การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก มีวิธีการวิจัย ดังนี้

3.1 สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.2 กลุ่มเป้าหมาย

3.3 เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือ

3.4 วิธีการดำเนินการเก็บรวมรวมข้อมูล

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

ค่าเฉลี่ย (Mean) ใช้สูตร (ประภาพรรณ เส็งวงศ์. 2550 : 90)

$$\overline{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ $\overline{X}$ แทน คะแนนเฉลี่ย

$\sum X$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

N แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

3.2 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายตามช่วงระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย ได้แก่

3.2.1 ระยะที่ 1 ขั้นการศึกษากรอบแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้สร้างนวัตกรรมจำนวน 2 คน คือ

1) ผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้สร้างเนื้อหา จำนวน 1 คน

2) ผู้วาดภาพประกอบ จำนวน 1 คน

3.1.2 ระยะที่ 2 ขั้นการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญ โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ด้านละ 3 คน รวม จำนวน 9 คน ได้แก่

1) ด้านการสอนรายวิชาภาษาไทย จำนวน 3 คน

2) ด้านการออกแบบนวัตกรรมการสอน จำนวน 3 คน

3) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 3 คน

ทั้งนี้ ผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้านได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้

1) ด้านการสอนรายวิชาภาษาไทย

1.1)เป็นข้าราชการครูผู้สอนในรายวิชาภาษาไทยที่ปฏิบัติหน้าที่การสอนในโรงเรียนระดับชั้นประถมศึกษา ที่มีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าระดับ ชำนาญการพิเศษ

1.2) มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรีเกี่ยวกับสาขาด้านการสอนวิชาเอกภาษาไทย

2) ด้านการออกแบบนวัตกรรมการสอน

2.1) เป็นบุคลากรทางการศึกษาวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี

2.2) มีวุฒิการศึกษาเกี่ยวกับด้านหลักสูตรและการสอน หรือ หรือวุฒิการศึกษาเกี่ยวกับการสอนวิชาเอกภาษาไทย

2.3) เป็นข้าราชการครูหรืออาจารย์ที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา

2.4) เป็นผู้มีผลงานวิชาการด้านการพัฒนาหลักสูตรและการสอนในรายวิชาภาษาไทย

3) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.1) เป็นผู้ที่มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี

3.2) มีวุฒิการศึกษาเกี่ยวกับการสอนวิชาภาษาไทย

3.3) เป็นข้าราชการครูหรืออาจารย์ที่ปฏิบัติหน้าที่การสอนในสถาบันทางการศึกษา

3.4) เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.5) เป็นปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถด้านการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.6) เป็นผู้ที่มีผลงานวิชาการด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากเกณฑ์การคัดเลือกดังกล่าว จึงได้มาซึ่งผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความเหมาะสมของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ดังนี้

1) ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนรายวิชาภาษาไทยจำนวน 3 คน ประกอบด้วย

1.1) นางศิริลักษณ์ จุฑาศรี วุฒิการศึกษา กศ.ม.ภาษาไทย ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านโดท่างาม ตำบลห้วยแอ่ง อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1

1.2) นางศิวาพร บัวสมาน วุฒิการศึกษา กศ.ม.ภาษาไทย ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านโคกล่ามหมากหญ้าท่าสำราญ ตำบลห้วยแอ่ง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1

1.3)นางพรรณทิวา ทองใบ วุฒิการศึกษา กศ.บ.ภาษาไทย ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านนาแพงดอนไฮ ตำบลห้วยแอ่ง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1

2) ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบนวัตกรรมการสอน จำนวน 3 คน ประกอบด้วย

2.1) รองศาสตราจารย์ ดร.อัฐพล อินต๊ะเสนา วุฒิการศึกษา ปร.ด.ภาษาไทย ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรการศึกษาบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทย (กศ.บ.ภาษาไทย) ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

2.2) อาจารย์ ดร.อารีรัตน์ โนนสุวรรณ วุฒิการศึกษา ปร.ด.หลักสูตรและการสอน ตำแหน่ง พนักงานในสถาบันอุดมศึกษา (อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย) หลักสูตร กศ.บ. ภาษาไทย ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

2.3) นางสาวเยาวภา แก้วนารี วุฒิการศึกษา ศษ.ม.บริหารการศึกษาตำแหน่ง ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1

3) ผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 3 คน ประกอบด้วย

3.1) รองศาสตราจารย์วีณา วีสเพ็ญ วุฒิการศึกษา ค.ม.ภาษาไทย ตำแหน่ง อาจารย์พิเศษและผู้เชี่ยวชาญประจำสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

3.2) นางสุดใจ จันทะเลิศ วุฒิการศึกษา ค.บ.ภาษาไทย ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนมิตรภาพ ตำบลมิตรภาพ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม

3.3) นางปรียาภรณ์ รักษาบุญ วุฒิการศึกษา กศ.บ.ภาษาไทย ตำแหน่ง ครูวิทยฐานะ ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนมิตรภาพ ตำบลมิตรภาพ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

3.1.3 ระยะที่ 3 ขั้นการประเมินและสะท้อนคิดต่อนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

ผู้ประเมินคุณภาพและสะท้อนคิดต่อการพัฒนานวัตกรรม ได้แก่ครูผู้สอน จำนวน 10 คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง มีเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้

เป็นครูผู้สอนในรายวิชาภาษาไทยในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็กในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาเขวา ท่าตูม ห้วยแอ่ง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1

3.2 เครื่องมือและวิธีการสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

3.2.1 นวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

3.2.2 แบบประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

3.2.1 กระบวนการออกแบบพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

3.2.1.1 ระยะที่ 1 ขั้นการศึกษากรอบแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก มีวิธีการดำเนินการดังนี้

1) ศึกษาสภาพบริบท (Contextual study) ศึกษาสภาพปัญหาของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรายวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ในระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 พบว่า สภาพปัญหาทั่วไปของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาภาษาไทยมาตรฐานที่ ท 1.1 ต่ำกว่าผลสัมฤทธิ์ภาพรวมระดับประเทศ ซึ่งศึกษาจากรายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน 3 ปีย้อนหลัง (ปีการศึกษา 2563- ปีการศึกษา 2565) สืบเนื่องมาจากความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสทางการศึกษาที่ไม่มีความพร้อมในหลาย ๆ ด้านของโรงเรียนทำให้ประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้ด้อยกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอต่อการบริหารจัดการ

2) ทบทวนวรรณกรรม (Literature review) โดยศึกษาหลักการ ทฤษฎี และงานวิจัยเกี่ยวกับการออกแบบนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย โดยหลักการและทฤษฎีที่นำมาศึกษา ได้แก่ หลักการสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่านสำหรับเด็ก หลักการสร้างหลักสูตรเนื้อหาท้องถิ่น หลักการสร้างนวัตกรรมสำหรับเด็ก ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดมหาสารคาม เพื่อนำมาเป็นพื้นฐานการสังเคราะห์กรอบแนวคิดการออกแบบ (designing framework) นวัตกรรมส่งเสริมการอ่านสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

3) สังเคราะห์กรอบแนวคิดการออกแบบ (Designing framework) และองค์ประกอบของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ที่อาศัยพื้นฐานจากกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical framework) และการศึกษาสภาพบริบท (Contextual study) ความต้องการและความจำเป็นในการส่งเสริมทักษะการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายและทำการบันทึกในแบบบันทึกการสังเคราะห์กรอบแนวคิดการออกแบบนวัตกรรม

4) นำกรอบแนวคิดการออกแบบนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมกับการออกแบบนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย พร้อมทั้งนำข้อเสนอแนะที่ได้มา ปรับปรุงแก้ไขและนำมาพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

3.2.1.2 ระยะที่ 2 ขั้นการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

1) พัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยอาศัยพื้นฐานจากกรอบแนวคิด หลักการทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านในแต่ละองค์ประกอบ คือขนาดของรูปเล่ม ขนาดตัวอักษร และรูปแบบการนำเสนอเนื้อหา และภาพประกอบ โดยได้กำหนดนวัตกรรมเป็นหนังสือที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและการบูรณาการเรียนการสอนในรายวิชาภาษาไทย มีลักษณะดังนี้

1.1) การกำหนดขนาดของรูปเล่ม

จัดรูปเล่มเป็นหนังสือแนวตั้ง ขนาด 18x24 ซม. (A4)

1.2) ขนาดตัวอักษร

กำหนดตัวอักษรให้เหมาะกับวัยของผู้เรียน ระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย คือ ขนาด 24 พ้อยท์ รูปแบบตัวอักษร TH sarabun New

1.3) ส่วนเนื้อหา ผู้วิจัยได้จัดทำเนื้อหาเป็น 10 หน่วยการเรียนรู้ ลักษณะเนื้อหามีความสอดคล้องกับตัวชี้วัดสาระการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ที่ระบุในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีพุทธศักราช 2551 มาตรฐานที่ ท 1.1 การอ่าน ใช้กระบวนการอ่านสร้างองค์ความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตและมีนิสัยรักการอ่าน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดตัวชี้วัดให้สอดคล้องกับการนำเสนอเนื้อหาโดยใช้เนื้อหาท้องถิ่นเป็นหลักในการแบ่งหน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วย

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เส้นทางครามงามวัฒนธรรม ใช้เนื้อหาท้องถิ่นเกี่ยวกับการทำผ้าย้อมคราม ของกลุ่มทอผ้าบ้านท่าตูม ตำบลท่าตูม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ลำนำเสียงกลองยาว ใช้เนื้อหาเกี่ยวกับเครื่องดนตรีอีสาน (กลองยาว) ของอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 เล่าเรื่องราวปรางค์กู่คู่เมือง ใช้เนื้อหาเกี่ยวกับปรางคูกู่บ้านเขวา ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 ลือเลื่องพระพุทธมงคล ใช้เนื้อหาเกี่ยวกับตำนานการสร้างพระพุทธรูปยืน พระพุทธมงคล พระพุทธมิ่งเมือง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 วิถีชนคนปั้นหม้อ ใช้เนื้อหาเกี่ยวกับการปั้นหม้อดินเผา ของบ้านหม้อ ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 ไหว้พ่อเมืองมหาสารคาม ใช้เนื้อหาเกี่ยวกับประวัติบุคคลสำคัญ ประวัติพระเจริญราชเดช (กวด) เจ้าเมืองมหาสารคามคนแรก

หน่วยการเรียนรู้ที่ 7 ลือนามพระธาตุนาดูน ใช้เนื้อหาเกี่ยวกับการขุดค้นพบพระบรมสารีริกธาตุและการสร้างพระบรมธาตุนาดูน อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

หน่วยการเรียนรู้ที่ 8 ค้ำคูนเมืองเก่าเชียงเหียน ใช้เนื้อหาเกี่ยวกับเมืองโบราณเชียงเหียน บ้านเชียงเหียน ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

หน่วยการเรียนรู้ที่ 9 เรียนตำนานผาแดงนางไอ่ ใช้ข้อมูลวรรณกรรมอีสานเรื่อง ผาแดงนางไอ่ ฉบับปริวรรตจากใบลานโดยพระอริยานุวัตร เขมจารี วัดมหาชัย

หน่วยการเรียนรู้ที่ 10 วัดมหาชัยพระอารามหลวง ใช้เนื้อหาเกี่ยวกับ วัดมหาชัยในฐานะที่เป็นพระอารามหลวงประจำจังหวัดมหาสารคาม และมีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งการกำหนดความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาและตัวชี้วัดตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถสรุปได้ดังตาราง

ตาราง 5 ความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาและตัวชี้วัดในการพัฒนานวัตกรรม

หน่วยที่	ชื่อหน่วย	มาตรฐานตัวชี้วัดที่ต้องการส่งเสริม
1	เส้นทางคราม งามวัฒนธรรม	มาตรฐาน ท 1.1 การอ่าน ตัวชี้วัด ป.4/1, ป.4/6, ป.6/5
2	ลำนำเสียงกลองยาว	มาตรฐาน ท 1.1 การอ่าน ตัวชี้วัด ป.4/6, ป.5/1, ป.6/3 มาตรฐาน ท 4.1 หลักการใช้ภาษาไทย ตัวชี้วัด ป.4/7, ป.5/3, ป.6/2
3	เล่าเรื่องราวปรางค์กู่คู่เมือง	มาตรฐาน ท 1.1 การอ่าน ตัวชี้วัด ป.4/6, ป.5/2, ป.6/5 มาตรฐาน ท 4.1 หลักการใช้ภาษาไทย ตัวชี้วัด ป.4/7, ป.5/3, ป.6/2
4	ลือเลื่องพระพุทธมงคล	มาตรฐาน ท 1.1 การอ่าน ตัวชี้วัด ป.4/6, ป.5/2, ป.6/5 มาตรฐาน ท 5.1 วรรณกรรมและวรรณคดี ตัวชี้วัด ป.4/1, ป.5/2, ป.6/1
5	วิถีชนคนปั้นหม้อ	มาตรฐาน ท 1.1 การอ่าน ตัวชี้วัด ป.4/6, ป.5/2, ป.6/5 มาตรฐาน ท 4.1 หลักการใช้ภาษาไทย ตัวชี้วัด ป.4/7, ป.5/3, ป.6/2
6	ไหว้พ่อเมืองมหาสารคาม	มาตรฐาน ท 1.1 การอ่าน ตัวชี้วัด ป.4/3, ป.6/3 มาตรฐาน ท 4.1 หลักการใช้ภาษาไทย ตัวชี้วัด ป.4/7, ป.5/3, ป.6/2
7	ลือนามพระธาตุนาดูน	มาตรฐาน ท 1.1 การอ่าน ตัวชี้วัด ป.4/3, ป.5/5, ป.6/3 มาตรฐาน ท 4.1 หลักการใช้ภาษาไทย ตัวชี้วัด ป.4/7, ป.5/3, ป.6/2

ตาราง 5 (ต่อ)

หน่วยที่	ชื่อหน่วย	มาตรฐานตัวชี้วัดที่ต้องการส่งเสริม
8	ค้ำคูณเมืองเก่าเชียงเหียน	มาตรฐาน ท 1.1 การอ่าน ตัวชี้วัด ป.4/3, ป.5/5, ป.6/3 มาตรฐาน ท 4.1 หลักการใช้ภาษาไทย ตัวชี้วัด ป.4/7, ป.5/3, ป.6/2
9	เรียนตำนานผาแดงนางไอ่	มาตรฐาน ท 1.1 การอ่าน ตัวชี้วัด ป.4/1, ป.5/1, ป.6/1 มาตรฐาน ท 5.1 วรรณกรรมและวรรณคดี ตัวชี้วัด ป.4/1, ป.5/1, ป.6/2
10	วัดมหาชัยพระอารามหลวง	มาตรฐาน ท 1.1 การอ่าน ตัวชี้วัด ป.4/1, ป.5/1, ป.6/1 มาตรฐาน ท 5.1 วรรณกรรมและวรรณคดี ตัวชี้วัด ป.4/3, ป.5/4, ป.6/3

1.4) ส่วนภาพประกอบ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

ภาพวาด เป็นภาพวาดที่แสดงถึงเนื้อหาที่สอดคล้องกับเนื้อหาในบทอ่านในแต่ละบท ใช้เทคนิคการวาดโดยใช้แอพลิเคชั่น Pro-Create ในอุปกรณ์ Tablet

ภาพถ่าย เป็นภาพที่ผู้วิจัยได้ถ่ายเอง และเป็นภาพที่มาจากแหล่งข้อมูลที่อ้างอิงเมื่อได้กำหนดรูปแบบองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ของนวัตกรรมแล้ว นำองค์ประกอบมาจัดทำแบบจำลองหนังสือ (Dummy)

2) นำแบบจำลองหนังสือ (Dummy) ที่เป็นแนวทางในการจัดทำรูปเล่มเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบการออกแบบนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็กโดยอาจารย์ที่ปรึกษามีข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาและการใช้ภาษาในบทอ่านจะต้องเหมาะกับวัยของผู้อ่าน และเพิ่มประเด็นการเรียนรู้ในส่วนของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้น่าสนใจ ปรับประยุกต์ใช้ให้มีความเป็นเนื้อหาวิชาภาษาไทย และควรแทรกการสร้างเสริมเจตคติ ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะที่ได้มาปรับปรุง

3) นำนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านที่ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาเสนอผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ ดังนี้ 1) ด้านการสอนภาษาไทย 2) ด้านการออกแบบนวัตกรรม 3) ด้านการใช้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้แบบประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยผู้เชี่ยวชาญมีข้อเสนอแนะและการสะท้อนคิด ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะและการสะท้อนคิดที่ได้มาปรับปรุงตามคำแนะนำ

3.2.1.3 ระยะที่ 3 ขั้นการประเมินและสะท้อนคิดต่อนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

กระบวนการประเมิน (Evaluation process) นวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ได้ดำเนินการการประเมินความเหมาะสมและสะท้อนคิดต่อการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็กโดยครูผู้สอนในรายวิชาภาษาไทยในโรงเรียนขนาดเล็กจำนวน 10 คน ซึ่งการประเมินประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) การประเมินด้านรูปแบบของนวัตกรรม 2) การประเมินด้านเนื้อหา 3) การประเมินด้านสื่อและภาพประกอบ 4) การประเมินด้านการนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น) 5) การประเมินด้านกลวิธีการใช้ภาษา และ 6) การประเมินด้านคุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม

3.2.2 วิธีสร้างแบบประเมินคุณภาพนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

การสร้างแบบประเมินคุณภาพนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้วิจัยมีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

1) ศึกษาลักษณะการสร้างแบบประเมินคุณภาพ ขอบข่าย เนื้อหา และรูปแบบที่จะประเมินสร้างแบบประเมินนวัตกรรม โดยพิจารณาเกี่ยวกับลักษณะรูปแบบของนวัตกรรม เนื้อหา สื่อและภาพประกอบ การนำเสนอมโนทัศน์ กลวิธีการใช้ภาษา และคุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม

2) สร้างแบบประเมินตรวจสอบความเหมาะสมเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ของลิเคิร์ท (Likert) โดยมีเกณฑ์การประเมินเป็นระดับ ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง มีความเหมาะสมมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง มีความเหมาะสมมาก

ระดับ 3 หมายถึง มีความเหมาะสมปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง มีความเหมาะสมน้อย

ระดับ 1 หมายถึง มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

3) พิมพ์แบบประเมินคุณภาพนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด "ส่องปูมภูมิเมืองสารคาม" สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาข้อบกพร่องและนำไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ แล้วจัดพิมพ์ก่อนนำไปใช้จริง

3.3 วิธีการดำเนินการเก็บรวมรวมข้อมูล

การทดลองใช้นวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก มีขั้นตอนดังนี้

3.3.1 ระยะที่ 1 ขั้นการศึกษากรอบแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

1) ศึกษาสภาพปัญหาในปัจจุบันเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในมาตรฐานที่ ท 1.1 การอ่าน โดยศึกษาจากรายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน 3 ปีย้อนหลัง (ปีการศึกษา 2563- ปีการศึกษา 2565)

2) สังเคราะห์ทฤษฎี แนวคิด หลักการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

3) จัดองค์ความรู้ที่ได้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” เป็นแผนผังกรอบแนวคิดและอธิบายเชิงพรรณนา

3.3.2 ระยะที่ 2 ขั้นการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

1) กำหนดตัวชี้วัดให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่จะนำเสนอโดยใช้เนื้อหาท้องถิ่นเป็นหลักในการแบ่งหน่วยการเรียนรู้

2) ดำเนินการสร้างนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านตามกรอบแนวคิดการพัฒนานวัตกรรมโดยอาศัยทฤษฎีและองค์ความรู้ท้องถิ่นที่กำหนดไว้

3) นำนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านฯ ที่พัฒนาขึ้นพร้อมแบบประเมินความเหมาะสมของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็กที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมและสะท้อนคิดต่อการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านฯ จำนวน 9 คน (ด้านละ 3 คน) โดย

เกณฑ์การแปลความหมายคะแนนการประเมินความเหมาะสมของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองสารคาม" สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย กำหนดไว้ดังนี้

4.51- 5.00 เหมาะสมมากที่สุด

3.51-4.50 เหมาะสมมาก

2.51-3.50 เหมาะสมปานกลาง

1.51-2.50 เหมาะสมน้อย

1.00-1.50 เหมาะสมน้อยที่สุด

เกณฑ์การตัดสินประเมินความถูกต้องและเหมาะสมของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านโดยกลุ่มเป้าหมาย ยึดเกณฑ์ตัดสิน ระดับคะแนนเฉลี่ย 3.51 - 5.00 เป็นเกณฑ์ตัดสินว่ามีความเหมาะสมในการนำนวัตกรรมไปใช้

4) นำผลการประเมินรายด้านของแต่ละหน่วยการเรียนรู้มาวิเคราะห์ข้อมูลเป็นข้อมูลเชิงสถิติ รายหน่วย และสรุปโดยภาพรวมทั้งชุดของนวัตกรรมฯ ที่พัฒนาขึ้น แล้วสรุปและอภิปรายผลการประเมิน ส่วนข้อมูลที่เป็นการสะท้อนคิดต่อการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก เสนอข้อมูลเป็นเชิงพรรณนา

5) ปรับปรุงแก้ไขจุดบกพร่องของนวัตกรรมตามคำชี้แนะของผู้เชี่ยวชาญ

6) จัดพิมพ์รูปเล่มนวัตกรรมฉบับสมบูรณ์

3.3.3 ระยะที่ 3 ขั้นการประเมินและสะท้อนคิดต่อนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

1) นำนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านฯ ที่พัฒนาขึ้นและผ่านการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญพร้อมแบบประเมินความเหมาะสมของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็กที่สร้างขึ้น ให้กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอนรายวิชาภาษาไทยในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 10 คน เพื่อทำการประเมินความเหมาะสมและสะท้อนคิดต่อการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านฯ ที่พัฒนาขึ้น โดยเกณฑ์การแปลความหมายคะแนนการประเมินความเหมาะสมของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองสารคาม" สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย กำหนดไว้ดังนี้

4.51- 5.00 เหมาะสมมากที่สุด

3.51-4.50 เหมาะสมมาก

2.51-3.50 เหมาะสมปานกลาง

1.51-2.50 เหมาะสมน้อย

1.00-1.50 เหมาะสมน้อยที่สุด

เกณฑ์การตัดสินประเมินความถูกต้องและเหมาะสมของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านโดยกลุ่มเป้าหมาย ยึดเกณฑ์ตัดสิน ระดับคะแนนเฉลี่ย 3.51 - 5.00 เป็นเกณฑ์ตัดสินว่ามีความเหมาะสม

2) นำผลการประเมินรายด้านของแต่ละหน่วยการเรียนรู้มาวิเคราะห์ข้อมูลเป็นข้อมูลเชิงสถิติ รายหน่วยและสรุปโดยภาพรวมทั้งชุดของนวัตกรรมฯ ที่พัฒนาขึ้นแล้วสรุปและอภิปรายผลการประเมิน ส่วนข้อมูลที่เป็นการสะท้อนคิดต่อการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก เสนอข้อมูลเป็นการพรรณนา

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม”สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการประเมินความเหมาะสมของผู้เชี่ยวชาญ ตามกรอบแนวคิดการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม”สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

2. การประเมินนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยครูผู้สอนในรายวิชาภาษาไทยในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 10 คน ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสรุปตีความเชิงวิเคราะห์ จากข้อมูลการประเมินนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ทั้ง 6 ด้าน ประกอบด้วยด้านรูปแบบของนวัตกรรม ด้านเนื้อหา ด้านสื่อและภาพประกอบ ด้านการนำเสนอมโนทัศน์ ด้านกลวิธีการใช้ภาษา และคุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม

พหุน ปณ ฑิโต ชีเว

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้วิจัยได้นำเสนอผลตามลำดับดังต่อไปนี้

4.1 ลำดับขั้นในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ลำดับขั้นตอนในการนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

4.1.1 การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

1) พัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยอาศัยพื้นฐานจากกรอบแนวคิด หลักการ ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านในแต่ละองค์ประกอบ โดยได้กำหนดนวัตกรรมเป็นหนังสือที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและการบูรณาการเรียนการสอนในรายวิชาภาษาไทย โดยแบ่งส่วนประกอบออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ส่วนเนื้อหา 2) ส่วนภาพประกอบ แล้วจัดทำแบบจำลองหนังสือ (Dummy) เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำรูปเล่ม

2) นำแบบจำลองหนังสือ (Dummy) ที่เป็นแนวทางในการจัดทำรูปเล่มเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบการออกแบบนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็กโดยอาจารย์ที่ปรึกษามีข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาและการใช้ภาษาในบทอ่านจะต้องเหมาะกับวัยของผู้อ่าน และเพิ่มประเด็นการเรียนรู้ในส่วนของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้น่าสนใจ ปรับประยุกต์ใช้ให้มีความเป็นเนื้อหาวิชาภาษาไทย และควรแทรกการสร้างเสริมเจตคติ ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะที่ได้มาปรับปรุง

3) นำนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านที่ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาเสนอผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ ดังนี้ 1) ด้านการสอนภาษาไทย 2) ด้านการออกแบบนวัตกรรม 3) ด้านการใช้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้แบบประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยผู้เชี่ยวชาญมีข้อเสนอแนะและการสะท้อนคิด ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะและการสะท้อนคิดที่ได้มาปรับปรุงตามคำแนะนำ

4.1.2 การประเมินและสะท้อนคิดต่อนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

กระบวนการประเมิน (Evaluation process) นวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ได้ดำเนินการการประเมินความเหมาะสมและสะท้อนคิดต่อการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็กโดยครูผู้สอนในรายวิชาภาษาไทยในโรงเรียนขนาดเล็กจำนวน 10 คน ซึ่งการประเมินประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) การประเมินด้านรูปแบบของนวัตกรรม 2) การประเมินด้านเนื้อหา 3) การประเมินด้านสื่อและภาพประกอบ 4) การประเมินด้านการนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น) 5) การประเมินด้านกลวิธีการใช้ภาษา และ 6) การประเมินด้านคุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม

4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.2.1 ผลการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

ผู้วิจัยได้นำนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านที่พัฒนาขึ้นพร้อมทั้งแบบประเมินคุณภาพของนวัตกรรมให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 9 คนทำการประเมินนวัตกรรมรายหน่วยการเรียนรู้ได้ ดังตาราง

พหุน ปณ ฑิโต ชีเว

ตาราง 6 ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เส้นทางคราวงามวัฒนธรรม

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
1	**รูปแบบนวัตกรรม**		
1.1	การออกแบบนวัตกรรมมีรูปแบบสื่อการนำเสนอเนื้อหาที่หลากหลาย	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
1.2	มีช่องทางการเข้าถึงเนื้อหานวัตกรรมที่หลากหลาย	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
1.3	ส่วนประกอบของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน มีความครบถ้วน เหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
1.4	มีความทันสมัยแปลกใหม่แตกต่างไปจากหนังสือเรียนทั่วไป	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
1.5	เป็นนวัตกรรมที่มีการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
2	**เนื้อหา**		
2.1	กลวิธีการนำเสนอเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่องมีความเหมาะสม	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
2.2	ชื่อเรื่องและเนื้อหามีความสอดคล้องกัน	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
2.3	เนื้อหามีความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
2.4	เนื้อหามีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียนและความถูกต้องของข้อมูล	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
2.5	เนื้อหาส่งเสริมความคิดและจินตนาการ	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
2.6	ความเป็นเอกภาพสารัตถะภาพ และสัมพันธภาพ	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.83	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 6 (ต่อ)

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
3	**สื่อและภาพประกอบ**		
3.1	ความสมจริงของภาพประกอบ	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
3.2	ความชัดเจนของภาพประกอบในการสื่อความหมาย	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
3.3	ความถูกต้องเหมาะสมของภาพ	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
3.4	ความสอดคล้องของภาพและเนื้อเรื่อง	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
3.5	ขนาดของภาพมีความเหมาะสม	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
3.6	สัดส่วนระหว่างภาพกับเนื้อเรื่องมีความเหมาะสม	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.74	เหมาะสมมากที่สุด
4	**การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น)**		
4.1	การใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความชัดเจน มีเอกภาพและความสอดคล้องกลมกลืนกับเนื้อเรื่อง	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
4.2	กลวิธีการนำเสนอการใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความชัดเจน	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
4.3	ระดับความยากง่ายของการใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความเหมาะสมกับวัย	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.74	เหมาะสมมากที่สุด
5	**กลวิธีการใช้ภาษา**		
5.1	ความถูกต้องทางไวยากรณ์ ความเหมาะสมของการใช้คำและการใช้รูปประโยค	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
5.2	ความชัดเจนของถ้อยคำอ่านเข้าใจง่ายเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
5.3	ภาษาที่ใช้สื่อความหมายและเข้าใจได้ง่าย	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.70	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 6 (ต่อ)

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
6	**คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม**		
6.1	การใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพผู้เรียน	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
6.2	การใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นในการพัฒนานวัตกรรม	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
6.3	กระตุ้นความสนใจส่งเสริมให้เกิดกระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
6.4	มีความสะดวกและง่ายต่อการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรายด้าน		4.78	เหมาะสมมากที่สุด

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง เส้นทางครามงามวัฒนธรรม ของผู้เชี่ยวชาญพบว่า คุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง เส้นทางครามงามวัฒนธรรม มีคุณภาพต่ำสุดด้านกลวิธีการใช้ภาษา ที่ระดับคะแนน 4.70 ระดับคุณภาพเหมาะสมมากที่สุด เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญให้ข้อคิดเห็นว่า ในการใช้ภาษายังมีการใช้ภาษาที่ยากสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย รวมทั้งยังมีการพิมพ์ตกหล่น การใช้คำไม่ถูกความหมาย และมีคุณภาพสูงสุดด้านเนื้อหา ที่ระดับคะแนน 4.83 ระดับคุณภาพเหมาะสมมากที่สุด เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญให้ข้อคิดเห็นว่ามีการใช้ข้อมูลจริงในท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นบทอ่านได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับตัวชี้วัดที่กำหนด

พหุน ปณ ฑิโต ชีเว

ตาราง 7 ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ลำนำเสียงกลองยาว

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
1	**รูปแบบนวัตกรรม**		
1.1	การออกแบบนวัตกรรมมีรูปแบบสื่อการนำเสนอเนื้อหาที่หลากหลาย	4.44	เหมาะสมมาก
1.2	มีช่องทางการเข้าถึงเนื้อหานวัตกรรมที่หลากหลาย	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
1.3	ส่วนประกอบของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านมีความครบถ้วน เหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน	4.22	เหมาะสมมาก
1.4	มีความทันสมัยแปลกใหม่แตกต่างไปจากหนังสือเรียนทั่วไป	4.44	เหมาะสมมาก
1.5	เป็นนวัตกรรมที่มีการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.45	เหมาะสมมาก
2	**เนื้อหา**		
2.1	กลวิธีการนำเสนอเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่องมีความเหมาะสม	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
2.2	ชื่อเรื่องและเนื้อหามีความสอดคล้องกัน	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
2.3	เนื้อหามีความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
2.4	เนื้อหามีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียนและความถูกต้องของข้อมูล	4.33	เหมาะสมมากที่สุด
2.5	เนื้อหาส่งเสริมความคิดและจินตนาการ	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
2.6	ความเป็นเอกภาพสารัตถะภาพ และสัมพันธภาพ	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.53	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 7 (ต่อ)

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
3	**สื่อและภาพประกอบ**		
3.1	ความสมจริงของภาพประกอบ	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
3.2	ความชัดเจนของภาพประกอบในการสื่อความหมาย	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
3.3	ความถูกต้องเหมาะสมของภาพ	4.33	เหมาะสมมาก
3.4	ความสอดคล้องของภาพและเนื้อเรื่อง	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
3.5	ขนาดของภาพมีความเหมาะสม	4.44	เหมาะสมมาก
3.6	สัดส่วนระหว่างภาพกับเนื้อเรื่องมีความเหมาะสม	4.44	เหมาะสมมาก
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.51	เหมาะสมมากที่สุด
4	**การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น)**		
4.1	การใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความชัดเจน มีเอกภาพและความสอดคล้องกลมกลืนกับเนื้อเรื่อง	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
4.2	กลวิธีการนำเสนอการใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความชัดเจน	4.44	เหมาะสมมาก
4.3	ระดับความยากง่ายของการใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความเหมาะสมกับวัย	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.55	เหมาะสมมากที่สุด
5	**กลวิธีการใช้ภาษา**		
5.1	ความถูกต้องทางไวยากรณ์ ความเหมาะสมของการใช้คำและการใช้รูปประโยค	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
5.2	ความชัดเจนของถ้อยคำอ่านเข้าใจง่ายเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน	4.44	เหมาะสมมากที่สุด
5.3	ภาษาที่ใช้สื่อความหมายและเข้าใจได้ง่าย	4.67	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 7 (ต่อ)

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.59	เหมาะสมมากที่สุด
6	**คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม**		
6.1	การใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพผู้เรียน	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
6.2	การใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นในการพัฒนานวัตกรรม	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
6.3	กระตุ้นความสนใจส่งเสริมให้เกิดกระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
6.4	มีความสะดวกและง่ายต่อการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.61	เหมาะสมมากที่สุด

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง ลำนำเสียงกลองยาว ของผู้เชี่ยวชาญพบว่า คุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง ลำนำเสียงกลองยาว มีคุณภาพต่ำสุดด้านสื่อและภาพประกอบ ที่ระดับคะแนน 4.51 ระดับคุณภาพเหมาะสมมากที่สุด จากการสะท้อนคิดของผู้เชี่ยวชาญ ได้ให้ความคิดเห็นว่า ภาพประกอบบางภาพไม่ได้สื่อความถึงเนื้อหาที่ต้องการจะสื่อ หรือสื่อความได้ไม่มาก ตลอดจนความถูกต้องเหมาะสมของภาพประกอบบางภาพไม่ถูกต้องตามหลักความเป็นจริง เช่นภาพการใส่เครื่องประดับที่ไม่ใช่เครื่องประดับของภาคอีสาน ตลอดจนข้อเสนอแนะให้ผู้พัฒนานวัตกรรมฯ ให้สามารถใช้ภาพถ่ายจากเหตุการณ์จริงแทรกเข้าไปได้ และมีคุณภาพสูงสุดด้านรูปแบบของนวัตกรรม ที่ระดับคะแนน 4.75 ระดับคุณภาพเหมาะสมมากที่สุด ด้วยกระบวนการเล่าเรื่อง และการจัดรูปแบบเนื้อหาเสริมประสบการณ์แทรกเข้าไปในบทอ่านด้วยรูปแบบคิวอาร์โค้ด (QR Code)

ตาราง 8 ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 เล่าเรื่องราวปรางค์กู่คู่เมือง

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
1	**รูปแบบนวัตกรรม**		
1.1	การออกแบบนวัตกรรมมีรูปแบบสื่อการนำเสนอเนื้อหาที่หลากหลาย	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
1.2	มีช่องทางการเข้าถึงเนื้อหานวัตกรรมที่หลากหลาย	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
1.3	ส่วนประกอบของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านมีความครบถ้วน เหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน	4.44	เหมาะสมมาก
1.4	มีความทันสมัยแปลกใหม่แตกต่างไปจากหนังสือเรียนทั่วไป	4.33	เหมาะสมมาก
1.5	เป็นนวัตกรรมที่มีการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.73	เหมาะสมมากที่สุด
2	**เนื้อหา**		
2.1	กลวิธีการนำเสนอเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่องมีความเหมาะสม	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
2.2	ชื่อเรื่องและเนื้อหามีความสอดคล้องกัน	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
2.3	เนื้อหามีความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
2.4	เนื้อหามีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียนและความถูกต้องของข้อมูล	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
2.5	เนื้อหาส่งเสริมความคิดและจินตนาการ	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
2.6	ความเป็นเอกภาพสารัตถะภาพ และสัมพันธภาพ	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.79	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 8 (ต่อ)

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
3	**สื่อและภาพประกอบ**		
3.1	ความสมจริงของภาพประกอบ	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
3.2	ความชัดเจนของภาพประกอบในการสื่อความหมาย	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
3.3	ความถูกต้องเหมาะสมของภาพ	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
3.4	ความสอดคล้องของภาพและเนื้อเรื่อง	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
3.5	ขนาดของภาพมีความเหมาะสม	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
3.6	สัดส่วนระหว่างภาพกับเนื้อเรื่องมีความเหมาะสม	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
4	**การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น**		
4.1	การใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความชัดเจน มีเอกภาพและความสอดคล้องกลมกลืนกับเนื้อเรื่อง	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
4.2	กลวิธีการนำเสนอการใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความชัดเจน	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
4.3	ระดับความยากง่ายของการใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความเหมาะสมกับวัย	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.70	เหมาะสมมากที่สุด
5	**กลวิธีการใช้ภาษา**		
5.1	ความถูกต้องทางไวยากรณ์ ความเหมาะสมของการใช้คำและการใช้รูปประโยค	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
5.2	ความชัดเจนของถ้อยคำอ่านเข้าใจง่ายเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
5.3	ภาษาที่ใช้สื่อความหมายและเข้าใจได้ง่าย	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.81	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 8 (ต่อ)

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
6	**คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม**		
6.1	การใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพผู้เรียน	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
6.2	การใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นในการพัฒนานวัตกรรม	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
6.3	กระตุ้นความสนใจส่งเสริมให้เกิดกระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
6.4	มีความสะดวกและง่ายต่อการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรายด้าน		4.89	เหมาะสมมากที่สุด

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง เล่าเรื่องราวปรางค์กู่คู่เมือง ของผู้เชี่ยวชาญพบว่า คุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง เล่าเรื่องราวปรางค์กู่คู่เมือง มีคุณภาพต่ำสุดด้านสื่อและภาพประกอบ ที่ระดับคะแนน 4.56 ระดับคุณภาพเหมาะสมมากที่สุด เนื่องจาก การวาดภาพประกอบ การแต่งกายของตัวละครไม่ค่อยเข้ากับบริบทการเล่าเรื่อง ไม่มีที่มาว่าทำไมต้องแต่งกายแบบนั้นในการไปศึกษาข้อมูลในสถานที่ที่ระบุในนวัตกรรมหน่วยการเรียนรู้ที่ 3 คือ ปรางค์กู่บ้านเขวา ผู้เชี่ยวชาญแนะนำเพิ่มเติมว่า ควรผูกเรื่องและระบุเหตุผลว่าทำไมจะต้องแต่งกายแบบนั้น อีกประการหนึ่งภาพประกอบยังน้อยไปในการสื่อเรื่องราวควรใช้ภาพถ่ายสถานที่จริงแทรกประกอบด้วย

ด้านที่พบว่ามีคุณภาพสูงสุดคือด้านคุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม ที่ระดับคะแนน 4.89 ระดับคุณภาพเหมาะสมมากที่สุด เนื่องจากการเล่าเรื่องและการนำเสนอเนื้อในในนวัตกรรมมีความโดดเด่นเรื่องการนำเสนอเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ ซึ่งถือว่าเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ จากการศึกษานวัตกรรมในหน่วยการเรียนรู้นี้

ตาราง 9 ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 ลือเลื่องพระพุทธมงคล

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
1	**รูปแบบนวัตกรรม**		
1.1	การออกแบบนวัตกรรมมีรูปแบบสื่อการนำเสนอเนื้อหาที่หลากหลาย	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
1.2	มีช่องทางการเข้าถึงเนื้อหานวัตกรรมที่หลากหลาย	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
1.3	ส่วนประกอบของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านมีความครบถ้วน เหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
1.4	มีความทันสมัยแปลกใหม่แตกต่างไปจากหนังสือเรียนทั่วไป	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
1.5	เป็นนวัตกรรมที่มีการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.62	เหมาะสมมากที่สุด
2	**เนื้อหา**		
2.1	กลวิธีการนำเสนอเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่องมีความเหมาะสม	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
2.2	ชื่อเรื่องและเนื้อหามีความสอดคล้องกัน	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
2.3	เนื้อหามีความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
2.4	เนื้อหามีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียนและความถูกต้องของข้อมูล	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
2.5	เนื้อหาส่งเสริมความคิดและจินตนาการ	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
2.6	ความเป็นเอกภาพสารัตถะภาพ และสัมพันธภาพ	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.77	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 9 (ต่อ)

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
3	**สื่อและภาพประกอบ**		
3.1	ความสมจริงของภาพประกอบ	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
3.2	ความชัดเจนของภาพประกอบในการสื่อความหมาย	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
3.3	ความถูกต้องเหมาะสมของภาพ	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
3.4	ความสอดคล้องของภาพและเนื้อเรื่อง	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
3.5	ขนาดของภาพมีความเหมาะสม	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
3.6	สัดส่วนระหว่างภาพกับเนื้อเรื่องมีความเหมาะสม	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.79	เหมาะสมมากที่สุด
4	**การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น)**		
4.1	การใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความชัดเจน มีเอกภาพและความสอดคล้องกลมกลืนกับเนื้อเรื่อง	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
4.2	กลวิธีการนำเสนอการใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความชัดเจน	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
4.3	ระดับความยากง่ายของการใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความเหมาะสมกับวัย	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.85	เหมาะสมมากที่สุด
5	**กลวิธีการใช้ภาษา**		
5.1	ความถูกต้องทางไวยากรณ์ ความเหมาะสมของการใช้คำและการใช้รูปประโยค	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
5.2	ความชัดเจนของถ้อยคำอ่านเข้าใจง่ายเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
5.3	ภาษาที่ใช้สื่อความหมายและเข้าใจได้ง่าย	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4..74	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 9 (ต่อ)

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
6	**คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม**		
6.1	การใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพผู้เรียน	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
6.2	การใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นในการพัฒนานวัตกรรม	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
6.3	กระตุ้นความสนใจส่งเสริมให้เกิดกระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
6.4	มีความสะดวกและง่ายต่อการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรายด้าน		4.83	เหมาะสมมากที่สุด

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง ลือเลื่องพระพุทธมงคล ของผู้เชี่ยวชาญพบว่า คุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง ลือเลื่องพระพุทธมงคล มีคุณภาพต่ำสุดด้านรูปแบบของนวัตกรรม โดยผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบของนวัตกรรมว่า ควรจะมีการสอดแทรกช่องทางในการเข้าถึงเนื้อหาที่หลากหลาย เพราะว่าเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธรูปยืนมงคลสามารถนำเสนอได้หลายทาง และสามารถเชื่อมโยงความรู้กับข้อมูลทางประวัติศาสตร์ได้หลายช่องทาง ที่ระดับคะแนน 4.62 ระดับคุณภาพเหมาะสมมากที่สุด และมีคุณภาพสูงสุดด้านการนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น) ที่ระดับคะแนน 4.85 ระดับคุณภาพเหมาะสมมากที่สุด เนื่องจากการนำเสนอเนื้อหาพระพุทธรูปยืนมงคลมีการเล่าเรื่องน่าสนใจ น่าติดตามโดยเล่าเป็นตำนานผ่านตัวละครในเรื่อง การผูกเรื่องราวน่าติดตาม และมีการนำเสนอข้อมูลท้องถิ่นที่เป็นประโยชน์ ปลูกฝังให้ผู้อ่านมีเจตคติที่ถูกต้องตามธรรมเนียม ประเพณีที่ดีงามของคนอีสาน

ตาราง 10 ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 วิถีชนคนปั้นหม้อ

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
1	**รูปแบบนวัตกรรม**		
1.1	การออกแบบนวัตกรรมมีรูปแบบสื่อการนำเสนอเนื้อหาที่หลากหลาย	4.22	เหมาะสมมาก
1.2	มีช่องทางการเข้าถึงเนื้อหานวัตกรรมที่หลากหลาย	4.22	เหมาะสมมาก
1.3	ส่วนประกอบของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านมีความครบถ้วน เหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน	4.22	เหมาะสมมาก
1.4	มีความทันสมัยแปลกใหม่แตกต่างไปจากหนังสือเรียนทั่วไป	4.22	เหมาะสมมาก
1.5	เป็นนวัตกรรมที่มีการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย	4.22	เหมาะสมมาก
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.22	เหมาะสมมาก
2	**เนื้อหา**		
2.1	กลวิธีการนำเสนอเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่องมีความเหมาะสม	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
2.2	ชื่อเรื่องและเนื้อหามีความสอดคล้องกัน	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
2.3	เนื้อหามีความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
2.4	เนื้อหามีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียนและความถูกต้องของข้อมูล	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
2.5	เนื้อหาส่งเสริมความคิดและจินตนาการ	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
2.6	ความเป็นเอกภาพสารัตถะภาพ และสัมพันธภาพ	4.56	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 10 (ต่อ)

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
3	**สื่อและภาพประกอบ**		
3.1	ความสมจริงของภาพประกอบ	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
3.2	ความชัดเจนของภาพประกอบในการสื่อความหมาย	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
3.3	ความถูกต้องเหมาะสมของภาพ	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
3.4	ความสอดคล้องของภาพและเนื้อเรื่อง	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
3.5	ขนาดของภาพมีความเหมาะสม	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
3.6	สัดส่วนระหว่างภาพกับเนื้อเรื่องมีความเหมาะสม	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.85	เหมาะสมมากที่สุด
4	**การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น**		
4.1	การใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความชัดเจน มีเอกภาพและความสอดคล้องกลมกลืนกับเนื้อเรื่อง	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
4.2	กลวิธีการนำเสนอการใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความชัดเจน	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
4.3	ระดับความยากง่ายของการใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความเหมาะสมกับวัย	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
5	**กลวิธีการใช้ภาษา**		
5.1	ความถูกต้องทางไวยากรณ์ ความเหมาะสมของการใช้คำและการใช้รูปประโยค	4.56	เหมาะสมมากที่สุด

พุทธ ปณ ฑิโต ชีเว

ตาราง 10 (ต่อ)

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
5.2	ความชัดเจนของถ้อยคำอ่านเข้าใจง่ายเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
5.3	ภาษาที่ใช้สื่อความหมายและเข้าใจได้ง่าย	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรายด้าน		4.70	เหมาะสมมากที่สุด
6	**คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม**		
6.1	การใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพผู้เรียน	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
6.2	การใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นในการพัฒนานวัตกรรม	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
6.3	กระตุ้นความสนใจส่งเสริมให้เกิดกระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
6.4	มีความสะดวกและง่ายต่อการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรายด้าน		4.67	เหมาะสมมากที่สุด

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 เรื่อง วิถีชนคนปั้นหม้อ ของผู้เชี่ยวชาญพบว่า คุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง วิถีชนคนปั้นหม้อ มีคุณภาพต่ำสุดด้านรูปแบบของนวัตกรรม ที่ระดับคะแนน 4.22 ระดับคุณภาพเหมาะสมมากที่สุด เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า ควรสอดแทรกช่องทางการเข้าถึงเนื้อหาออนไลน์ได้มากกว่านี้ และควรเอาสิ่งที่สำคัญเข้ามาสอดแทรกให้นักเรียนเข้าใจได้ง่าย และมีคุณภาพสูงสุดด้านสื่อและภาพประกอบ ที่ระดับคะแนน 4.85 ระดับคุณภาพเหมาะสมมากที่สุด เนื่องจากภาพประกอบมีความเหมาะสมสามารถเล่าเรื่องราวได้ดีผ่านรูปภาพประกอบ แต่ยังคงมีข้อเสนอแนะในการจัดองค์ประกอบของรูปภาพว่าสิ่งใดที่เป็นความโดดเด่นของชุมชนบ้านหม้อควรนำเสนอให้ชัดเจน

ตาราง 11 ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 ไหว้พ่อเมืองมหาสารคาม

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
1	**รูปแบบนวัตกรรม**		
1.1	การออกแบบนวัตกรรมมีรูปแบบสื่อการนำเสนอเนื้อหาที่หลากหลาย	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
1.2	มีช่องทางการเข้าถึงเนื้อหานวัตกรรมที่หลากหลาย	4.44	เหมาะสมมากที่สุด
1.3	ส่วนประกอบของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านมีความครบถ้วน เหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
1.4	มีความทันสมัยแปลกใหม่แตกต่างไปจากหนังสือเรียนทั่วไป	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
1.5	เป็นนวัตกรรมที่มีการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.64	เหมาะสมมากที่สุด
2	**เนื้อหา**		
2.1	กลวิธีการนำเสนอเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่องมีความเหมาะสม	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
2.2	ชื่อเรื่องและเนื้อหามีความสอดคล้องกัน	4.67	เหมาะสมที่มากสุด
2.3	เนื้อหามีความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
2.4	เนื้อหามีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียนและความถูกต้องของข้อมูล	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
2.5	เนื้อหาส่งเสริมความคิดและจินตนาการ	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
2.6	ความเป็นเอกภาพสารัตถะภาพ และสัมพันธภาพ	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.66	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 11 (ต่อ)

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
3	**สื่อและภาพประกอบ**		
3.1	ความสมจริงของภาพประกอบ	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
3.2	ความชัดเจนของภาพประกอบในการสื่อความหมาย	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
3.3	ความถูกต้องเหมาะสมของภาพ	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
3.4	ความสอดคล้องของภาพและเนื้อเรื่อง	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
3.5	ขนาดของภาพมีความเหมาะสม	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
3.6	สัดส่วนระหว่างภาพกับเนื้อเรื่องมีความเหมาะสม	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.79	เหมาะสมมากที่สุด
4	**การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น)**		
4.1	การใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความชัดเจน มีเอกภาพและความสอดคล้องกลมกลืนกับเนื้อเรื่อง	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
4.2	กลวิธีการนำเสนอการใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความชัดเจน	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
4.3	ระดับความยากง่ายของการใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความเหมาะสมกับวัย	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.63	เหมาะสมมากที่สุด
5	**กลวิธีการใช้ภาษา**		
5.1	ความถูกต้องทางไวยากรณ์ ความเหมาะสมของการใช้คำและการใช้รูปประโยค	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
5.2	ความชัดเจนของถ้อยคำอ่านเข้าใจง่ายเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
5.3	ภาษาที่ใช้สื่อความหมายและเข้าใจได้ง่าย	4.67	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 11 (ต่อ)

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.74	เหมาะสมมากที่สุด
6	**คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม**		
6.1	การใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพผู้เรียน	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
6.2	การใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นในการพัฒนานวัตกรรม	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
6.3	กระตุ้นความสนใจส่งเสริมให้เกิดกระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
6.4	มีความสะดวกและง่ายต่อการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.83	เหมาะสมมากที่สุด

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 เรื่อง ไหว้พ่อเมืองมหาสารคาม ของผู้เชี่ยวชาญพบว่า คุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 เรื่อง ไหว้พ่อเมืองมหาสารคาม มีคุณภาพต่ำสุดด้านการนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น) ที่ระดับคะแนน 4.63 ระดับคุณภาพเหมาะสมมากที่สุด ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ในการนำเสนอข้อมูลประวัติบุคคลสำคัญของท้องถิ่น ควรหาข้อมุลที่เป็นเอกสารชั้นต้นที่บ่งบอกถึงประวัติความเป็นมาของพระเจริญราชเดชให้นักเรียนได้ทราบ โดยให้ไปหาเอกสารที่กล่าวถึงพระเจริญราชเดช ที่มีบันถึงในฎีกา ตราตั้ง ใบจุ้ม หรือเอกสารใบลาน มาแทรกเข้าไปด้วย และมีคุณภาพสูงสุดด้านคุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม ที่ระดับคะแนน 4.83 ระดับคุณภาพเหมาะสมมากที่สุด เนื่องจากการผูกเรื่องมีความน่าสนใจ กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากอ่าน สามารถเอไปใช้สอนได้จริง โดยเฉพาะการสอนเกี่ยวกับชีวประวัติบุคคลสำคัญ

ตาราง 12 ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 7 ลือนามพระธาตุนาดูน

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
1	**รูปแบบนวัตกรรม**		
1.1	การออกแบบนวัตกรรมมีรูปแบบสื่อการนำเสนอเนื้อหาที่หลากหลาย	4.44	เหมาะสมมาก
1.2	มีช่องทางการเข้าถึงเนื้อหานวัตกรรมที่หลากหลาย	4.44	เหมาะสมมาก
1.3	ส่วนประกอบของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านมีความครบถ้วน เหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
1.4	มีความทันสมัยแปลกใหม่แตกต่างไปจากหนังสือเรียนทั่วไป	4.33	เหมาะสมมาก
1.5	เป็นนวัตกรรมที่มีการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย	4.33	เหมาะสมมาก
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.42	เหมาะสมมาก
2	**เนื้อหา**		
2.1	กลวิธีการนำเสนอเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่องมีความเหมาะสม	4.33	เหมาะสมมากที่สุด
2.2	ชื่อเรื่องและเนื้อหามีความสอดคล้องกัน	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
2.3	เนื้อหามีความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
2.4	เนื้อหามีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียนและความถูกต้องของข้อมูล	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
2.5	เนื้อหาส่งเสริมความคิดและจินตนาการ	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
2.6	ความเป็นเอกภาพสารัตถะภาพ และสัมพันธภาพ	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.64	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 12 (ต่อ)

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
3	**สื่อและภาพประกอบ**		
3.1	ความสมจริงของภาพประกอบ	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
3.2	ความชัดเจนของภาพประกอบในการสื่อความหมาย	4.44	เหมาะสมมาก
3.3	ความถูกต้องเหมาะสมของภาพ	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
3.4	ความสอดคล้องของภาพและเนื้อเรื่อง	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
3.5	ขนาดของภาพมีความเหมาะสม	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
3.6	สัดส่วนระหว่างภาพกับเนื้อเรื่องมีความเหมาะสม	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.61	เหมาะสมมากที่สุด
4	**การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น)**		
4.1	การใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความชัดเจน มีเอกภาพและความสอดคล้องกลมกลืนกับเนื้อเรื่อง	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
4.2	กลวิธีการนำเสนอการใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความชัดเจน	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
4.3	ระดับความยากง่ายของการใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความเหมาะสมกับวัย	4.44	เหมาะสมมาก
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.55	เหมาะสมมากที่สุด
5	**กลวิธีการใช้ภาษา**		
5.1	ความถูกต้องทางไวยากรณ์ ความเหมาะสมของการใช้คำและการใช้รูปประโยค	4.44	เหมาะสมมาก
5.2	ความชัดเจนของถ้อยคำอ่านเข้าใจง่ายเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
5.3	ภาษาที่ใช้สื่อความหมายและเข้าใจได้ง่าย	4.44	เหมาะสมมาก

ตาราง 12 (ต่อ)

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.52	เหมาะสมมากที่สุด
6	**คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม**		
6.1	การใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพผู้เรียน	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
6.2	การใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นในการพัฒนานวัตกรรม	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
6.3	กระตุ้นความสนใจส่งเสริมให้เกิดกระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
6.4	มีความสะดวกและง่ายต่อการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.80	เหมาะสมมากที่สุด

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 7 ลือนามพระธาตุนาดูน ของผู้เชี่ยวชาญพบว่า คุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 ลือนามพระธาตุนาดูน มีคุณภาพต่ำสุดด้านรูปแบบของนวัตกรรม ที่ระดับคะแนน 4.42 ระดับคุณภาพเหมาะสมมาก เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าในการพัฒนานวัตกรรมในบทนี้ยังไม่มีข้อแตกต่างจากหนังสือเรียนทั่วไป ควรแทรกเนื้อหาที่มีประโยชน์นำไปสู่การคิดพัฒนาต่อยอด หรือให้สาระความรู้ที่น่าสนใจเพิ่ม โดยผ่านรูปแบบการเข้าถึงที่สะดวกสบายง่ายต่อการสืบค้นของผู้เรียน มีคุณภาพสูงสุดด้านคุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม ที่ระดับคะแนน 4.80 ระดับคุณภาพเหมาะสมมากที่สุด เนื่องจาก เนื้อหาสาระที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้

พหุน ปณ ฑิโต ชีเว

ตาราง 13 ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 8 ค้ำคูนเมืองเก่าเชียงเหียน

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
1	**รูปแบบนวัตกรรม**		
1.1	การออกแบบนวัตกรรมมีรูปแบบสื่อการนำเสนอเนื้อหาที่หลากหลาย	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
1.2	มีช่องทางการเข้าถึงเนื้อหานวัตกรรมที่หลากหลาย	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
1.3	ส่วนประกอบของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านมีความครบถ้วน เหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน	4.44	เหมาะสมมาก
1.4	มีความทันสมัยแปลกใหม่แตกต่างไปจากหนังสือเรียนทั่วไป	4.11	เหมาะสมมาก
1.5	เป็นนวัตกรรมที่มีการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.44	เหมาะสมมาก
2	**เนื้อหา**		
2.1	กลวิธีการนำเสนอเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่องมีความเหมาะสม	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
2.2	ชื่อเรื่องและเนื้อหามีความสอดคล้องกัน	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
2.3	เนื้อหามีความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
2.4	เนื้อหามีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียนและความถูกต้องของข้อมูล	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
2.5	เนื้อหาส่งเสริมความคิดและจินตนาการ	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
2.6	ความเป็นเอกภาพสารัตถะภาพ และสัมพันธภาพ	4.78	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 13 (ต่อ)

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.79	เหมาะสมมากที่สุด
3	**สื่อและภาพประกอบ**		
3.1	ความสมจริงของภาพประกอบ	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
3.2	ความชัดเจนของภาพประกอบในการสื่อความหมาย	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
3.3	ความถูกต้องเหมาะสมของภาพ	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
3.4	ความสอดคล้องของภาพและเนื้อเรื่อง	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
3.5	ขนาดของภาพมีความเหมาะสม	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
3.6	สัดส่วนระหว่างภาพกับเนื้อเรื่องมีความเหมาะสม	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.81	เหมาะสมมากที่สุด
4	**การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น**		
4.1	การใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความชัดเจน มีเอกภาพและความสอดคล้องกลมกลืนกับเนื้อเรื่อง	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
4.2	กลวิธีการนำเสนอการใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความชัดเจน	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
4.3	ระดับความยากง่ายของการใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความเหมาะสมกับวัย	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.81	เหมาะสมมากที่สุด
5	**กลวิธีการใช้ภาษา**		
5.1	ความถูกต้องทางไวยากรณ์ ความเหมาะสมของการใช้คำและการใช้รูปประโยค	4.67	เหมาะสมมากที่สุด

พหุน ปณฺ ฑิโต ชีเว

ตาราง 13 (ต่อ)

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
5.2	ความชัดเจนของถ้อยคำอ่านเข้าใจง่ายเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
5.3	ภาษาที่ใช้สื่อความหมายและเข้าใจได้ง่าย	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรายด้าน		4.77	เหมาะสมมากที่สุด
6	**คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม**		
6.1	การใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพผู้เรียน	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
6.2	การใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นในการพัฒนานวัตกรรม	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
6.3	กระตุ้นความสนใจส่งเสริมให้เกิดกระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
6.4	มีความสะดวกและง่ายต่อการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรายด้าน		4.89	เหมาะสมมากที่สุด

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 8 ค้ำคูนเมืองเก่าเชียงเหียน ของผู้เชี่ยวชาญพบว่า คุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 8 ค้ำคูนเมืองเก่าเชียงเหียน มีคุณภาพต่ำสุดด้านรูปแบบของนวัตกรรม ที่ระดับคะแนน 4.44 ระดับคุณภาพเหมาะสมมาก เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าในการพัฒนานวัตกรรมในบทนี้ยังไม่มีข้อแตกต่างจากหนังสือเรียนทั่วไป ควรแทรกเนื้อหาที่มีประโยชน์นำไปสู่การคิดพัฒนาต่อยอด หรือให้สาระความรู้ที่น่าสนใจเพิ่มโดยผ่านรูปแบบการเข้าถึงที่สะดวกสบายง่ายต่อการสืบค้นของผู้เรียน มีคุณภาพสูงสุดด้านคุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม ที่ระดับคะแนน 4.89 ระดับคุณภาพเหมาะสมมากที่สุด เนื้อหาสาระที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ โดยเฉพาะข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับชุมชนโบราณที่นักเรียนบางคนไม่เคยทราบมาก่อน และไม่มีการกล่าวถึงในบทเรียนทั่ว ๆ ไปในปัจจุบัน

ตาราง 14 ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 9 เรียนตำนานผาแดงนางไอ่

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
1	**รูปแบบนวัตกรรม**		
1.1	การออกแบบนวัตกรรมมีรูปแบบสื่อการนำเสนอเนื้อหาที่หลากหลาย	4.22	เหมาะสมมาก
1.2	มีช่องทางการเข้าถึงเนื้อหานวัตกรรมที่หลากหลาย	4.22	เหมาะสมมาก
1.3	ส่วนประกอบของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านมีความครบถ้วน เหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน	4.11	เหมาะสมมาก
1.4	มีความทันสมัยแปลกใหม่แตกต่างไปจากหนังสือเรียนทั่วไป	4.11	เหมาะสมมาก
1.5	เป็นนวัตกรรมที่มีการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย	4.33	เหมาะสมมาก
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.20	เหมาะสมมาก
2	**เนื้อหา**		
2.1	กลวิธีการนำเสนอเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่องมีความเหมาะสม	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
2.2	ชื่อเรื่องและเนื้อหามีความสอดคล้องกัน	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
2.3	เนื้อหามีความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
2.4	เนื้อหามีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียนและความถูกต้องของข้อมูล	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
2.5	เนื้อหาส่งเสริมความคิดและจินตนาการ	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
2.6	ความเป็นเอกภาพสารัตถะภาพ และสัมพันธภาพ	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.72	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 14 (ต่อ)

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
3	**สื่อและภาพประกอบ**		
3.1	ความสมจริงของภาพประกอบ	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
3.2	ความชัดเจนของภาพประกอบในการสื่อความหมาย	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
3.3	ความถูกต้องเหมาะสมของภาพ	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
3.4	ความสอดคล้องของภาพและเนื้อเรื่อง	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
3.5	ขนาดของภาพมีความเหมาะสม	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
3.6	สัดส่วนระหว่างภาพกับเนื้อเรื่องมีความเหมาะสม	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.64	เหมาะสมมากที่สุด
4	**การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น)**		
4.1	การใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความชัดเจน มีเอกภาพและความสอดคล้องกลมกลืนกับเนื้อเรื่อง	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
4.2	กลวิธีการนำเสนอการใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความชัดเจน	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
4.3	ระดับความยากง่ายของการใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความเหมาะสมกับวัย	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
5	**กลวิธีการใช้ภาษา**		
5.1	ความถูกต้องทางไวยากรณ์ ความเหมาะสมของการใช้คำและการใช้รูปประโยค	4.11	เหมาะสมมาก
5.2	ความชัดเจนของถ้อยคำอ่านเข้าใจง่ายเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน	4.11	เหมาะสมมาก
5.3	ภาษาที่ใช้สื่อความหมายและเข้าใจได้ง่าย	4.11	เหมาะสมมาก

ตาราง 14 (ต่อ)

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ระดับคุณภาพ
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.11	เหมาะสมมาก
6	**คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม**		
6.1	การใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพผู้เรียน	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
6.2	การใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นในการพัฒนานวัตกรรม	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
6.3	กระตุ้นความสนใจส่งเสริมให้เกิดกระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
6.4	มีความสะดวกและง่ายต่อการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.89	เหมาะสมมากที่สุด

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 9 เรียนตำนานผาแดงนางไอ่ ของผู้เชี่ยวชาญพบว่า คุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 8 เรียนตำนานผาแดงนางไอ่ มีคุณภาพต่ำสุดด้านรูปแบบของนวัตกรรม ที่ระดับคะแนน 4.20 ระดับคุณภาพเหมาะสมมาก เนื่องจากในการจัดรูปแบบนวัตกรรมยังไม่มีความน่าสนใจ การนำเสนอเนื้อหายังไม่น่าติดตาม และมีคุณภาพสูงสุดด้านคุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม ที่ระดับคะแนน 4.89 ระดับคุณภาพเหมาะสมมากที่สุด เนื่องจากการนำข้อมูลวรรณกรรมท้องถิ่นมาบูรณาการเป็นบทเรียนเกี่ยวกับวรรณคดีและวรรณกรรมเพิ่มเติมจากวรรณคดีไทยที่นักเรียนได้เรียนในหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด เป็นการหยิบยกเอาข้อมูลที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาศึกษา ทำให้ทราบถึงรากเหง้าวัฒนธรรมของตนเอง ได้เรียนรู้คำ ภาษา และรูปแบบฉันทลักษณ์ของวรรณกรรมท้องถิ่น

ตาราง 15 ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 10 วัดมหาชัยพระอารามหลวง

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
1	**รูปแบบนวัตกรรม**		
1.1	การออกแบบนวัตกรรมมีรูปแบบสื่อการนำเสนอเนื้อหาที่หลากหลาย	4.44	เหมาะสมมาก
1.2	มีช่องทางการเข้าถึงเนื้อหานวัตกรรมที่หลากหลาย	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
1.3	ส่วนประกอบของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านมีความครบถ้วน เหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
1.4	มีความทันสมัยแปลกใหม่แตกต่างไปจากหนังสือเรียนทั่วไป	4.44	เหมาะสมมาก
1.5	เป็นนวัตกรรมที่มีการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.62	เหมาะสมมากที่สุด
2	**เนื้อหา**		
2.1	กลวิธีการนำเสนอเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่องมีความเหมาะสม	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
2.2	ชื่อเรื่องและเนื้อหามีความสอดคล้องกัน	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
2.3	เนื้อหามีความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
2.4	เนื้อหามีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียนและความถูกต้องของข้อมูล	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
2.5	เนื้อหาส่งเสริมความคิดและจินตนาการ	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
2.6	ความเป็นเอกภาพสารัตถะภาพ และสัมพันธภาพ	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.64	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 15 (ต่อ)

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
3	**สื่อและภาพประกอบ**		
3.1	ความสมจริงของภาพประกอบ	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
3.2	ความชัดเจนของภาพประกอบในการสื่อความหมาย	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
3.3	ความถูกต้องเหมาะสมของภาพ	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
3.4	ความสอดคล้องของภาพและเนื้อเรื่อง	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
3.5	ขนาดของภาพมีความเหมาะสม	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
3.6	สัดส่วนระหว่างภาพกับเนื้อเรื่องมีความเหมาะสม	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
4	**การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น)**		
4.1	การใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความชัดเจน มีเอกภาพและความสอดคล้องกลมกลืนกับเนื้อเรื่อง	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
4.2	กลวิธีการนำเสนอการใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความชัดเจน	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
4.3	ระดับความยากง่ายของการใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความเหมาะสมกับวัย	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.70	เหมาะสมมากที่สุด
5	**กลวิธีการใช้ภาษา**		
5.1	ความถูกต้องทางไวยากรณ์ ความเหมาะสมของการใช้คำและการใช้รูปประโยค	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
5.2	ความชัดเจนของถ้อยคำอ่านเข้าใจง่ายเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
5.3	ภาษาที่ใช้สื่อความหมายและเข้าใจได้ง่าย	4.67	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 15 (ต่อ)

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.63	เหมาะสมมากที่สุด
6	**คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม**		
6.1	การใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพผู้เรียน	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
6.2	การใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นในการพัฒนานวัตกรรม	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
6.3	กระตุ้นความสนใจส่งเสริมให้เกิดกระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
6.4	มีความสะดวกและง่ายต่อการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรายด้าน	4.86	เหมาะสมมากที่สุด

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 10 วัดมหาชัยพระอารามหลวง ของผู้เชี่ยวชาญพบว่า คุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” หน่วยการเรียนรู้ที่ 10 วัดมหาชัยพระอารามหลวง มีคุณภาพต่ำสุดด้านรูปแบบของนวัตกรรมที่ระดับคะแนน 4.62 ระดับคุณภาพเหมาะสมมากที่สุด เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญเห็นว่ารูปแบบของนวัตกรรมยังมีลักษณะเป็นหนังสืออ่านธรรมดา ยังไม่มีการปรับประยุกต์เนื้อหาและการเข้าถึงเนื้อหาที่ทันสมัย และมีคุณภาพสูงสุดด้านคุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม ที่ระดับคะแนน 4.86 ระดับคุณภาพเหมาะสมมากที่สุด เนื่องจากนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้จริง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” รายหน่วยการเรียนรู้สามารถนำมาสรุปเป็นคุณภาพโดยรวมของนวัตกรรมได้ดังตารางที่ 16

ตาราง 16 การวิเคราะห์คุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” โดยภาพรวม

ด้านที่	หน่วยการเรียนรู้ที่										คุณภาพรวมรายด้าน($\bar{X}$)
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1	4.78	4.75	4.73	4.62	4.22	4.64	4.42	4.44	4.20	4.62	4.54
2	4.83	4.53	4.79	4.77	4.56	4.66	4.64	4.79	4.72	4.64	4.69
3	4.74	4.51	4.56	4.79	4.85	4.79	4.61	4.81	4.64	4.67	4.69
4	4.74	4.55	4.70	4.58	4.67	4.63	4.55	4.81	4.78	4.70	4.67
5	4.70	4.59	4.81	4.74	4.70	4.74	4.52	4.77	4.41	4.63	4.66
6	4.76	4.61	4.89	4.83	4.67	4.83	4.80	4.89	4.89	4.86	4.80
คุณภาพรายหน่วย ($\bar{X}$)	4.75	4.59	4.74	4.72	4.61	4.71	4.59	4.75	4.60	4.68	**4.67**

จากตารางเมื่อนำข้อมูลมาสังเคราะห์เพื่อดูในภาพรวมของการสร้างนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก จะพบว่า หน่วยการเรียนรู้ที่เป็นเนื้อหาหลักของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน หน่วยการเรียนรู้ที่มีคุณภาพสูงสุด คือ หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เส้นทางคราม งามวัฒนธรรม และหน่วยการเรียนรู้ที่ 8 ค้ำคูนเมืองเก่าเชียงเหียน มีค่าความเหมาะสมอยู่ที่ระดับ 4.75 ระดับคุณภาพ เหมาะสมมากที่สุด เนื่องจากในการพัฒนานวัตกรรมหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 และ 8 มีการกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจน และเนื้อหาองค์ประกอบต่าง ๆ ที่พัฒนาเป็นหน่วยการเรียนรู้เรื่อง เล่าเรื่องราวปรางค์กู่คู่เมือง มีความน่าสนใจ มีภาพประกอบที่เหมาะสมและสามารถดำเนินเรื่องได้ง่ายเข้ากับบริบทของนักเรียนในท้องถิ่น และหน่วยการเรียนรู้ที่มีคุณภาพน้อยที่สุด คือ หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ลำนำเสียงกลองยาว และหน่วยการเรียนรู้ที่ 7 ลือนามพระธาตุนาดูน ซึ่งมีระดับคุณภาพเท่ากันคือ 4.59 ระดับคุณภาพเหมาะสมมากที่สุด เนื่องจากในการพัฒนานวัตกรรมในตอนแรกขาดการตรวจทานเนื้อหา และการพิจารณาความเหมาะสมในการใช้ภาพประกอบ การพัฒนารูปแบบเนื้อหาและการเข้าถึงยังไม่มี

ความแปลกใหม่การดำเนินเรื่องยังไม่น่าสนใจ จึงทำให้มีคุณภาพน้อยที่สุด และหากจะพิจารณานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นรายด้านทั้ง 6 ด้าน พบว่าด้านที่มีคุณภาพสูงสุด คือ ด้านคุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม มีค่าความเหมาะสมอยู่ที่ระดับ 4.80 ระดับคุณภาพ มีความเหมาะสมมากที่สุด เนื่องจากว่านวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “สองปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก มีการวิเคราะห์ปัญหาการเรียนและพัฒนานวัตกรรมขึ้นตามหลักการพัฒนานวัตกรรม และมีการใช้เนื้อหาท้องถิ่นซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัว มาเป็นตัวบทเพื่อการพัฒนาการอ่านของนักเรียน ทำให้นวัตกรรมมีความน่าสนใจและสามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน หรือเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางด้านการอ่านได้จริง และด้านที่มีคุณภาพต่ำสุดจากการประเมินคือ ด้านรูปแบบของนวัตกรรม ระดับความเหมาะสมอยู่ที่ 4.54 ระดับคุณภาพมีความเหมาะสมมากที่สุด เนื่องจากว่า ในการพัฒนารูปแบบนวัตกรรมในกระบวนการแรกพัฒนาความแปลกใหม่ที่แตกต่างจากหนังสือทั่วไปยังไม่ชัดเจน จึงทำให้คุณภาพด้านรูปแบบของนวัตกรรมต่ำ

เมื่อนำข้อมูลมาสังเคราะห์ในภาพรวมพบว่า นวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็กทั้งชุดก่อนการนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง มีค่าคุณภาพอยู่ที่ 4.67 ระดับคุณภาพ เหมาะสมมากที่สุด

4.2.3 การประเมินคุณภาพและสะท้อนคิดต่อนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

การประเมินคุณภาพและการสะท้อนคิดต่อนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก มีขั้นตอนดังนี้

1. ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทดลอง และวิธีใช้นวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ให้กับกลุ่มเป้าหมายทราบ

2. ให้กลุ่มเป้าหมายทดลองใช้นวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก หลังจากนั้นให้กลุ่มเป้าหมายทำแบบประเมินคุณภาพนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

3. นำผลการประเมินมาวิเคราะห์ข้อมูลเป็นข้อมูลเชิงสถิติ แล้วสรุปและอภิปรายผลการทดลองใช้ นวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งได้ผลดังตาราง 17

ตาราง 17 ผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
1	**รูปแบบของนวัตกรรม**		
1.1	การออกแบบนวัตกรรมมีรูปแบบสื่อการนำเสนอเนื้อหาที่หลากหลาย	4.60	เหมาะสมมากที่สุด
1.2	มีช่องทางการเข้าถึงเนื้อหานวัตกรรมที่หลากหลาย	4.20	เหมาะสมมาก
1.3	ส่วนประกอบของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านมีความครบถ้วน อ่านแล้วเข้าใจได้ง่าย เหมาะกับวัยของผู้อ่าน	4.70	เหมาะสมมากที่สุด
1.4	มีความทันสมัยแปลกใหม่แตกต่างไปจากหนังสือเรียนทั่วไป	4.30	เหมาะสมมาก
1.5	เป็นนวัตกรรมที่มีการประยุกต์ใช้ข้อมูลได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย	5.00	เหมาะสมมากที่สุด
	คะแนนรวมรายด้านรูปแบบของนวัตกรรม	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
2	**เนื้อหา**		
2.1	เนื้อเรื่องที่อ่านเป็นความรู้ที่มีประโยชน์ ทำให้ผู้อ่านได้ศึกษาข้อมูลในท้องถิ่นของตนเอง	4.90	เหมาะสมมากที่สุด
2.2	ชื่อเรื่องและเนื้อหามีความสอดคล้องกัน	4.80	เหมาะสมมากที่สุด
2.3	เนื้อหามีความแปลกใหม่ และมีช่องทางในการสืบค้นเพิ่มเติม	4.90	เหมาะสมมากที่สุด
2.4	เนื้อหามีการส่งเสริมช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ง่าย และสามารถจดจำได้นาน	4.80	เหมาะสมมากที่สุด
2.5	เนื้อหาส่งเสริมความคิดและจินตนาการ	5.00	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 17 (ต่อ)

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
2.6	การเล่าเรื่องในบทอ่านส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ผู้เรียน	4.90	เหมาะสมมากที่สุด
คะแนนรวมรายด้านเนื้อหา		4.88	**เหมาะสมมากที่สุด**
3	**สื่อและภาพประกอบ**		
3.1	ความสมจริงและการใช้สีสันของภาพประกอบ	4.90	เหมาะสมมากที่สุด
3.2	ความชัดเจนของภาพประกอบในการสื่อความหมาย	4.80	เหมาะสมมากที่สุด
3.3	ความถูกต้องเหมาะสมของภาพประกอบ	4.80	เหมาะสมมากที่สุด
3.4	ความสอดคล้องของภาพและเนื้อเรื่อง	4.90	เหมาะสมมากที่สุด
3.5	ขนาดของภาพมีความเหมาะสม	4.90	เหมาะสมมากที่สุด
3.6	สัดส่วนระหว่างภาพกับเนื้อเรื่องมีความเหมาะสม	4.90	เหมาะสมมากที่สุด
คะแนนรวมรายด้านสื่อและภาพประกอบ		4.87	เหมาะสมมากที่สุด
4.	**การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น)**		
4.1	การใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความชัดเจน ทำให้รับรู้ข้อมูลได้จากการอ่านนวัตกรรม	4.80	เหมาะสมมากที่สุด
4.2	การใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความน่าสนใจ	4.90	เหมาะสมมากที่สุด
4.3	ข้อมูลที่ได้รับเป็นความรู้ที่ระดับความยากง่ายของการใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความเหมาะสมกับวัย	4.80	เหมาะสมมากที่สุด
คะแนนรวมด้านการนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น)		4.83	เหมาะสมมากที่สุด
5	**การใช้ภาษา**		
5.1	ความถูกต้องในการใช้ภาษา การใช้ภาษาดึงดูดทำให้อยากอ่านต่อ มีการเขียนสะกดคำถูกต้อง	4.70	เหมาะสมมากที่สุด
5.2	ความชัดเจนของถ้อยคำอ่านเข้าใจง่าย น่าติดตาม	5.00	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 17 (ต่อ)

ลำดับที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
5.3	มีการอธิบายคำศัพท์ยากในบทอ่านเพิ่มเติมทำให้เข้าใจง่ายขึ้น	4.90	เหมาะสมมากที่สุด
คะแนนรวมด้านการใช้ภาษา		**4.87**	**เหมาะสมมากที่สุด**
6	**คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม**		
6.1	นวัตกรรมนี้เป็นนวัตกรรมที่ช่วยส่งเสริมการอ่านได้จริง	4.80	เหมาะสมมากที่สุด
6.2	ช่วยให้องค์ความรู้ที่มีในท้องถิ่นได้รับการเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น	4.70	เหมาะสมมากที่สุด
6.3	ทำให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง	4.70	เหมาะสมมากที่สุด
6.4	มีความสะดวกและง่ายต่อการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน	4.80	เหมาะสมมากที่สุด
6.5	สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการเรียนในรายวิชาอื่น ๆ ได้	4.90	เหมาะสมมากที่สุด
คะแนนรวมด้านคุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม		4.78	เหมาะสมมากที่สุด

เมื่อพิจารณาจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาโดยการประเมินนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็กของกลุ่มตัวอย่าง จะพบว่า คุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก มีคุณภาพในทุก ๆ ด้าน ทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านรูปแบบของนวัตกรรม ด้านเนื้อหา ด้านสื่อและภาพประกอบ ด้านการนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น) ด้านการใช้ภาษา และด้านคุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม มีระดับคุณภาพอยู่ที่ ระดับ เหมาะสมมากที่สุด ในทุก ๆ ด้าน เมื่อนำมาหาค่าเฉลี่ยเพื่อประเมินคุณภาพโดยรวมของนวัตกรรมที่ประเมินจากกลุ่มตัวอย่าง ได้ดังตาราง 18

ตาราง 18 ผลการประเมินคุณภาพโดยรวมของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ที่ประเมินโดยกลุ่มตัวอย่าง

ด้านที่	คะแนนรวมรายด้าน ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
1. รูปแบบของนวัตกรรม	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
2. เนื้อหา	4.88	เหมาะสมมากที่สุด
3. สื่อและภาพประกอบ	4.87	เหมาะสมมากที่สุด
4. การนำเสนอมโนทัศน์ฯ	4.83	เหมาะสมมากที่สุด
5. การใช้ภาษา	4.87	เหมาะสมมากที่สุด
6. คุณค่าและประโยชน์ฯ	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
รวมคุณภาพทุกด้าน	**4.79**	**เหมาะสมมากที่สุด**

จากตาราง 18 จะพบว่าคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 4.79 ระดับคุณภาพ มีความเหมาะสมมากที่สุด เนื่องมาจากในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านที่พัฒนาขึ้น มีกระบวนการขั้นตอนการพัฒนาที่เหมาะสมโดยมีการศึกษากรอบแนวคิด ทฤษฎีของการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน และพัฒนานวัตกรรมขึ้นตามหลักการและทฤษฎีที่ศึกษา มีการกำหนดจุดประสงค์ตัวชี้วัดรายหน่วย มีการคัดสรรเนื้อหาตามแนวคิดของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้ข้อมูลในท้องถิ่นซึ่งเป็นข้อมูลที่อยู่ใกล้ตัว และผู้เรียนสามารถมองภาพได้ง่าย เนื่องจากเป็นบริบทสังคมที่อยู่รอบตัวของผู้เรียนเอง และนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในสาระการอ่าน ในรายวิชาภาษาไทย และบูรณาการกับรายวิชาอื่น ๆ ได้ เช่น วิชาสังคมศึกษา วิชาประวัติศาสตร์ วิชาการงานอาชีพ เป็นต้น

การสะท้อนคิดต่อนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก สามารถสรุปได้ดังนี้

การสะท้อนคิดต่อนวัตกรรมด้านที่ 1 รูปแบบของนวัตกรรม

ในการพัฒนารูปแบบนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” แตกต่างจากการพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่านแบบปกติ เนื่องจากมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องลงไปใน มีคิวอาร์โค้ดที่สามารถสแกนเข้าถึงเนื้อหาเพิ่มเติม มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อเข้าถึงเนื้อหา

การสะท้อนคิดต่อนวัตกรรมด้านที่ 2 เนื้อหา

ในการพัฒนาเนื้อหาของนวัตกรรม ผู้พัฒนานวัตกรรมมีการใช้เนื้อหาสาระท้องถิ่นมาใช้เป็นเครื่องมือหลักในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน เป็นการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อตัวผู้เรียน และสามารถปลูกฝังจิตสำนึกในการหวงแหนและรักษา การศึกษาและพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง

การสะท้อนคิดต่อนวัตกรรมด้านที่ 3 สื่อและภาพประกอบ

ในการใช้ภาพประกอบนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้น มีการใช้ภาพ 2 ประเภทคือ ภาพถ่ายและภาพวาด เพื่ออธิบายและเสริมการเล่าเรื่องต่าง ๆ ที่เรียงร้อยไว้เป็นบทอ่านในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ การใช้ภาพมีความสอดคล้อง เหมาะสมและน่าสนใจ

การสะท้อนคิดต่อนวัตกรรมด้านที่ 4 การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลท้องถิ่น)

การนำเสนอมโนทัศน์หลักคือการนำเอาองค์ความรู้เกี่ยวกับข้อมูลท้องถิ่นของจังหวัดมหาสารคาม มาพัฒนาต่อยอดเป็นบทอ่านในนวัตกรรม ถือว่าเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา เนื่องจากเป็นการนำเอาองค์ความรู้ในท้องถิ่นที่การศึกษาส่วนกลางยังให้ความสำคัญไม่มากพอ มาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ ตลอดจนเป็นการเสริมความรู้ให้กับผู้เรียนผ่านนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้น เป็นการให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตของชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่ ที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ อาจทำให้ผู้เรียนมีความสุขกับการเรียนเพิ่มขึ้น เนื่องจากบทเรียนเป็นบริบทสังคมที่ตนเองอยู่อาศัย

การสะท้อนคิดต่อนวัตกรรมด้านที่ 5 กลวิธีการใช้ภาษา

การใช้ภาษาในนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านที่พัฒนาขึ้น เป็นการใช้ภาษาที่ง่ายต่อการเข้าใจของผู้เรียน แต่อาจมีบางคำที่ยาก อาจเป็นคำภาษาถิ่นซึ่งผู้พัฒนาควรระบุหรือให้ความรู้เพิ่มเติมว่าหมายถึงอะไร โดยแทรกเข้าไปเพิ่มเติมในส่วนอธิบายขยายศัพท์ตรงท้ายหน่วยการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจชัดเจนมากขึ้น การใช้ภาษาในบางหน่วยต้องตรวจสอบการเว้นวรรคตอน และการเว้นช่องไฟระหว่างคำ ประโยค บางคำควรปรับภาษาพูดให้เป็นมาตรฐานมากขึ้น

การสะท้อนคิดต่อนวัตกรรมด้านที่ 6 คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม

นวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ถือว่าเป็นนวัตกรรมที่มีประโยชนีต่อการศึกษา เนื่องจากเป็นนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ โดยเฉพาะการส่งเสริมทักษะการอ่านในรายวิชาภาษาไทย ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจหลักพื้นฐานที่นักเรียนต้องมี หากนักเรียนอ่านได้ ก็จะทำให้เรียนในรายวิชาอื่น ๆ ได้ด้วย

คุณค่าของนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้น ถือว่าเป็นการนำเอาองค์ความรู้ที่มีความสำคัญโดยเฉพาะในท้องถิ่นที่ถูกมองข้ามไป นำมาพัฒนาเป็นบทเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง เป็นการให้ความสำคัญต่อวิถีชีวิต ชุมชนของตนเอง

พหูน ปณฺฑิโต ชีเว

บทที่ 5
สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

5.1 ความมุ่งหมายในการวิจัย

5.2 สรุปผล

5.3 อภิปรายผล

5.4 ข้อเสนอแนะ

5.1 ความมุ่งหมายในการวิจัย

5.1.2 เพื่อออกแบบพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

5.1.3 เพื่อประเมินและสะท้อนคิดต่อนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

5.2 สรุปผล

การออกแบบพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้วิจัยได้สรุปผลการพัฒนาดังนี้

5.2.1 การออกแบบพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

ในการออกแบบและพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ทั้ง 10 หน่วยการเรียนรู้ พบว่า หน่วยการเรียนรู้ที่เป็นเนื้อหาหลักของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน หน่วยการเรียนรู้ที่มีคุณภาพสูงสุด คือ หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 เล่าเรื่องราวปรางค์กู่คู่เมือง มีค่าความเหมาะสมอยู่ที่ระดับ 4.76 ระดับคุณภาพ เหมาะสมมากที่สุด เนื่องจากการพัฒนานวัตกรรมหน่วยการเรียนรู้ที่ 3 มีการกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจน และเนื้อหาองค์ประกอบต่าง ๆ ที่พัฒนาเป็นหน่วยการเรียนรู้เรื่อง เล่าเรื่องราวปรางค์กู่คู่เมือง มีความน่าสนใจ มีภาพประกอบที่เหมาะสมและสามารถดำเนินเรื่องได้ง่ายเข้ากับบริบทของนักเรียนในท้องถิ่น และหน่วยการเรียนรู้ที่มีคุณภาพน้อยที่สุด คือ หน่วยการเรียนรู้ที่ 2

ลำนำเสียงกลองยาว และหน่วยการเรียนรู้ที่ 7 ลือนามพระธาตุนาดูน ซึ่งมีระดับคุณภาพเท่ากันคือ 4.59 ระดับคุณภาพ เหมาะสมมากที่สุด เนื่องจากในการพัฒนานวัตกรรมในตอนแรกขาดการตรวจทานเนื้อหา และการพิจารณาความเหมาะสมในการใช้ภาพประกอบ การพัฒนารูปแบบเนื้อหาและการเข้าถึงยังไม่มีความแปลกใหม่ การดำเนินเรื่องยังไม่น่าสนใจ จึงทำให้มีระดับคุณภาพน้อยที่สุด

เมื่อพิจารณานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นรายด้านทั้ง 6 ด้าน พบว่าด้านที่มีคุณภาพสูงสุด คือ ด้านคุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม มีค่าความเหมาะสมอยู่ที่ระดับ 4.80 ระดับคุณภาพ มีความเหมาะสมมากที่สุด เนื่องจากว่านวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก มีการวิเคราะห์ปัญหาการเรียนและพัฒนานวัตกรรมขึ้นตามหลักการพัฒนานวัตกรรม และมีการใช้เนื้อหาท้องถิ่นซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัว มาเป็นตัวบทเพื่อการพัฒนาการอ่านของนักเรียน ทำให้นวัตกรรมมีความน่าสนใจและสามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน หรือเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางด้านการอ่านได้จริง และด้านที่มีคุณภาพต่ำสุดจากการประเมินคือ ด้านรูปแบบของนวัตกรรม ระดับความเหมาะสมอยู่ที่ 4.54 ระดับคุณภาพ มีความเหมาะสมมากที่สุด เนื่องจากการพัฒนารูปแบบนวัตกรรมยังขาดความแปลกใหม่ที่แตกต่างจากหนังสือทั่วไป จึงทำให้คุณภาพด้านรูปแบบของนวัตกรรมต่ำ

เมื่อนำข้อมูลการประเมินนวัตกรรมฯ มาสังเคราะห์ในภาพรวมพบว่า นวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็กทั้งชุดก่อนการนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง มีค่าคุณภาพอยู่ที่ 4.67 ระดับคุณภาพ เหมาะสมมากที่สุด

5.2.3 การประเมินและสะท้อนคิดต่อนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาโดยการประเมินนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ของกลุ่มตัวอย่าง คือ ครูผู้สอนรายวิชาภาษาไทยระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก จะพบว่า คุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก มีคุณภาพในทุก ๆ ด้าน ทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านรูปแบบของนวัตกรรม ด้านเนื้อหา ด้านสื่อและภาพประกอบ ด้านการนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น) ด้านการใช้ภาษา และด้านคุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม มีระดับคุณภาพอยู่ที่ระดับ เหมาะสมมากที่สุด ในทุก ๆ ด้าน เมื่อนำมาหาค่าเฉลี่ยเพื่อประเมินคุณภาพโดยรวมของนวัตกรรมที่ประเมินจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่ามีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 4.79 ระดับคุณภาพ มีความเหมาะสมมากที่สุด เนื่องจากในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็กที่พัฒนาขึ้น มีกระบวนการขั้นตอน

การพัฒนาที่เหมาะสมโดยมีการศึกษากรอบแนวคิด ทฤษฎีของการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านและพัฒนานวัตกรรมขึ้นตามหลักการและทฤษฎีที่ศึกษา มีการกำหนดจุดประสงค์ตัวชี้วัดรายหน่วย มีการคัดสรรเนื้อหาตามแนวคิดของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้ข้อมูลในท้องถิ่นซึ่งเป็นข้อมูลที่อยู่ใกล้ตัว และผู้เรียนสามารถมองภาพได้ง่าย เนื่องจากเป็นบริบทสังคมที่อยู่รอบตัวของผู้เรียนเอง และนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในสาระการอ่าน ในรายวิชาภาษาไทย และบูรณาการกับรายวิชาอื่น ๆ ได้ เช่น วิชาสังคมศึกษา วิชาประวัติศาสตร์ วิชาการงานอาชีพ เป็นต้น

การสะท้อนคิดต่อนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก สามารถสรุปได้ดังนี้

การพัฒนารูปแบบนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” แตกต่างจากการพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่านแบบปกติ เนื่องจากมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องลงไปใน มีคิวอาร์โค้ดที่สามารถสแกนเข้าถึงเนื้อหาเพิ่มเติม มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อเข้าถึงเนื้อหา

การพัฒนาเนื้อหาของนวัตกรรม ผู้พัฒนานวัตกรรมมีการใช้เนื้อหาสาระท้องถิ่นมาใช้เป็นเครื่องมือหลักในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน เป็นการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อตัวผู้เรียน และสามารถปลูกฝังจิตสำนึกในการหวงแหนและรักษา การศึกษาและพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง

การใช้ภาพประกอบนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้น มีการใช้ภาพ 2 ประเภทคือ ภาพถ่ายและภาพวาด เพื่ออธิบายและเสริมการเล่าเรื่องต่าง ๆ ที่เรียงร้อยไว้เป็นบทอ่านในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ การใช้ภาพมีความสอดคล้อง เหมาะสมและน่าสนใจ

การนำเสนอมโนทัศน์หลักคือการนำเอาองค์ความรู้เกี่ยวกับข้อมูลท้องถิ่นของจังหวัดมหาสารคาม มาพัฒนาต่อยอดเป็นบทอ่านในนวัตกรรม ถือว่าเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา เนื่องจากเป็นการนำเอาองค์ความรู้ในท้องถิ่นที่การศึกษาส่วนกลางยังให้ความสำคัญไม่มากพอ มาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ ตลอดจนเป็นการเสริมความรู้ให้กับผู้เรียนผ่านนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้น เป็นการให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตของชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่ ที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ อาจทำให้ผู้เรียนมีความสุขกับการเรียนเพิ่มขึ้น เนื่องจากบทเรียนเป็นบริบทสังคมที่ตนเองอยู่อาศัย

การใช้ภาษาในนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านที่พัฒนาขึ้น เป็นการใช้ภาษาที่ง่ายต่อการเข้าใจของผู้เรียน แต่อาจมีบางคำที่ยาก อาจเป็นคำภาษาถิ่นซึ่งผู้พัฒนาควรระบุหรือให้ความรู้เพิ่มเติมว่าหมายถึงอะไร โดยแทรกเข้าไปเพิ่มเติมในส่วนอธิบายขยายศัพท์ตรงท้ายหน่วยการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจชัดเจนมากขึ้น การใช้ภาษาในบางหน่วยต้องตรวจสอบการเว้นวรรคตอน และการเว้นช่องไฟระหว่างคำ ประโยค บางคำควรปรับภาษาพูดให้เป็นมาตรฐานมากขึ้น

นวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ถือว่าเป็นนวัตกรรมที่มีประโยชนีต่อการศึกษา เนื่องจากเป็นนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ โดยเฉพาะการส่งเสริมทักษะการอ่านในรายวิชาภาษาไทย ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจหลักพื้นฐานที่นักเรียนต้องมี หากนักเรียนอ่านได้ ก็จะทำให้เรียนในรายวิชาอื่น ๆ ได้ด้วย

คุณค่าของนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้น ถือว่าเป็นการนำเอาองค์ความรู้ที่มีความสำคัญโดยเฉพาะในท้องถิ่นที่ถูกมองข้ามไป นำมาพัฒนาเป็นบทเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง เป็นการให้ความสำคัญต่อวิถีชีวิต ชุมชนของตนเอง

5.3 อภิปรายผล

การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก มีประเด็นที่สำคัญจะนำมาอภิปรายดังนี้

5.3.1 การออกแบบพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม”

สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ได้กำหนดให้มีองค์ประกอบสำคัญ6 ด้าน ประกอบด้วย รูปแบบของนวัตกรรม เนื้อหา สื่อและภาพประกอบ การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น) กลวิธีการใช้ภาษา และคุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรมมีความเหมาะสมมากที่สุด ค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.67 ทั้งนี้เนื่องมาจากนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็กมีการศึกษาค้นคว้าก่อนพัฒนาอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการรับรู้ประเด็นปัญหาของผู้เรียนที่ต้องการพัฒนา นั่นก็คือผู้เรียนมีคะแนนการทดสอบในระดับชาติต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กที่มีจำนวนบุคลากรทางการศึกษาไม่เพียงพอต่อจำนวนห้องเรียนทำให้เกิดปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กนั้นจำเป็นต้องอาศัยการเรียนรู้ด้วยตนเองค่อนข้างมาก

สิ่งที่จะอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพคือนวัตกรรมทางการศึกษาที่พัฒนาขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนที่อยู่ในบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยปัญหาที่กล่าวมานี้สอดคล้องกับการศึกษาของ กัญพร เอี่ยมพญา และคณะ (2565: 315-329) ซึ่งได้ได้ศึกษาเรื่องโรงเรียนขนาดเล็ก : ปัญหาที่ต้องตัดสินใจ พบว่า ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กเป็นปัญหาที่สามารถดำเนินการได้ โดยต้องมีนโยบายที่ชัดเจนต่อเนื่อง หากมีนโยบายแต่ไม่สามารถดำเนินการตามนโยบายได้ ย่อมทำให้ปัญหาความแตกต่างในเรื่องคุณภาพของโรงเรียนมาก

ขึ้น และปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กจะเพิ่มขึ้นตลอดเวลา การแก้ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก ต้องคำนึงถึงสิทธิทางการศึกษาของเด็กทุกคน ทางออกใด ๆ ก็ตามต้องไม่สร้างภาระให้กับผู้ปกครองหรือหากทำให้ผู้ปกครองเห็นประโยชน์ของการดำเนินการว่าเป็นการช่วยเพิ่มคุณภาพให้กับผู้เรียน การดำเนินการนี้เป็นแนวทางที่ดีที่สุด

จากการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” ทำให้ได้ข้อสรุปที่ สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยหลักการสร้างหลักสูตร Taba (ชวลิต ชูกำแพง, 2555: 34) ที่เสนอรูปแบบการสร้างหลักสูตรนั้นประกอบด้วย การวิเคราะห์สภาพปัญญา สำรวจความต้องการและความจำเป็นของการสร้างหลักสูตร การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การเลือกเนื้อหาสาระ การจัดรวบรวมเนื้อหาสาระ การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้และการประเมินผล และขั้นตอนที่สำคัญของการสร้างและพัฒนาหลักสูตร คือ การนำหลักสูตรไปทดลองใช้อีก ทั้งควรมีการประเมินผลหลักสูตรเพื่อบอกความก้าวหน้าของผู้เรียนรวมทั้งเป็นการประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรว่าบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ จึงทำให้ได้หลักสูตรโรงเรียนที่มีองค์ประกอบที่ชัดเจน สอดคล้องกับการศึกษาของณิรดา เวชญาลักษณ์ และคณะ (2565: 1756-1772) ซึ่งได้ศึกษาการพัฒนาสื่อนวัตกรรมการแก้ปัญหาการอ่านออกเขียนได้และคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนในโรงเรียนเครือข่ายขนาดเล็ก ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาการอ่านออกเขียนได้และคิดวิเคราะห์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ปัญหาด้านการอ่านพบปัญหาการอ่านไม่ออก อ่านคำผิด ปัญหาด้านการเขียน พบปัญหาการเขียนคำไม่ได้ สะกดคำผิด ปัญหาด้านการคิดวิเคราะห์ พบปัญหาไม่สามารถยกเหตุผลประกอบ ไม่สามารถคิดเชื่อมโยงความรู้ ความต้องการพัฒนาสื่อนวัตกรรม พบว่าครูมีความต้องการในการพัฒนาสื่อนวัตกรรมการทำหนังสือเล่มเล็ก 2) การสร้างสื่อนวัตกรรมการแก้ปัญหาการอ่านออกเขียนได้ และคิดวิเคราะห์ โดยใช้กระบวนการฝึกอบรม พบว่า ครูผู้สอนมีความพึงพอใจในระดับมาก 3) ผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของสื่อนวัตกรรม พบว่า สื่อนวัตกรรมมีความสะดวกง่ายต่อการนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการวิจัยของชโรชีนีย์ ชัยมินทร์ และพิชญาภา ยวงสร้อย (2562: 356-368) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนยุคดิจิทัล พบว่า การอ่านหนังสือมีประโยชน์เพื่อช่วยพัฒนาทั้งด้านความคิด เชาวน์ปัญญา และเป็นพื้นฐานของการต่อยอดองค์ความรู้ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น การส่งเสริมการอ่านเป็นการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต แต่รูปแบบของการอ่านหนังสือในยุคดิจิทัลมีการเปลี่ยนแปลงไป ความรู้ต่าง ๆ สามารถหาได้จากอินเทอร์เน็ต และถูกบรรจุไว้ในเทคโนโลยีแบบพกพา เช่น แท็บเลตคอมพิวเตอร์และสมาร์ทโฟน ซึ่งผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ทั้งในและนอกห้องเรียน โรงเรียนยุคดิจิทัล ผู้เรียนสามารถเข้าถึงความรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา เน้นการสร้างเครือข่ายทางสังคมและการเรียนรู้ร่วมกัน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนรู้ของตนเอง

ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพ การเรียนรู้ อีกทั้งการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลมาสนับสนุนการเรียนการสอนจะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนุกที่จะเรียนรู้ ได้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลิน

5.3.2 การประเมินและสะท้อนคิดต่อนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

จากการนำนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง คือ ครูผู้สอนในรายวิชาภาษาไทยระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ที่อยู่ในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาเขวา ท่าตูม ห้วยแอ่ง พบว่า นวัตกรรมส่งเสริมการอ่านที่พัฒนาขึ้น มีคุณภาพอยู่ที่ระดับ เหมาะสมมากที่สุด ระดับคะแนนเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 4.79 เนื่องจากนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านที่พัฒนาขึ้นมกระบวนการพัฒนาที่มีระบบ มีการศึกษาเกี่ยวกับจิตวิทยาสำหรับเด็ก ตลอดจนหลักการในการสร้างนวัตกรรม การคัดสรรเนื้อหา การใช้ภาษา การใช้ภาพประกอบ การจัดหน้า มีการตรวจสอบคุณภาพผ่านผู้เชี่ยวชาญ และมีการปรับแก้ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญจนนวัตกรรมมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้จริง ก่อนการนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ทำให้นวัตกรรมส่งเสริมการอ่านที่สร้างขึ้นมีคุณภาพในระดับ เหมาะสมมากที่สุด

ผลการศึกษาที่พบสอดคล้องกับการศึกษาของอรุณี จิรมหาศาล (2550) ได้ศึกษาการสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่านประกอบการเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่อง “เที่ยวเมืองสามชัย” ผลการศึกษาพบว่า หนังสือส่งเสริมการอ่านประกอบการเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่อง “เที่ยวเมืองสามชัย” มีประสิทธิภาพที่ 80.44/80.20 แสดงว่า หนังสือส่งเสริมการอ่านที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ การศึกษาของจารุณี การี (2554: 43-63) ได้ทำการวิจัยเรื่องนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านและการเขียนภาษาไทยของครูระดับชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า ครูระดับชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ใช้นวัตกรรมส่งเสริมการอ่านและเขียนภาษาไทย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย 3 ลำดับแรก ดังนี้ ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน รองลงมาคือ ด้านนวัตกรรมวิธีการสอน และด้านนวัตกรรมสื่อการเรียนรู้ ตามลำดับ โดยครูระดับชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความถี่ในการใช้นวัตกรรมส่งเสริมการอ่านและเขียนภาษาไทยเป็นประจำ (ทุกสัปดาห์) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของณัฐพงศ์ เชื้อเพชร (2564: 141-148) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนานวัตกรรมเสริมสร้างการอ่านออกเขียนได้ ชุด หนุมานอ่านออกเขียนได้ใน 1 เดือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและประเมินคุณภาพนวัตกรรมเสริมสร้างการอ่านออกเขียนได้ ชุด หนุมานอ่านออกเขียนได้ใน 1 เดือน สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งพบว่าผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมเสริมสร้างการอ่านออกเขียนได้ ชุด หนุมานอ่านออกเขียนได้ใน 1 เดือน สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ในภาพรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมาก

จากการศึกษาผลการสะท้อนคิดต่อการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า ในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ต้องศึกษาหลักการและแนวคิดในการพัฒนานวัตกรรมให้ครอบคลุมทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านรูปแบบของนวัตกรรม ด้านเนื้อหา ด้านสื่อและภาพประกอบ ด้านการนำเสนอ มโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลท้องถิ่น) ด้านกลวิธีการใช้ภาษา และด้านคุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม ทั้งนี้ต้องมีความถูกต้อง ความสอดคล้องและความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนที่จะนำไปใช้ ตลอดจนบริบทความต้องการของครูผู้สอน ผู้เรียน บริบทของโรงเรียนที่จะนำนวัตกรรมไปใช้ด้วย

5.4 ข้อเสนอแนะ

5.4.1 ข้อเสนอแนะในการนำนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็กไปใช้

5.4.1.1 ครูผู้สอนหรือผู้ใช้นวัตกรรมส่งเสริมการอ่านควรศึกษาเนื้อหาที่เป็นเนื้อหาสาระความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น ตลอดจนรายละเอียดต่าง ๆ ให้เข้าใจโดยถ่องแท้ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการใช้นวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมเมืองสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก

5.4.1.2 นวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก เป็นนวัตกรรมที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับองค์ความรู้ท้องถิ่นในจังหวัดมหาสารคาม ดังนั้นสามารถนำไปใช้ได้กับนักเรียนกลุ่มอื่นมีอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคามได้ด้วยเช่นกัน

5.4.1.3 การนำนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” ไปใช้ครูผู้สอน สามารถปรับเปลี่ยนสื่อการเรียนการสอน หรือการทำกิจกรรมในการเรียนการสอนให้มีความยืดหยุ่นตามความเหมาะสม ทั้งนี้ให้สอดคล้องกับวัยของผู้เรียน รวมถึงสามารถแทรกองค์ความรู้ใหม่ตลอดจนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ทักษะชีวิตต่าง ๆ ให้กับผู้เรียนได้ตามความเหมาะสม

5.4.1.4 ครูผู้สอน หรือผู้นำนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม”ไปใช้ ควรจัดหาแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติมให้กับผู้เรียนอย่างหลากหลาย อาจจะเป็นการจัดประสบการณ์โดยให้ผู้เรียนได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล หรือสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมจากท้องถิ่นของตนเองเพื่อนำมาเทียบเคียงกับเนื้อหาที่ได้อ่านจากชุดนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน หรืออาจจะให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าโดยใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน

5.4.1.5 กระบวนการการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรมีความยืดหยุ่นเวลาเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นจากองค์ความรู้ที่ได้รับ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่ตนเองได้รับกับเพื่อร่วมชั้นหรือครูผู้สอนได้อย่างเต็มที่

5.4.2 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาต่อยอดนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านสำหรับนักเรียน

5.4.2.1 การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านโดยใช้ข้อมูลในท้องถิ่น ผู้พัฒนาควรศึกษาหลักสูตร และองค์ความรู้ข้อมูลท้องถิ่นที่สำคัญและเหมาะสมเพื่อนำมาพัฒนาต่อยอดให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่าสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนของตน โดยผู้พัฒนาจะต้องดูบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ สภาพของท้องถิ่น หรือบริบทของสถานศึกษา ตลอดจนการเจริญเติบโต ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เพื่อเป็นสิ่งช่วยในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านของนักเรียนในช่วงเวลานั้น ๆ

5.4.2.2 การกำหนดองค์ประกอบของนวัตกรรม จะต้องกำหนดให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของรายวิชา ครอบคลุมกับสภาพที่ต้องการให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนทั้ง 4 ด้าน คือ ความรู้ ทักษะ เจตคติ และกระบวนการ

5.4.2.3 ควรศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่จะนำมาพัฒนาเป็นนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน โดยใช้ข้อมูลท้องถิ่นเป็นหลัก อาจจะต้องศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น หรือการเก็บข้อมูลโดยการลงพื้นที่จริง การสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน หรือวิธีการอื่น ๆ ที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ทำให้ได้ข้อมูลจริงที่ถูกต้อง

5.4.2.4 ในการพัฒนาต่อยอดนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านที่ใช้เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการนำเสนอเนื้อหาที่ทันต่อยุคสมัยในสังคมที่มีก้าวหน้าทางเทคโนโลยี อาจจะนำเสนอในลักษณะสื่อมัลติมีเดีย หรือการจัดทำห้องเรียนออนไลน์

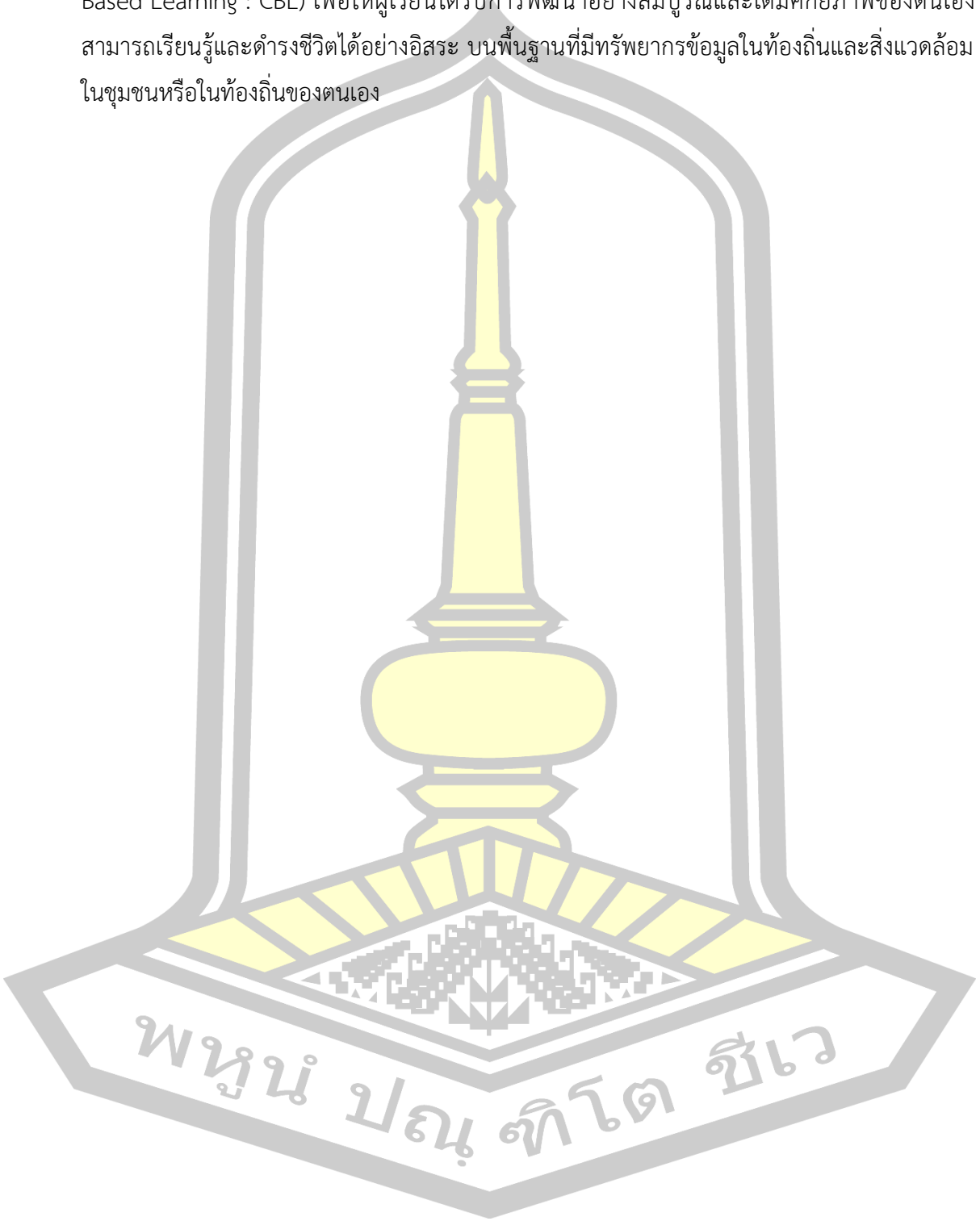
5.4.2.4 เพื่อเป็นการตรวจสอบคุณภาพของนวัตกรรมที่สร้างขึ้น ควรทำการทดลองใช้นวัตกรรมกับนักเรียนในระดับชั้นเดียวกันในสถานศึกษาอื่น หรือในกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการทำวิจัย ทั้งนี้เพื่อเป็นการยืนยันประสิทธิภาพของนวัตกรรมว่ามีความเหมาะสมและสามารถใช้ได้จริง

5.4.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

5.4.3.1 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านสำหรับนักเรียนในระดับชั้นอื่น ๆ หรือการใช้เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอื่น ๆ และตัวแปรอื่นๆ เช่น การคิดวิเคราะห์ การคิดแก้ปัญหา และทักษะการปฏิบัติงาน

5.4.3.2 ควรศึกษาวิจัยนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาทักษะอื่น ๆ เช่น การฟัง การพูด โดยใช้องค์ความรู้ในท้องถิ่น เช่น การทำหนังสือพูดได้ เพื่อพัฒนาทักษะการฟังของผู้เรียน โดยมีการจัดให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น

5.4.3.3 ควรศึกษาวิจัยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community Based Learning : CBL) เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างสมบูรณ์และเต็มศักยภาพของตนเอง สามารถเรียนรู้และดำรงชีวิตได้อย่างอิสระ บนพื้นฐานที่มีทรัพยากรข้อมูลในท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมในชุมชนหรือในท้องถิ่นของตนเอง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กัญพร เอี่ยมพญา และคณะ. (2565). **โรงเรียนขนาดเล็ก : ปัญหาที่ต้องตัดสินใจ.** วารสารสิรินธรปริทัศน์, 23(1), 316-329.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2539). **ท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตร**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

กุศยา แสงเดช และอุไร สุขรัตน์. (2545). **หนังสือส่งเสริมการอ่าน: คู่มือการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ระดับประถมศึกษา**. กรุงเทพฯ: แม็ค.

กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (2543). **คู่มือการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ฉบับปรับปรุง**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ขวัญเกื้อ แสงแก้ว. (2565, กรกฎาคม - ธันวาคม). **การพัฒนาสื่อส่งเสริมทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม.** วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย. 4(2), 93-106.

จันทร์หอม ประทุมสันต์. **หลักสูตรท้องถิ่น.** [ออนไลน์] เข้าถึงได้จากhttp://www.area.obec.go.th/burirum3/Nitedonlinc01/eddukation.doc. สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2566.

จารุณี การี. (2564, กรกฎาคม-ธันวาคม). **นวัตกรรมส่งเสริมการอ่านและการเขียนภาษาไทยของครูระดับชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้.** อินฟอร์เมชั่น Information, 28(2), 43-63.

จารุวรรณ นาตัน. (2556). **นวัตกรรมการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก.** วิทยานิพนธ์. ปร.ด.(การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จินตนา ใบกาซูยี. (2542). **เทคนิคการเขียนหนังสือสำหรับเด็ก.** กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ.

จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และบาหยัน อิ่มสำราญ. (2550). **ภาษากับการสื่อสาร.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : พี เพรส.

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. (2539). **การพัฒนาหลักสูตร: หลักการและแนวปฏิบัติ.** กรุงเทพฯ: อลีน เพรส.

ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์. (2523). **การสร้างหนังสือสำหรับเด็ก.** นครศรีธรรมราช: ภาควิชาบรรณรักษศาสตร์ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช.

ฉลวย ทับทะมาศ. (2564). **การทำผ้าย้อมครามขอชาวบ้านท่าตูม อำเถอเมือง จังหวัดมหาสารคาม.** สัมภาษณ์, 7 กันยายน 2564.

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์. (2542). **การอ่านและการส่งเสริมการอ่าน**. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาคาร.

วลิต ชูกำแพง. (2555). **หลักสูตร : การวิจัยและการพัฒนา**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ชโรชีนีย์ ชัยมินทร์ และพิชญาภา ยวงสร้อย. (2562). การส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนยุคดิจิทัล. **วารสารศึกษาศาสตร์**, 21(3), 356-368.

ณัฐพงศ์ เชื้อเพชร. (2564). การพัฒนานวัตกรรมเสริมสร้างการอ่านออกเขียนได้ ชุด หนุมานอ่านออกเขียนได้ใน 1 เดือน. **วารสารวิชาการหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร(ฉบับออนไลน์)** , 13(38), 141-148.

ณิรดา เวชญาลักษณ์ และคณะ. (2565, ตุลาคม-ธันวาคม). การพัฒนาสื่อนวัตกรรมการแก้ปัญหาการอ่านออกเขียนได้และคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนในโรงเรียนเครือข่ายขนาดเล็ก. **วารสารศิลปะการจัดการ**, 6(4), 1756-1772.

ทิศนา แขมมณี. (2559). **ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ธนศักดิ์ เมืองเจริญ, อารีย์ ชื่นวัฒนา และอรทัย วารีสะอาด. (2554). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียนโรงเรียนนานาชาติบางกอกพัฒนา. **วารสารบรรณศาสตร์ มศว**. 4(2), 15-28.

นภัสวรรณ ภัทรากุล. (2556). **การสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่านสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง "มหัศจรรย์ชายแดนใต้"**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยทักษิณ.

นิคม ชมภูหลง (2544). **แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร.** มหาสารคาม: อภิชาตการพิมพ์.

นิคม ชมพูหลง. (2544). **วิธีการและขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) และหลักสูตรขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544**. มหาสารคาม: อภิชาตการพิมพ์.

นิคม ชมภูหลง. (2545). **วิธีการและขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา**. มหาสารคาม: อภิชาตการพิมพ์.

นิตยา วรรณกิตร์ (2559). **วรรณกรรมสำหรับเด็ก.** นนทบุรี: อินทนิล.

นิรมล ศตวุฒิ. (2543). **การพัฒนาหลักสูตร.** กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

บรรจง พลไชย. (2556). **การอ่านเพื่อการเรียนรู้**, วารสารห้องสมุด, 57(1), 35-47.

ประภาพรรณ เสี่งวงศ์. (2550). **การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ด้วยวิธีการวิจัยในชั้นเรียน**. กรุงเทพฯ: อี.เค.บุคส์.

ฝ่ายบริการและเผยแพร่วิชาการ กองยุทธศาสตร์และงบประมาณ เทศบาลเมืองมหาสารคาม. (2565). วันสถาปนา 157 ปี เมืองมหาสารคาม ตักสิลานคร พ.ศ. 2408-พ.ศ.2565. **วารสารเทศบาลเมืองมหาสารคาม**, 14 (พิเศษ), 8-36.

พิชิต ฤทธิ์จรูญ. (2559). **เทคนิคการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิสณุ ฟองศรี. (2551). **วิจัยชั้นเรียน: หลักการและเทคนิคปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: บริษัทด่านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.

ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (2545). **สารานุกรมประวัติหมู่บ้านและสถานที่ในอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม**. มหาสารคาม: โครงการตำราคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.

มหาสารคาม (เพจ). **พระพุทธมงคลพระพุทธมิ่งเมือง**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก https://web.facebook.com/mahasarakhamtoday/posts/. 10 เมษายน 2566.

รติ จิรนิรัติศัย และยศวีร์ สายฟ้า. (2562, กรกฎาคม-ธันวาคม). **การสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น**. วารสารศิลปากรศึกษาศาสตร์วิจัย, 11(2), 457-471.

ราชบัณฑิตสถาน. (2546). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน** พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: นานมีบุคส์.

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์. (2542). **การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น : สานต่อที่ท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: บริษัทเซ็นเตอร์ดิสคัฟเวอรี่ จำกัด.

วินัย รอดจ่าย. (2534). **การเขียนและการทำหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน**. กรุงเทพฯ: ตะเกียง.

วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์. (2545). **หลักสูตรท้องถิ่น.** มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

วีณา วีสเพ็ญ. (2549), **ตารายาวัดมหาชัย : ปริวรรตจากใบลานวัดมหาชัย พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม**. มหาสารคาม: โครงการอนุรักษ์ใบลานภาคตะวันออกเฉียงเหนือมหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

วีรนุช ปิณทวนิช (2543). **“อนาคตของ “หลักสูตรท้องถิ่น” จะไปทางไหน ?”** นิตยสารสานปฏิรูป, 3(27), 16-23.

ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์นครจัมปาศรี. **พระธาตุนาดูน**. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก http://www.nadoon.net/nadoon/?page=about. 10 เมษายน 2566.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. **การอ่านดิจิทัล: นักเรียนไทยพร้อมหรือยัง?**. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก https://pisathailand.ipst.ac.th/issue-2017-13/ 3 เมษายน 2566.

สมาน เอกพิมพ์และคณะ. (2558). **รายงานการวิจัย การพัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่นโดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนเครือข่ายการพัฒนาวิชาชีพครูมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.** มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

สงัด อุทรานันท์. (2532). **พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มิตรสหาย.

สัมฤทธิ์ สันเต. (2560). **การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบคละชั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในโรงเรียนขนาดเล็ก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สุธาทิพย์ งามนิล. (2538). **การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรความต้องการของท้องถิ่นในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดพิจิตร.** วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุพรรณี วราทร. (2545). **การอ่านอย่างมีประสิทธิภาพ.** กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

สิริกาญจน์ แก้วคำไสย์. (2565). **การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชั้นเรียนเพื่อพัฒนาทักษะผู้เรียนยุคใหม่ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2.** วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารและพัฒนาการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สิทธิศักดิ์ จำปาแดง. (2561). กลองยาวในวิถีวัฒนธรรมของชาวอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม. **วารสารศิลปกรรมศาสตร์**, 10(1), 91-109.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). **แนวทางการบริหารจัดการเรียนรู้แบบคละชั้นในโรงเรียนขนาดเล็ก.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมการเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2549). **แนวทางการดำเนินการยกระดับคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก.** กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). **แผนบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานศึกษาธิการ ภาค 3. (2561). **นโยบาย : 8 การอ่านออกเขียนได้.** [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก http://www.reo3.moe.go.th/web/images/download/Policy2561/Policy_08.pdf สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2566.

สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. (2544). **คู่มือการฝึกอบรมการวิจัยในชั้นเรียน.** กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.

สำลี ทองธิว. (2545). **หลักและแนวปฏิบัติในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา : กรณีวิชาวิทยาศาสตรระดับประถมศึกษา**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. **เกี่ยวกับ PISA**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก https://pisathailand .ipst.ac.th/about-pisa. สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2566.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. **ความฉลาดรู้ทางด้านการอ่าน.** [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก https://pisathailand.ipst.ac.th/about-pisa/reading-literacy. สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2566.

สมชาติ มณีโชติ. (2531).**ปรางค์กู่บ้านเขวา "อโรคยศาล".** มหาสารคาม: วิทยาลัยครูมหาสารคาม.

สรวงมนฑ์ สิทธิสมาน (2563). **ทำไมเด็กยุคดิจิทัลยิ่งต้องอ่านหนังสือ?.** [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก https://www.thaipbskids.com/contents/5fbb91617fd77a9f03a42713/ สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2566.

หทัย ตันหยง. (2529). **การสร้างสรรค์วรรณกรรมและหนังสือสำหรับเด็ก**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

อัญชลี ธรรมะวิธีกุล. (2552). **กระบวนการนิเทศภายใน**. กรุงเทพฯ : อักษรบริการ.

อริยานุวัตร เขมจารี (พระ). (2524). **ผาแดงนางไอ่**. มหาสารคาม : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

อาทิตยา เผ่าพงษ์คล้าย, อารีย์ ชื่นวัฒนา และ พวา พันธุ์เมฆา (2553). **นิสัยรักการอ่าน สภาพแวดล้อมทางการอ่านที่โรงเรียนและที่บ้านของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสาธิตสังกัดมหาวิทยาลัย ในเขตกรุงเทพมหานคร**. วารสารบรรณศาสตร์ มศว, 3(1), 91-101.

อรุณี จิรมหาศาล.(2550). **การสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่านประกอบการเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่อง "เที่ยวเมืองสามชัย"**. การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

อุดม เชยกีวงศ์. (2545). **หลักสูตรท้องถิ่น ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: กรุงธนพัฒนา.

Bangkokbiznews. (2022). **how to develop children Able to read, write and analyze**. [Online], Available: https://www.bangkokbiznews.com/social/930515.

UNESCO. (2014). **Reading in the mobile era: A study of mobile reading in developing countries**. [Online]. Available: http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002274/227436E.pdf, December 16, 2016.

OECD. (2016). **PISA 2018 Draft Analytical Frameworks**. [Online] Available: https://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/PISA-2018-draft-frameworks.pdf, December 16, 2016.

Office of Academic Affairs and Educational Standards. (2015). **Handbook of operations, literate,read fluently, write fluently and communicate**. Agricultural Cooperatives Congregation of Thailand.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญ

ที่ อว ๐๖๐๕.๓/๔๒๕

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๑๕๐

๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน นางศิริลักษณ์ จุฑาศรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายวัชระ ลามัชฉิมา นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด "ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม" สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร กศ.ม.การสอนภาษาและวรรณกรรมไทย โดยมี ผศ.ดร.สมัย วรรณอุดร เป็นอาจารย์ปรึกษาวิทยานิพนธ์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลทางการศึกษา และมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เพื่อนิสิตจะนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการขั้นตอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณ ณ โอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา วรรณกิตร์)
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ปฏิบัติราชการแทน อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

งานบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๕-๔๓๖๑
นิสิต นายวัชระ ลามัชฉิมา โทรศัพท์ ๐๙๒-๕๙๙๕๘๕๓

ที่ อว ๐๖๐๕.๓/๔๒๖

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๑๕๐

๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน นางศิวาพร บัวสมาน

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายวัชระ ลามัชฉิมา นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด "ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม" สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร กศ.ม.การสอนภาษาและวรรณกรรมไทย โดยมี ผศ.ดร.สมัย วรรณอุดร เป็นอาจารย์ปรึกษาวิทยานิพนธ์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลทางการศึกษา และมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เพื่อนิสิตจะนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการขั้นตอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณ ณ โอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา วรรณกิตร์)
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ปฏิบัติราชการแทน อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

งานบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๕-๔๓๖๑
นิสิต นายวัชระ ลามัชฉิมา โทรศัพท์ ๐๙๒-๕๙๙๕๘๕๓

ที่ อว ๐๖๐๕.๓/๕๒๗

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๑๕๐

๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน นางพรรณทิวา ทองใบ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายวัชระ ลามัชฉิมา นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด "ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม" สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร กศ.ม.การสอนภาษาและวรรณกรรมไทย โดยมี ผศ.ดร.สมัย วรรณอุดร เป็นอาจารย์ปรึกษาวิทยานิพนธ์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลทางการศึกษา และมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เพื่อนิสิตจะนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการขั้นตอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณ ณ โอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา วรรณกิตร์)
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ปฏิบัติราชการแทน อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

งานบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๕-๔๓๖๑
นิสิต นายวัชระ ลามัชฉิมา โทรศัพท์ ๐๙๒-๕๙๙๕๘๕๓

ที่ อว ๐๖๐๕.๓/๔๒๘

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๑๕๐

๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.อัฐพล อินต๊ะเสนา

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายวัชระ ลามัชฉิมา นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด "ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม" สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร กศ.ม.การสอนภาษาและวรรณกรรมไทย โดยมี ผศ.ดร.สมัย วรรณอุดร เป็นอาจารย์ปรึกษาวิทยานิพนธ์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลทางการศึกษา และมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เพื่อนิสิตจะนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการขั้นตอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณ ณ โอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา วรรณกิตร์)
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ปฏิบัติราชการแทน อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

งานบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๕-๔๓๖๑
นิสิต นายวัชระ ลามัชฉิมา โทรศัพท์ ๐๙๒-๕๙๙๕๘๕๓

ที่ อว ๐๖๐๕.๓/๕๒๙

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๑๕๐

๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.อารีรัตน์ โนนสุวรรณ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายวัชระ ลามัชฉิมา นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด "ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม" สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร กศ.ม.การสอนภาษาและวรรณกรรมไทย โดยมี ผศ.ดร.สมัย วรรณอุดร เป็นอาจารย์ปรึกษาวิทยานิพนธ์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลทางการศึกษา และมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เพื่อนิสิตจะนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการขั้นตอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณ ณ โอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา วรรณกิตร์)
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ปฏิบัติราชการแทน อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

งานบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๕-๔๓๖๑
นิสิต นายวัชระ ลามัชฉิมา โทรศัพท์ ๐๙๒-๕๙๙๕๘๕๓

ที่ อว ๐๖๐๕.๓/๕๓๐

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๑๕๐

๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน นางสาวเยาวภา แก้วนารี

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายวัชระ ลามัชฉิมา นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด "ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม" สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร กศ.ม.การสอนภาษาและวรรณกรรมไทย โดยมี ผศ.ดร.สมัย วรรณอุดร เป็นอาจารย์ปรึกษาวิทยานิพนธ์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลทางการศึกษา และมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเพื่อนิสิตจะนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการขั้นตอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณ ณ โอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา วรรณกิตร์)
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ปฏิบัติราชการแทน อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

งานบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๕-๔๓๖๑
นิสิต นายวัชระ ลามัชฉิมา โทรศัพท์ ๐๙๒-๕๙๙๕๘๕๓

ที่ อว ๐๖๐๕.๓/ ๔๓๑

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๑๕๐

๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน รองศาสตราจารย์วีณา วีสเพ็ญ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายวัชระ ลามัชฉิมา นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด "ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม" สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร กศ.ม.การสอนภาษาและวรรณกรรมไทย โดยมี ผศ.ดร.สมัย วรรณอุดร เป็นอาจารย์ปรึกษาวิทยานิพนธ์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลทางการศึกษา และมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เพื่อนิสิตจะนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการขั้นตอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณ ณ โอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา วรรณกิตร์)
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ปฏิบัติราชการแทน อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

งานบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๕-๔๓๖๑
นิสิต นายวัชระ ลามัชฉิมา โทรศัพท์ ๐๙๒-๕๙๙๕๘๕๓

ที่ อว ๐๖๐๕.๓/ ๕๓๒

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๑๕๐

๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน นางสุดใจ จันทะเลิศ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายวัชระ ลามัชฉิมา นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด "ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม" สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร กศ.ม.การสอนภาษาและวรรณกรรมไทย โดยมี ผศ.ดร.สมัย วรรณอุดร เป็นอาจารย์ปรึกษาวิทยานิพนธ์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลทางการศึกษา และมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเพื่อนิสิตจะนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการขั้นตอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณ ณ โอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา วรรณกิตร์)
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ปฏิบัติราชการแทน อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

งานบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๕-๔๓๖๑
นิสิต นายวัชระ ลามัชฉิมา โทรศัพท์ ๐๙๒-๕๙๙๕๘๕๓

ที่ อว ๐๖๐๕.๓/๔๓๓

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๑๕๐

๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน นางปรียาภรณ์ รักษาบุญ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ชุด

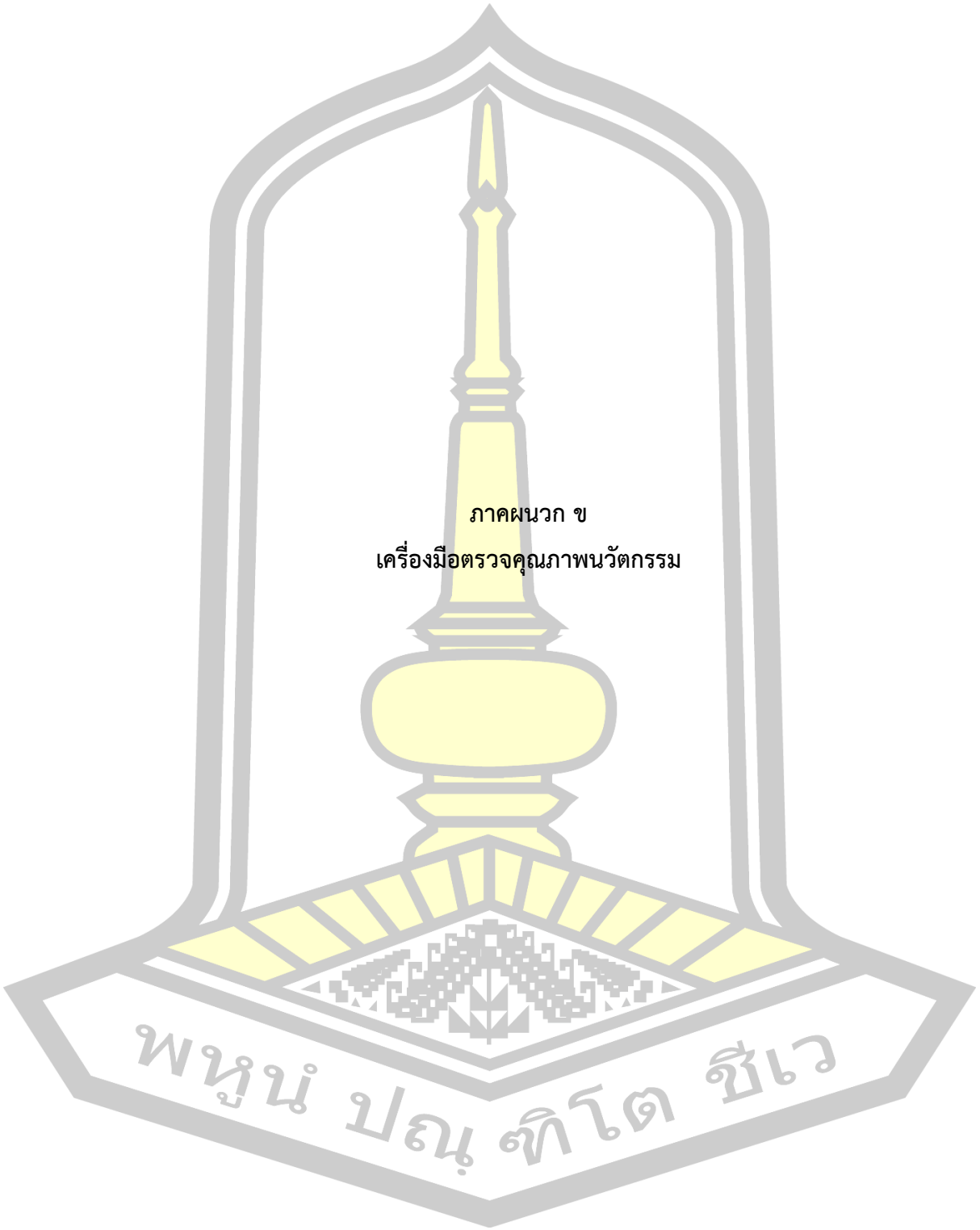
ด้วย นายวัชระ ลามัชฉิมา นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด "ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม" สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร กศ.ม.การสอนภาษาและวรรณกรรมไทย โดยมี ผศ.ดร.สมัย วรรณอุดร เป็นอาจารย์ปรึกษาวิทยานิพนธ์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลทางการศึกษา และมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เพื่อนิสิตจะนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการขั้นตอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณ ณ โอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา วรรณกิตร์)
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ปฏิบัติราชการแทน อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

งานบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๕-๔๓๖๑
นิสิต นายวัชระ ลามัชฉิมา โทรศัพท์ ๐๙๒-๕๙๙๕๘๕๓

ภาคผนวก ข

เครื่องมือตรวจคุณภาพนวัตกรรม

แบบประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม”
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก (สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน

สถานภาพผู้ประเมิน ☐ ผู้บริหารสถานศึกษา ☐ ครูผู้สอน ☐ อาจารย์ ☐ ศึกษานิเทศก์ ☐ ปราชญ์ชาวบ้าน

การศึกษา ☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี ☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก

ตอนที่ 2 การประเมินคุณภาพนวัตกรรม

ชื่อหน่วยการเรียนรู้ที่ประเมิน

.....

ลำดับที่	รายการ	ระดับคุณภาพ					
		เหมาะสมมากที่สุด (5)	เหมาะสมมาก (4)	เหมาะสมปานกลาง (3)	เหมาะสมน้อย (2)	เหมาะสมน้อยที่สุด (1)	หมายเหตุ
1	รูปแบบของนวัตกรรม						
	1.1 การออกแบบนวัตกรรมมีรูปแบบสื่อการนำเสนอเนื้อหาที่หลากหลาย						
	1.2 มีช่องทางการเข้าถึงเนื้อหานวัตกรรมที่หลากหลาย						
	1.3 ส่วนประกอบของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านมีความครบถ้วน เหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน						
	1.4 มีความทันสมัยแปลกใหม่แตกต่างไปจากหนังสือเรียนทั่วไป						
	1.5 เป็นนวัตกรรมที่มีการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย						
2	เนื้อหา						
	2.1 กลวิธีการนำเสนอเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่องมีความเหมาะสม						
	2.2 ชื่อเรื่องและเนื้อหามีความสอดคล้องกัน						
	2.3 เนื้อหามีความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด						
	2.4 เนื้อหามีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียนและความถูกต้องของข้อมูล						

ลำดับที่	รายการ	ระดับคุณภาพ					
		เหมาะสมมากที่สุด (5)	เหมาะสมมาก (4)	เหมาะสมปานกลาง (3)	เหมาะสมน้อย (2)	เหมาะสมน้อยที่สุด (1)	หมายเหตุ
	2.5 เนื้อหาส่งเสริมความคิดและจินตนาการ						
	2.6 ความเป็นเอกภาพสารัตถะภาพ และสัมพันธภาพ						
3	สื่อและภาพประกอบ						
	3.1 ความสมจริงของภาพประกอบ						
	3.2 ความชัดเจนของภาพประกอบในการสื่อความหมาย						
	3.3 ความถูกต้องเหมาะสมของภาพ						
	3.4 ความสอดคล้องของภาพและเนื้อเรื่อง						
	3.5 ขนาดของภาพมีความเหมาะสม						
	3.6 สัดส่วนระหว่างภาพกับเนื้อเรื่องมีความเหมาะสม						
4	การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น)						
	4.1 การใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความชัดเจน มีเอกภาพและความสอดคล้องกลมกลืนกับเนื้อเรื่อง						
	4.2กลวิธีการนำเสนอการใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความชัดเจน						
	4.3 ระดับความยากง่ายของการใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความเหมาะสมกับวัย						
5	กลวิธีการใช้ภาษา						
	5.1 ความถูกต้องทางไวยากรณ์ ความเหมาะสมของการใช้คำและการใช้รูปประโยค						
	5.2 ความชัดเจนของถ้อยคำอ่านเข้าใจง่ายเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน						
	5.3 ภาษาที่ใช้สื่อความหมายและเข้าใจได้ง่าย						

ลำดับที่	รายการ	ระดับคุณภาพ					
		เหมาะสมมากที่สุด (5)	เหมาะสมมาก (4)	เหมาะสมปานกลาง (3)	เหมาะสมน้อย (2)	เหมาะสมน้อยที่สุด (1)	หมายเหตุ
6	คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม						
	6.1 การใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพผู้เรียน						
	6.2 การใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นในการพัฒนานวัตกรรม						
	6.3 กระตุ้นความสนใจส่งเสริมให้เกิดกระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง						
	6.4 มีความสะดวกและง่ายต่อการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน						
รวมคะแนน							

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

ข้อดีของนวัตกรรม.....

.....

.....

ข้อบกพร่องของนวัตกรรม.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุง.....

.....

.....

ลงชื่อผู้ประเมิน.....

( )

วันที่.....เดือน.....ปี.....

พหุน ปณ ฑิโต ชีว

การแปลผลคะแนน

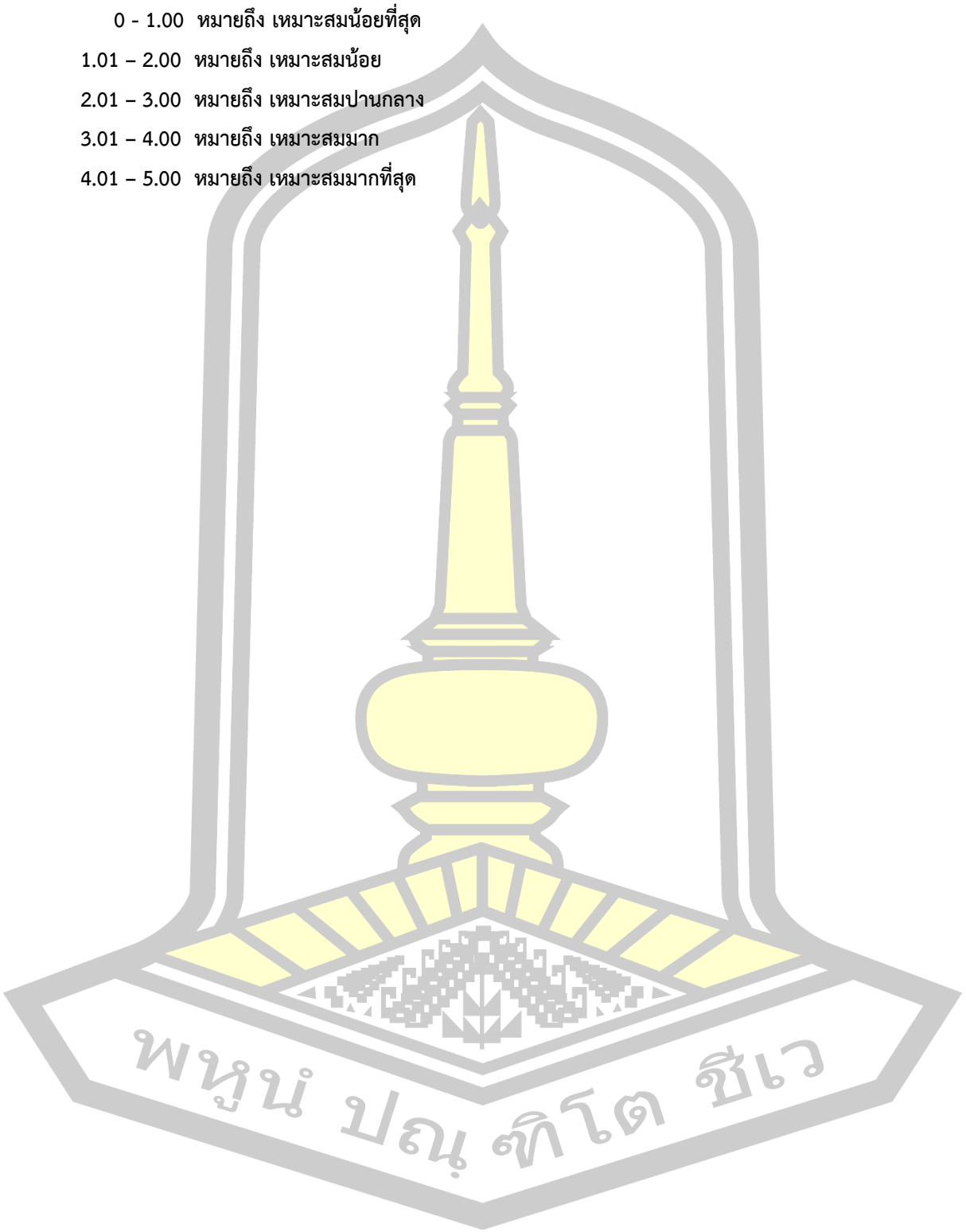
0 - 1.00 หมายถึง เหมาะสมน้อยที่สุด

1.01 – 2.00 หมายถึง เหมาะสมน้อย

2.01 – 3.00 หมายถึง เหมาะสมปานกลาง

3.01 – 4.00 หมายถึง เหมาะสมมาก

4.01 – 5.00 หมายถึง เหมาะสมมากที่สุด

แบบประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม”
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก (สำหรับผู้ใช้นวัตกรรม)

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน

สถานภาพผู้ประเมิน ☐ ผู้บริหารสถานศึกษา ☐ ครูผู้สอน

ระดับการศึกษา ☐ ปริญญาเอก ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาตรี

ตอนที่ 2 การประเมินระดับความพึงพอใจต่อการใช้นวัตกรรม

ลำดับที่	รายการ	ระดับคุณภาพ					
		เหมาะสมมากที่สุด (5)	เหมาะสมมาก (4)	เหมาะสมปานกลาง (3)	เหมาะสมน้อย (2)	เหมาะสมน้อยที่สุด (1)	หมายเหตุ
1	รูปแบบของนวัตกรรม						
	1.1 การออกแบบนวัตกรรมมีรูปแบบสื่อการนำเสนอเนื้อหาที่หลากหลาย						
	1.2 มีช่องทางการเข้าถึงเนื้อหานวัตกรรมที่หลากหลาย						
	1.3 ส่วนประกอบของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน มีความครบถ้วน อ่านแล้วเข้าใจได้ง่าย เหมาะกับวัยของผู้อ่าน						
	1.4 มีความทันสมัยแปลกใหม่แตกต่างไปจากหนังสือเรียนทั่วไป						
	1.5 เป็นนวัตกรรมที่มีการประยุกต์ใช้ข้อมูลได้อย่างเหมาะสม กับยุคสมัย						
2	เนื้อหา						
	2.1 เนื้อเรื่องที่อ่านเป็นความรู้ที่มีประโยชน์ ทำให้ผู้อ่านได้ศึกษาข้อมูลในท้องถิ่นของตนเอง						
	2.2 ชื่อเรื่องและเนื้อหามีความสอดคล้องกัน						
	2.3 เนื้อหามีความแปลกใหม่ และมีช่องทางในการสืบค้นเพิ่มเติม						

ลำดับที่	รายการ	ระดับคุณภาพ					
		เหมาะสมมากที่สุด (5)	เหมาะสมมาก (4)	เหมาะสมปานกลาง (3)	เหมาะสมน้อย (2)	เหมาะสมน้อยที่สุด (1)	หมายเหตุ
	2.4 เนื้อหามีการส่งเสริมช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ง่ายและสามารถจดจำได้นาน						
	2.5 เนื้อหาส่งเสริมความคิดและจินตนาการ						
	2.6 การเล่าเรื่องในบทอ่านส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ผู้เรียน						
3	สื่อและภาพประกอบ						
	3.1 ความสมจริงและการใช้สีสันของภาพประกอบ						
	3.2 ความชัดเจนของภาพประกอบในการสื่อความหมาย						
	3.3 ความถูกต้องเหมาะสมของภาพประกอบ						
	3.4 ความสอดคล้องของภาพและเนื้อเรื่อง						
	3.5 ขนาดของภาพมีความเหมาะสม						
	3.6 สัดส่วนระหว่างภาพกับเนื้อเรื่องมีความเหมาะสม						
4	การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น)						
	4.1 การใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความชัดเจน ทำให้รับรู้ข้อมูลได้จากการอ่านนวัตกรรม						
	4.2 การใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความน่าสนใจ						
	4.3 ข้อมูลที่ได้รับเป็นความรู้ที่ระดับความยากง่ายของการใช้ข้อมูลในท้องถิ่นมีความเหมาะสมกับวัย						
5	การใช้ภาษา						
	5.1 ความถูกต้องในการใช้ภาษา มีการเขียนสะกดคำถูกต้อง						
	5.2 ความชัดเจนของถ้อยคำอ่านเข้าใจง่าย						
	5.3 มีการอธิบายคำศัพท์ยากในบทอ่านเพิ่มเติมทำให้เข้าใจง่ายขึ้น						

ลำดับที่	รายการ	ระดับคุณภาพ					
		เหมาะสมมากที่สุด (5)	เหมาะสมมาก (4)	เหมาะสมปานกลาง (3)	เหมาะสมน้อย (2)	เหมาะสมน้อยที่สุด (1)	หมายเหตุ
6	คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม						
	6.1 นวัตกรรมนี้เป็นนวัตกรรมที่ช่วยส่งเสริมการอ่านได้จริง						
	6.2 ช่วยให้องค์ความรู้ที่มีในท้องถิ่นได้รับการเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น						
	6.3 ทำให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง						
	6.4 มีความสะดวกและง่ายต่อการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน						
	6.5 สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการเรียนในรายวิชาอื่น ๆ ได้						
รวมคะแนน							

การแปลผลคะแนน

0 - 1.00 หมายถึง เหมาะสมน้อยที่สุด

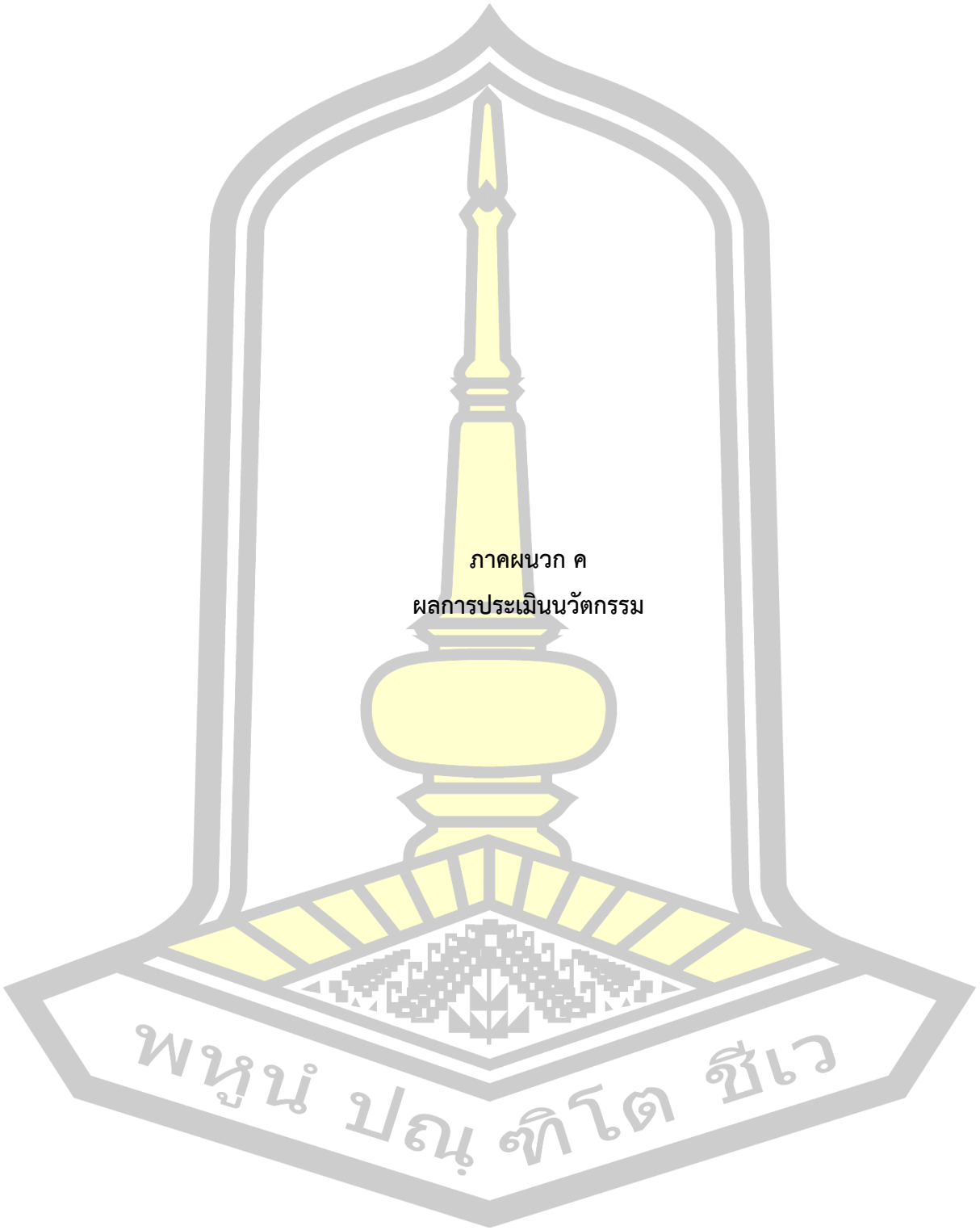
1.01 – 2.00 หมายถึง เหมาะสมน้อย

2.01 – 3.00 หมายถึง เหมาะสมปานกลาง

3.01 – 4.00 หมายถึง เหมาะสมมาก

4.01 – 5.00 หมายถึง เหมาะสมมากที่สุด

พหุน ปณ ฑิโต ชีเว

ภาคผนวก ค

ผลการประเมินนวัตกรรม

ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก (สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

ตาราง 19 แสดงผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมจากผู้เชี่ยวชาญ หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เส้นทางครามงามวัฒนธรรม

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ										ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	
1	**รูปแบบของนวัตกรรม**											
	1.1	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.88	เหมาะสมมากที่สุด
	1.2	5	5	5	5	5	4	4	5	5	4.77	เหมาะสมมากที่สุด
	1.3	5	5	5	5	5	4	4	4	5	4.66	เหมาะสมมากที่สุด
	1.4	4	5	5	5	5	3	5	5	5	4.66	เหมาะสมมากที่สุด
	1.5	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.88	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.78	เหมาะสมมากที่สุด
2	**เนื้อหา**											
	2.1	5	5	4	5	5	3	4	5	5	4.55	เหมาะสมมากที่สุด
	2.2	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.88	เหมาะสมมากที่สุด
	2.3	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.88	เหมาะสมมากที่สุด
	2.4	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.88	เหมาะสมมากที่สุด
	2.5	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.88	เหมาะสมมากที่สุด
	2.6	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.88	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.83	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 19 (ต่อ)

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ										ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	
3	สื่อและภาพประกอบ											
	3.1	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	3.2	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	3.3	5	5	5	5	5	3	4	4	5	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	3.4	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	3.5	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	3.6	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	รวมรายด้าน										4.74	เหมาะสมมากที่สุด
4	การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น)											
	4.1	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	4.2	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	4.3	5	5	5	5	5	3	5	5	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	รวมรายด้าน										4.74	เหมาะสมมากที่สุด
5	กลวิธีการใช้ภาษา											
	5.1	5	5	5	5	5	3	4	4	5	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	5.2	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	5.3	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	รวมรายด้าน										4.70	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 19 (ต่อ)

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ										ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	
6	คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม											
	6.1	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	6.2	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	6.3	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	6.4	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.78	เหมาะสมมากที่สุด
คุณภาพรวมรายหน่วยการเรียนรู้											4.76	เหมาะสมมากที่สุด

พหุน ปณ ฑิโต ชีเว

ตาราง 20 แสดงผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมจากผู้เชี่ยวชาญ หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ลำนำเสียงกลองยาว

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ										ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	
1	**รูปแบบนวัตกรรม**											
	1.1	5	5	5	5	5	4	4	4	3	4.44	เหมาะสมมาก
	1.2	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	1.3	4	5	4	4	5	4	4	4	4	4.22	เหมาะสมมาก
	1.4	4	5	5	5	5	4	4	4	4	4.44	เหมาะสมมาก
	1.5	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.45	เหมาะสมมาก
2	**เนื้อหา**											
	2.1	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	2.2	5	5	4	5	5	4	5	3	5	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	2.3	5	5	5	5	5	4	5	3	5	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	2.4	5	5	4	5	5	4	4	3	4	4.33	เหมาะสมมาก
	2.5	5	5	4	5	5	4	5	3	5	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	2.6	5	5	5	5	5	3	5	3	5	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.53	เหมาะสมมากที่สุด
3	**สื่อและภาพประกอบ**											
	3.1	5	5	5	5	5	4	5	4	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	3.2	5	5	4	5	5	4	5	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	3.3	5	5	4	5	5	3	4	4	4	4.33	เหมาะสมมาก

ตาราง 20 (ต่อ)

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ										ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	
3	สื่อและภาพประกอบ											
	3.4	5	5	5	5	5	4	5	4	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	3.5	5	5	3	5	5	4	5	4	4	4.44	เหมาะสมมาก
	3.6	5	5	4	5	5	3	5	4	4	4.44	เหมาะสมมาก
	รวมรายด้าน										4.51	เหมาะสมมากที่สุด
4	การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น)											
	4.1	5	5	5	5	5	4	5	4	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	4.2	5	5	4	5	5	4	5	4	3	4.44	เหมาะสมมาก
	4.3	5	5	5	5	5	4	5	4	3	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	รวมรายด้าน										4.55	เหมาะสมมากที่สุด
5	กลวิธีการใช้ภาษา											
	5.1	5	5	5	5	5	4	5	4	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	5.2	5	5	4	5	5	3	5	4	4	4.44	เหมาะสมมาก
	5.3	5	5	5	5	5	4	5	4	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	รวมรายด้าน										4.59	เหมาะสมมากที่สุด
6	คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม											
	6.1	5	5	5	5	5	4	5	4	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	6.2	5	5	4	5	5	4	5	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 20 (ต่อ)

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ										ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	
6	คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม											
	6.3	5	5	5	5	5	4	5	4	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	6.4	5	5	4	5	5	4	5	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.61	เหมาะสมมากที่สุด
คุณภาพรวมรายหน่วยการเรียนรู้											4.54	เหมาะสมมากที่สุด

พหุน ปณ ฑิโต ชีเว

ตาราง 21 แสดงผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมจากผู้เชี่ยวชาญ หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 เล่าเรื่องราวปรางค์กู่คู่เมือง

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ										ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	
1	**รูปแบบนวัตกรรม**											
	1.1	5	5	5	5	5	4	5	5	3	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	1.2	5	5	5	5	5	4	4	5	3	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	1.3	5	5	5	5	5	4	4	4	3	4.44	เหมาะสมมาก
	1.4	5	5	5	4	5	4	4	4	3	4.33	เหมาะสมมาก
	1.5	5	5	5	5	5	4	5	4	3	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.73	เหมาะสมมากที่สุด
2	**เนื้อหา**											
	2.1	5	5	5	5	5	4	5	5	3	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	2.2	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	2.3	5	5	5	5	5	4	5	5	4	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	2.4	5	5	5	5	5	4	5	4	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	2.5	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	2.6	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.79	เหมาะสมมากที่สุด
3	**สื่อและภาพประกอบ**											
	3.1	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	3.2	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	3.3	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 21 (ต่อ)

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ										ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	
3	สื่อและภาพประกอบ											
	3.4	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	3.5	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	3.6	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	รวมรายด้าน										4.56	เหมาะสมมากที่สุด
4	การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น)											
	4.1	5	5	5	5	5	3	5	5	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	4.2	5	5	5	5	5	4	4	5	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	4.3	5	5	5	5	5	4	4	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	รวมรายด้าน										4.70	เหมาะสมมากที่สุด
5	กลวิธีการใช้ภาษา											
	5.1	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	5.2	5	5	5	5	5	4	5	4	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	5.3	5	5	5	5	5	4	5	4	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	รวมรายด้าน										4.81	เหมาะสมมากที่สุด
6	คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม											
	6.1	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	6.2	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 21 (ต่อ)

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ										ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	
6	คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม											
	6.3	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	6.4	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.89	เหมาะสมมากที่สุด
คุณภาพรวมรายหน่วยการเรียนรู้											4.67	เหมาะสมมากที่สุด

พหุน ปณฺ ฑิโต ชีเว

ตาราง 22 แสดงผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมจากผู้เชี่ยวชาญ หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 ลื่อเลื่องพระพุทธมงคล

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ										ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	
1	**รูปแบบนวัตกรรม**											
	1.1	5	5	5	5	5	4	5	4	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	1.2	5	5	4	5	5	4	5	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	1.3	5	5	5	5	5	4	5	4	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	1.4	5	5	4	5	5	4	5	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	1.5	5	5	4	5	5	4	5	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	รวมรายด้าน										4.62	เหมาะสมมากที่สุด
2	**เนื้อหา**											
	2.1	5	5	5	5	5	4	5	4	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	2.2	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	2.3	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	2.4	5	5	4	5	5	4	4	5	5	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	2.5	5	5	5	5	5	4	4	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	2.6	5	5	5	5	5	4	4	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	รวมรายด้าน										4.77	เหมาะสมมากที่สุด
3	**สื่อและภาพประกอบ**											
	3.1	5	5	5	5	5	4	5	5	4	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	3.2	5	5	4	5	5	4	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	3.3	5	5	4	5	5	4	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 22 (ต่อ)

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ									คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9		
3	สื่อและภาพประกอบ											
	3.4	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	3.5	5	5	4	5	5	4	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	3.6	5	5	4	5	5	4	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.79	เหมาะสมมากที่สุด
4	การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น)											
	4.1	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	4.2	5	5	4	5	5	4	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	4.3	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.85	เหมาะสมมากที่สุด
5	กลวิธีการใช้ภาษา											
	5.1	5	5	4	5	5	3	5	5	5	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	5.2	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	5.3	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.74	เหมาะสมมากที่สุด
6	คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม											
	6.1	5	5	4	5	5	4	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	6.2	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 22 (ต่อ)

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ										ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	
6	คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม											
	6.3	5	5	4	5	5	4	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	6.4	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.83	เหมาะสมมากที่สุด
คุณภาพรวมรายหน่วยการเรียนรู้											4.76	เหมาะสมมากที่สุด

พหุน ปณฺ ฑิโต ชีเว

ตาราง 23 แสดงผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมจากผู้เชี่ยวชาญ หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 วิถีชนคนปั้นหม้อ

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ										ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	
1	รูปแบบนวัตกรรม											
	1.1	5	5	5	5	5	4	3	3	3	4.22	เหมาะสมมาก
	1.2	5	5	5	5	5	4	3	3	3	4.22	เหมาะสมมาก
	1.3	5	5	5	5	5	4	3	3	3	4.22	เหมาะสมมาก
	1.4	5	5	5	5	5	4	3	3	3	4.22	เหมาะสมมาก
	1.5	5	5	5	5	5	4	3	3	3	4.22	เหมาะสมมาก
รวมรายด้าน											4.22	เหมาะสมมาก
2	เนื้อหา											
	2.1	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	2.2	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	2.3	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	2.4	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	2.5	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	2.6	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.56	เหมาะสมมากที่สุด
3	สื่อและภาพประกอบ											
	3.1	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	3.2	5	5	4	5	5	4	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	3.3	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 23 (ต่อ)

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ									คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9		
3	สื่อและภาพประกอบ											
	3.4	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	3.5	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	3.6	5	5	4	5	5	4	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	รวมรายด้าน										4.85	เหมาะสมมากที่สุด
4	การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น)											
	4.1	5	5	5	5	5	4	4	5	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	4.2	5	5	5	5	5	4	4	5	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	4.3	5	5	5	5	5	4	4	5	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	รวมรายด้าน										4.67	เหมาะสมมากที่สุด
5	กลวิธีการใช้ภาษา											
	5.1	5	5	4	5	5	4	5	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	5.2	5	5	5	5	5	4	5	4	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	5.3	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	
	รวมรายด้าน										4.70	เหมาะสมมากที่สุด
6	คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม											
	6.1	5	5	5	5	5	4	4	5	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	6.2	5	5	5	5	5	4	4	5	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 23 (ต่อ)

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ										ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	
6	คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม											
	6.3	5	5	5	5	5	4	4	5	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	6.4	5	5	5	5	5	4	4	5	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.67	เหมาะสมมากที่สุด
คุณภาพรวมรายหน่วยการเรียนรู้											4.61	เหมาะสมมากที่สุด

พหุน ปณฺ ฑิโต ชีเว

ตาราง 24 แสดงผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมจากผู้เชี่ยวชาญ หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 ไหว้พ่อเมือง มหาสารคาม

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ										ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	
1	**รูปแบบนวัตกรรม**											
	1.1	5	5	5	5	5	4	4	5	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	1.2	5	5	4	5	5	4	4	4	4	4.44	เหมาะสมมากที่สุด
	1.3	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	1.4	5	5	4	5	5	4	5	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	1.5	5	5	4	5	5	4	5	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	รวมรายด้าน										4.64	เหมาะสมมากที่สุด
2	**เนื้อหา**											
	2.1	5	5	5	5	5	4	5	5	4	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	2.2	5	5	5	5	5	4	4	5	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	2.3	5	5	5	5	5	4	4	5	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	2.4	5	5	4	5	5	4	4	5	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	2.5	5	5	4	5	5	4	5	5	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	2.6	5	5	4	5	5	4	5	5	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	รวมรายด้าน										4.66	เหมาะสมมากที่สุด
3	**สื่อและภาพประกอบ**											
	3.1	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	3.2	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	3.3	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 24 (ต่อ)

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ									คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9		
3	สื่อและภาพประกอบ											
	3.4	5	5	4	5	5	3	5	5	5	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	3.5	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	3.6	5	5	4	5	5	4	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.79	เหมาะสมมากที่สุด
4	การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น)											
	4.1	5	5	5	5	5	4	4	5	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	4.2	5	5	5	5	5	4	4	5	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	4.3	5	5	4	5	5	4	4	5	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.63	เหมาะสมมากที่สุด
5	กลวิธีการใช้ภาษา											
	5.1	5	5	5	5	5	4	5	5	4	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	5.2	5	5	5	5	5	4	5	5	4	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	5.3	5	5	5	5	5	3	5	5	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.74	เหมาะสมมากที่สุด
6	คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม											
	6.1	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	6.2	5	5	4	5	5	4	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 24 (ต่อ)

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ										ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	
6	คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม											
	6.3	5	5	4	5	5	4	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	6.4	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.83	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายหน่วยการเรียนรู้											4.71	เหมาะสมมากที่สุด

พหุน ปณฺฑิโต ชีเว

ตาราง 25 แสดงผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมจากผู้เชี่ยวชาญ หน่วยการเรียนรู้ที่ 7 ลือนามพระธาตุนาดูน

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ									คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9		
1	**รูปแบบนวัตกรรม**											
	1.1	5	5	4	5	5	4	5	4	3	4.44	เหมาะสมมาก
	1.2	5	5	5	5	5	4	4	4	3	4.44	เหมาะสมมาก
	1.3	5	5	5	5	5	4	5	4	3	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	1.4	5	5	4	5	5	4	4	4	3	4.33	เหมาะสมมาก
	1.5	5	5	4	5	5	4	4	4	3	4.33	เหมาะสมมาก
รวมรายด้าน											4.42	เหมาะสมมาก
2	**เนื้อหา**											
	2.1	5	5	5	5	5	3	4	4	3	4.33	เหมาะสมมาก
	2.2	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	2.3	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	2.4	5	5	4	5	5	4	5	5	3	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	2.5	5	5	5	5	5	4	5	5	4	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	2.6	5	5	5	5	5	4	5	5	4	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.64	เหมาะสมมากที่สุด
3	**สื่อและภาพประกอบ**											
	3.1	5	5	5	5	5	3	5	4	5	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	3.2	5	5	4	5	5	3	5	4	4	4.44	เหมาะสมมาก
	3.3	5	5	5	5	5	3	5	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 25 (ต่อ)

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ										ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1		คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	
3	สื่อและภาพประกอบ											
	3.4	5	5	4	5	5	3	5	5	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	3.5	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	3.6	5	5	4	5	5	3	5	5	5	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	รวมรายด้าน										4.61	เหมาะสมมากที่สุด
4	การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น)											
	4.1	5	5	5	5	5	4	4	5	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	4.2	5	5	4	5	5	4	4	5	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	4.3	5	5	5	5	5	3	4	4	4	4.44	เหมาะสมมาก
	รวมรายด้าน										4.55	เหมาะสมมากที่สุด
5	กลวิธีการใช้ภาษา											
	5.1	5	5	4	5	5	3	4	5	4	4.44	เหมาะสมมาก
	5.2	5	5	5	5	5	3	5	5	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	5.3	5	5	4	5	5	3	5	4	4	4.44	เหมาะสมมาก
	รวมรายด้าน										4.52	เหมาะสมมากที่สุด
6	คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม											
	6.1	5	5	4	5	5	4	4	5	5	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	6.2	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 25 (ต่อ)

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ										ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	
6	คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม											
	6.3	5	5	4	5	5	4	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	6.4	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.80	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายหน่วยการเรียนรู้											4.59	เหมาะสมมากที่สุด

พหุน ปณฺ ฑิโต ชีเว

ตาราง 26 แสดงผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมจากผู้เชี่ยวชาญ หน่วยการเรียนรู้ที่ 8 ค้ำคูณเมืองเก่าเชียงเหียน

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ										ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	
1	**รูปแบบนวัตกรรม**											
	1.1	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	1.2	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	1.3	5	5	4	5	5	4	4	4	4	4.44	เหมาะสมมาก
	1.4	5	5	4	5	5	4	3	3	3	4.11	เหมาะสมมาก
	1.5	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.44	เหมาะสมมาก
2	**เนื้อหา**											
	2.1	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	2.2	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	2.3	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	2.4	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	2.5	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	2.6	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.79	เหมาะสมมากที่สุด
3	**สื่อและภาพประกอบ**											
	3.1	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	3.2	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	3.3	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 26 (ต่อ)

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ									คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9		
3	สื่อและภาพประกอบ											
	3.4	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	3.5	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	3.6	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.81	เหมาะสมมากที่สุด
4	การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น)											
	4.1	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	4.2	5	5	5	5	5	4	4	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	4.3	5	5	5	5	5	4	4	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.81	เหมาะสมมากที่สุด
5	กลวิธีการใช้ภาษา											
	5.1	5	5	5	5	5	3	5	4	5	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	5.2	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	5.3	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.77	เหมาะสมมากที่สุด
6	คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม											
	6.1	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	6.2	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 26 (ต่อ)

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ										ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	
6	**คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม**											
	6.3	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	6.4	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.89	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายหน่วยการเรียนรู้											4.75	เหมาะสมมากที่สุด

พหุน ปณฺ ฑิโต ชีเว

ตาราง 27 แสดงผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมจากผู้เชี่ยวชาญ หน่วยการเรียนรู้ที่ 9 เรียนตำนานผาแดงนางไอ่

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ									คะแนนรวมเฉลี่ย	ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9		
1	**รูปแบบนวัตกรรม**											
	1.1	5	5	4	5	5	4	4	3	3	4.22	เหมาะสมมาก
	1.2	5	5	4	5	5	4	4	3	3	4.22	เหมาะสมมาก
	1.3	5	5	3	5	5	4	4	3	3	4.11	เหมาะสมมาก
	1.4	5	5	4	4	5	4	4	3	3	4.11	เหมาะสมมาก
	1.5	5	5	5	5	5	4	4	3	3	4.33	เหมาะสมมาก
รวมรายด้าน											4.20	เหมาะสมมาก
2	**เนื้อหา**											
	2.1	5	5	4	5	5	4	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	2.2	5	5	4	5	5	3	5	5	5	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	2.3	5	5	4	5	5	4	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	2.4	4	5	4	5	5	3	5	5	5	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	2.5	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	2.6	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.72	เหมาะสมมากที่สุด
3	**สื่อและภาพประกอบ**											
	3.1	5	4	5	5	5	3	5	5	5	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	3.2	5	5	5	5	4	3	5	5	5	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	3.3	5	5	5	5	5	3	5	5	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 27 (ต่อ)

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ										ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	
3	สื่อและภาพประกอบ											
	3.4	5	4	5	5	5	3	5	5	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	3.5	5	5	5	5	4	3	5	5	5	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	3.6	5	5	5	5	4	3	5	5	5	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.64	เหมาะสมมากที่สุด
4	**การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น)**											
	4.1	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	4.2	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	4.3	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.78	เหมาะสมมากที่สุด
5	**กลวิธีการใช้ภาษา**											
	5.1	5	5	5	5	5	3	3	3	3	4.11	เหมาะสมมากที่สุด
	5.2	5	5	5	5	5	3	3	3	3	4.11	เหมาะสมมากที่สุด
	5.3	5	5	5	5	5	3	3	3	3	4.11	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.11	เหมาะสมมากที่สุด
6	**คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม**											
	6.1	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	6.2	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 27 (ต่อ)

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ										ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	
6	คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม											
	6.3	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	6.4	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.89	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายหน่วยการเรียนรู้											4.55	เหมาะสมมากที่สุด

พหุน ปณฺ ฑิโต ชีเว

ตาราง 28 แสดงผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมจากผู้เชี่ยวชาญ หน่วยการเรียนรู้ที่ 10 วัดมหาชัย พระอารามหลวง

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ										ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	
1	**รูปแบบนวัตกรรม**											
	1.1	5	5	5	5	5	3	4	4	4	4.44	เหมาะสมมาก
	1.2	5	5	5	5	5	3	5	5	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	1.3	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	1.4	5	5	4	4	5	3	5	5	4	4.44	เหมาะสมมาก
	1.5	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.62	เหมาะสมมากที่สุด
2	**เนื้อหา**											
	2.1	5	5	5	5	5	3	5	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	2.2	5	5	5	5	5	3	5	4	4	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	2.3	5	5	5	5	5	3	4	5	5	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	2.4	5	5	5	5	5	3	4	5	5	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	2.5	5	5	5	5	5	3	5	5	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	2.6	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.64	เหมาะสมมากที่สุด
3	**สื่อและภาพประกอบ**											
	3.1	5	5	5	5	5	3	5	4	5	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	3.2	5	5	5	5	5	3	4	5	5	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	3.3	5	5	5	5	5	3	5	4	5	4.67	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 28 (ต่อ)

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ									ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9		
3	สื่อและภาพประกอบ											
	3.4	5	5	5	5	5	3	5	4	5	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	3.5	5	5	5	5	5	3	5	4	5	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	3.6	5	5	5	5	5	3	5	4	5	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.67	เหมาะสมมากที่สุด
4	การนำเสนอมโนทัศน์ของนวัตกรรม (การใช้ข้อมูลในท้องถิ่น)											
	4.1	5	5	5	5	5	3	5	5	4	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	4.2	5	5	5	5	5	3	4	5	5	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	4.3	5	5	5	5	5	3	5	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.70	เหมาะสมมากที่สุด
5	กลวิธีการใช้ภาษา											
	5.1	5	5	5	5	5	2	5	4	5	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
	5.2	5	5	5	5	5	2	5	5	5	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
	5.3	5	5	5	5	5	2	5	5	5	4.67	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.63	เหมาะสมมากที่สุด
6	คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม											
	6.1	5	5	5	5	5	4	4	5	5	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
	6.2	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 28 (ต่อ)

ด้านที่	รายการ รายด้าน (ข้อ)	ผู้เชี่ยวชาญ										ระดับคุณภาพ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	คนที่ 8	คนที่ 9	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	
6	**คุณค่าและประโยชน์ของนวัตกรรม**											
	6.3	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
	6.4	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.89	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายด้าน											4.86	เหมาะสมมากที่สุด
รวมรายหน่วยการเรียนรู้											4.68	เหมาะสมมากที่สุด

พหุน ปณฺ ฑิโต ชีเว

ตาราง 29 แสดงผลการประเมินคุณภาพนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็กโดยภาพรวม

ด้านที่	หน่วยการเรียนรู้ที่										ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) รายด้านรายผู้เชี่ยวชาญ
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1	4.78	4.75	4.73	4.62	4.22	4.64	4.42	4.44	4.20	4.62	4.54
2	4.83	4.53	4.79	4.77	4.56	4.66	4.64	4.79	4.72	4.64	4.69
3	4.74	4.51	4.56	4.79	4.85	4.79	4.61	4.81	4.64	4.67	4.69
4	4.74	4.55	4.70	4.58	4.67	4.63	4.55	4.81	4.78	4.70	4.67
5	4.70	4.59	4.81	4.74	4.70	4.74	4.52	4.77	4.41	4.63	4.66
6	4.76	4.61	4.89	4.83	4.67	4.83	4.80	4.89	4.89	4.86	4.80
คุณภาพรายหน่วย ($\bar{X}$)	4.75	4.59	4.74	4.72	4.61	4.71	4.59	4.75	4.60	4.68	4.67

พหุน ปณ ฑิโต ชีเว

ตาราง 30 การหาคุณภาพนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก หลังจากปรับปรุงนวัตกรรมตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

ด้านที่	รายการประเมิน (ข้อที่)	กลุ่มตัวอย่างคนที่										เฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
1	1.1	5	5	4	4	5	4	4	5	5	5	4.60	เหมาะสมมากที่สุด
	1.2	5	4	4	4	4	4	4	5	4	4	4.20	เหมาะสมมาก
	1.3	5	5	4	4	5	4	5	5	5	5	4.70	เหมาะสมมากที่สุด
	1.4	5	4	4	4	4	4	4	5	4	5	4.30	เหมาะสมมาก
	1.5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5.00	เหมาะสมมากที่สุด
รวมด้านที่ 1												4.56	เหมาะสมมากที่สุด
2	2.1	4	5	5	5	5	5	5	5	5	5	4.90	เหมาะสมมากที่สุด
	2.2	5	5	4	5	4	5	5	5	5	5	4.80	เหมาะสมมากที่สุด
	2.3	5	5	4	5	5	5	5	5	5	5	4.90	เหมาะสมมากที่สุด
	2.4	5	5	4	5	4	5	5	5	5	5	4.80	เหมาะสมมากที่สุด
	2.5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5.00	เหมาะสมมากที่สุด
	2.6	5	5	4	5	5	5	5	5	5	5	4.90	เหมาะสมมากที่สุด
รวมด้านที่ 2												4.88	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 30 (ต่อ)

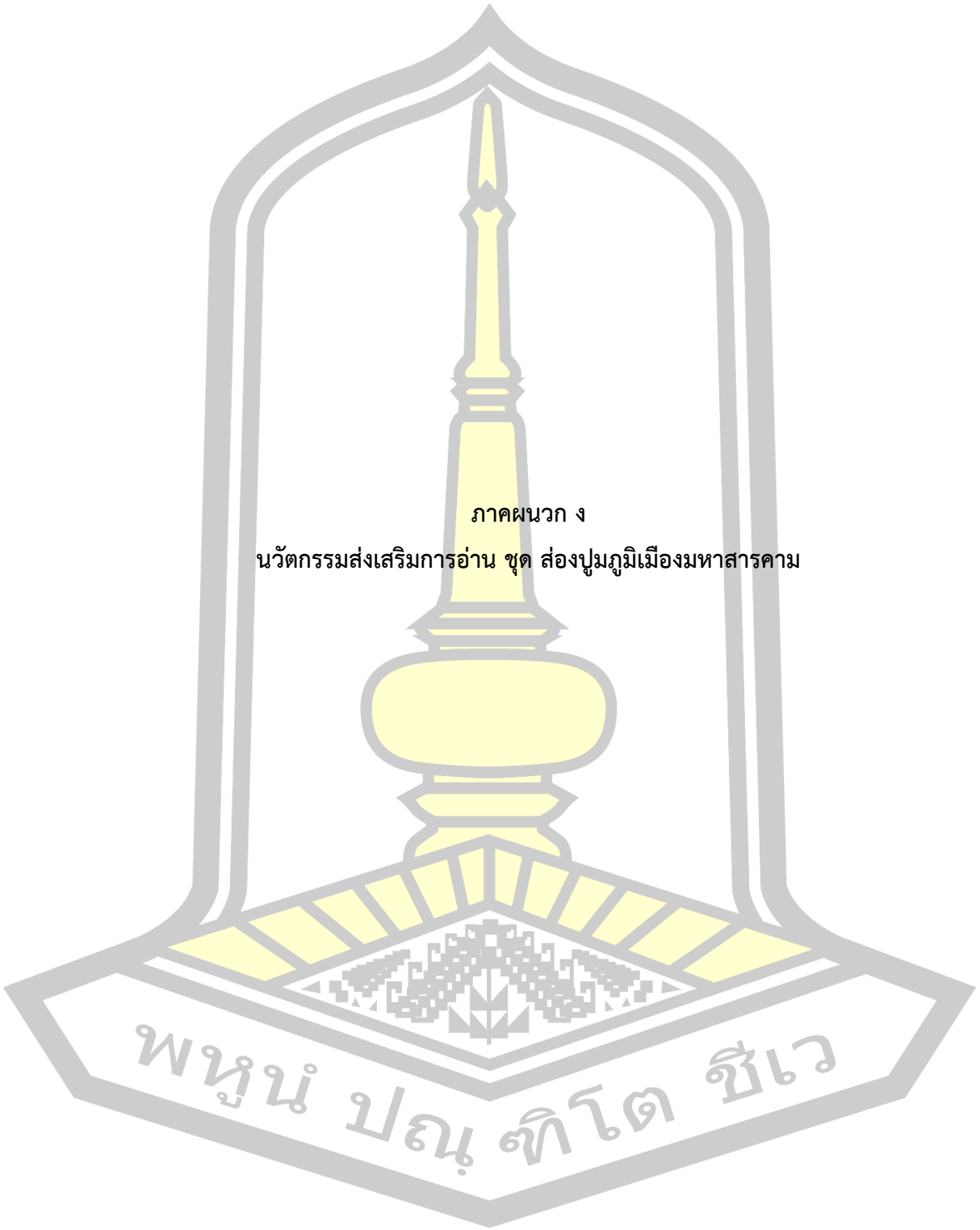
ด้านที่ 1	รายการประเมิน (ข้อที่)	กลุ่มตัวอย่างคนที่										เฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
3	3.1	5	5	4	5	5	5	5	5	5	5	4.90	เหมาะสมมากที่สุด
	3.2	5	5	4	5	5	4	5	5	5	5	4.80	เหมาะสมมากที่สุด
	3.3	5	5	4	5	5	4	5	5	5	5	4.80	เหมาะสมมากที่สุด
	3.4	5	5	4	5	5	5	5	5	5	5	4.90	เหมาะสมมากที่สุด
	3.5	5	5	4	5	5	5	5	5	5	5	4.90	เหมาะสมมากที่สุด
	3.6	5	5	4	5	5	5	5	5	5	5	4.90	เหมาะสมมากที่สุด
รวมด้านที่ 3												**4.87**	เหมาะสมมากที่สุด
4	4.1	5	5	4	5	4	5	5	5	5	5	4.80	เหมาะสมมากที่สุด
	4.2	5	5	4	5	5	5	5	5	5	5	4.90	เหมาะสมมากที่สุด
	4.3	5	5	4	5	4	5	5	5	5	5	4.80	เหมาะสมมากที่สุด
รวมด้านที่ 4												**4.83**	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 30 (ต่อ)

ด้านที่	รายการประเมิน (ข้อที่)	กลุ่มตัวอย่างคนที่										เฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
1		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
5	5.1	5	5	4	5	5	4	5	4	5	5	4.70	เหมาะสมมากที่สุด
	5.2	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5.00	เหมาะสมมากที่สุด
	5.3	5	5	4	5	5	5	5	5	5	5	4.90	เหมาะสมมากที่สุด
รวมด้านที่ 5												**4.87**	เหมาะสมมากที่สุด
6	6.1	5	5	4	5	4	5	5	5	5	5	4.80	เหมาะสมมากที่สุด
	6.2	5	5	4	5	5	5	4	5	4	5	4.70	เหมาะสมมากที่สุด
	6.3	5	5	4	5	4	5	5	5	4	5	4.70	เหมาะสมมากที่สุด
	6.4	5	5	4	5	5	5	4	5	5	5	4.80	เหมาะสมมากที่สุด
	6.5	5	5	4	5	5	5	5	5	5	5	4.90	เหมาะสมมากที่สุด
รวมด้านที่ 6												**4.78**	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 31 ผลการประเมินคุณภาพโดยรวมของนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก ที่ประเมินโดยกลุ่มตัวอย่าง

ด้านที่	คะแนนรวมรายด้าน ($\bar{X}$)	ระดับคุณภาพ
1. รูปแบบของนวัตกรรม	4.56	เหมาะสมมากที่สุด
2. เนื้อหา	4.88	เหมาะสมมากที่สุด
3. สื่อและภาพประกอบ	4.87	เหมาะสมมากที่สุด
4. การนำเสนอมโนทัศน์ฯ	4.83	เหมาะสมมากที่สุด
5. การใช้ภาษา	4.87	เหมาะสมมากที่สุด
6. คุณค่าและประโยชน์ฯ	4.78	เหมาะสมมากที่สุด
รวมคุณภาพทุกด้าน	**4.79**	**เหมาะสมมากที่สุด**

ภาคผนวก ง

นวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม

“ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม”
ใช้สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย
เรื่อง : วัชระ ลามัชฉิมา
ภาพ : ไชยวัฒน์ ทวยจันทร์

คำนำ

นวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน ชุด “ส่องปูมภูมิเมืองมหาสารคาม” จัดทำขึ้นเพื่อพัฒนาทักษะการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยใช้เนื้อหาที่มีอยู่ในท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม มีทั้งสิ้นจำนวน ๑๐ หน่วยการเรียนรู้ ในการพัฒนานวัตกรรมในครั้งนี้มีแรงบันดาลใจมามากนักเรียนที่มีปัญหาเกี่ยวกับการอ่านในโรงเรียนระดับชั้นประถมศึกษา ในบางครั้งการศึกษาหรืออ่านเรื่องที่อยู่ไกลตัวมากเกินไปอาจจะทำให้นักเรียนรู้สึกเข้าถึงได้ยาก ผู้จัดทำจึงมีแนวคิดในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่านโดยใช้เนื้อหาท้องถิ่นในจังหวัดมหาสารคามเพื่อให้นักเรียนในพื้นที่ได้ศึกษาและภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่นที่ตนเองอยู่และเป็นเสมือนพลังเล็ก ๆ ในการจุดประกายให้ผู้อ่านได้หวงแหนในอัตลักษณ์ของความเป็น “มหาสารคาม” สืบต่อไป

วัชระ ลามัชฉิมา

สารบัญ

เรื่อง **หน้า**

คำนำ

เส้นทางครามงามวัฒนธรรม ๑

ลำนำเสียงกลองยาว ๑๗

เล่าเรื่องราวปรางค์กู่คู่เมือง ๓๐

ลือเลื่องพระพุทธมงคล ๔๕

วิถีชนคนปั้นหม้อ ๖๐

ไหว้พ่อเมืองมหาสารคาม ๗๖

ลือนามพระธาตุนาดูน ๙๓

ค้ำคูนเมืองเก่าเชียงเหียน ๑๐๘

เรียนตำนานผาแดงนางไอ่ ๑๒๒

วัดมหาชัยพระอารามหลวง ๑๔๒

ประวัติผู้เขียน ๑๕๘

๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

เส้นทางครามงามวัฒนธรรม

๒

เช้านี้เป็นวันศุกร์อากาศแจ่มใส ผมตื่นขึ้นมารีบอาบน้ำทำภารกิจส่วนตัว รับประทานอาหารเช้าที่คุณแม่เตรียมไว้ให้ เรียบร้อยแล้วก็ปั่นจักรยานไปโรงเรียนซึ่งอยู่ใกล้บ้านของผมเพียง ๕๐๐ เมตร ผมถือว่าเป็นการออกกำลังกายไปในตัว เพื่อน ๆ หลายคนเลือกที่จะเดินมาโรงเรียนเพราะว่าโรงเรียนของพวกเรานั้นอยู่ในชุมชนและทุกคนสามารถเดินทางมาได้อย่างสะดวกสบาย

เมื่อมาถึงโรงเรียนแล้ว พวกเราทุกคนรู้หน้าที่ของตนเองนั่นก็คือการทำความสะอาดห้องเรียนตามเวรประจำวัน และดูแลเขตบริเวณรับผิดชอบ เก็บขยะ กวาดใบไม้ก่อนที่จะเข้าแถวเคารพธงชาติและขึ้นเรียนตามเวลา ซึ่งในวันนี้การเรียนวิชาภาษาไทย

ครูสอนเรื่องการเขียนรายงาน ครูได้มอบหมายให้นักเรียนแต่ละคนไปทำรายงานเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งคุณครูได้สอนว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากผู้รู้หรือผู้มีประสบการณ์ ซึ่งเรียกว่า ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น

คุณครูได้มอบหมายให้ให้นักเรียนไปเก็บข้อมูลในชุมชนของตนเองเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณครูบอกว่าสาเหตุที่เราจะต้องเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น เพราะว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงสร้างความภาคภูมิใจ และศักดิ์ศรีเกียรติภูมิของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ

๔

แต่สิ่งที่ทำให้ผมคิดหนักนั่นก็คือ คุณครูได้กำหนดไว้ว่าไม่ควรทำเรื่องที่ซ้ำกัน ผมจึงได้ยกมือถามคุณครูว่าถ้ามันไม่มีจริง ๆ ควรทำอย่างไร ซึ่งก็ได้คำตอบที่ช่วยให้ผมเข้าใจมากยิ่งขึ้น เพราะครูได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีอยู่หลากหลาย บางอย่างเราอาจจะเคยเห็นจนชินตา แต่ไม่เคยให้ความสนใจมากกว่า ครูบอกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นอาหาร วรรณกรรม หัตถกรรม ศิลปกรรม เกษตรกรรม ศาสนา ความเชื่อ ประเพณี เป็นต้น

หลังจากที่คุณครูมอบหมายงาน ทุกคนตื่นเต้นกันใหญ่ที่จะได้ไปสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน ข้าวตังบอกว่าจะไปถามการทำข้าวเกรียบว่าวจากคุณยายสมหวัง ข้าวหอมบอกว่าจะไปถามเรื่องการสานตะกร้าจากคุณยายวิไล ต้นกล้าบอกว่าจะถามเรื่องการทำปลาส้มจากแม่ของตนเอง ต่างคนต่างก็ได้หัวข้อที่จะไปสอบถามปราชญ์ชาวบ้านกันหมดแล้ว แต่ผมยังคิดไม่ออกว่าจะไปถามใครดี

เมื่อเลิกโรงเรียนผมมานั่งเล่นที่แคร่ไม้ไผ่หน้าบ้านพลางคิดว่าจะทำรายงานเรื่องอะไรดีและจะไปสอบถามจากปราชญ์ผู้รู้ที่ไหน ในขณะที่ผมกำลังนั่งครุ่นคิดอยู่นั้น ป้าสมหมายได้เดินผ่านมาพอดี ซึ่งท่านก็ได้เอ่ยคำทักทายผมอย่างที่เคยทำทุกวัน

“นั่งทำอะไรอยู่หรือคำแพง ทำไมทำหน้านิ่วคิ้วขมวดอย่างนั้น”

๕

“สวัสดีครับคุณป้า พอดีคุณครูให้การบ้านมา ว่าให้ไปสอบถามภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของเรา ผมไม่รู้ว่าจะไปถามใครดี ก็เลยนั่งครุ่นคิดอยู่ครับคุณป้า” ผมตอบคำถามของป้าสมหมาย

“เอาอย่างนี้ไหมหลานรัก ลองไปหาคุณยายฉลวยไหม ท่านเป็นช่างทอผ้าและตอนนี้ท่านกำลังฟื้นฟูการทำผ้าย้อมครามของบ้านเรา ป้าว่าน่าสนใจดีนะ”

พอป้าสมหมายพูดเรื่องนี้ขึ้นมา ผมรู้สึกโล่งอกดีใจว่าผมมีสิ่งที่จะนำเสนอต่อคุณครูแล้ว หลังจากที่ครุ่นคิดหาสิ่งที่จะเอามาทำเป็นรายงาน เพราะในใจลึก ๆ แล้วนั้น ชุมชนของผมมีของดีอยู่มากมาย มีองค์ความรู้ในชุมชนที่รอให้ศึกษาหาความรู้อยู่มาก ซึ่งผมก็คิดไปเองว่าบางสิ่งบางอย่างผมอาจจะรอให้ครูสอนตอนผมโตกว่านี้ แต่อาจจะลืมคิดไปว่าแท้ที่จริงแล้ว การเรียนรู้ไม่มีคำว่ารอ ถ้าอยากรู้ก็ลงมือทำและศึกษาได้ตลอดเวลา คำพูดของครูผุดขึ้นมาในห้วงความคิดของผม “การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ไม่มีช้าหรือเร็ว อยู่ที่เราจะไขว่คว้า

ไหมเท่านั้นเอง” ผมดีใจและโล่งอกมากที่คิดได้หลังจากที่นั่งคิดไม่ตกอยู่นาน ผมยิ้มเต็มใบหน้าด้วยความดีใจ และไม่ลืมที่จะกล่าวขอบคุณป้าสมหมายด้วย

“ขอบพระคุณนะครับคุณป้า ที่ชี้ทางสว่างให้ผม เพื่อน ๆ ต่างก็พากันรู้แล้วว่าจะไปถามใคร ส่วนผมยังคิดไม่ออก แต่พอคุณป้าพูดเรื่องผ้าย้อมคราม ผมก็รู้แล้วหละครับว่าจะไปถามใครดี ” ผมกล่าวด้วยน้ำเสียงดีใจ

“ไม่เป็นไร ป้าดีใจที่เด็ก ๆ รุ่นใหม่จะได้เรียนรู้และร่วมกันสืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษของพวกเราให้คงอยู่กับบ้านท่าตูมของเราไปนาน ๆ ป้าต้องไปแล้วนะ” เมื่อพูดจบป้าสมหมายก็เดินกลับบ้านของท่านไป ส่วนผมนั่งดีใจและตื่นเต้นอยากให้ถึงวันพรุ่งนี้เร็ว ๆ คืนนี้ผมคงนอนหลับสบาย เพราะไม่มีเรื่องค้างคาใจให้ต้องคิดมากอีกแล้ว

เมื่อตื่นขึ้นมาในเช้าวันเสาร์ ผมรีบทำภารกิจส่วนตัวอาบน้ำรับประทานอาหารเช้าที่คุณแม่เตรียมให้แล้ว ผมไม่รอช้ารีบเดินไปหยิบสมุดและดินสอ โทรศัพท์มือถือเพื่อไปถ่ายภาพ ก่อนจะเดินไปที่บ้านของคุณยายฉลวยที่อยู่ซอยถัดไปจากบ้านของผม ซึ่งก็ไม่ไกลนัก

๗

“คุณยาย คุณยายครับ อยู่ไหมครับ” ผมร้องเรียกคุณยายฉลวยอยู่หน้าบ้าน ไม่นานนักก็มีเสียงตอบรับกลับมา ก่อนร่างของหญิงชราใจดีจะเดินมาเปิดประตูบ้านให้ผมเข้าไปในบ้าน

“เจ้าคำแพงนี่เอง เข้ามาก่อนสิหลาน มีอะไรถึงได้มาเรียกหายายจ๊ะ” ยายฉลวยถามด้วยน้ำเสียงอ่อนโยน

“สวัสดีครับคุณยาย ผมขอรบกวนเวลาคุณยายได้ไหมครับ คือคุณครูให้การบ้านผมมาสอบถามเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นครับ ผมก็เลยมาขอความกรุณาจากคุณยาย ให้ช่วยเล่าเกี่ยวกับกระบวนการทำผ้าครามให้ผมฟังหน่อยได้ไหมครับ”

“ได้สิหลานรัก ยายดีใจนะที่มีคนอยากเรียนรู้ หากไม่มีคนเรียนรู้และสืบทอดไว้ ยายคงเสียดายมากที่ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษเราได้มอบไว้เป็นมรดก จะสูญหายไปตามกาลเวลาทั้งที่ยังมีประโยชน์มาก ๆ ถ้าอย่างนั้นตามยายมาทางนี้ก่อน ยายจะพาไปรู้จักกับต้นคราม

๘

เสียก่อน” พอพูดจบ คุณยายก็ลุกออกจากกี่ทอผ้าเดินนำทางผมไปที่สวนหลังบ้านที่ปลูกต้นครามไว้เป็นจำนวนมาก

ยายชี้ไปที่ต้นครามพร้อมกับพูดว่า “นี่เขาเรียกว่าต้นคราม เป็นต้นไม้ที่ให้สีคราม ซึ่งปลูกได้ดีในทุกสภาพดินแต่ดินที่ร่วนที่มีแร่ธาตุมาก ๆ ครามก็จะเจริญเติบโตได้ดีเหมือนครามของยายนี่ไงจ๊ะ”

ต้นคราม ในสวนของนางฉลวย ทับทะมาศ
ถ่ายโดย นายวัชระ ลามัชฉิมา

“แล้วต้องปลูกนานเท่าไหร่ครับถึงจะโตขนาดนี้” ผมถามยายฉลวยด้วยความสงสัย

“ถ้าครามที่นำมาใช้ย้อมผ้าได้ ต้องเป็นครามที่มีอายุการปลูกสี่เดือนขึ้นไป สวนครามของยายนี้ก็แปดเดือนแล้ว เราจะตัดเอาใบของต้นครามไป ส่วนที่เหลือก็จะผลิกิ่งก้านขึ้นมาใหม่ได้อยู่เรื่อย ๆ เราจึงไม่จำเป็นต้องปลูกครามใหม่บ่อย ๆ ไงจ๊ะ” คุณยายตอบ

“เมื่อได้ครามแล้วก็เอาไปย้อมเลยหรือครับคุณยาย”

“เปล่าหรอกจ๊ะ ตามมาทางนี้มา แล้วจะได้คำตอบ” คุณยายเดินนำไปที่โรงเก็บครามที่มีตุ่มน้ำเรียงรายกันอยู่มากมายพร้อมทั้งชี้และอธิบายให้ผมได้เข้าใจ

๙

คุณยายเล่าว่าเมื่อเราปลูกต้นครามและต้นครามได้อายุพอที่จะนำมาย้อมผ้าได้เราก็จะเก็บต้นครามมาใช้ เวลาในการเก็บเอาใบและกิ่งของต้นครามคือตอนเช้ามืดที่ยังไม่มีแสงอาทิตย์ จะทำให้ให้ได้ครามสีสวย เมื่อเก็บเอากิ่งและใบของต้นครามครามมาแล้ว ก็จะนำมาแช่น้ำเปล่าในถังหรือตุ่มขนาดใหญ่ไว้ ๒๔ ชั่วโมง

เมื่อครบแล้วก็จะช้อนเอาเศษกิ่งและใบของครามออกจากถังแล้วเอาน้ำที่เหลือในถังขึ้นมาทำการ “อู่คราม” คือการนำผ้าขาวบางมาทำเป็นลักษณะเหมือนเปล โดยใช้ไม้ทำเป็นขาตั้งแล้วยึดชายผ้าทั้งหมดไว้กับขาตั้ง ให้ผ้าตรงกลางมีลักษณะเหมือนเปล ซึ่งชาวอีสานเรียนว่า “อู่” จึงเป็นที่มาของการเรียกชื่อวิธีการนี้ว่าการอู่คราม

หลังจากที่อู่ครามแล้วจะได้เนื้อของครามเรายังไม่สามารถนำไปย้อมผ้าได้ในทันที แต่จะต้องนำครามมาก่อหม้อคราม ซึ่งมีส่วนผสมที่สำคัญคือ เนื้อครามที่เราอู่ครามได้แล้ว ปูนขาวที่กินกับหมาก น้ำมะขามเปียก น้ำด่างจากต้นกล้วย น้ำใบไม้จากการต้มเคี่ยวใบไม้ คือใบของต้นสมอ ใบครามเถา และใบต้นพลองเหมือด

อู่คราม ที่ใช้ในการกรองเอาเนื้อคราม
เพื่อนำมาก่อหม้อคราม
ถ่ายโดย นายวัชระ ลามัชฉิมา
เมื่อวันที่ 7 กันยายน 2564

๑๐

ต้นสมอไทย (ส้มมอ :อีสาน)

ต้นครามเถา (เบือก : อีสาน)

ต้นพลองเหมือด (เหมือดแอ่ : อีสาน)

“นี่น้ำใบไม้ จากใบไม้บ้านเราเรียกต้นส้มมอ ต้นเบือก และนี่ต้นเหมือดแอ่ เคยเห็นไหม ยายจะต้องไปเก็บจากป่าโคกมาเลยนะ” คุณยายถามผม

“ไม่เคยเห็นเลยครับยาย” ผมตอบด้วยความซื่อ ซึ่งก็ได้รับรอยยิ้มจากคุณยายกลับมา ก่อนที่คุณยายก็สาธิตการก่อหม้อครามอย่างคล่องแคล่ว โดยใช้ส่วนผสมที่เตรียมไว้ในปริมาณที่เท่ากันกวนเข้าด้วยกันเป็นอันเสร็จ ปิดฝาไว้รอให้หม้อครามพร้อมย้อม คือต้องให้ทุกอย่างผสมกันลงตัวรอให้ข้ามคืนสักคืน จึงนำเส้นฝ้ายหรือเส้นไหมลงย้อมได้

๑๑

ก่อนคุณยายฉลวยจะสาธิตการย้อมครามให้ผมดู คุณยายบอกว่าหากต้องการลวดลายบนผืนผ้าที่ทอเราก็จะนำมามัดให้เป็นลวดลายก่อนย้อม เรียกว่าการมัดหมี่ ซึ่งลายผ้าที่คุณยายมัดหมี่มีอยู่หลายลาย เช่น ลายสร้อยดอกหมาก ซึ่งเป็นลายประจำจังหวัดมหาสารคาม ลายขอเจ้าฟ้า ซึ่งเป็นลวดลายพระราชทานจากสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าสิริวัณวรีนารีรัตนราชกัญญา นอกจากนั้นก็ยังมีลายอื่น ๆ เช่น ลายเบญจวัลย์ ลายต้นสน ลายนาค ลายหมากจับ เป็นต้น

คุณยายฉลวยเล่าเสริมอีกว่าภูมิปัญญาของคนโบราณเกี่ยวกับวัฒนธรรมเครื่องนุ่งห่ม ในสมัยก่อนยังไม่มีสีเคมีหรือสีสังเคราะห์สำเร็จรูปเช่นในปัจจุบัน ในการที่จะทำให้เสื้อผ้าให้สีสวยได้นั้น ก็จะต้องใช้สีธรรมชาติล้วน ๆ

นอกจากการใช้คราม้อมผ้าเพื่อให้สีน้ำเงินหรือสีครามแล้ว การใช้ครั่งย้อมผ้าจะได้สีแดง การใช้แก่นขนุน หรือแก่นไม้ยอจะให้สีเหลือง

ผ้าทอย้อมครามลายขอเจ้าฟ้าสิริวัณวรีฯ ที่กำลังเป็นที่นิยม

การใช้มะเกลือย้อมผ้าจะได้สีดำ การใช้แก่นฝางจะได้สีชมพู เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาของคนโบราณที่ควรค่าแก่การรักษาไว้ไม่ให้สูญหายตามกาลเวลา

หลังจากนั้นคุณยายพาผมไปชมผ้าทอที่คุณยายทอเก็บไว้ พร้อมทั้งเล่าว่าผ้าทอของชุมชนเราได้รับการยอมรับโดยการเป็นสินค้าโอท็อปของจังหวัดระดับห้าดาว เวลาไปออกร้านขายก็มักจะได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นที่สนใจของลูกค้าที่หันมาใช้ผ้าที่ย้อมจากสีธรรมชาติที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและปลอดภัยต่อสุขภาพ

“โอ้โห! แสดงว่าผ้าย้อมครามบ้านเราก็ไม่ธรรมดาหนะสิครับคุณยาย” ผมอุทานเมื่อได้ฟังคุณยายเล่าจบ

“ใช่แล้วจ้ะคำแพงหลานรัก นอกจากนั้นเวลาที่บ้านเรามีงานประเพณีแข่งเรือยาว การรำบนเรือ นักแสดงนางรำยังใส่ผ้าย้อมครามของบ้านเราด้วยอีกนะจ๊ะ” คุณยายกล่าว

ผมนั่งฟังคุณยายเล่าเกี่ยวกับผ้าครามจนได้ข้อมูลที่ครบถ้วนแล้ว ก็ได้รู้ว่าผ้าย้อมครามนั้นเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้คิดค้นและมีการสืบสานมาสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน

ภาพบรรยากาศการแข่งขันเรือยาวในแม่น้ำชี บ้านท่าตูม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมคราม
กลุ่มผ้าย้อมครามบ้านท่าตูม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ประโยชน์ของผ้าย้อมครามนั้นนอกจากจะทอไว้ใช้เองในครัวเรือนแล้ว ยังสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้อีกด้วย ทั้งยังมีบทบาทในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนบ้านท่าตูมเป็นการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษเกี่ยวกับกระบวนการทำผ้าย้อมครามของชุมชน และผ้าครามที่คนในชุมชนของเราทอขึ้นก็ถูกนำมาใช้ในงานประเพณีสำคัญของชุมชนอย่างงานแข่งขันเรือยาวหรือผู้เฒ่าผู้แก่เรียกว่า “บุญส่วงเฮือ” ที่เป็นประเพณีของชุมชนใกล้แม่น้ำหลักอย่างแม่น้ำชีอย่างชุมชนของผมมาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันได้อีกด้วย

เมื่อสมควรแก่เวลาที่ผมรบกวนเวลาของคุณยายมานานพอสมควรแล้ว ผมก็ลาคุณยายกลับบ้านพร้อมกับยกมือไหว้ และกล่าวขอบพระคุณที่ท่านเมตตาให้ข้อมูลดี ๆ กับผม ซึ่งผมจะได้นำข้อมูลที่ได้

๑๔

ในวันนี้ไปทำรายงานส่งครูและผมจะเล่าเรื่องประทับใจเกี่ยวกับการทำผ้าย้อมครามให้ครูและเพื่อน ๆ ฟังในชั้นเรียน ผมเดินกลับบ้านด้วยสีหน้ายิ้มแย้มอย่างมีความสุข พลางคิดว่าชุมชนของผมมีของดีหลายอย่างที่ควรแก่การเรียนรู้ไว้ เพื่อเป็นการสืบสานมรดกทางภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ผมคิดในใจว่าเมื่อผมโตขึ้นผมนี่แหละจะเป็นพลังของคนรุ่นใหม่ เป็นส่วนหนึ่งในการรักษาสิ่งเหล่านี้ไม่ให้หายไปจากชุมชนของตนเอง

๑๕

อธิบายขยายศัพท์

วรรณกรรม	งานหนังสือ, งานประพันธ์, บทประพันธ์ ทุกชนิดทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง
สัมภาษณ์	การพบปะสนทนากันในลักษณะที่ฝ่ายหนึ่งต้องการทราบเรื่องจากอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อนำไปใช้
เผยแพร่	โฆษณาให้แพร่หลาย เช่น เผยแพร่ความรู้
ต้นคราม	ชื่อไม้พุ่มปลูกเพื่อใช้ใบและต้นทำสีน้ำเงินใช้ย้อมผ้า
ต้นส้มมอ	(ถิ่นอีสาน) ต้นสมอ
ต้นเบือก	ต้นครามชนิดหนึ่ง เป็นไม้เถา
ต้นเหมือดแอ่	เป็นไม้พุ่มกึ่งยืนต้นขนาดเล็ก มีความสูงประมาณ ๑-๓ เมตร เปลือกของลำต้นขรุขระเป็นร่อง
ครั่ง	ครั่งเป็นแมลงขนาดเล็กชนิดหนึ่ง มีตัวสีแดง มีงวงเจาะลงในกิ่งไม้เพื่อดูดน้ำเลี้ยง ไม่สามารถเคลื่อนที่ได้ สร้างรังห่อหุ้มป้องกันตัว รังประกอบด้วยสารสีม่วงแดง

๑๖

สร้างเสริม เติมความรู้

ข้อมูลเกี่ยวกับต้นคราม

ข้อมูลเกี่ยวกับการทำผ้าย้อมคราม

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

ลำนำเสียงกลองยาว

๑๘

ในตอนเช้าของปลายฤดูฝนต้นฤดูหนาว พ่อ แม่ ผมและคำหล้าน้องสาวของผมนั่งล้อมวงรอบเตาไฟ ในมือของพ่อมีไม้ที่เสียบข้าวเหนียวแล้วนำมาจี่เหนือกองไฟที่พ่อก่อขึ้นเพื่อนั่งผิงคลายหนาว ที่ตอนนี้เหลือแต่ถ่านไฟที่ยังมีไฟติดอยู่ เหมาะต่อการทำข้าวจี่ หรือเอาหัวมันมาซุกไว้ใต้เถ้าถ่านเพื่อกินคลายหนาว ข้าวจี่สูตรเด็ดของพ่อที่ผมและน้องสาวชอบนัก โดยเฉพาะหากพ่อเอาข้าวจี่มาทาด้วยไข่เพิ่มความอร่อยบอกเลยว่า เอาอะไรมาแลกก็ไม่ยอมที่เดียว

พ่อบอกกับทุกคนว่า วันนี้จะพาทุกคนไปเที่ยวงาน “ออนซอนกลองยาวชาววาปี” ที่อำเภอวาปีปทุมจัดขึ้นในทุก ๆ ปี และพวกเราชอบไปชมการแสดงกลองยาว ซึ่งงานออนซอนกลองยาวชาววาปี

๑๙

จัดขึ้น เพื่อประชันฝีมือในการเล่นกลองยาว ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีประจำจังหวัดมหาสารคาม ในงานนี้มีการแข่งขันเพื่อชิงถ้วยรางวัลพระราชทานจากสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารีฯ นอกจากนั้นภายในงานยังมีซุ้มจำหน่ายสินค้าชุมชน และซุ้มจัดนิทรรศการเกี่ยวกับกลองยาวอีกด้วย

เราออกเดินทางจากบ้านที่อยู่อำเภอเมืองมุ่งหน้าไปยังอำเภอวาปีปทุมซึ่งต้องใช้เวลาเดินทางโดยรถยนต์ประมาณ ๔๐ นาที ในครั้งนี้พ่ออาสาเป็นคนขับรถพาพวกเราเดินทางไปร่วมงานนี้ เมื่อเข้ามาถึงบริเวณจัดงาน ก็เห็นว่าบรรยากาศภายในงานครึกครื้น แต่ละอำเภอมีการจัดซุ้มนิทรรศการ นำสินค้าพื้นบ้านที่มีในแต่ละชุมชนมาจัดจำหน่าย คนที่มาร่วมงานแต่งตัวสวยงามด้วยผ้าทอพื้นบ้านดูแล้วงดงามยิ่งนัก พ่อพาพวกเราเดินชมนิทรรศการที่แต่ละตำบลนำมาจัดให้ได้ชม และยังมีการจำหน่ายสินค้าพื้นบ้านด้วย งานนี้ผมได้กลองยาวใบเล็ก ๆ เป็นของเล่นที่พ่อซื้อให้เป็นการช่วยเหลือและส่งเสริมหัตถกรรมพื้นบ้าน

๒๐

การแข่งขันกลองยาวชาววาปี ของนักเรียนโรงเรียนวาปีปทุม

เมื่อถึงเวลาทำการแข่งขันคณะกลองยาวแต่ละคณะ ซึ่งมีทั้งชาวบ้าน นักเรียน นักศึกษา ที่อยู่ในเขตจังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดใกล้เคียงมาประชันฝีมือการตีกลองยาว คนตีกลองยาวส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชายแต่งกายด้วยเสื้อย้อมหม้อนิลหรือทางภาคเหนือเรียกว่าเสื้อหม้อฮ่อม หรืออาจจะเป็นเสื้อที่ทำจากผ้าฝ้ายสีสันสวยงาม นุ่งผ้าโสร่ง ผ้าขาวม้าคาดหัว ปะแป้งที่แก้มสองข้าง ส่วนผู้หญิงที่เป็นนางรำก็จะแต่งกายอย่างสาวอีสาน สวมเสื้อฝ้ายย้อมคราม นุ่งผ้าซิ่นแบบสั้นคลุมเข่า พาดสไบผ้าขาวม้า ใส่เครื่องประดับที่ทำจากเครื่องเงินอย่างสาวอีสานดูงามตา ก็จะออกมาวาดลวดลายลีลาการตีกลองยาวเป็นจังหวะทำนองต่าง ๆ วาดลวดลายลีลาการร่ายรำประกอบกลองยาวอย่างอ่อนช้อยสวยงาม

๒๑

การแสดงของแต่ละคณะเริ่มจากการตีกลองยาวโดยผู้ชายจะเป็นผู้ตีกลองในทำนองโบราณแบบไม่มีเครื่องดนตรีอื่นประกอบ ส่วนผู้หญิงก็จะฟ้อนประกอบเสียงกลอง เมื่อบรรเลงลายโบราณได้สักระยะหนึ่ง ก็ค่อยมีเครื่องดนตรีอื่นบรรเลงร่วมคือ ฉาบ เบส พิณ จังหวะแรกเริ่มจะช้าเนิบนาบ แล้วค่อยเร่งเร้าฟังคึกครื้นสนุกสนานจนจบ ดึงดูดใจผู้ชมทุกเพศทุกวัย บางคนอดที่จะฟ้อนไปด้วยไม่ได้ก็ออกลวดลายอยู่ข้างสนาม จนทุกคนต่างมองด้วยความชื่นชม

ผมชื่นชมพวกพี่ ๆ คุณลุง คุณตาที่วาดลวดลายตีกลองยาวประชันอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย การตีกลองยาวไม่ได้ตีเฉย ๆ แต่มีจังหวะการตีที่หลากหลาย แล้วแต่คณะใดจะคิดขึ้น ประยุกต์ใช้จากจังหวะเดิม ๆ ที่มีอยู่แล้วมาต่อยอดเป็นผลงานใหม่ ๆ

๒๒

การต่อตัวตีกลองยาว ในการแข่งขันกลองยาวชาว

ผู้ชายคนที่ตีกลองยาวเองก็ต้องมีลีลาประกอบ มีศิลปะในการแปรแถว แปรขบวน หรือแม้แต่มีการต่อตัวตีกลองยาว ทำให้ผมจ้องมองไม่วางตา คำหล้าเองยังอดไม่ได้ที่จะฟ้อนรำตามนางรำที่รำอยู่ในขบวน ส่วนพ่อและแม่ก็จ้องมองอย่างไม่วางตาเช่นกัน เสียงกลองยาวมันดังเร้าใจฟังแล้วเพลิดเพลินสนุกสนาน เกิดความคึกคักสนุกสนานไปด้วย

หลังจากที่เราชมการแสดงเสร็จแล้ว พ่อได้พาพวกเราเดินชมนิทรรศการในส่วนที่ยังเดินดูไม่ทั่วถึง พลางเล่าเรื่องและอธิบายความรู้เกี่ยวกับกลองยาวให้พวกเราฟังไปด้วย ซึ่งกลองยาวในภาคอีสานเป็นกลองที่มีชื่อเรียกว่ากลองก้นโล่งหรือกลองหาง หน้ากลองขึงด้วยหนังวัว มีเชือกร้อยหนังหน้ากลองมัดติดกับตัวกลอง

กลองยาววาปี ผลิตโดยช่างบ้านตลาด ตำบลบ้านหวาย
อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะตัวกลองตอนท้ายจะมีลักษณะเรียวมีหลายขนาด ตรงกลางกลองติดข้าวสุกผสมขี้เถ้าถ่วงเสียงกลองยาวให้น่าฟังยิ่งขึ้น

ในการทำกลองช่างกลองจะมีการวัดขนาดของกลองให้มีความเหมาะสม ซึ่งการวัดขนาดของกลองนั้นชาวอีสานจะมีโสกกลอง ซึ่งคำว่าโสกหรือโฉลกของกลองนี้ หมายถึง ความสูงของกลอง คือ วัดด้วยกำมือของผู้ที่เราเคารพนับถือ มีดังนี้ ๑. ก้องไพรรี ๒. ศรีชมชื่น ๓. หื่นเมืองพรหม ๔. สมคู่สร้าง ๕. ม้างสังโฆ ๖. โพธิสัตย์ ๗. วัดพระเจ้า

โสกหรือโฉลกของกลอง จะเป็นลักษณะที่ดีของกลอง ซึ่งถ้าได้ขนาด สัดส่วน หรือคุณสมบัติที่เหมาะสมแล้ว ก็จะเป็นศรีแก่คนในชุมชน เมื่อตีแล้วจะมีเสียงก้องกังวาล เป็นศรีแก่ผู้ตีและชุมชน

นอกจากนี้เสียงกลองยังดังไปถึงเมืองฟ้าเมืองสวรรค์ ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงการอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

๒๔

ในวัฒนธรรมของชาวอีสาน กลองยาวมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวอีสานมาอย่างยาวนาน ชาวอีสานจะใช้กลองยาวตีนำขบวนแห่ในเทศกาลงาน ประเพณี ๑๒ เดือน เช่น ในเดือนอ้ายก็จะใช้กลองยาวบรรเลงในงานปีใหม่ เดือนยี่บรรเลงในขบวนแห่ผ้าป่าตามหมู่บ้าน เดือนสามเดือนสี่ใช้แห่กัณฑ์หลอนในงานบุญผะเหวด เดือนห้าใช้แห่ผ้าป่าสามัคคีในเทศกาลสงกรานต์ เดือนหกเดือนเจ็ดใช้กลองยาวแห่ในงานบวชและงานบุญบั้งไฟ เดือนแปดเป็นเทศกาลเข้าพรรษาใช้กลองยาวแห่เทียนพรรษา เดือนสิบสองใช้กลองยาวบรรเลงในงานบุญกฐิน และงานลอยกระทง เป็นต้น

๒๕

จังหวัดมหาสารคามนิยมเล่นกลองยาวมาตั้งแต่อดีตทุกหมู่บ้านจะมีวงกลองยาวเป็นของตนเองเพื่อบรรเลงและใช้ในขบวนแห่ในงานประเพณีต่าง ๆ แรกเริ่มนั้นวงกลองยาวอีสานจะมีแค่ กลองยาว กลองรำมะนา ฉาบ ฉิ่ง ต่อมามีการพัฒนา โดยการนำเครื่องดนตรีชนิดอื่นเข้ามาร่วม คือ แคน พิณ และต่อมามีการนำเครื่องดนตรีสากลมาบรรเลงร่วม คือ เบส และ อิเล็กโทน ตามความสามารถของผู้เล่นแต่ละวง สำหรับอำเภอวาปีปทุมเริ่มจัดงานออนซอนกลองยาวชาววาปีของดีพื้นเมือง เมื่อ พ.ศ.๒๕๓๙ เพื่อเป็นการเผยแพร่การละเล่นกลองยาวของชาววาปีปทุม ให้รู้จักกันอย่างแพร่หลาย รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนปีท่องเที่ยวไทยในช่วงปี พ.ศ.๒๕๔๑ - ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ทางอำเภอวาปีปทุมจึงได้จัดงานต่อเนื่องเป็นประจำทุกปีมาจนถึงปัจจุบัน

๒๖

งานออนซอนกลองยาวชาววาปีมีผู้ให้ความสนใจมาก เพราะงานนี้เป็นงานที่สำคัญในรอบปี ที่ชาวอำเภอวาปีปทุมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นอย่างต่อเนื่อง โดยจะจัดงานราวเดือนธันวาคมของทุกปี ทั้งนี้เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น การแข่งขันกลองยาวแบ่งออกเป็นประเภท ก ชิงถ้วยรางวัลพระราชทานของกรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ส่วนประเภท ข ประเภทชิงถ้วยรางวัลจากผู้ว่าราชการจังหวัด

หลังจากที่เราพากันเดินจับจ่ายซื้อของเสร็จแล้ว ก็ถึงเวลาที่จะต้องเดินทางกลับ ผมรู้สึกดีใจที่ได้มาชมการแสดงกลองยาวในงานออนซอนกลองยาวชาววาปีในวันนี้

๒๗

กลับไปโรงเรียนผมจะต้องไปเล่าให้เพื่อน ๆ ฟังว่าที่มหาสารคาม บ้านของเรามีเครื่องดนตรีประจำจังหวัดและเป็นเครื่องดนตรีที่มีเสน่ห์มาก ผมชอบฟังเสียงกลองยาวเพราะได้ยินทีไรก็รู้สึกสนุกสนานทุกครั้ง

ในตอนนี้ผมรู้แล้วว่า ศิลปะการแสดงกลองยาวในวิถีชีวิตของชาวอีสานมีมาอย่างยาวนาน จึงมีความจำเป็นในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ต้องดำรงสืบทอดต่อไป ซึ่งในปัจจุบันนี้หลายโรงเรียนกำลังให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของตนเอง และบรรจุวิชาดนตรีพื้นบ้าน เช่น วงโปงลาง วงกลองยาว เข้าเป็นส่วนหนึ่งในหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียน หรือแม้แต่ในระดับมหาวิทยาลัยก็มีวิชาดนตรีพื้นบ้านในการจัดการเรียนการสอน เพราะเราทุกคนมีหน้าที่สืบสานวัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชนให้อยู่คู่กับชุมชน บ้านเมืองของเราให้ยาวนานที่สุด ผมคิดเอาไว้ว่าหากมีโอกาสผมก็อยากที่จะเรียนตีกลองยาวสักครั้ง

อธิบายขยายศัพท์

ข้าวจี่ (ถิ่น-พายัพ, อีสาน) น. ข้าวเหนียวนึ่งนวดกับเกลือปั้นเป็นก้อน เสียบไม้ปิ้งไฟบางทีใส่น้ำอ้อยงบข้างในทาไข่แล้วปิ้งไฟ.

ออนซอน (ถิ่น-พายัพ, อีสาน) ว. งาม, เพราะพริ้ง, ซาบซึ้งตรึงใจ.(เพี้ยนมาจาก อรชร).

นิทรรศการ การแสดงผลงาน สินค้า ผลิตภัณฑ์ หรือกิจกรรม ให้คนทั่วไปชม

หัตถกรรม งานช่างที่ทำด้วยมือ โดยถือประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก

กัณฑ์หลอน กัณฑ์เทศน์พิเศษในการเทศน์มหาชาติ ที่ผู้มีจิตศรัทธาร่วมกันบริจาคจตุปัจจัย ไทยทาน นำมาถวายพระสงฆ์โดยไม่มีการบอกกล่าวไว้ล่วงหน้า

บุญผะเหวด บุญในเดือน ๔ ของชาวอีสานจัดขึ้นเพื่อเทศน์มหาชาติชาดก

๒๙

สร้างเสริม เติมความรู้

คณะกลองยาวอีสาน

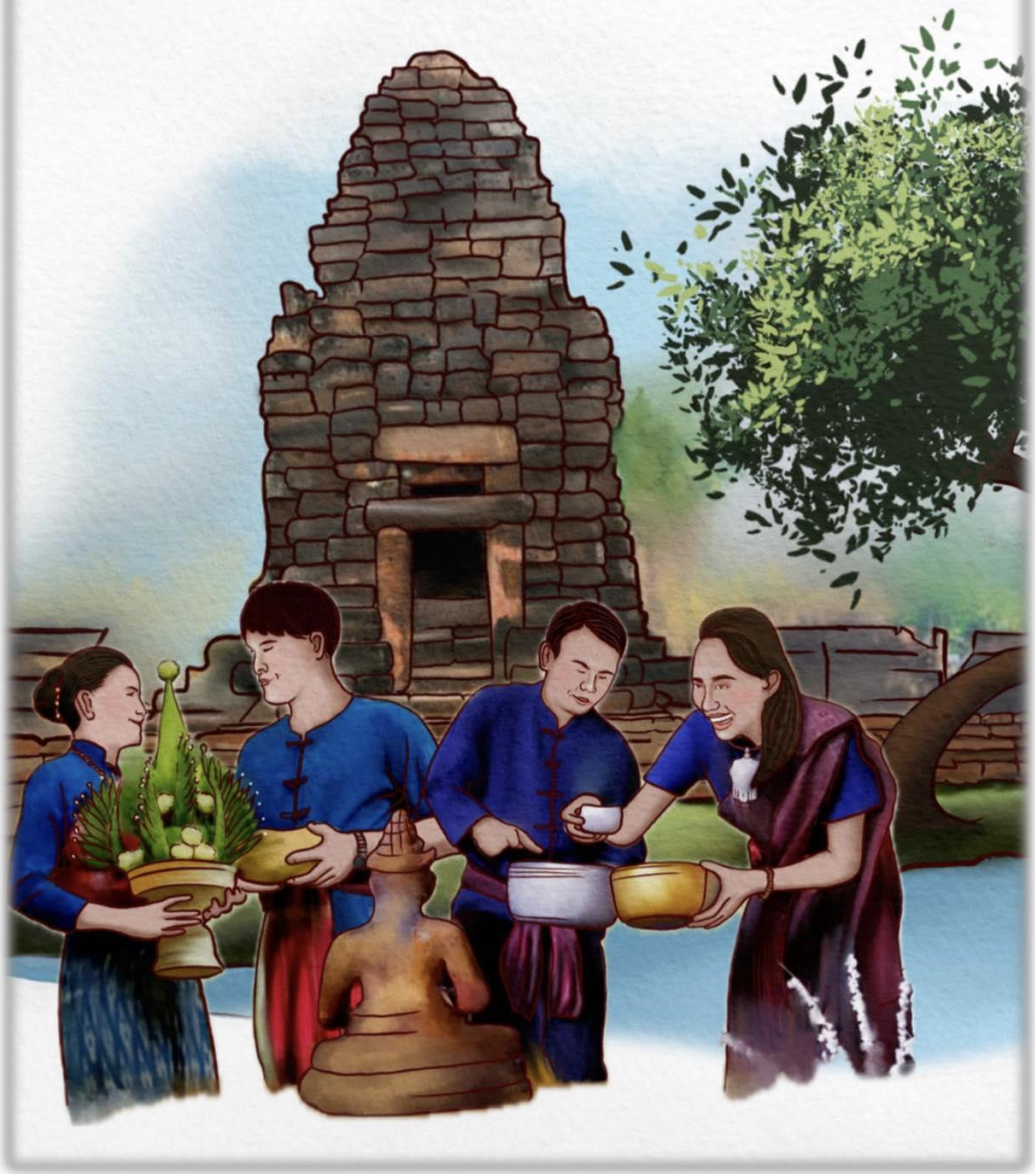

ตัวอย่างการแสดงกลองยาว งานออนซอนกลองยาวชาววาปี

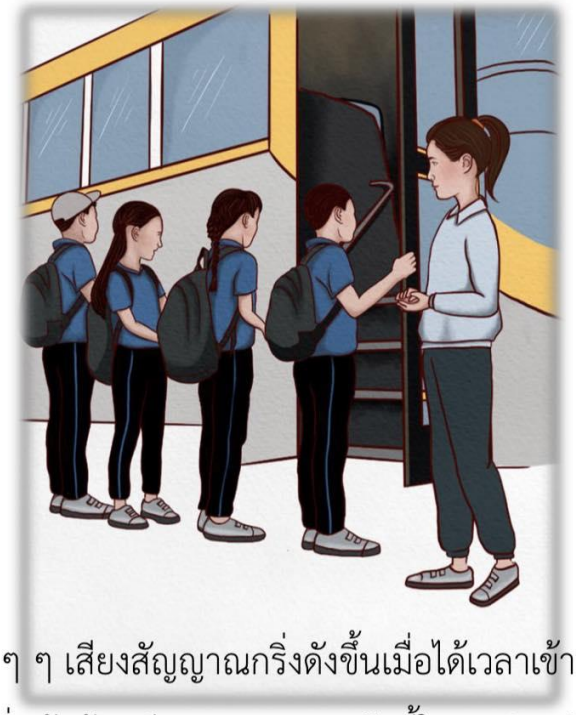
๓๐

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

เล่าเรื่องราวปรางค์กู่คู่เมือง

๓๑

กริ๊ง ๆ ๆ เสียงสัญญาณกริ่งดังขึ้นเมื่อได้เวลาเข้าเรียน นักเรียนทุกชั้นต่างวิ่งเข้าห้องเรียนของตนเอง วันนี้ในรายวิชาสังคมศึกษา คุณครูอัญชลีและคุณครูมยุรีซึ่งเป็นครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ และชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จะพาพวกเราไปเรียนรู้นอกสถานที่

ครูแจ้งเบื้องต้นว่า จะพาพวกเราไปที่ปรางค์กู่บ้านเขวา ที่ตั้งอยู่บ้านเขวา ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นโบราณสถานที่อยู่ใกล้ ๆ โรงเรียนของเรานี่เอง คุณครูอัญชลีได้กำชับให้นักเรียนทุกคนแต่งกายด้วยชุดกีฬาของโรงเรียนเพื่อความคล่องตัวในการทำกิจกรรม พร้อมทั้งเน้นย้ำให้นำสมุดจดบันทึก ดินสอ ปากกา และหากใครมีโทรศัพท์ มือถือให้นำติดตัวไปด้วย เผื่อใช้ในการบันทึกภาพระหว่างที่ไปเรียนรู้นอกสถานที่

๓๒

ก่อนที่พวกเรานักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ และชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จะขึ้นรถเสียงเจี๊ยวจ๊าวของน้อง ๆ ประถมศึกษาตอนต้นดังมาจากอาคาร ๑ ทำให้ผมนึกถึงตอนที่ตนเองเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ตอนนั้นคุณพ่อกับคุณแม่พาผมและคำหล้าไปเที่ยวที่จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผมตื่นเต้นมาก ถ้าไปเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์สถานที่ที่ทุกคนต้องไปชมให้ได้นั่นก็คือปราสาทหินพนมรุ้ง ซึ่งเป็นสิ่งก่อสร้างในยุคที่อารยธรรมขอมรุ่งเรืองและแผ่ขยายเข้ามาในเขตของประเทศไทยในปัจจุบัน

ปราสาทหินมีให้เห็นหลายที่กระจายอยู่ในภาคอีสานของประเทศไทย เช่น ปราสาทหินพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ ในจังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทหินพิมาย ที่จังหวัดนครราชสีมา ปราสาทสระกำแพงใหญ่ ที่จังหวัดศรีสะเกษ ปราสาทศรีขรภูมิ ที่จังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น แต่ในวันนี้ผมก็ตื่นเต้นไม่แพ้กัน ถึงแม้จะไม่ได้ไปนอกสถานที่ไกล ๆ แต่ก็ถือว่าได้เรียนรู้นอกห้องเรียน ซึ่งผมชอบมากเนื่องจากเป็นการเรียนที่สนุกและผ่อนคลายไปในตัว

“เอาหละนักเรียนทุกคนคะ วันนี้เราจะไปเรียนรู้นอกห้องเรียนกัน ซึ่งบางคนอาจจะเคยไปมาแล้ว แต่บางคนอาจจะยังไม่เคยไปเลย”

๓๓

เสียงคุณครูมยุรีประกาศ หลังจากที่พวกเราขึ้นรถและนั่งประจำที่เรียบร้อยแล้ว

“คุณครูขา พวกเราต้องไปทำอะไรบ้างคะ” เสียงของใบเตย นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ถามขึ้น

“วันนี้เราจะไปเรียนรู้จากสถานที่จริง ซึ่งก็คือปรางค์กู่บ้านเขวา ที่อยู่ใกล้ ๆ เรานี่เอง ทุกคนจะได้ทราบความเป็นมาและความสำคัญของปรางค์กู่บ้านเขวาว่าสำคัญอย่างไร และคนโบราณเขาสร้างไว้ทำไม ทุกคนตื่นเต้นไหมคะ” คุณครูอัญชลีตอบพร้อมกับถามพวกเราทุกคนกลับบ้าง

“ ยังไม่ทราบค่ะคุณครู รู้แต่ว่าตื่นเต้นมากค่ะ” เสียงเพื่อนคนหนึ่งตอบ ใช้เวลาไม่ถึง ๒๐ นาทีเราก็เดินทางมาถึงบริเวณปรางค์กู่บ้านเขวา ด้านข้างมีศาลาพักผ่อน มีหนองน้ำขนาดใหญ่อยู่ข้าง ๆ

๓๔

เมื่อรถจอดสนิทแล้วคุณครูมยุรีจึงส่งเสียงประกาศอีกครั้ง

“นักเรียนทุกคนเดินลงถึงจุดหมายแล้วค่ะ เดินลงจากรถด้วยความระมัดระวังนะคะ” สิ้นเสียงประกาศนักเรียนทุกคนเดินลงจากรถแล้วตั้งแถวรอรับฟังคำชี้แจงจากคุณครูทั้งสองท่าน

“เอาหละค่ะนักเรียนทุกคน วันนี้เราจะมาเรียนรู้นอกห้องเรียน สิ่งที่นักเรียนเห็นอยู่นี้คือปรางค์กู่บ้านเขวานะคะ เดี๋ยวครูจะพาเดินชมและอธิบายให้นักเรียนฟังพร้อม ๆ กัน ดังนั้นนักเรียนต้องตั้งใจฟัง และจดบันทึกไปด้วย อนุญาตให้ถ่ายภาพได้แต่ต้องเป็นช่วงหลังจากที่ครูอธิบายให้ความรู้จบก่อนนะคะ” คุณครูมยุรีแจ้งเพิ่มเติม จากนั้นพวกเราก็ได้เดินตามคุณครูเข้าไปด้านใน

๓๕

คุณครูมยุรีได้บรรยายให้ความรู้แก่นักเรียนทุกคนเกี่ยวกับปรางค์กู่บ้านเขวา ทำให้พวกเราทราบว่าลักษณะโดยรวมของปรางค์กู่บ้านเขวาเป็นอโรคยาศาล ถ้าจะเปรียบกับปัจจุบันก็เสมือนโรงพยาบาลที่รักษาคนเจ็บป่วยที่เดินทางผ่านมา ซึ่งอโรคยศาลมีกระจายอยู่ทั่วไปในภาคอีสานของไทย สำหรับปรางค์กู่บ้านเขวานั้นแบ่งเป็น ๓ ส่วนสำคัญ ได้แก่ ปรางค์ประธานเป็นสิ่งก่อสร้างที่สำคัญที่สุดจากการสำรวจของกรมศิลปากร พบว่ามีประติมากรรมหินทรายรูปพระโพธิสัตว์วัชรปาณีทรงครุฑ เชื่อกันว่าเป็นทิพยบุคคลในศาสนาพุทธ

นิกายมหายาน เชื่อกันว่าพระองค์เป็นผู้คุ้มครองพระพุทธเจ้าและผู้ประทานความสำเร็จ เทียบเคียงได้กับที่พบในปราสาทบันทายฉมาร์ซึ่งมีอายุราวสมัยบายน พุทธศตวรรษที่ ๑๘ และการค้นพบประติมากรรมรูปพระโพธิสัตว์นั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ทั้งสองข้างประคองน้ำมนต์ เรียกว่า พระโพธิสัตว์ไภสัชยคุรุไวฑูรยประภา ซึ่งพระนามนี้ มีความหมายว่า “พระพุทธเจ้าที่เป็นครูผู้รู้ถึงแนวทางการขจัดปัดเป่าให้พ้นจากความทุกข์ที่เกิดจากการเจ็บไข้ได้ป่วย ทั้งทางร่างกายและจิตใจ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิต” ประติมากรรมอีกรูปหนึ่ง คือ รูปพระโพธิสัตว์วัชรธร เป็นรูปเคารพในพระพุทธศาสนา นิกายมหายาน ซึ่งถือเป็นพระอาทิพุทธ หรือประธานของพระพุทธเจ้าผู้ให้กำเนิดพระพุทธเจ้าองค์อื่นๆ

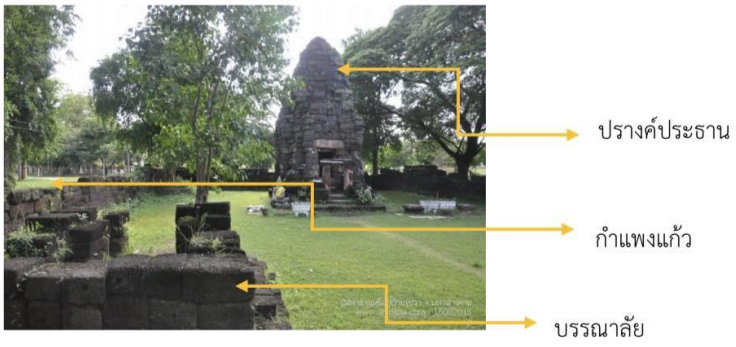

พระโพธิสัตว์วัชรธร

พระโพธิสัตว์ไภสัชยคุรุไวฑูรยประภา

๓๗

ปรางค์กู่มหาธาตุ หรือปรางค์กู่บ้านเขวา

ปรางค์กู่บ้านเขวาโดยรอบถูกล้อมด้วยกำแพงแก้วล้อมรอบและโคปุระหรือซุ้มประตูทางเข้าที่จะต้องผ่านเข้าไปหาตัวปรางค์ประธาน นอกจากนั้นแล้วยังมีซากวิหารหรือบรรณาลัยซึ่งเชื่อว่าเป็นเสมือนห้องสมุดที่ใช้เก็บรักษาพระคัมภีร์และตำรายาต่าง ๆ อยู่ในบรรณาลัย

แผนผังของปรางค์กู่บ้านเขวาประกอบด้วยปรางค์ประธาน หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีกำแพงล้อมรอบทั้ง ๔ ด้าน เป็นรูปสี่เหลี่ยมพื้นผ้า มีโคปุระหรือซุ้มประตูอยู่ทางทิศตะวันออก เพียงด้านเดียว มีบรรณาลัยขนาดเล็กสร้างอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของปรางค์ประธาน

สิ่งก่อสร้างที่กล่าวมาข้างต้นใช้ศิลาแลงเป็นวัสดุในการก่อสร้าง ศิลาแลงเป็นดินที่มีแร่เหล็กปนรวมตัวกันจนมีความแข็ง เป็นที่นิยมในการใช้เป็นสัมภาระก่อสร้างสถาปัตยกรรมในศิลปะเขมรแบบบายน ซึ่งอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗

๓๘

ซึ่งเป็นกษัตริย์แห่งจักรวรรดิเขมร พระองค์เป็นกษัตริย์องค์แรกที่นับถือพระพุทธศาสนา จึงโปรดให้สร้างบายนถวายเป็นพุทธบูชา นักประวัติศาสตร์โดยทั่วไปถือว่าพระองค์เป็นกษัตริย์เขมรที่มีพระราชอำนาจมากที่สุด

ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับปรางค์กู่บ้านเขวา มีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยชาวบ้านเชื่อว่า ปรางค์กู่บ้านเขวาเป็นที่สิงสถิตของเจ้าพ่อปรางค์กู่ ตามความเชื่อดั้งเดิมของชาวบ้านนั้นพบว่า เจ้าพ่อปรางค์กู่สามารถดลบันดาลให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล และปกป้องคนในครอบครัวหรือชุมชนให้รอดพ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ นอกจากนี้ยังสามารถบนบานและขอพรให้ประสบความสำเร็จตามที่ปรารถนา ความเชื่อไม่ได้จำกัดอยู่ในพื้นที่จังหวัดมหาสารคามเท่านั้น แต่ยังแพร่ไปในพื้นที่โดยรอบ ทำให้มีผู้ศรัทธาจากจังหวัดใกล้เคียงทางมาร่วมงานสรงน้ำกู่และไหว้ขอพรอยู่เสมอ

คุณครูอัญชลี ได้กล่าวเสริมเกี่ยวกับประเพณีการสรงน้ำปรางค์กู่บ้านเขวา ซึ่งจัดขึ้นในทุก ๆ ปีว่า ชาวบ้านจะกำหนดจัดขึ้นในวันขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๕ ทุกปี และในพิธีนี้ชาวบ้านจะนำน้ำอบ น้ำหอม ดอกไม้ ธูปเทียนมาร่วมพิธี เชื่อกันว่าหากไม่ทำจะทำให้เกิดอาเพศต่าง ๆ ลมจะแรง พายุจะเข้า ชาวบ้านจะจัดงานสรงน้ำปรางค์กู่เป็นเวลา ๓ วัน ๓ คืน มีมหรสพสมโภช ซึ่งมีทั้งหมอลำ รำวง มวย ในพิธีจะมีการนำเครื่องเซ่นเครื่องไหว้ต่าง ๆ มาถวาย และมีกระจ้ำหรือเฒ่าจ้ำเป็นผู้ประกอบพิธีหลังจากนั้นก็ทำการสรงน้ำพระพุทธรูปในปรางค์กู่ และขอพรจากเจ้าพ่อปรางกู่

“เป็นอย่างไรบ้างคะ หลังจากที่นักเรียนได้รับความรู้จากคุณครูและได้มาเห็นสถานที่จริงในวันนี้” คุณครูมยุรีถาม

“หนูรู้สึกทึ่งในความสามารถของคนโบราณมากเลยค่ะคุณครู” คำหล้าน้องสาวของผมตอบ

“เห็นไหมค่ะว่าคนสมัยก่อนถึงแม้ไม่มีเครื่องมือทุ่นแรงที่อำนวยความสะดวก เครื่องมืออาจจะไม่ทันสมัยเหมือนปัจจุบัน แต่นักเรียนดูสิคะว่าคนสมัยก่อนเขาก่อสร้างกันได้อย่างไรถึงขนาดนี้” ครูอัญชลีเสริม

๔๐

“มันคงหนักมาก ถ้าให้ผมสร้างคงไม่ไหวแน่ ๆ” ต้นกล้าเอ่ยขึ้นหลังจากนั่งเงียบอยู่นาน

“นี่ยังถือว่าเล็กน้อยมาก เพราะปรางค์กู่บ้านเขวาแห่งนี้มีฐานะเป็นเพียงอโรคยศาล แต่ถ้าหากนักเรียนเห็นปราสาทหินหลังใหญ่ ๆ ที่สร้างเพื่อถวายแด่เทพเจ้าตามคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เช่น ปราสาทหินนครวัดที่ประเทศกัมพูชา เขาพระวิหาร ปราสาทหินพนมรุ้ง ปราสาทหินพิมาย และที่อื่น ๆ อีกหลายที่นักเรียนจะต้องแทบไม่อยากเชื่อสายตาแน่ ๆ ว่าเป็นฝีมือของคนโบราณ

“คุณครูขาทัศนศึกษาปีนี้พาพวกหนูไปดูปราสาทหินที่ใหญ่ ๆ ได้ไหมคะ” เสียงน้อง ป.5 ถามคุณครูอัญชลี

“ได้สิจ๊ะ เดี๋ยวครูทำโครงการพาไปทัศนศึกษา เราจะไปดูปราสาทหินกัน” ครูอัญชลีว่า

“ไชโย! พวกเราดีใจที่สุดเลยค่ะ” เสียงนักเรียนกลุ่มเดิมว่า ก่อนที่ครูมยุรีจะสรุปความรู้อีกครั้ง และแนะนำว่าหากนักเรียนต้องการที่จะทราบข้อมูลเกี่ยวกับปราสาทหินต่าง ๆ สามารถสืบค้นเพิ่มเติมได้ด้วยตนเอง เสร็จแล้วก็ประกาศแจ้งนักเรียนว่าให้เวลาบันทึกภาพอีก ๑๐ นาที นักเรียนทุกคนจึงได้แยกย้ายกันเพื่อบันทึกภาพด้วยกล้องโทรศัพท์มือถือของตนเอง ต่างคนต่างผลัดกันถ่ายภาพ

๔๑

เมื่อถึงเวลาเดินทางกลับโรงเรียน เราทุกคนก็เข้าแถวขึ้นรถ และเดินทางกลับโรงเรียน

วันนี้นับว่าเป็นวันที่มีความสุขอีกวันหนึ่ง ที่คุณครูพาผมและเพื่อน ๆ ไปเรียนรู้นอกห้องเรียนถึงแม้จะไม่ได้ไปไกล ๆ แต่เราก็ดีใจที่ได้รู้จักท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น และเกิดจิตสำนึกที่จะช่วยกันรักษาไว้ซึ่งโบราณสถาน โบราณวัตถุให้คงอยู่กับประเทศชาติตลอดไป

อธิบายขยายศัพท์

อารยธรรม ความเจริญเนื่องด้วยองค์การของสังคม ความเจริญด้วยขนบธรรมเนียมอันดี

อโรคยศาล สถานพยาบาลสร้างขึ้นตามพระราชดำริของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งเป็นกษัตริย์แห่งจักรวรรดิเขมร เป็นกษัตริย์องค์แรกที่นับถือพระพุทธศาสนา นักประวัติศาสตร์โดยทั่วไปถือว่าพระองค์เป็นกษัตริย์เขมรที่มีพระราชอำนาจมากที่สุด

พระโพธิสัตว์ บุคคลผู้ที่ปรารถนาพระโพธิญาณ (คือปัญญาหรือความรู้) เพื่อจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต

บรรณาลัย ห้องสมุด หรือ หอหนังสือ ลักษณะเป็นอาคารขนาดเล็กที่มีแผนผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นที่เก็บรักษาคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาฮินดู

๔๓

คัมภีร์ หนังสือตำราที่สำคัญทางศาสนาหรือโหราศาสตร์ ตำราเรียนต่าง ๆ ที่บันทึกในเอกสารโบราณ เช่น คัมภีร์ใบลาน เป็นต้น

โคปุระ ซุ้มประตู หรือ ช่องทางสำหรับเข้าออกกำแพงที่ล้อมรอบปราสาท

ศิลาแลง หินชนิดหนึ่ง เมื่ออยู่ใต้ดินมีลักษณะอ่อน เมื่อขุดขึ้นมาแล้วถูกอากาศภายนอกนาน พอสมควรก็จะแข็ง มีสีแดงอย่างอิฐเผา และปรุเป็นรูเหมือนไม้ที่เพรียงกิน

บายน รูปแบบของปราสาทที่มีผัง เป็นรูปยันต์ ซึ่งสร้างมาแต่สมัยบรรพบุรุษ และหากถอดเสียงจากเขมรเป็นภาษาไทย ควรออกว่า “บายัน”

อาเพศ เหตุที่เกิดขึ้นอย่างผิดปรกติวิสัย ถือว่าเป็นลางไม่ดี

กระจ้ำ บุคคลที่มีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีปู่ตา หรือศาสนา

๔๔

สร้างเสริม เติมความรู้

ปรางค์กู่บ้านเขวา

พระโพธิสัตว์ไภษัชยคุรุไวยฑูรประภา

๔๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

ลือเลื่องพระพุทธมงคล

๔๖

เช้าวันนี้เป็นวันพระใหญ่ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ถือว่าเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา นั่นก็คือวันวิสาขบูชา เป็นวันคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ของพระพุทธเจ้า คุณย่าและแม่ตื่นแต่เช้าเพื่อเตรียมอาหารไปทำบุญที่วัดในหมู่บ้านของเรา แม่ทำกับข้าวสามสี่อย่างพร้อมจัดใส่ปิ่นโตเรียบร้อย ผมและคุณพ่อช่วยกันจัดห่อไทยทานที่จะไปถวายพระ ส่วนคุณย่ากำลังนั่งพับดอกบัว โดยมีน้องสาวของผมคอยช่วยอยู่ใกล้ ๆ เราต่างร่วมมือร่วมใจกัน เพื่อที่จะไปทำบุญด้วยกันในวันสำคัญอย่างนี้ในทุก ๆ ปี

หลังจากที่เราเตรียมข้าวของเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็พากันเดินไปวัดเพื่อทำบุญตามที่ตั้งใจไว้ พอไปถึงวัดก็เห็นว่าชาวบ้านแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าพื้นเมืองที่สุภาพเรียบร้อยต่างพากันมาทำบุญเป็นจำนวนไม่น้อยเลยทีเดียว เราขึ้นไปบนศาลาการเปรียญที่เป็นจุดที่ทุกคนจะมารวมกัน

เพื่อทำบุญตักบาตร คุณย่าบอกว่าศาลาการเปรียญนี้คนอีสานโบราณเราเรียกว่า “หอแจก” เหมือนเป็นที่แจกจ่ายทำบุญทำกุศลและอุทิศให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ทุกคนต่างก็พากันขึ้นไปบนศาลาการเปรียญแล้วจัดแต่งสำรับอาหารเพื่อที่จะนำถวายพระ ซึ่งก่อนที่พระจะฉันภัตตาหารจะมีการไหว้พระรับศีลและฟังพระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาเนื่องในวันสำคัญ ซึ่งชาวพุทธให้ความสำคัญมาก ทุกคนล้วนตั้งใจทำความดีละเว้นความชั่ว และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ดังคำสอนของพระพุทธองค์

หลังจากที่เราทำบุญที่วัดกันเสร็จแล้ว พ่อเอ่ยปากชวนพวกเราไปไหว้พระทำบุญกันต่อซึ่งไม่มีใครปฏิเสธ พ่อบอกต่ออีกว่าวันนี้จะพาทุกคนไปทำบุญไหว้พระ ที่วัดหลวงพ่อพระยืนที่อำเภอกันทรวิชัย ซึ่งเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ที่เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของชาวจังหวัดมหาสารคามมาตั้งแต่อดีต และเป็นพระพุทธรูปที่มีความศักดิ์สิทธิ์มาก มีผู้คนจากทั่วสารทิศมากราบไหว้ขอพรกันอยู่ไม่ขาด

เรามุ่งหน้าเดินทางจากบ้านไปที่อำเภอกันทรวิชัย โดยใช้เส้นทางมหาสารคาม-กาฬสินธุ์ หรือที่เราเรียกกันว่าถนนถีนานนท์ ด้วยรถยนต์ของบ้านเรา คุณพ่อขับรถโดยมีคุณย่านั่งคู่ด้านหน้า ส่วนคุณแม่ผมและคำหล้านั่งด้านหลัง ระหว่างการเดินทางคุณย่าก็ชวนทุกคนคุยโดยไม่พ้นเรื่องของการทำบุญ ทำความดี ซึ่งคุณย่าของผมนั้น

๔๘

ท่านถือว่าเป็นแบบอย่างที่ดีมาก ๆ ในเรื่องของการคิดดี ประพฤติดี ชาวบ้านต่างให้ความเคารพนับถือ เพราะท่านเป็นผู้ใหญ่ที่น่าเคารพของหมู่บ้าน คุณย่าจะคอยสอนผมและน้องมาเรื่องการประพฤติตนเป็นคนดี การคิดดี และการทำความดีมาโดยตลอด

เมื่อถึงวัดสุวรรณาวาส ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธมิ่งเมือง เป็นจุดหมายแรกที่เราจะมา พระพุทธมิ่งเมืองนั้น เป็นพระพุทธรูปที่สร้างด้วยหินทรายสร้างในยุคสมัยทวารวดี ประทับยืนหันพระพักตร์ไปทางทิศใต้ พ่อจอดรถในลานวัดแล้วคุณย่าเดินนำพวกเราไปยังซุ้มที่ประดิษฐานพระพุทธมิ่งเมือง เมื่อหยิบดอกไม้ธูปเทียนแล้วก็นำไปสักการะพระพุทธมิ่งเมือง และนำแผ่นทองไปติดที่องค์พระ เราใช้เวลาไม่นานที่วัดสุวรรณาวาส ก็พากันขึ้นรถนั่งประจำที่เพื่อที่จะไปวัดบ้านสระซึ่งมีพระพุทธรูปยืนอีกองค์หนึ่งประดิษฐานอยู่

๔๙

พ่อต้องกลับรถเพื่อมุ่งไปยังวัดบ้านสระ ซึ่งอยู่ห่างกับวัดสุวรรณนาวาสเพียง 1 กิโลเมตร เท่านั้น เมื่อถึงจุดหมายแล้วทุกคนก็ลงจากรถแล้วต้องเดินขึ้นบันไดไปยังลานใต้ต้นโพธิ์ที่มีพระพุทธมงคลหรือที่คนทั่วไปเรียกว่าหลวงพ่อพระยืนประดิษฐานอยู่ พวกเราเดินไปหยิบดอกไม้ ธูปเทียนและแผ่นทองจากจุดที่ทางวัดจัดเตรียมไว้ให้สำหรับคนที่จะมาสักการะหลวงพ่อพระยืน

หลังจากนั้นก็มานั่งต่อหน้าองค์พระ แล้วกล่าวคำบูชา ขอพร แล้วจึงนำดอกไม้ธูปเทียนปักที่กระถางที่ทางวัดจัดไว้ ปิดท้ายด้ายการนำแผ่นทองไปปิดที่องค์พระเพื่อความเป็นสิริมงคล

๕๐

บริเวณลานโพธิ์ที่ประดิษฐานหลวงพ่อพระยืนนั้นเป็นลานกว้างที่มีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ปกคลุมให้ร่มเงา บรรยากาศโดยรอบเย็นสบาย มีผู้คนทยอยมาทำการสักการะขอพรหลวงพ่อพระยืนอยู่ไม่ขาดสาย

เสร็จจากไหว้พระขอพรเสร็จแล้วก็พากันมานั่งพักที่ม้าหินอ่อนด้านข้างเพื่อพักเหนื่อยก่อนที่คำหล้าจะถามขึ้น

“คุณย่าคะ ทำไมหลวงพ่อพระยืนมี ๒ องค์ อยู่ใกล้ ๆ กันด้วย” คุณย่ายิ้มให้คำหล้า ก่อนที่จะพูดขึ้นว่า

“ย่าจะพาไปหาคำตอบ ตามย่ามาทางนี้”

ทุกคนจึงลุกตามคุณย่าไป ย่านำเราเดินไปหาพระรูปหนึ่งซึ่งท่านอยู่ไม่ไกลจากจุดที่เรานั่งพอไปถึงเราจึงนั่งลงกราบ ๓ ครั้ง

“กราบนมัสการเจ้าค่ะ”

“ว่าอย่างไรหละโยม” พระรูปดังกล่าวตอบกลับ

๕๑

“พอดีดิฉันพาลูกหลานมากราบหลวงพ่อพระยืน จึงอยากจะขอความเมตตาเล่าถึงความเป็นมาของหลวงพ่อพระยืนให้เด็ก ๆ ได้ฟังเป็นความรู้สักหน่อยเจ้าค่ะ” คุณย่าบอกจุดประสงค์ที่ต้องการ

“ได้สิโยม เดี๋ยวอาตมาจะเล่าให้ฟัง” พระรูปเดิมตอบรับกลับมา เมื่อคุณย่าถามเพิ่มเติมจึงทำให้เรารู้ว่าท่านเป็นเจ้าอาวาสที่ดูแลวัดบ้านสระ คุณย่าจึงได้ขอให้ท่านเล่าตำนานของพระยืนทั้ง ๒ องค์ให้พวกเราทุกคนฟัง ซึ่งท่านก็มีความเมตตาเล่าตำนานพระพุทธรูปยืนทั้งสององค์

พระพุทธรูปทั้งสององค์นี้ เป็นพระพุทธรูปปางสรงน้ำ มีความสูงตลอดองค์ประมาณ ๘ ศอก กว้าง ๒ ศอก พระเนตรและเนื้อองค์พระสร้างด้วยหินทรายแดงอย่างดี เป็นพระพุทธรูปที่นิยมสร้างในสมัยขอมก่อนยุคสุโขทัย

๕๒

หลวงพ่อพระยืนทั้งสอง ผินพระพักตร์ไปทางทิศทักษิณหรือทิศใต้ทั้งสององค์อยู่ห่างกันประมาณ ๑ กิโลเมตร เป็นปูชนียวัตถุเก่าแก่คู่บ้านคู่เมืองตามตำนานหรือประวัติที่หาหลักฐานยืนยันได้จากใบเสมาที่ฝังอยู่ใกล้องค์พระ เขียนเป็นอักษรขอมว่า สร้างปีพุทธศักราช ๑๓๙๙ ซึ่งปัจจุบันยังมีตัวอักษรปรากฏที่ใบเสมาแต่เลอะเลือนมากแล้ว

ตามคำบอกเล่าสืบทอดกันมาผู้ว่า เดิมที่ดินแถบนี้ขอมได้ครอบครองมาก่อน ต่อมาทางนครเวียงจันทร์มีอำนาจเข้าครอบครองจากขอม จึงมีผู้ครองเมืองโดยอิสระ เรียกกันว่า "เมืองกันทาง" หรือ "เมืองคันธาธิราช" ก่อนปีมะเส็ง จุลศักราช ๑๔๗ (ปี พ.ศ. ๑๓๒๘) ผู้ครองเมืองคนสุดท้ายที่นามว่า "ท้าวลินจง" ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น "หลวงบริเวณ" มีภรรยาชื่อ บัวคำ ปกครองราษฎรหัวเมืองใหญ่น้อยทั้งหลายด้วยความร่มเย็นเป็นสุขตลอดมา

๕๓

หัวเมืองต่าง ๆ ส่งเครื่องบรรณาการขึ้นต่อเมืองคันธาธิราชที่ท้าวลินจงปกครองอยู่เป็นประจำ ท้าวลินจงมีบุตรชายคนเดียวชื่อว่า "ท้าวสิงห์โต" หรือ "ท้าวลินทอง" ซึ่งเป็นผู้มีจิตใจโหดเหี้ยมทารุณมาก เมื่อท้าวลินจงผู้เป็นบิดาชราลงจึงพิจารณาผู้ที่จะมาปกครองบ้านเมืองแทนตน หากจะให้ท้าวลินทองผู้บุตร เป็นผู้ปกครองเมืองแทนตนก็เป็นการไม่เหมาะสม เพราะบุตรมีนิสัยโหดร้ายทารุณ จะเป็นเหตุให้ราษฎรเดือดร้อนเนื่องจากขาดเมตตาความได้ทราบถึงท้าวลินทอง จึงมีความโกรธแค้นบิดาอย่างยิ่ง จึงได้ตัดพ้อต่อว่าบิดาต่าง ๆ นานา แล้วบังคับให้บิดาตั้งตนเป็นผู้ปกครองเมืองแทน

ท้าวลินจงผู้เป็นบิดาไม่ยินยอม ท้าวลินทองผู้เป็นบุตร จึงจับบิดาขังทรมานด้วยการเฆี่ยน ทุบ ตี ใช้มีดกรีดตามเนื้อตัว เพื่อบังคับให้ท้าวลินจงยกเมืองให้แก่ตน ท้าวลินจงก็ไม่ได้ยอมให้ท้าวลินทองขึ้นครองเมือง ทำให้ได้รับการทรมานต่อไปด้วยการขังในห้องมืด ห้ามไม่ให้ใครนำข้าวปลาอาหารมาให้กิน ไม่ให้ผู้ใดเข้าเยี่ยมเด็ดขาด นอกจากมารดาเพียงผู้เดียว นางบัวคำผู้เป็นมารดาได้ทัดทานอ้อนวอนอย่างใด ท้าวลินทองก็ไม่ฟังทั้งสิ้น ด้วยความรักและห่วงใยสามี

๕๔

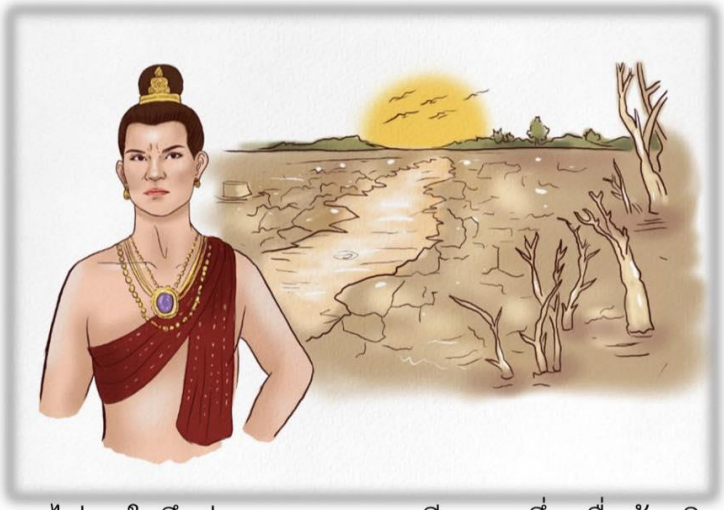
นางบัวคำจึงทำอุบายนำข้าว น้ำ โดยเอาผ้าสะใบเฉียงชุบข้าวบดผสมน้ำนำไปเยี่ยมสามี ให้สามีได้ดูดกินประทังชีวิตไปวัน ๆ แต่หาได้พ้นสายตาของท้าวลินทองผู้เป็นบุตร จึงห้ามมารดาเข้าเยี่ยมอีกต่อไป

ท้าวลินจงอดข้าว อดน้ำ ได้รับความทรมานแสนสาหัส ถึงแก่ความตายในที่สุด แต่ก่อนที่จะสิ้นลมท้าวลินจงได้ตั้งจิตอธิษฐานต่อเทวดาผู้ทรงไว้ซึ่งความยุติธรรมว่า

“ด้วยจิตใจอันบริสุทธิ์ของข้าพเจ้า เพื่อหวังความสงบสุขของบ้านเมือง อันเป็นที่ตั้งอยู่อาศัยของข้าพเจ้า แต่เหตุการณ์ในชีวิตกลับมีการเป็นไปได้รับความเดือดร้อนแสนสาหัสขอให้เทวดา ฟ้าดิน ผู้ทรงไว้ซึ่งความยุติธรรมบรรดาลข้าพเจ้าไปเกิดในที่สุขเถิด และบรรดาลให้มนุษย์มีจิตใจโหดร้าย ทารุณ ขาดคุณธรรม ไม่มีสัจจะ พูดโกหกหลอกลวง ไม่สัตย์ซื่อ จะเป็นผู้ใดก็ตาม นับแต่นี้ไปข้างหน้า หากมาเป็นเจ้าเมืองนี้แล้ว ขออย่าให้มีความสุขความเจริญเลย จงประสบแต่ความวิบัติ ความพินาศฉิบหาย เกิดความเดือดร้อนหายนะต่าง ๆ นานาเถิด” เมื่อสิ้นคำอธิษฐานท้าวลินจงก็ถึงแก่ความตาย

เมื่อท้าวลินจงถึงแก่ความตายแล้ว นางบัวคำผู้เป็นมารดาจึงได้ต่อว่าท้าวลินทองผู้เป็นบุตรว่าทรมานบิดาของตนถึงแก่ความตาย

๕๕

ท้าวลินทองไม่พอใจจึงฆ่ามารดาของตนอีกคนหนึ่ง เมื่อท้าวลินจงกับนางบัวคำตายแล้ว ท้าวลินทองก็ได้ปกครองเมือง "คันธาธิราช" สืบมา นับแต่ท้าวลินทองปกครองเมืองคันธาธิราชเป็นต้นมา

ตั้งแต่ท้าวลินทองครองบ้านเมืองมาก็มีแต่ความระส่ำระสาย ไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ได้รับความเดือดร้อน ท้าวลินทองเองก็รู้สึกไม่สบายกายใจ ไม่เป็นอันกินอันนอน ทั้งที่มีทรัพย์มากมายก่ายกอง จึงหาโหรมาทำนายทายทัก โหรทำนายว่า ท้าวลินทองได้กระทำบาปกรรมมหันตโทษ ผลกรรมจึงทำให้เดือดร้อน เป็นผลมาจากคำสาปแช่งของบิดาก่อนที่จะสิ้นลมหายใจ กอปรกับมาตุฆาตมารดาตนเอง

ทั้งนี้การที่จะล้างบาปกรรมได้ก็โดยการสร้างพระพุทธรูปเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศล ทดแทนคุณบิดามารดาและให้ตนเองพ้นบาป

๕๖

ท้าวลินทองจึงได้สร้างพระพุทธรูป 2 องค์ขึ้น พระพุทธรูปองค์หนึ่งสร้างอุทิศเพื่อทดแทนคุณมารดา สร้างที่นอกเขตกำแพงเมือง ทางทิศเหนือ ผินพักตร์ไปทิศใต้ นั่นก็คือพระพุทธมิ่งเมืองที่ประดิษฐานอยู่ที่วัดสุวรรณาวาส เมื่อสร้างองค์หนึ่งเสร็จแล้ว ก็ได้สร้างพระพุทธรูปยืนองค์ที่สอง ขึ้นเพื่อทดแทนคุณบิดา โดยสร้างขึ้นในกำแพงเมือง ยืนผินพักตร์ไปทางทิศใต้ มีลักษณะหน้าตาคล้าย ๆ บิดา และสร้างอยู่ภายในเขตกำแพงเมือง เมืองคันธาธิราชในปัจจุบันยังมีคูคลองปรากฏให้เห็นเด่นชัดอยู่จนถึงทุกวันนี้ คือคูคลองที่ติดต่อกับบ้านสระ-บ้านคันธาร์ ระหว่างบ้านสระกับบ้านส้มป่อย ทุกวันนี้ยังคงสภาพคูคลองให้เห็นสภาพเด่นชัดอยู่ พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในกำแพงเมืองก็มีลักษณะคล้ายชายโดยเด่นชัด

ส่วนพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นนอกเขตกำแพงเมืองทางทิศเหนือที่ประดิษฐานอยู่ที่วัดสุวรรณาวาสมีลักษณะละมุนละมัยคล้ายมารดานั่นเอง

๕๗

หลังจากที่ทุกคนฟังประวัติของพระพุทธรูปยืนทั้ง 2 องค์จบผมรู้สึกสะเทือนใจจนต้องยกมือขึ้นเช็ดน้ำตาที่ซึมออกมาจากหางตา รู้สึกสงสารท้าวลินจงกับนางบัวคำที่ถูกลูกแท้ ๆ ของตนเองฆ่าตาย ส่วนท้าวลินทองก็คงจะเป็นเวรกรรมตามไปทุกภพทุกชาติ แม้จะสร้างพระพุทธรูปเพื่อไถ่บาปแต่การที่ทำร้ายบิดา มารดาผู้ให้กำเนิด คงไม่มีสิ่งใดมาลบล้างบาปได้

หลังจากนั้นพวกเราก็กราบลาท่านเจ้าอาวาส ก่อนจะกลับท่านก็เมตตาให้พรและรดน้ำมนต์ให้ ซึ่งท่านหันมาพูดกับผมและคำหล้าว่า “ความกตัญญูเป็นเครื่องหมายของคนดี ขอให้หลานทั้งสองเป็นคนดีกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ ครูอาจารย์ หรือญาติผู้ใหญ่ การที่เราคิดดีทำดี จะทำให้เรามีเสน่ห์น่าคบหาสมาคม” ผมและน้องสาวรับปาก พร้อมทั้งกราบท่านอีกรอบก่อนจะเดินไปขึ้นรถที่จอดอยู่ลานวัดเพื่อกลับบ้าน

วันนี้ผมรู้สึกดีใจที่ได้มีโอกาสเข้าวัดทำบุญกับคุณย่า คุณพ่อ คุณแม่และน้องสาวของผม วันนี้เรามีเวลาได้อยู่ด้วยกันพร้อมหน้าพร้อมตา ได้รับความรู้เรื่องหลวงพ่อพระยืน และได้ข้อคิดดี ๆ จากหลวงพ่อเจ้าอาวาส เป็นวันหยุดที่ไม่สูญเปล่าเลยจริง ๆ

๕๘

อธิบายขยายศัพท์

หอแจก	สถานที่ซึ่งใช้แจกจ่ายหรือเผยแผ่คำสอนทางพุทธศาสนา (ศาลาการเปรียญ)
ทวารวดี	หนึ่งในอาณาจักรโบราณในดินแดนไทย ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๒–๑๖ (ราว พ.ศ.๑๑๐๑ – ๑๖๐๐) สันนิษฐานจากหลักฐานว่า มีพื้นที่ตั้งแต่ภาคเหนือจนถึงภาคกลางตอนล่าง หรือภาคตะวันตกของประเทศไทยในปัจจุบัน ซึ่งภาคอีสานรับเอาวัฒนธรรมนี้มา
ปูชนียวัตถุ	วัตถุซึ่งเป็นสิ่งที่เคารพ บูชาทางศาสนา
บรรดาศักดิ์	ฐานันดรศักดิ์ที่พระราชทานแก่ข้าราชการหรือบุคคลทั่วไป
วิบัติ	พิบัติ, ความฉิบหาย, ความหายนะ, ความเป็นอัปมงคล
หายนะ	ความเสื่อม, ความเสียหาย, ความฉิบหาย
ระส่ำระสาย	วุ่นวาย, เกิดความไม่สงบ
มหันตโทษ	โทษหนัก
มาตุฆาต	การฆ่าแม่

สร้างเสริม เติมความรู้

ประวัติความเป็นมาเมืองคันธาธิราช

พระพุทธกันทรวิชัยอภิสมัยธรรมนายก

๖๐

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕

วิถีชนคนปั้นหม้อ

๖๑

ในตอนเช้าวันอาทิตย์คำแพงและคำหล้าพากันตื่นแต่เช้าแล้วช่วยกันเก็บกวาดบ้านซึ่งสองพี่น้องทำเป็นกิจวัตรอยู่แล้ว บ้านของคำแพงและคำหล้าเป็นบ้านไม้ทรงอีสาน ทั้งสองจะต้องคอยปัดกวาดพื้นไม้และใช้ผ้าชุบน้ำบิดหมาด ๆ ช่วยกันถูจนทั่วบ้าน วันนี้เด็กทั้งสองมีนัดกับพ่อแม่จะต้องเดินทางไปทำภารกิจในตัวเมือง เพื่อซื้อข้าวของเครื่องใช้เข้าบ้าน ทุกวันอาทิตย์พ่อจะพาแม่พร้อมด้วยคำแพงและคำหล้าไปซื้อของที่ห้างสรรพสินค้าที่อยู่ในตัวเมืองซึ่งไม่ไกลนักจากหมู่บ้านที่ทั้งสองอาศัยอยู่ เมื่อคำแพงและคำหล้าปัดกวาดเช็ดถู ทำความสะอาดบ้านเสร็จแล้ว ก็อาบน้ำแต่งตัวรอ

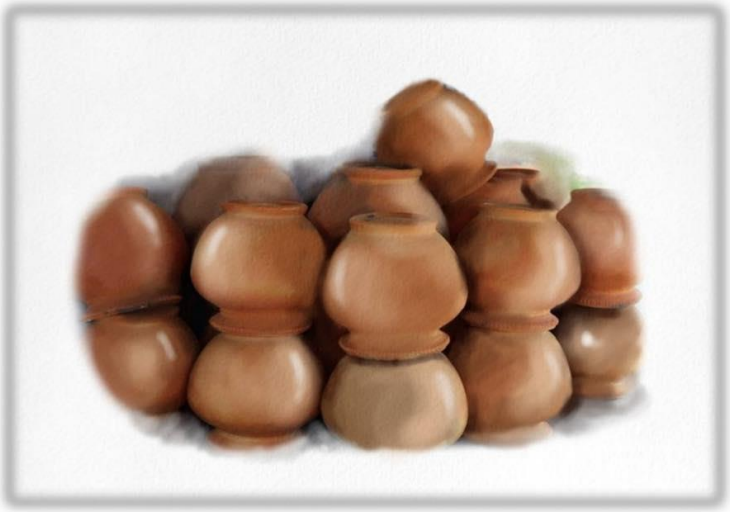
เมื่อทุกคนพร้อมแล้วก็ออกเดินทาง มีพ่อเป็นคนขับรถพาทุกคนมุ่งหน้าเข้าตัวเมือง จุดมุ่งหมายคือห้างสรรพสินค้ากลางเมืองที่เป็นแหล่งรวมสินค้านานาชนิด คำแพงและคำหล้าสนุกสนาน

กับการช่วยแม่เลือกซื้อสินค้า ทั้งสองรู้สึกดีทุกครั้งที่ได้เดินเลือกซื้อของในห้างสรรพสินค้า แม่จะคอยสอนวิธีเลือกของใช้ที่เหมาะสม ทั้งคุณภาพและราคา สอนให้อ่านฉลากที่อยู่ข้างบรรจุภัณฑ์ ดูวันเดือนปีที่ผลิตและวันหมดอายุซึ่งต้องให้ความใส่ใจเป็นอย่างมากในการที่จะตัดสินใจเลือกซื้อสินค้านั้น ๆ

เมื่อได้ของครบแล้วทุกคนก็ขึ้นรถกลับบ้านโดยก่อนจะเข้าบ้านพ่อบอกว่าจะแวะซื้อหม้อดินที่บ้านหม้อ ซึ่งอยู่ทางกลับบ้านนั่นเอง พ่อบอกว่าจะไปซื้อหม้อน้ำดินเผาหรือที่คนในท้องถิ่นเรียกว่า “แอ่งน้ำ” ไปใส่น้ำดื่ม เพราะว่าน้ำที่ใส่แอ่งน้ำทำจากดินเผาจะเย็นอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากหม้อน้ำดินเผาจะรักษาอุณหภูมิของน้ำให้คงที่ ทำให้น้ำในแอ่งน้ำเย็นชื่นใจเวลาได้ดื่ม

เมื่อถึงทางเข้าหมู่บ้านที่มีป้ายรูปหม้อน้ำขนาดใหญ่ คำแพงตื่นตาตื่นใจกับหม้อดินเผาที่วางเรียงรายอยู่ตามแนวรั้วบ้านของชาวบ้าน ทุกบ้านเรือนต่างพากันปั้นหม้อดินเพื่อส่งขายให้กับพ่อค้าคนกลางที่จะมารับเครื่องปั้นดินเผา

๖๓

ไปจำหน่ายต่ออีกทอดหนึ่ง พ่อพาทุกคนเดินมุ่งหน้าไปยังบ้านหลังหนึ่งใต้ถุนบ้านมีชายชราคนหนึ่งกำลังลงมือปั้นหม้ออย่างขะมักเขม้น ในมือถือไม้ตีที่ใช้ขึ้นรูปก้อนดินสีดำค่อย ๆ หมุนและตีก้อนดินเพื่อขึ้นรูปทรง ไม่นานนักก้อนดินในมือก็ค่อย ๆ กลายร่างเป็นหม้อดินเหมือนที่วางเรียงรายอยู่ลานหน้าบ้านผิดแต่สีที่ต่างกัน เนื่องจากว่าหม้อที่ปั้นเสร็จใหม่ ๆ ยังไม่ผ่านการเผานั่นเอง

พ่อพาคำแพงและคำหล้าเข้าไปถามชายชราที่กำลังปั้นหม้ออยู่ทราบว่าท่านชื่อตาทองคำ เป็นช่างปั้นหม้อฝีมือดีแห่งบ้านหม้อที่ยึดอาชีพปั้นหม้อดินขายตั้งแต่คุณตายังเป็นหนุ่ม จนกระทั่งตอนนี้อายุก็ปาเข้าไป ๗๐ กว่าปีแล้ว แต่ดูท่าทางของตาทองคำนั้นยังแข็งแรงกระฉับกระเฉง ดูจากลีลาการปั้นหม้อแล้วยังดูคล่องแคล่วว่องไว

๖๔

ซึ่งอาจจะเป็นเพราะคุณตาเป็นผู้ที่มีความชำนาญ ในการปั้นหม้อ ถ้าหากให้คำแพงลองไปปั้น คงจะเก้ ๆ กัง ๆ แน่นอน คำแพงคิดในใจ

“คุณตาครับทำไมคุณตาปั้นเก่งจังครับ ทำแค่ครู่เดียวก็จะเสร็จแล้ว” คำแพงถามคุณตาทองคำด้วยความสงสัย

“ตาปั้นหม้อมาตั้งแต่ตาเป็นหนุ่ม จนอายุปูนนี้แล้ว มันชินมือน่ะหลาน” ตาทองคำตอบ

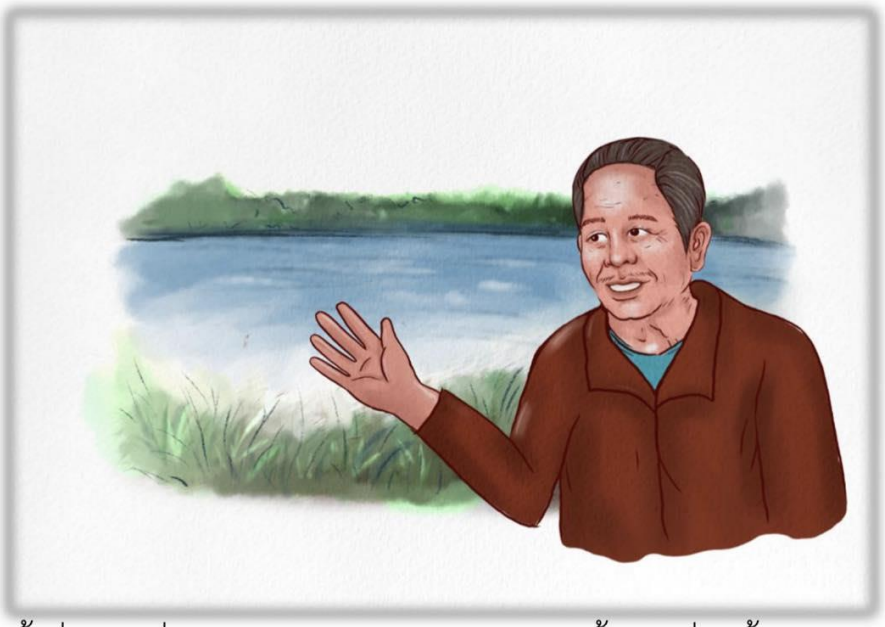
“คนในหมู่บ้านนี้ปั้นหม้อขายทุกคนเลยหรือคะคุณตา” คำหล้าถามบ้าง

“เปล่าหรอกจ้ะ แม่หนูน้อย ไม่ได้ทำกันทุกบ้าน แต่เพียงแค่คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านนี้เขาพากันปั้นหม้อขาย การปั้นหม้อเป็นอาชีพที่ทำต่อ ๆ กันมาตั้งแต่สมัยก่อนที่บรรพบุรุษท่านทิ้งวิชาความรู้ไว้ให้พวกเราก็เลยพากับสืบทอดเอาไว้ แต่ก็ยังนึกเสียดายถ้าหมดคนรุ่นตาไปแล้ว คนรุ่นหลังคงจะไม่พากันสืบทอดสิ่งเหล่านี้ไว้”

ตาทองคำเอ่ยหน้าเศร้า ก่อนจะพูดถึงประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านปั้นหม้อให้พวกเราฟัง

ตาทองคำเล่าว่าหมู่บ้านแห่งนี้ตั้งขึ้นมาได้ประมาณ ๒๐๐ กว่าปีแล้ว ก่อนนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่มีถิ่นฐานอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งถ้าหากฟังจากสำเนียงพูดของชาวบ้านหม้อในปัจจุบัน สำเนียงภาษาพูดของชาวบ้านหม้อยังเป็นสำเนียงภาษาพูดของชาวจังหวัดนครราชสีมา คนบ้านหม้ออพยพมาจากหลายอำเภอของจังหวัดนครราชสีมา เช่น อำเภอบัวใหญ่ อำเภอพิมาย อำเภอโนนสูง อำเภอโนนไทย และอำเภอเมือง แต่เดิมคนกลุ่มนี้ประกอบอาชีพค้าขาย เช่น ขายผ้าแพรถ้วยชามและเครื่องปั้นดินเผามากมายหลายชนิด เครื่องปั้นดินเผาเหล่านี้นอกจากจะทำขึ้นเองแล้วยังนำไปขายที่หมู่บ้านอื่นในละแวกใกล้เคียงและส่งไปขายยังจังหวัดใกล้เคียงอีกด้วย

เมื่อมาถึงจังหวัดมหาสารคาม พบว่าทางด้านทิศตะวันออกของจังหวัดมหาสารคาม ห่างจากตัวเมืองประมาณ ๗ กิโลเมตร มีหนองน้ำซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “หนองเลิงเบ็น” และมีดินดิบมากมาย พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ มีวัตถุดิบที่จะใช้สำหรับการปั้นหม้อได้ พร้อมทั้งมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกสบาย จึงพร้อมใจกันอพยพมา

ตั้งถิ่นฐานที่บ้านหม้อในปัจจุบัน เล่ากันว่าครั้งแรกที่มาตั้งหมู่บ้านมีเพียง ๗-๘ ครอบครัวเท่านั้น

ครั้นต่อมาเห็นว่าบริเวณนี้ทำเลดี ผู้ที่มาอยู่ก่อนจึงเดินทางกลับถิ่นฐานเดิมและชักชวน ญาติพี่น้อง พรรคพวก เพื่อนฝูงมาด้วย จากจำนวน ๗-๘ ครอบครัวได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เดิมชาวบ้านยังไม่ตั้งชื่อหมู่บ้าน ชาวบ้านยังประกอบอาชีพในการค้าขายอยู่เช่นเดิม โดยเร่ขายในหมู่บ้านละแวกใกล้เคียง เนื่องจากส่วนใหญ่มีความรู้และฝีมือ ในการทำเครื่องปั้นดินเผาอยู่แล้วจึงได้คิดริเริ่มปั้นเครื่องใช้ไม้สอยเท่าที่จำเป็นก่อน เช่น หม้อ ครก ถ้วยชาม โดยทำขึ้นเพื่อใช้สอยเท่านั้น เมื่อนำสินค้าไปเร่ขายที่หมู่บ้านอื่น ก็ได้นำเครื่องใช้เหล่านี้ปะปนไปขายด้วย ปรากฏว่าเครื่องใช้เหล่านี้ขายดีมีที่นิยมมากมาย

ช่วยทำให้มีรายได้ดีขึ้น ประชาชนในหมู่บ้านจึงหันมายึดอาชีพการปั้นหม้ออย่างจริงจังและเป็นอาชีพหลักอยู่จนทุกวันนี้ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้หมู่บ้านมีชื่อว่า "บ้านหม้อ" เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ในหมู่บ้านมีอาชีพในการปั้นหม้อนั่นเอง

หลังจากนั้นตาทองคำก็พาเราชมขั้นตอนการปั้นหม้อที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยดินที่นำมาปั้นจะมีลักษณะเป็นดินเหนียวเนื้อละเอียดที่ได้มาจากหนองเลิงเบ็น เมื่อนำดินมาแล้วก็จะนำดินมาผสมกับแกลบในปริมาณที่เท่ากันแล้วนวดให้เป็นเนื้อเดียวกัน หลังจากนั้นนำมาปั้นเป็นก้อนแล้วจุดไฟเผาดินจะกลายเป็นสีส้มอิฐ พักไว้ให้เย็นแล้วนำมาบดให้ละเอียดจะได้ดินเชื้อใช้สำหรับผสมกับดินเหนียวแล้วจึงจะปั้นเป็นหม้อได้ คุณตาทองคำอธิบาย

“แล้วเราจะต้องทำยังไงต่อคะคุณตา” คำหล้าถามคุณตาทองคำด้วยความอยากรู้

“ตามมาทางนี้สิ เดี๋ยวตาพาไปดู” คุณตาทองคำกล่าว พร้อมทั้งเดินนำไปใต้ถุนบ้านที่ตาทองคำใช้เป็นที่ปั้นหม้อ คุณตาทองคำก็นั่งประจำที่ ปากก็อธิบายวิธีการปั้นหม้อไป มือก็ปั้นหม้อให้พวกเราดูไปด้วย

๖๘

“พอเราได้ดินเชื้อแล้วเราก็จะนำมาผสมกันดินเหนียวอีกส่วน แล้วผสมให้เข้ากันจนเนื้อดินเนียน เมื่อผสมดินเรียบร้อยแล้วก็จะนำมาขึ้นรูปหม้อ โดยปั้นให้เป็นทรงคล้ายทรงกระบอกก่อน จากนั้นจึงใช้นิ้วหัวแม่มือเจาะหัวท้ายให้เป็นหลุม แล้วก็ใช้ไม้ก้อหม้อเจาะเข้าตรงรูที่ทำไว้กลิ้งไม้ก้อไปมาก็จะได้เป็นรูตรงกลางที่ทะลุถึงกัน จากนั้นก็ใช้มือแต่งรูปทรงให้คล้ายกับครก เสร็จแล้วจึงนำไปทำปากหม้อด้วยแท่นหมุน โดยจะนำหม้อไปวางบนแท่น ใช้มือหมุนแท่นแล้วจึงใช้พลาสติกลูบหรือปาดไปตรงปากหม้อให้ได้รูปทรง แล้วจึงนำไปตากแดด” คุณตาทองคำอธิบาย

จากนั้นคุณตาก็ชี้ไปยังหม้อที่วางเรียงรายอยู่ลานข้างบ้านที่ใช้เป็นลานสำหรับตากหม้อที่ปั้นแล้ว เมื่อนำหม้อไปตากจนดินเริ่มแห้ง

แล้วจึงนำมาทำตัวหม้อ ด้วยการใช้หินดุและไม้ลาย โดยมือข้างหนึ่งจะถือหินดุนั้นเข้าไปข้างในหม้อ แล้วใช้หินดุดันดินเหนียวให้พองออกมา มืออีกข้างก็ใช้ไม้ลายดีรอบ ๆ หม้อ เพื่อให้ได้รูปทรงหม้อตามที่ต้องการ พอเสร็จแล้วก็นำไปตากอีกครั้ง

“เมื่อหม้อเริ่มแห้งแล้วจึงนำมาทำการแต่งรูปทรงอีกครั้ง และทำให้พื้นผิวหม้อนั้นเรียบ ด้วยการใช้หินดุและไม้ลายเช่นเดิม ทำเหมือนขั้นตอนการทำตัวหม้อ แล้วจึงใช้ไม้ลายถูวน ๆ ที่ผิวของหม้อ เพื่อให้ผิวเรียบ จากนั้นจึงใช้ไม้สักคอตีลงไปรอบคอหม้อเพื่อให้เกิดลวดลาย ซึ่งในการปั้นหม้อทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มขึ้นรูปจะต้องใช้น้ำลูบ เพื่อให้ดินอ่อนตัวอยู่ตลอด จนถึงขั้นตอนนี้ก็เช่นกัน เสร็จแล้วก็นำไปตากแดดอีกครั้ง โดยครั้งนี้จะต้องตากให้หม้อแห้งเลย”

“เมื่อหม้อแห้งดีแล้วก็จะนำไปเผา ด้วยการนำไม้มาวางกองรวมกันโดยจะต้องกะปริมาณของไม้ที่จะนำมาวางว่าจะใช้มากน้อยเพียงใด หม้อถึงจะไหม้พอดีไม่เสียหาย ซึ่งไม้นี้จะมีหินซึ่งเป็นเหมือนแท่นรองอยู่ด้านล่างเป็นจุด ๆ ป้องกันไม่ให้ไม้ไหม้เร็วจนเกินไป จากนั้นจึงนำหม้อมาวางลงบนกองไม้นั้น จุดไฟจนไฟติด แล้วจึงนำฟางมาคลุมด้านบนหม้อ รอประมาณ ๓-๔ ชั่วโมง ก็จะได้หม้อดินเผาที่เสร็จสมบูรณ์แล้ว”

๗๐

คำแพงและคำหล้าตื่นตาตื่นใจกับการที่เห็นตาทองคำพาชมวิธีการปั้นหม้อมาก ถือว่าเป็นความรู้ใหม่ที่คำแพงและคำหล้าได้รับ ทั้งสองคงจะต้องเอาความรู้นี้ไปเล่าให้เพื่อนที่โรงเรียนฟัง และทุกคนคงต้องตื่นเต้นแน่ ๆ ยิ่งเป็นสถานที่สำคัญที่อยู่ใกล้ตัวขนาดนี้

หลังจากที่พวกเราพ่อแม่ลูกชมวิธีการปั้นหม้อของตาทองคำแล้ว ก่อนกลับพ่อเลือกซื้อหม้อดินกลับบ้าน ๔ ใบ เตาดินเผาอีก ๒ เตา และแม่ก็เลือกหยิบครกมา ๑ ใบ แม่บอกว่าเพื่อเป็นการอุดหนุนสินค้าชุมชน ใช้สินค้าของชุมชนที่สร้างขึ้นจากภูมิปัญญาของชาวบ้าน พ่อบอกว่า ถ้าหากเราไม่ใช้ของเหล่านี้ คนที่ผลิตสินค้าก็คงไม่มีแรงผลิตและคงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องผลิตของเหล่านี้ขึ้นมาอีก น่าเสียดายภูมิปัญญาเหล่านี้ก็คงสูญหายไปตามกาลเวลา

๗๑

ดังนั้นการที่เราเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ในชุมชนที่ชาวบ้านเป็นผู้ผลิต นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือให้คนอื่นมีอาชีพแล้ว ยังถือว่าเป็นการธำรงไว้ซึ่งภูมิปัญญาอันล้ำค่าของบรรพบุรุษที่ส่งต่อรุ่นแล้วรุ่นเล่าไม่ให้หายไปจากชุมชนอีกด้วย

คำแพงและคำหล้าจึงเลือกหยิบหม้อดินเผาขนาดเล็กที่ทำเป็นของที่ระลึกคนละใบ แล้วหันไปสะกิดแม่ “คุณแม่ครับผมกับน้องอยากช่วยชุมชนจังเลยครับ พวกเราขอหม้อเล็ก ๆ คนละใบนะครับฮ่า ๆ ๆ” คำแพงกล่าวพร้อมกับหัวเราะเบา ๆ

“ได้จ้ะลูก” แม่ยอมจ่ายค่าหม้อดินเผาใบจิ๋วให้กับทั้งสอง ส่วนพ่อนั้นได้แต่อมยิ้มขำลูกชายและลูกสาวก่อนจะชวนทุกคนขนของขึ้นรถกลับบ้าน

๗๒

วันหยุดหมดไปอีกวัน คำแพงและคำหล้าไม่ได้รู้สึกเบื่อ แต่ในทางกลับกันเด็ก ๆ ทั้งสองรู้สึกมีความสุขที่ได้ความรู้ใหม่ ๆ มาเติมเต็มประสบการณ์ชีวิตอีกครั้ง

๗๓

อธิบายขยายศัพท์

กิจวัตร	กิจที่ทำเป็นประจำ
ห้างสรรพสินค้า	ร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ ซึ่งสินค้าที่ขายส่วนใหญ่จะเป็นเครื่องอุปโภคบริโภคระดับกลางจนถึงระดับสูงหลากหลายประเภท เช่น เสื้อผ้า เครื่องสำอาง เครื่องใช้ในบ้าน
หม้อแอ่งน้ำ	ภาชนะใส่น้ำดื่มมีลักษณะคล้ายตุ่มใส่น้ำแต่ขนาดเล็กกว่า ทำจากดินเผา
ขะมักเขม้น	ตั้งใจทำอย่างรีบเร่งเพื่อให้แล้วเสร็จไป, ก้มหน้าก้มตาทำ
กระฉับกระเฉง	คล่องแคล่ว, ทะมัดทะแมง.
บรรพบุรุษ	ผู้เป็นต้นวงศ์ตระกูลซึ่งมีผู้สืบสายโลหิตมา, บุคคลที่นับตั้งแต่ปู่ย่าตายายขึ้นไป
ไม้ก้อ	ไม้มีด้ามใช้สำหรับตีปั้นหม้อ
หินดุ	ก้อนหินที่ใช้สำหรับรองในการปั้นหม้อดินและรองสำหรับดุนลายลงบนหม้อดิน

๗๔

ไม้ลาย ไม้ที่แกะเป็นลวดลายใช้สำหรับพิมพ์ลาย
ลงบนเครื่องปั้นดินเผาก่อนจะนำไปเผาด้วยไฟ

ผลิตภัณฑ์ สิ่งที่ทำขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ต่อการใช้
ชีวิตประจำวัน

สร้างเสริม เติมความรู้

บ้านหม้อ

เครื่องปั้นดินเผา

๗๖

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖
ไหว้พ่อเมืองมหาสารคาม

๗๗

“แม่จะไปไหนครับ แต่งตัวสวยเชียว” ผมถามแม่หลังจากที่เห็นแม่แต่งตัวด้วยผ้าพื้นเมืองเป็นผ้าไหมลายสร้อยดอกหมาก ซึ่งเป็นลายผ้าประจำจังหวัดมหาสารคาม เหมือนกำลังจะไปงานอะไรสักงาน

“วันนี้เป็นวันสำคัญนะลูก เป็นวันคล้ายวันสถาปนาเมืองมหาสารคาม แม่จะต้องไปร่วมงานบวงสรวงพระเจริญราชเดชที่สวนสาธารณะหนองข่าจ้ะ” แม่ตอบ

หลังจากที่พูดคุยกับแม่เสร็จผมก็ไม่ได้ถามอะไรต่อ แม่ก็เดินทางไปร่วมงานของแม่ ส่วนผมกับคำหล้าก็พากันปั่นจักรยานไปโรงเรียนตามปกติ

เมื่อถึงโรงเรียนผมก็ทำหน้าที่ของตนเอง เริ่มจากช่วยเพื่อน ๆ กวาดห้อง ลบกระดาน จัดโต๊ะเก้าอี้ให้เข้าที่ก่อนที่จะไปเข้าแถวเคารพธงชาติซึ่งถือเป็นกิจวัตรของพวกเราทุกคน

๗๘

ในช่วงเช้าวิชาแรกที่เราจะต้องเรียนคือวิชาประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาที่ผมและเพื่อน ๆ ต่างพากันชอบมาก เพราะคุณครูผู้สอนวิชานี้สอนสนุกมาก คุณครูมานิตขวัญใจของเด็ก ๆ เวลาสอนมักจะมีมุกตลกมาแถมให้ในทุก ๆ คาบเรียน และนอกจากจะสอนสนุกแล้วครูมานิตยังมักจะมีเกร็ดความรู้ด้านประวัติศาสตร์มาฝากพวกเราในทุก ๆ คาบ ทุกคนจึงชอบที่จะเรียนประวัติศาสตร์กับคุณครูมานิต จิตใจจดจ่อรอให้ถึงคาบวิชาประวัติศาสตร์เร็ว ๆ

“วันนี้วันที่เท่าไหร่ครับนักเรียนที่รักของครู” ครูมานิตถาม

“วันนี้ก็ ๒๒ สิงหาคม อย่างไรครับคุณครู” เสียงของไผ่เพื่อนร่วมชั้นของผมตอบดังมาจากด้านหลังก่อนเพื่อน

“แล้วนักเรียนรู้ไหมว่าวันที่ ๒๒ สิงหาคม สำคัญกับพวกเราชาวมหาสารคามอย่างไร” ครูมานิตถามต่อ

“วันนี้เป็นวันคล้ายวันสถาปนาเมืองมหาสารคามครับคุณครู”

“เก่งมากครับคำแพง ครูชื่นใจจริง ๆ ที่อย่างน้อยก็มีคนตอบคำถามของครูได้ ทุกคนปรบมือให้คำแพงหน่อยเร็ว” ครูมานิตเชิญชวนเพื่อน ๆ ในห้อง ซึ่งทุกคนก็พร้อมใจกับปรบมือและหันหน้ามาทางผมอย่างพร้อมเพรียง

๗๙

“เอาหละครับทุกคน วันนี้เราจะมาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของบ้านเราดีกว่า เนื่องจากวันนี้เป็นวันสำคัญของชาวมหาสารคาม เราในฐานะของลูกหลานชาวเมืองมหาสารคาม ต้องรู้จักรากเหง้าที่ไปที่มาของตนเอง ซึ่งในวันนี้เราจะมาเรียนรู้กันนะครับ” ครูมานิตกล่าว

“วันนี้แม่ของผมบอกผมว่าจะไปร่วมงานบวงสรวงพระเจริญราชเดชหรือท้าวกวดที่สวนสาธารณะหนองข่าด้วยนะครับคุณครู” ผมเอ่ยขึ้น

“ใช่แล้วครับ วันนี้แหละเราจะได้รู้ถึงประวัความสำคัญของพระเจริญราชเดชว่าท่านเป็นใคร มาจากไหน มีใครทราบไหมครับ” ครูมานิตถามพวกเราทุกคน

“ผมเคยได้ยินว่าท่านคือคนที่ก่อตั้งเมืองมหาสารคามครับ” ต้นกล้าตอบ

๘๐

“เก่งมากครับต้นกล้า แล้วทุกคนหละครับทราบมาก่อนไหม” ครูมานิตถามต่อ ซึ่งไม่มีใครตอบว่าอย่างไร

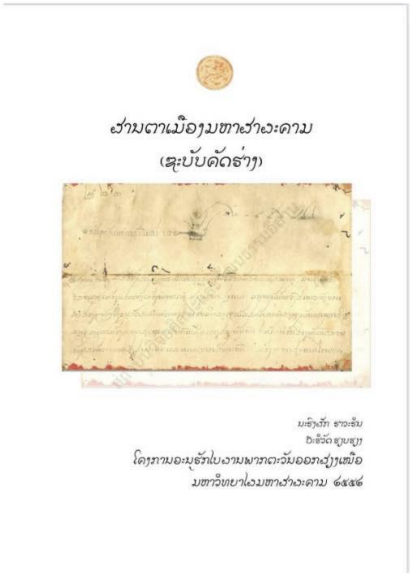
“เอาหละครับ ถ้าอย่างนั้นเดี๋ยวครูจะเป็นคนเล่าให้ฟังเอง นักเรียนพร้อมไหมครับ” ครูมานิตถามอีกรอบ

“พร้อมแล้วครับ พร้อมแล้วค่ะ” พวกเราทุกคนกล่าวขึ้นพร้อมกัน

จากนั้นคุณครูมานิตได้แจกเอกสารให้เราคนละแผ่น เมื่อทุกคนได้รับเอกสารก็ทำหน้าเหมือนไม่เจ้าใจ ครูมานิตจึงหัวเราะเบา ๆ พร้อมกับพูดว่า “นักเรียนทำไมทำหน้างงอย่างนั้นครับ”

“คุณครูครับ ตัวหนังสือเป็นภาษาไทยก็จริงแต่ทำไมผมอ่านแล้วไม่ค่อยเข้าใจ อีกทั้งยังรู้สึกว่ามันแปลก ๆ ด้วยครับ” คำแพงตอบ

“ไม่แปลกใจที่ทำไมเราถึงรู้สึกแบบนั้นครับ เพราะเอกสารที่ครูแจกให้นักเรียนในวันนี้ เป็นเอกสารที่คัดลอกมาจากเอกสารโบราณคราวที่ตั้งเมืองมหาสารคาม เขาเรียกว่า สารตราตั้งเมืองมหาสารคาม เอกสารตัวจริงที่ครูคัดลอกมา เป็นหนังสือที่โครงการอนุรักษ์เอกสารใบลานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สถาบันวิจัยศิลปและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคามได้ทำการศึกษาปริวรรตไว้

หนังสือสารตราเมืองมหาสารคาม “ฉบับคัดร่าง”
ปริวรรตโดย ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์

๘๑

สแกนอ่านฉบับเต็มหนังสือสารตราเมืองมหาสารคาม “ฉบับคัดร่าง”
ปริวรรตโดย ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์

ชื่อของหนังสือเล่มนั้นคือ “**สารตราเมืองมหาสารคาม (ฉบับคัดร่าง)**” ซึ่งหนังสือเล่มนี้ได้นำเอาสมุดข่อยที่บันทึกสารตราจากทางราชสำนักสยาม จำนวน ๒๐ ฉบับ มาปริวรรต” เมื่อพูดจบคุณครูมานิตก็ชูหนังสือเล่มหนึ่งขึ้น ซึ่งหน้าปกก็เขียนด้วยตัวหนังสือแปลก ๆ สร้างความฉงนให้กับนักเรียนในห้อง ก่อนที่ต้นกล้าถะถามขึ้น

“คุณครูครับทำไมตัวหนังสือมันแปลกจังเลยครับ ผมคงอ่านไม่ได้แต่ว่าดูแล้วก็น่าสนใจมากเลยครับ”

“อ๋อ คืออย่างนี้นะครับนักเรียนตัวอักษรที่นักเรียนเห็นบนปกหนังสือเขาเรียกว่า “อักษรไทยน้อย” เป็นอักษรโบราณที่ใช้ในอดีต เนื่องจากว่าแต่ก่อนคนในแต่ละพื้นที่ก็จะใช้ตัวอักษรของตนเอง

๘๒

นอกจากตัวอักษรไทยน้อยแล้ว ภาคอีสานของเรายังพบว่ามีการใช้อักษรธรรมอีสาน อักษรขอม ซึ่งพบในเอกสารใบลานที่กระจายอยู่ในภาคอีสานของไทย ซึ่งหากนักเรียนมีเวลาว่างก็สามารถไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้ที่พิพิธภัณฑ์เอกสารโบราณใบลานที่วัดมหาชัย หรือจะไปที่สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคามที่ตั้งอยู่ในวิทยาเขตในเมืองได้นะครับ”

“ครูว่าเดี๋ยวเรากลับมาดูที่ประวัติการตั้งเมืองมหาสารคามของเราดีกว่า นักเรียนดูเอกสารในเมือนะครับ” ครูมานิตดึงความสนใจของนักเรียนให้กลับมาที่การตั้งเมืองมหาสารคาม พร้อมทั้งให้นักเรียนดูเอกสารที่ครูได้แจกให้เบื้องต้นแล้ว

หลังจากนั้นคุณครูมานิตก็เล่าถึงประวัติความเป็นมาของพระเจริญราชเดชให้พวกเราฟังว่า

ในสมัยก่อนการที่จะตั้งสถานที่บ้านเมืองขึ้นเป็นเมืองใหม่นั้น พระมหากษัตริย์ในฐานะผู้ปกครองสูงสุดของประเทศจะมีสารตราตั้งไปยังหัวเมืองนั้น ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติตามอย่างไร

อักษรไทยน้อยเบื้องต้น

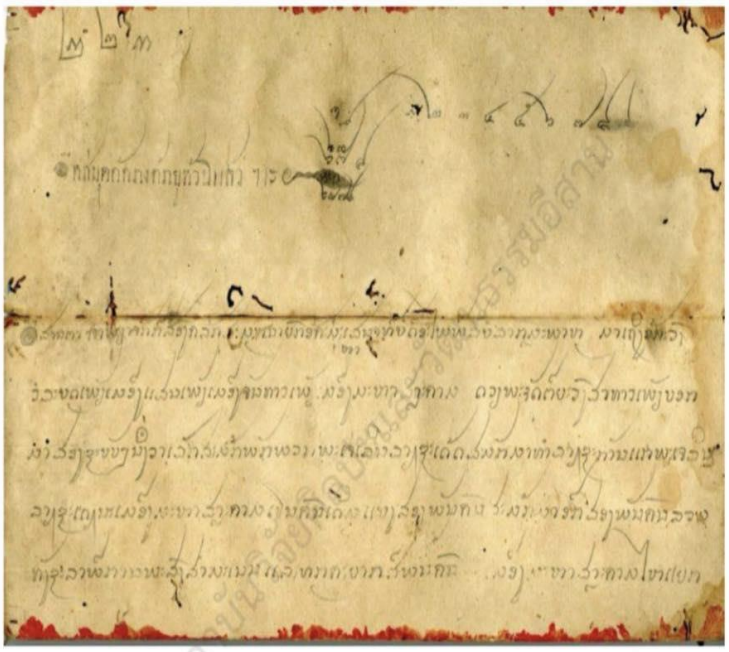

คู่มือการอ่านถ่ายถอดเอกสารโบราณ : อักษรธรรมอีสาน

๘๓

อย่างเช่นสารตราเมืองมหาสารคามที่คุณครูมานิตถ่ายเอกสารมาแจกให้พวกเราทุกคนได้ดู และได้ศึกษาตัวอักษรและภาษาโบราณ ซึ่งเป็นการเรียนรู้มรดกทางภาษาซึ่งสิ่งใหม่ ๆ ที่นักเรียนทุกคนจะได้ศึกษาด้วยตนเอง

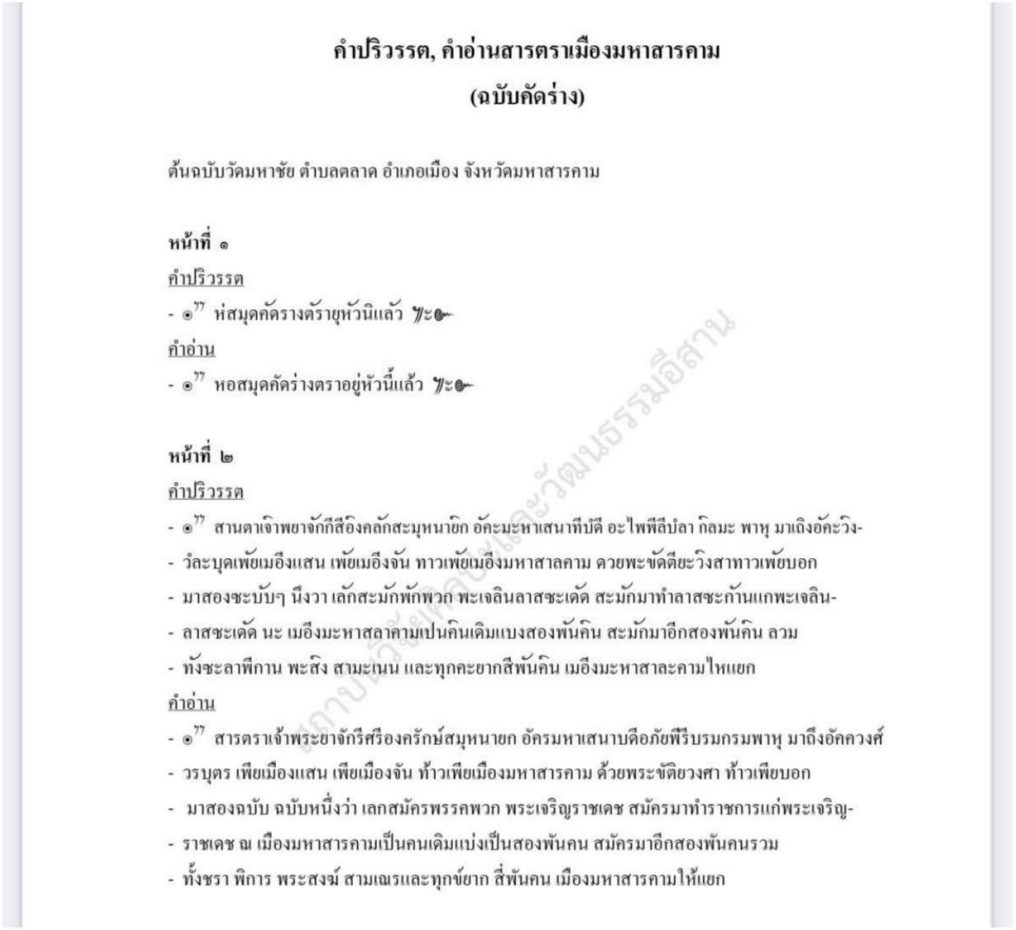
(หน้าที่ ๑-๒)

สารตราเมืองมหาสารคาม ต้นฉบับวัดมหาชัยพระอารามหลวง จังหวัดมหาสารคาม

ที่มา : ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์

๘๔

คำปริวรรต, คำอ่านสารตราเมืองมหาสารคาม

(ฉบับคัดร่าง)

ต้นฉบับวัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

หน้าที่ ๑

คำปริวรรต

- ๏ ห่สมุดคัดรางตราขุหัวนิแล้ว ๛

คำอ่าน

- ๏ หอสมุดคัดร่างตราอยู่หัวนี้แล้ว ๛

หน้าที่ ๒

คำปริวรรต

- ๏ สานตาเจ้าพยาจักกีสีองคลักสะมุหนายก อัคะมะหาเสนาทีบัดี อะไพพีลีบ่ลา กิลมะ พาหุ มาเถิงอัคะวิง-
- วัละบุดเพ้ยเมอึงแสน เพ้ยเมอึงจัน ทาวเพ้ยเมอึงมหาสาลคาม ดวยพะขัดตียะวิงสาทาวเพ้ยบอก
- มาสองชะบับๆ นึงวา เลักสะมักพักพวก พะเจลินลาสชะเดัด สะมักมาทำลาสชะก้านแกพะเจลิน-
- ลาสชะเดัด นะ เมอึงมะหาสลาคามเปนคินเดิมแบงสองพันคิน สะมักมาอีกสองพันคิน ลวม
- ทังชะลาพีกาน พะสิง สามะเนน และทุกคะยากสีพันคิน เมอึงมะหาสาละคามไหแยก

คำอ่าน

- ๏ สารตราเจ้าพระยาจักรีศรีองครักษ์สมุหนายก อัครมหาเสนาบดีอภัยพิรีบรมกรมพาหุ มาถึงอัคควงศ์
- วรบุตร เพียเมืองแสน เพียเมืองจัน ท้าวเพียเมืองมหาสารคาม ด้วยพระขัติยวงศา ท้าวเพียบอก
- มาสองฉบับ ฉบับหนึ่งว่า เลกสมัครพรรคพวก พระเจริญราชเดช สมัครมาทำราชการแก่พระเจริญ-
- ราชเดช ณ เมืองมหาสารคามเป็นคนเดิมแบ่งเป็นสองพันคน สมัครมาอีกสองพันคนรวม
- ทั้งชรา พิการ พระสงฆ์ สามเณรและทุกข์ยาก สี่พันคน เมืองมหาสารคามให้แยก

สารตราเมืองมหาสารคาม ต้นฉบับวัดมหาชัยพระอารามหลวง จังหวัดมหาสารคาม

ที่มา : ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์

ทุกคนรู้สึกตื่นเต้นที่วันนี้ครูมานิตได้พาอ่านเอกสารโบราณ สารตราเมืองมหาสารคาม ที่ครูได้ถ่ายเอกสารมาให้ได้อ่าน นับว่าเป็นสิ่งใหม่ที่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ได้เรียนรู้ถึงความเป็นรากเหง้า

๘๕

ของตนเองและมีความภาคภูมิใจในการเกิดมาเป็นลูกหลานชาวจังหวัดมหาสารคาม

นอกจากวันนี้ครูมานิตจะพาอ่านเอกสารโบราณแล้ว ท่านยังมีเกร็ดความรู้เกี่ยวกับพระเจริญราชเดช หรือ ท้าวกวด ผู้เริ่มก่อตั้งเมืองมหาสารคามมาให้นักเรียนทุกคนได้ศึกษาอีกด้วย ซึ่งใจความสำคัญก็คือการรับรู้ถึงชีวประวัติของบุคคลสำคัญในการตั้งเมืองมหาสารคาม

พระเจริญราชเดช เดิมท่านชื่อ “ท้าวกวด” เป็นบุตรอุปฮาตสิงห์คณะอาญาสี่เมืองร้อยเอ็ด เกิดเมื่อปีพุทธศักราช ๒๓๗๙ ที่เมืองร้อยเอ็ด เป็นหลานปู่ในพระยาขัติยวงษาพิสุทธิบดีหรือ ท้าวสีลัง ธนสีลังกูร เจ้าเมืองร้อยเอ็ด และเป็นเหลนทวดในพระขัติยวงษาหรือท้าวทนหรือ สีทนมณี ธนสีลังกูร ผู้สร้างเมืองร้อยเอ็ด สืบเชื้อสายจากเจ้าแก้วมงคล (จารย์แก้ว) แห่งราชวงศ์จำปาสัก ผู้สร้างเมืองท่งศรีภูมิ ปัจจุบันคือพื้นที่อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

เมื่อโตขึ้นท้าวกวดได้เข้ารับการศึกษา ณ สำนักญาท่านหลักคำเมืองอุบลราชธานี หลังจบการศึกษาแล้วได้กลับไปรับราชการอยู่กับพระขัติยวงษา (จัน ธนสีลังกูร) เจ้าเมืองร้อยเอ็ด ท่านเป็นผู้ที่มีความสามารถในงานราชการปราบโจรผู้ร้ายให้สงบราบคาบได้ จึงได้รับแต่งตั้งเป็น ท้าวมหาชัยในคณะกรมการเมืองร้อยเอ็ด

๘๖

เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๐๘ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ยกฐานะบ้านลาดกุดยางใหญ่ขึ้นเป็นเมืองมหาสารคาม โดยแยกพื้นที่และพลเมืองราว ๒,๐๐๐ คนจากเมืองร้อยเอ็ดและแต่งตั้งให้ท้าวมหาชัยเป็นพระเจริญราชเดช ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองมหาสารคามคนแรก

เมื่อท้าวมหาชัยอายุได้ ๒๑ ปี ในปี พ.ศ. ๒๔๑๘ พวกฮ่อเป็นกบฏ ท้าวมหาชัยได้ร่วมทำการรบด้วยความสามารถและมีชัยชนะ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานนามบรรดาศักดิ์ให้เป็น

"พระเจริญราชเดช วรเชษฐมหาขัตติยพงศ์ รวิวงศ์สุรชาติประเทศราชธำรงรักษ์ ศักดิ์กิติยศเกรียงไกร ศรีพิชัยเทพวรฤทธิ์ พิษณุพงศ์ปรีชา สิงหบุตรสุวัฒนา นคราภิบาล"

ด้วยคุณงามความดีของพระเจริญราชเดชในฐานะผู้ก่อตั้งเมืองมหาสารคาม และเป็นเจ้าเมืองคนแรก ชาวมหาสารคามจึงได้สร้างอนุสาวรีย์ของพระเจริญราชเดชไว้ ณ บริเวณสวนสาธารณะหนองข่าและอนุสาวรีย์แห่งที่ ๒ บริเวณกุดนางใย ซึ่งจะมีการจัดงาน

๘๗

วันคล้ายวันสถาปนาเมืองมหาสารคามขึ้นในทุกวันที่ ๒๒ สิงหาคมของทุกปี เป็นธรรมเนียมที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาของชาวมหาสารคาม การจัดงานจะมีการวางพานพุ่ม วางพวงมาลา และมีการรำบวงสรวงสักการะต่อหน้าอนุสาวรีย์ของพระเจริญราชเดช โดยลูกหลานชาวมหาสารคามจะพร้อมใจกันเข้าร่วมพิธี โดยเฉพาะสายสกุล “ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม” ซึ่งถือว่าเป็นเชื้อสายของพระเจริญราชเดชโดยตรง

“วันนี้เป็นยังไงบ้างครับนักเรียน ได้รู้เรื่องราวความเป็นมาของบุคคลสำคัญของจังหวัดเรา” คุณครูมานิตเอ่ยขึ้นหลังจากที่เล่าประวัติความเป็นมาของพระเจริญราชเดชจบลง

“วันนี้ทำให้พวกเราได้รู้ประวัติของเจ้าเมืองของเราแบบละเอียดเลยครับคุณครู” ผมตอบ

“ใช่แล้วค่ะคุณครู พวกเราไม่เคยรู้ลึกรู้ละเอียดขนาดนี้มาก่อนเลย” น้ำฝนกล่าวเสริม

“เอาหละครับนักเรียน ที่จริงที่ครูเล่ายังไม่ละเอียดเท่าไหร่นะครับ หากนักเรียนต้องการที่จะศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมแบบละเอียด นักเรียนสามารถเข้าไปอ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของจังหวัดมหาสารคามจากหนังสือในห้องสมุดได้นะครับ หรือไม่ก็สามารถสืบค้นผ่านระบบออนไลน์โดยค้นหาคำว่า ประวัติการก่อตั้งเมืองมหาสารคาม หรืออาจจะไปอ่านสารตราเมืองมหาสารคามที่ครูถ่ายเอกสารมาให้นักเรียนอ่านบางส่วน ซึ่งเราสามารถไปอ่านเล่มเต็มได้โดยนักเรียนสืบค้นคำว่า “สารตราเมืองมหาสารคาม” นักเรียนก็จะพบกับข้อมูลที่หลากหลาย ซึ่งเราสามารถอ่านเป็นความรู้เสริมได้นะครับ” ครูมานิตกล่าว

“ผมยังไม่เคยไปไหว้อนุสาวรีย์ของท่านเลย เห็นทีวันเสาร์นี้ต้องให้พ่อพาไปไหว้ท่านสักครั้งแล้วครับคุณครู” ต้นกล้าเอ่ยขึ้น

“เสียดายวันที่ ๒๒ สิงหาคมปีนี้ไม่ตรงกับวันหยุด ผมเลยอดไปร่วมงานเลย” ผมบอกกับครูมานิต

“นักเรียนครับก่อนจากกันครูขอฝากข้อคิดไว้ให้พวกเราทุกคนนะครับ นักเรียนอย่าลืมว่าประวัติศาสตร์จะทำให้เรารู้ถึงความเป็นมา

๘๙

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เราในฐานะคนมหาสารคาม เราก็จำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งจะทำให้เราทราบว่าเราเป็นใครมาจากไหน และมีอะไรที่เราควรรักษาไว้ อะไรที่เราควรพัฒนาเพื่อให้ท้องถิ่นของเราเจริญก้าวหน้าโดยการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของท้องถิ่นเราที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน” ครูมานิตกล่าว

วันนี้หลังจากที่เรียนรายวิชาประวัติศาสตร์กับคุณครูมานิตทำให้พวกเราได้คิดว่าเราต่างมีความสำคัญที่จะพัฒนาบ้านเมืองของตนเองให้มีความเจริญรุ่งเรือง ในฐานะของลูกหลานชาวมหาสารคาม ผมภูมิใจที่ได้เกิดมาเป็นคนจังหวัดมหาสารคามซึ่งเป็นศูนย์กลางของภาคอีสานสมนาม “เมืองตักสิลานคร” เมืองแห่งการศึกษาและมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานน่าบันทึกไว้ในความทรงจำ

อธิบายขยายศัพท์

สร้อยดอกหมาก	ชื่อลายผ้าโบราณที่เกิดจากการมัดหมี่ โดยการนำลายโคมเก้า และโคมห้า มามัดซ้อนกัน แล้วนำไปย้อมและโอบหมี่ ซ้ำเพื่อให้เกิดลวดลาย สีสัน แรเงา เด่นชัด ละเอียดสวยงามมากยิ่งขึ้น
สถาปนา	ยกย่องโดยแต่งตั้งให้สูงขึ้น เช่นเลื่อน เจ้านายให้สูงศักดิ์ขึ้น หรือยกวัดราษฎร์ ขึ้นเป็นพระอารามหลวง, ตั้งขึ้น
ประวัติศาสตร์	วิชาว่าด้วยเหตุการณ์ที่เป็นมาหรือ เรื่องราวของประเทศชาติเป็นต้นตามที่ บันทึกไว้เป็นหลักฐาน.
อุปฮาต	ตำแหน่งรองจากเจ้าเมืองในภาคอีสาน สมัยต้นรัตนโกสินทร์
กบฏ	ประทุษร้ายต่อทางอาณาจักร, ทรยศ

๙๑

อาญาสี่	ระบบการปกครองของราชอาณาจักรล้านช้างในสมัยโบราณ ที่พัฒนาขึ้นมาหลังการสถาปนาราชอาณาจักรล้านช้าง มีอยู่ ๔ ตำแหน่ง ได้แก่ ๑.เจ้าเมือง หรืออาชญาหลวง ๒.อุปฮาต หรือ อุปฺปหาส ๓.ราชวงศ์ หรือ ราสชวง ๔.ราชบุตร หรือ ราสบุด
ธรรมเนียม	ประเพณี, แบบแผน, แบบอย่าง
อนุสาวรีย์	สิ่งที่สร้างไว้เป็นที่ระลึกถึงบุคคลหรือเหตุการณ์สำคัญเป็นต้น เช่น อาคาร หลุมฝังศพ รูปปั้น

สร้างเสริม เติมความรู้

ความรู้เกี่ยวกับผ้าลายสร้อยดอกหมาก

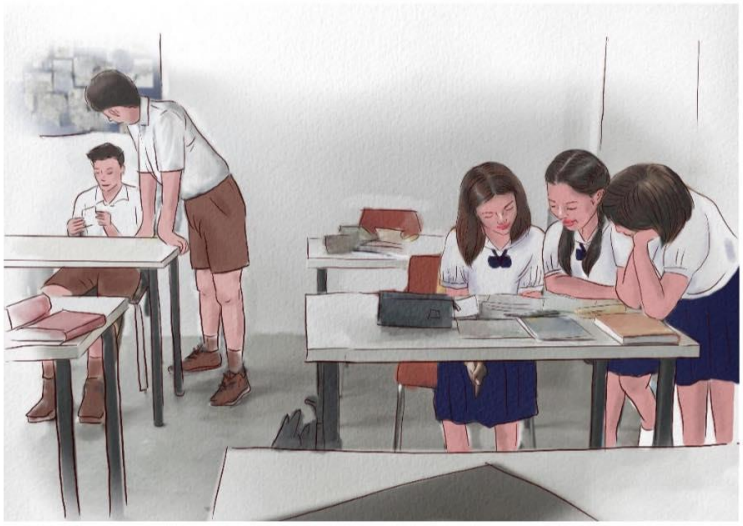

จากบ้านลาดกุดยางใหญ่ สู่ มหาสารคาม

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗

ลือนามพระธาตุนาดูน

๙๔

กริ๊ง ๆ ๆ เสียงสัญญาณเตือนว่าหมดเวลาพักแล้ว นักเรียนทุกคนจะต้องขึ้นเรียนในช่วงบ่าย เมื่อเด็ก ๆ ได้ยินเสียงสัญญาณก็พากันรีบเตรียมตัวเข้าชั้นเรียน วันนี้ชั่วโมงแรกในช่วงบ่ายของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เป็นชั่วโมงเรียนในรายวิชาเทคโนโลยี ซึ่งมีครูวินัยเป็นครูผู้สอน

เมื่อครูวินัยเข้ามาในชั้นเรียน ก็ได้แจ้งกับนักเรียนทุกคนว่าจะมีกิจกรรมให้นักเรียนได้ช่วยกันทำ โดยก่อนจะได้รับภารกิจครูวินัยได้ทำการแบ่งกลุ่มให้นักเรียนกลุ่มละสามคน เมื่อแบ่งกลุ่มเสร็จแล้วครูวินัยได้ชี้แจงข้อตกลงในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชั่วโมงนี้ คือการให้นักเรียนแต่ละกลุ่มได้ออกแบบโปสเตอร์เพื่อโฆษณาการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดมหาสารคาม

๙๕

“เราจะเลือกสถานที่ท่องเที่ยวที่ไหนในจังหวัดเราดีนะ ในจังหวัดของเรามีสถานที่ท่องเที่ยวตั้งมากมาย” ต้นกล้าเอ่ยหลังจากที่ครูวินัยได้ชี้แจงจบ

“เราว่าถามเพื่อน ๆ กันก่อนดีไหมว่าแต่ละกลุ่มเลือกสถานที่ไหนจะได้เลือกไม่ซ้ำกัน” คำแพงเสนอ

“เป็นความคิดที่ดีนะคำแพง” ใบเตยเพื่อที่อยู่กลุ่มข้าง ๆ เอ่ยขึ้น

“กลุ่มเราเลือกป่าดูนลำพันนะ ที่นั่นมีปูทูลกระหม่อม ปูน้ำจืดที่สวยที่สุดในโลก” ใบเตยกล่าว หลังจากนั้นเพื่อน ๆ ในชั้นเรียนแต่ละกลุ่มก็ต่างพากันจับจองชื่อสถานที่ท่องเที่ยวที่ตนเองเลือก ไม่ว่าจะเป็นสะพานไม้แกดำ วัดป่าวังน้ำเย็น อุทยานโกสัมพี ซึ่งล้วนแต่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดมหาสารคามทั้งนั้น

๙๖

“ถ้าอย่างนั้นกลุ่มเราเลือกพระธาตุนาดูนดีไหม เป็นสถานที่สำคัญของจังหวัดเราเลยนะ ยังไม่มีเพื่อน ๆ เลือกด้วย” คำแพงเสนอต้นกล้ากับข้าวตังที่เป็นสมาชิกในกลุ่ม

“เราก็เห็นด้วยนะ พระธาตุนาดูน ศูนย์รวมใจของพวกเราชาวมหาสารคาม” ต้นกล้าแสดงความคิดเห็น

“เราก็เห็นด้วย” ข้าวตังกล่าวเสริมอีกคน

“ถ้าอย่างนั้นเราก็มาช่วยกันหาข้อมูลและรูปภาพสวย ๆ เพื่อที่จะทำงานส่งคุณครูกันเถอะ” พวกเราไม่รอช้าช่วยกันหาข้อมูลที่จำเป็นที่จะนำมาทำเป็นชิ้นงานส่งคุณครูวินัยในคาบเรียนวิชาเทคโนโลยี

ต้นกล้าบรรจงจรดนิ้วมือรัวบนแป้นพิมพ์เพื่อพิมพ์หัวข้อหาข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุนาดูนไม่ได้ช้า ไม่นานนักข้อมูลที่เกี่ยวกับข้อมูลของพระธาตุนาดูนก็ปรากฏขึ้นมาบนจอคอมพิวเตอร์เพื่อให้เราได้ศึกษา

“นี่ไง ๆ กดเข้าไปในลิงก์นี้เลยต้นกล้า” ข้าวตังที่นั่งอยู่ข้าง ๆ เอ่ยขึ้น

“ใจเย็นเพื่อนรัก เดี๋ยวเรากดเข้าไปตอนนี้เลย” ต้นกล้าบอกกับข้าวตัง

๙๗

เมื่อต้นกล้ากดเข้าไปในลิงก์ที่ปรากฏบนหน้าจอ รอไม่นานนักข้อมูลของพระธาตุนาดูนก็ปรากฏต่อสายตาของทั้งสามคน

“โอ้โห ข้อมูลเยอะมากเลย เราจะต้องเลือกดูแล้วหละว่าเราจะเลือกใช้ข้อมูลส่วนไหนบ้าง”

“ครูมานิตเคยบอกกับพวกเราว่า การที่จะใช้ข้อมูลที่เอามาจากอินเทอร์เน็ตจะต้องเลือกใช้อย่างมีวิจารณญาณและต้องเป็นข้อมูลจากเว็บไซต์ที่น่าเชื่อถือ และก็ต้องไม่ลืมการอ้างอิงแหล่งที่มาด้วยนะ”

“แล้วเราจะเลือกได้อย่างไรหละ” ต้นกล้าถาม

“นี่ไง เว็บนี้เป็นหน้าเว็บไซต์ของสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดมหาสารคาม เว็บนี้น่าจะมีความน่าเชื่อถือนะเราว่า” ข้าวตังให้ข้อคิดเห็น

“เราก็ว่าอย่างนั้นแหละ ถ้าอย่างนั้นเราก็เลือกเอาข้อมูลจากเว็บไซต์นี้ก็แล้วกัน ส่วนภาพก็ช่วยกันเลือกภาพสวย ๆ มาใช้ประกอบเนื้อหาในการจัดทำโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ชวนท่องเที่ยว”

๙๘

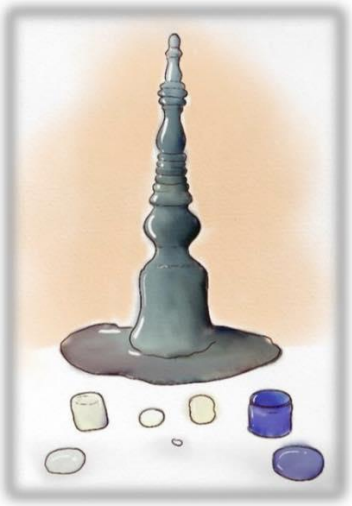

คำแพงกล่าวเสริมซึ่งเพื่อนอีกสองคน ก็พยักหน้าเป็นเชิงว่าเห็นด้วยกับความคิดนี้

“เรามาช่วยกันทำหน้าที่ดีไหม เพื่อเราจะทำงานได้เสร็จสมบูรณ์ เพราะจะได้ช่วยกันตรวจสอบความถูกต้องของงานเราด้วย” ข้าวตังพูดขึ้น ซึ่งเพื่อนอีกสองคน ก็เห็นดีด้วยกับความคิดของข้าวตัง

“ก่อนอื่นเรามาค้นหาข้อมูลของพระธาตุนาดูน ค่อยทำภาพโปสเตอร์กันดีไหม”

เมื่อได้วางแผนการทำงานแล้วทั้งสาม ก็ตั้งหน้าตั้งตาทำงานกลุ่มอย่างเต็มที่ เมื่อสืบค้นไปเรื่อย ๆ ก็เห็นข้อมูลที่น่าสนใจและตัดสินใจว่าจะใช้ข้อมูลนี้ในการทำโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคามของกลุ่มตนเอง ต้นกล้าอ่านข้อมูลที่ตนเองได้รับให้

๙๙

เพื่อน ๆ ฟัง เพื่อช่วยกันตัดสินใจในการเพิ่มหรือลดข้อมูลให้พอดีกับแผ่นโปสเตอร์

เสียงนุ่ม ๆ ของต้นกล้าเริ่มดังขึ้นเป็นการอ่านข้อมูลให้คำแพงและข้าวตังฟังด้วยความตั้งใจ

วันที่ ๘ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๒๒ ได้มีการขุดค้นพบสถูปพระบรมสารีริกธาตุมีสัณฐานดังเกล็ดแก้วประดิษฐานในผอบ ๓ ชั้น ชั้นในเป็นทองคำ ชั้นกลางเป็นเงิน ชั้นนอกเป็นสำริด ซ้อนกันเรียงตามลำดับ และบรรจุอยู่ในสถูปจำลองอีกชั้นหนึ่ง เป็นสถูปโลหะ ทรงกลมสูง ๒๔.๔ เซนติเมตร ถอดออกเป็น ๒ ส่วน ส่วนยอดสูง ๑๒.๓ เซนติเมตร ส่วนองค์สถูปสูง ๑๒.๑ เซนติเมตร

นอกจากนั้นยังขุดค้นพบพระพิมพ์ดินเผาเป็นจำนวนมาก ที่ด้านหลังพระพิมพ์บางองค์ยังมีจารึกเป็นภาษาขอมโบราณ

๑๐๐

และมอญโบราณ ซึ่งบ่งบอกว่าบริเวณนี้เคยมีผู้คนอาศัยมาก่อน นับไปได้ในยุคของอาณาจักรทวารวดีซึ่งมีอายุนับพันปีมาแล้ว”

“โอ้โห! ข้อมูลน่าสนใจมากเลยต้นกล้า” เพื่อนทั้งสองที่เงียบฟังมานานอุทานขึ้น ก่อนที่ต้นกล้าจะยิ้มเล็กน้อยแล้วก็ชี้ให้เพื่อนดูข้อมูลที่ตนค้นพบ

“รัฐบาลไทยได้เห็นความสำคัญของศิลปะโบราณวัตถุเล่านี้จึงได้ดำเนินการก่อสร้างพระธาตุนาดูนขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ โดยบริเวณรอบ ๆ ชาวจังหวัดมหาสารคาม คาดการณ์ว่าการค้นพบพระบรมสารีริกธาตุครั้งนี้นับเป็นนิมิตหมายอันดีแก่ชาวจังหวัดมหาสารคามอย่างยิ่ง สมควรสร้างพระสถูปเจดีย์ประดิษฐาน ไว้ให้ถาวรมั่นคงเป็นปูชนียสถานและสิริมงคลแก่ภูมิภาคนี้ต่อไป และเพื่อสืบทอดพระบวรศาสนาตามแนวทางแห่งบรรพชน จึงจัดสร้างพุทธมณฑลอีสานขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาศิลปวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

“บ้านเรานี่ก็ไม่ธรรมดานะ มีของดีมากมายจริง ๆ ไม่น่าเชื่อในดินแดนจังหวัดมหาสารคามของเราจะมีเมืองโบราณอยู่ด้วย” ข้าวตังแสดงความคิดเห็นบ้าง

๑๐๑

เจดีย์พระธาตุนาดูน มีลักษณะประยุกต์จากสถูปจำลองที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ผสมผสานกับลักษณะศิลปะ

แบบทวารวดีออกแบบและดำเนินการสร้างโดยกรมศิลปากร โดยองค์พระธาตุจากฐานถึงยอดสูง ๕๐.๕๐ เมตร ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสยาวด้านละ ๓๕.๗๐ เมตร พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ ๒๑ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๘ ก่อสร้างสำเร็จบริบูรณ์ เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๒๙

ครั้นถึงวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๓๐ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร

พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุเพื่ออัญเชิญประดิษฐานในองค์พระธาตุนาดูน
ที่มา : https://www.blockdit.com/posts/601648cba5611d02f2b87f57

ซึ่งปัจจุบันคือพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์มาทรงประกอบพิธีอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุเข้าประดิษฐานในองค์เจดีย์พระธาตุนาดูน และพระธาตุนาดูนก็กลายเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวมหาสารคามและพุทธศาสนิกชนทั่วไปจนถึงทุกวันนี้

นอกจากนั้นบริเวณโดยรอบขององค์พระธาตุนาดูนยังมีสิ่งปลูกสร้างและสถานที่สำคัญ ๆ อยู่โดยรอบ เช่น ศูนย์พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมจำปาศรี เพื่อเก็บรักษาโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และเป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับ อาณาจักรจัมปาศรี นครโบราณของบริเวณนี้

พระบรมธาตุนาดูน อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

ซึ่งอยู่ในสมัยทวารวดี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๖ มีวัด สวนรุกขชาติ สวนสมุนไพร ศาลาพัก แหล่งน้ำ และถนน มีปริมณฑล ๙๐๒ ไร่เศษ

“ข้อมูลเยอะเหมือนกันนะ” คำแพงกล่าวเมื่อต้นกล้าอ่านข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุนาดูนที่จะต้องใช้ทำโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของกลุ่มตนเองจบลง

“เราก็ตัดเอาแค่ส่วนที่สำคัญไงเพื่อน” เสียงต้นกล้าพูดขึ้น

“ใช่แล้ว เรามาเร่งทำงานกันเพื่อน ๆ อย่ามัวแต่ช้าอยู่เลย” ข้าวตังเอ่ยเตือนสติเพื่อนทั้งสอง เกรงว่าจะทำงานไม่ทัน ก่อนที่ทั้งสามจะช่วยกันออกแบบโปสเตอร์จนเสร็จ

เมื่อแต่ละกลุ่มทำงานเสร็จแล้วครูวินัยได้แจ้งให้นักเรียนส่งงานที่แต่ละกลุ่มออกแบบโปสเตอร์ทางอีเมล์ แล้วครูวิชัยก็ฉายภาพโปสเตอร์

ที่แต่ละกลุ่มออกแบบ พร้อมทั้งให้นักเรียนทุกคนในห้องเรียนช่วยกันติชมและแลกเปลี่ยนความรู้กันภายในชั้นเรียน

นอกจากนั้นแล้วครูวิชัยก็ให้นักเรียนทุกคนติดดาวลงคะแนนโดยครูวิชัยได้เตรียมกระดาษแผ่นใหญ่ตีตารางแล้วเขียนชื่อกลุ่มไว้แล้วให้แต่ละคนนำดาวไปติดที่ชื่อกลุ่มที่ตนเองสนใจและคิดว่าทำงานออกมาได้ดีเยี่ยม เพื่อน ๆ ต่างก็พากันมาติดดาวให้กับกลุ่มของคำแพง เพราะว่าเป็นกลุ่มที่ทำภาพโปสเตอร์นำเสนอข้อมูลเชิญชวนท่องเที่ยวพระธาตุนาดูนที่ขึ้นชื่อว่าเป็นพุทธมณฑลอีสาน ออกมาได้สวยและน่าสนใจมาก สมาชิกในกลุ่มทั้งสามคนต่างก็ยิ้มแสดงความดีใจที่เพื่อน ๆ ให้ความสนใจ ครูวิชัยเองก็มีรางวัลมอบให้นักเรียนทั้งสามคน เป็นอุปกรณ์เครื่องเขียน ถึงแม้ราคาไม่ได้แพงนักแต่ก็เป็นรางวัลที่ภาคภูมิใจของคำแพง ต้นกล้า และข้าวตัง อย่างยิ่ง เพื่อน ๆ ในชั้นเรียนต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า งานนมัสการพระธาตุนาดูนที่จะจัดขึ้นในช่วงของเดือนสาม คือช่วงวันมาฆบูชาจะต้องได้ไปสักการะองค์พระธาตุนาดูนสักครั้งเพื่อเป็นสิริมงคลต่อชีวิต

๑๐๕

อธิบายขยายศัพท์

โปสเตอร์	สิ่งพิมพ์ขนาดใหญ่ที่พิมพ์ลงบนวัสดุ เช่น กระดาษ พลาสติก ผ้าใบ เป็นต้น เพื่อจุดประสงค์ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์หรือใช้เป็นสื่อการสอน
โฆษณา	เผยแพร่ข้อความออกไปยังสาธารณชน
ลิงก์	สิ่งเชื่อมต่อ, การเชื่อมต่อ
วิจารณญาณ	ปัญญาที่สามารถรู้หรือให้เหตุผลที่ถูกต้องได้
เว็บไซต์	ชื่อเว็บที่เป็นแหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งอาจเป็นข้อมูลของหน่วยงานทั้งราชการ เอกชน หรือบุคคล โดยรวมเก็บไว้ในเครื่องแม่ข่ายซึ่งต่อเข้ากับเครือข่ายอินเทอร์เน็ต
พระบรมสารีริกธาตุ	กระดูกของพระพุทธเจ้า
ผอบ (ผะ-อบ)	ภาชนะสำหรับใส่ของ มีเชิง ฝาครอบมียอด มักทำด้วยโลหะหรือไม้กลึง

๑๐๖

สถูป	สิ่งก่อสร้างที่มีรูปโอคว่ำซึ่งก่อไว้สำหรับบรรจุของควรบูชามีพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าและพระธาตุของพระอรหันต์
ปูชนียสถาน	สถานที่เนื่องด้วยศาสนา ซึ่งเป็นที่ควรแก่การเคารพบูชา
พิพิธภัณฑ์	สถานที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสำคัญด้านวัฒนธรรมหรือด้านวิทยาศาสตร์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และก่อให้เกิดความเพลิดเพลินใจ
ปริมณฑล	วงรอบ,พื้นที่โดยรอบ
สิริมงคล	ศรี, มิ่งขวัญ, มงคล

สร้างเสริม เติมความรู้

ความรู้เกี่ยวกับ เมืองจัมปาศรี

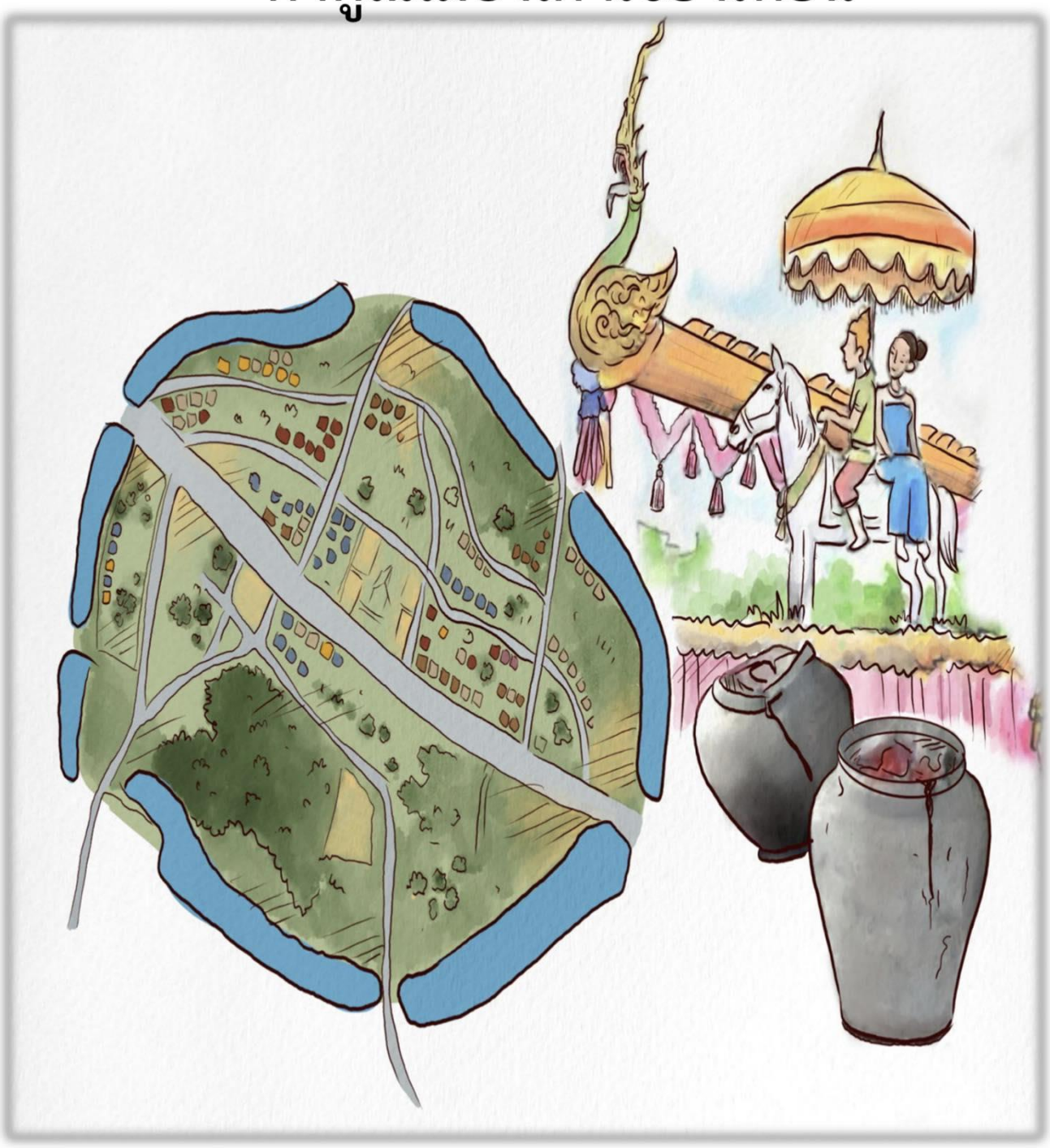

ปาฏิหาริย์แห่งพระธาตุนาดูน

๑๐๘

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๘

ค้ำคูณเมืองเก่าเชียงเหียน

๑๐๙

ในช่วงพักกลางวันเสียงเด็ก ๆ ร้องเจี๊ยวจ๊าวดังก้องทั่วบริเวณสนามของโรงเรียน นักเรียนบางคนจับกลุ่มคุยเล่นกันสนุกสนานตามประสาเด็ก บางคนก็ใช้เวลาพักกลางวันทบทวนบทเรียนที่คุณครูสอน คำแพงและเพื่อน ๆ ในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ที่ชอบเข้าไปสืบค้นความรู้เพิ่มเติมจากห้องสมุด ก็ไปขลุกอยู่ในห้องสมุดกับคุณครูวิมาดาที่ทำหน้าที่บรรณารักษ์ที่แสนใจดีกับเด็ก ๆ ทุกคน

“สวัสดีค่ะ นักเรียนว่าอย่างไรบ้างคะ วันนี้อยากได้ความรู้เรื่องอะไร” ครูวิมาดาส่งเสียงทักทายกลุ่มของผมและเพื่อน ๆ ที่เป็นหนอนหนังสือเฝ้าห้องสมุด ในเวลาพักกลางวันจะเห็นผมและเพื่อน ๆ เป็นประจำจนกลายเป็นที่รักที่เอ็นดูของบรรณารักษ์อย่างครูวิมาดา เพราะนอกจากพวกเราจะมาอ่านหนังสือเอาความรู้แล้ว เรายังเป็นยุวบรรณารักษ์ช่วยคุณครูดูแลความเรียบร้อยในห้องสมุด ช่วยครูจัดหนังสือเข้าชั้นบ้าง ดูแลความสะอาดในห้อง จัดโต๊ะเก้าอี้ให้เป็นระเบียบ เป็นการแสดงออกถึงการเป็นผู้มีจิตสาธารณะ

๑๑๐

คือการทำหน้าที่ที่ไม่ได้หวังสิ่งตอบแทน ทำแล้วมีความสุขและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

“วันนี้ผมกะว่าจะมาอ่านหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ครับคุณครู เมื่อตอนเช้าในคาบวิชาประวัติศาสตร์คุณครูมาโนชสอนแล้วผมรู้สึกชอบมาก เลยคิดว่าจะมาหาความรู้เพิ่มเติมครับ” ภาณุตอบครูวิมาดาด้วยน้ำเสียงและแววตาที่เป็นประกายแสดงออกว่าวันนี้พร้อมจะมาอ่านหนังสือเต็มที่

“ดีมากเลยจ้ะภาณุ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ท้องถิ่นพื้นที่ของเราครูว่าเราควรศึกษาสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเราก่อน การรู้จักที่ไปที่มาของตนเองแล้วค่อยไปอ่านเรื่องของที่อื่นเพิ่มเติมจะดีมาก ๆ เลยหละ” ครูวิมาดาหันไปพูดกับภาณุ

๑๑๑

“แล้วครูมีหนังสือแนะนำไหมครับ” ภาณุถามต่อ

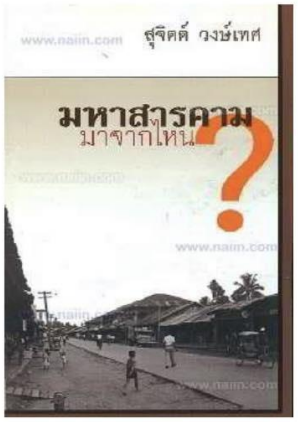
“มีสิจ๊ะ ภาณุลองเดินไปที่มุมหนังสือประวัติศาสตร์แล้วลองค้นหาดู มีหนังสือหลายเล่มเลยหละที่ครูคิดว่าจะเป็นประโยชน์ตอบในสิ่งที่ภาณุสนใจได้แน่นอน” ครูวิมาดากล่าว

“ขอบพระคุณคุณครูมากนะครับที่กรุณาให้ข้อมูล” ภาณุกล่าวขอบคุณพร้อมทักยกมือไหว้ขอบคุณครูวิมาดาอย่างอ่อนน้อม ก่อนจะเดินไปยังมุมหนังสือประวัติศาสตร์แล้วกวาดสายตาหาหนังสือ ที่ตนเองต้องการ

“อ๊ะ! นี่ไง เห็นแล้ว” ภาณุอุทานแล้วเอื้อมมือไปหยิบหนังสือเล่มที่ต้องการก่อนจะยกให้ผมและเพื่อนคนอื่น ๆ ดู

“มหาสารคาม มาจากไหน” ทุกคนอ่านชื่อหนังสือที่ภาณุชูให้เห็น

“เราว่าเราได้หนังสือที่ต้องการแล้วหละ”ภาณุพูดกับเพื่อน ๆ

หนังสือแนะนำน่าอ่าน
มหาสารคาม มาจากไหน
โดยสุจิตต์ วงษ์เทศ

๑๑๒

“ลองดูรายการสารบัญหนังสือสิจ๊ะ มีที่ไหนที่เราสนใจอ่านบ้าง” ครูวิมาดาที่เดินมาสมทบเอ่ยขึ้น

ภาณุรีบเปิดรายการสารบัญหนังสือที่อยู่ในมือ แล้วไปสะดุดตากับเมืองโบราณในเขตจังหวัดมหาสารคาม เช่น นครจัมปาศรี ที่อำเภอนาดูน เมืองคันธาธิราช อำเภอกันทรวิชัย เมืองเชียงเหียน ที่อยู่ในเขตอำเภอเมืองมหาสารคาม เป็นต้น

“นี่ไงคำแพงเมืองเก่านครจัมปาศรี ที่เธอกับข้าวตังและต้นกล้าเอามาทำเป็นโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในวิชาเทคโนโลยีอย่างไรหละน่าสนใจ น่าอ่านจริง ๆ” ภาณุพูดกับผม

“เราก็เริ่มอยากรู้เหมือนกัน พวกเราไปหามุมนั่งอ่านหนังสือกันดีไหม” ใบตองให้ข้อเสนอแนะ

“ดีเลย ๆ เราต้องหามุมสงบ ๆ ที่จะไม่ส่งเสียงดังรบกวนคนอื่นที่มาใช้ห้องสมุดด้วย” ธันวาแสดงความคิดเห็นขึ้นมาบ้าง

“งั้นเราจะรอช้าทำไม ไปนั่งที่โต๊ะตัวที่อยู่มุมชิดห้องด้านโน้นดีไหม” ผมเอ่ยชวนเพื่อน ๆ

“ไปสิ ๆ” เพื่อน ๆ ทุกคนเห็นด้วย ว่าแล้วเราก็พากันเดินไปจับจองที่นั่งอยู่มุมห้องเพื่อใช้เป็นที่อ่านหนังสือในเวลาพักกลางวันของวันนี้

๑๑๓

“นี่ ๆ ทุกคน ข้อมูลนี้น่าสนใจมาก เป็นข้อมูลเกี่ยวกับเมืองเก่าเชียงเหียน ซึ่งก็คือบ้างเชียงเหียนที่อยู่ใกล้ ๆ บ้านเรานี่เอง” ภาณุพูดด้วยความตื่นเต้น

“เร็วเลยภาณุ วันนี้เธอต้องทำหน้าที่อ่านให้พวกเราฟังบ้างแล้วหละ” ใบตองพูดขึ้น

“ได้อยู่แล้วเพื่อน” ภาณุตอบรับพร้อมทั้งเริ่มอ่านหนังสือประวัติศาสตร์เกี่ยวกับข้อมูลของเมืองเก่าเชียงเหียนให้เพื่อน ๆ ฟังด้วยเสียงที่นุ่มนวลน่าฟังยิ่งนัก เรื่องราวของเมืองเชียงเหียนทำให้ทราบว่าเดิมบ้านเชียงเหียนเป็นเมืองโบราณแบบวัฒนธรรมทวารวดี ซึ่งผังเมืองเป็นรูปกลมรี เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑ กิโลเมตร มีคูน้ำ ๒ ชั้น คันดิน ๓ ชั้น ล้อมรอบ พบหลักฐานก่อนประวัติศาสตร์ทั้งสำริด เหล็ก ภาชนะดินเผา ลูกปัด กำไลหินอ่อน รวมทั้งประเพณีการฝังศพซึ่งมีอายุประมาณ ๓,๐๐๐ ปี แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมได้สืบทอดต่อมาจากอดีตจนถึงสมัยประวัติศาสตร์

“โอ้โห! ๓,๐๐๐ ปี เลยหรือ” ธันวาอุทานขึ้นเสียงดัง

“เบา ๆ สิธันวา คนอื่นเขาตกใจเสียงเธอกันหมด” ใบตองพูดขึ้นเป็นเชิงตำหนิธันวา

“ขอโทษที พอดีว่าเราก็ลืมตัวไปว่าเราอยู่ในห้องสมุด” ธันวาตอบเสียงเบา ๆ เนื่องจากนึกขึ้นได้ว่าตอนนี้ตนกำลังอยู่ในห้องสมุดและทุกคนต้องการความสงบในการอ่านหนังสือหาความรู้

“อ่านต่อสิภาณุ” ผมบอกกับภาณุ เพราะว่าตอนนี้กำลังอยากรู้ข้อมูลเกี่ยวกับเมืองเชียงเหียนมาก ๆ เนื่องจากเป็นสถานที่ที่อยู่ใกล้ตัวมาก ๆ แต่ผมก็ไม่เคยรู้มาก่อนเลยว่าบ้านเชียงเหียนมีความเป็นมาอย่างไร เสียงของภาณุเริ่มดังขึ้นอีกครั้ง ซึ่งเพื่อนในกลุ่มทุกคนต่างก็เงียบฟัง

ลักษณะพื้นที่บ้านเชียงเหียนเป็นเนินขนาดใหญ่ ประกอบด้วยดันดิน ๒ ชั้น ล้อมรอบเมือง และมีคูน้ำระหว่างคันดิน ๑ ชั้น คูเมืองได้จากการนำดินที่ขุดมาจากคูน้ำและนำมาถมทั้งข้างนอก และข้างในคูน้ำจนทำให้เกิดคูเมือง ๒ ชั้นดังกล่าว พื้นที่ของหมู่บ้านจะค่อย ๆ ลาดเอียงจากทางทิศตะวันตกทิศเหนือและทิศตะวันออกตามลำดับ

๑๑๕

รูปผังเมืองโบราณเชียงเหียน เมืองเก่าสมัยทวารวดี

ที่มา : https://www.gotoknow.org/posts/115209

สภาพหมู่บ้านเป็นรูปกลมรี มีคูน้ำล้อมรอบใกล้กับห้วยคะคาง ชาวบ้านตั้งบ้านเรือนตามถนนสายมหาสารคาม-ร้อยเอ็ด

“นี่เราเคยอ่านเจอว่าลักษณะของเมืองโบราณถ้าอยู่ในยุคของอาณาจักรทวารวดี การสร้างผังเมืองมักจะมีรูปลักษณะค่อนข้างกลมรี มีคูน้ำคันดินล้อมรอบเมืองเอาไว้” ภาณุกล่าว

“แสดงว่าภาณุคงชอบเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์มาก ๆ เลยสินะ ถึงได้มีข้อมูลมาเล่าเสริมให้พวกเราฟัง” ใบตองพูดด้วยน้ำเสียงที่ชื่นชมในตัวภาณุ

“แล้วเมืองเชียงเหียนมีอะไรสำคัญอีกบ้างหละภาณุ” ผมถามต่อ

“สถานที่ที่สำคัญในเมืองเชียงเหียนหรอ นี่ไง มีข้อมูลเพิ่มเติมให้เราได้อ่านเพิ่มเติมอยู่ด้วย เดี๋ยวเราจะอ่านให้ฟัง ตั้งใจฟังนะ ว่าแล้วภาณุก็เริ่มอ่านอีกครั้ง

สถานที่สำคัญในเมืองเชียงเหียน มีชื่อเรียกที่เรียกต่อ ๆ กันมา และยังคงเรียกถึงในปัจจุบันเช่น **บึงสระแก้ว** ที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน มีผู้พบฆ้องโบราณ เชื่อกันว่าเป็นสระสรงน้ำของพระยาสมัยเก่า ห่างสระแก้วออกไปประมาณ ๒ เส้น หรือถ้าเทียบกับมาตราวัดก็คือ ๘๐ เมตรมีหลุมหลบภัยมีความลึก ๓๔ เมตร ติดกับหลุมมีอนุสาวรีย์อัญญาพ่อเฒ่าผู้ก่อตั้งเมืองเชียงเหียน **บึงหนองขอนพาด** ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน เหตุที่ได้ชื่อนี้เพราะมีขอนพาดตามขวางอยู่ตรงมุมของหนองของหนองน้ำ มีขนาดใหญ่มาก ปัจจุบันหายไปจากการขุดลอก **บึงบักอง** อยู่ติดกับสระแก้ว เป็นคูน้ำคันดิน ๒ ชั้น ถูกทำลายเป็นของเอกชนไปแล้ว เหตุที่ได้ชื่อนี้ เพราะสันนิษฐานว่ามองในภาษาอีสานหรือภาษาไทยมาตรฐานเรียกว่าละมั่งลงมากินน้ำจึงได้ชื่อว่าบึงหนองบักอง

เสียงของภาณุฟังนุ่มนวลไม่เบื่อ เพื่อน ๆ ทุกคนตั้งใจฟังแทบลืมกระพริบตา ยิ่งข้อมูลเป็นที่น่าสนใจแล้วด้วย ทุกคนจึงตั้งใจฟังเป็นพิเศษ เสียงของภาณุยังคงอ่านไปเรื่อย ๆ ทุกคนที่นั่งล้อมวงก็ฟังอย่างใจจดใจจ่อ

นอกจากนี้ยังมี **บึงบอน** อยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน เมื่อหลายสิบปีที่แล้วมีการรื้อบึงบอนด้วยแรงคน มีผู้คนได้แก้ว ทองคำ

ได้ขันโบราณด้วย เหตุที่ได้ชื่อว่าบึงบอน เพราะแต่ก่อนมีใบบอนขึ้นเต็มบึงจึงเรียกว่าบึงบอนจนมาถึงทุกวันนี้ **บึงสิม** ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน บึงนี้เป็นสิมน้ำตั้งแต่อดีต ซึ่งคำว่า “สิม” หมายถึงอุโบสถหรือสถานที่ในการกระทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ ดังนั้นสิมน้ำก็คืออุโบสถที่อยู่กลางน้ำ หรือมีชื่อเรียกว่า “อุทกเขปสีมา” นอกจากนี้ยังมีดอนญาพ่อปู่เป็นที่เคารพของชาวบ้านตั้งอยู่ใกล้ ๆ ปัจจุบันนี้ชาวบ้านจะมีการจัดเลี้ยงญาพ่อปู่ประจำในช่วงที่จะมีการทำนา เพื่อขอฟ้าขอฝน และมีการจัดบุญบั้งไฟ **บึงบ้าน** ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน เป็นบึงรอบเมืองเพื่อป้องกันเมืองเนื่องจากเป็นบึงรอบหมู่บ้านทำให้เรียกว่า บึงบ้าน

เสียงของภาณุจบลง ทุกคนเริมขยับตัว “จบแล้วหรือภาณุ” ธันวาถามขึ้น

๑๑๘

“ยังหรอกธันวา ยังเหลือข้อมูลที่น่าสนใจอีกเพียบเลย แต่ว่าถ้าจะอ่านให้จบในวันนี้คงไม่ได้ ไว้เราค่อยมาอ่านต่อก็แล้วกันนะ” ภาณุตอบพร้อมกับหยิบที่คั่นหนังสือคั่นหน้าที่ตนเองอ่านค้างไว้ก่อนจะนำไปฝากไว้ที่เคาท์เตอร์ที่ให้บริการยืม-คืน และรับฝากหนังสือที่อ่านยังไม่จบและต้องการอ่านต่อ ซึ่งมีครูวิมาดาเป็นผู้คอยให้บริการกับนักเรียนที่เข้ามาใช้บริการห้องสมุด

“เมื่อภาณุนำหนังสือไปฝากไว้กับบรรณารักษ์แล้ว ทุกคนก็ลุกจากเก้าอี้ที่ตนเองนั่งอยู่ แล้วก็พากันเดินออกจากห้องสมุด ซึ่งก่อนที่จะออกจากห้องก็ไม่ลืมที่จะยกมือไหว้กล่าวขอบคุณครูวิมาดาที่คอยอำนวยความสะดวกในการใช้ห้องสมุดด้วย

“เมืองเชียงเหียนที่ภาณุอ่านให้พวกเราฟังวันนี้ ที่แท้ปัจจุบันนี้ก็คือบ้านเชียงเหียน ที่อยู่ในตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคามของเรานี่เอง” คำแพงพูดกับเพื่อน ๆ

“เมื่อหลายปีที่ผ่านมาแล้ว ยังไม่นานนักก็เห็นว่ามีการขุดพบไหโบราณหลายใบเลยนะ ซึ่งก็ถือได้ว่าเป็นเครื่องยืนยันว่าสถานที่แห่งนี้เคยมีคนอาศัยอยู่มาก่อนมาหลายชั่วอายุคนแล้ว ถ้าเราอยากเห็น

๑๑๙

ของจริงชาวบ้านก็เก็บรักษาไว้ในศาลาที่เก็บรักษาไหโบราณ ซึ่งอยู่ในวัดบ้านเชียงเหียนนั่นแหละ” ใบตองกล่าวเสริม

“นอกจากนั้นแล้ว เมืองเชียงเหียนก็ยังถูกกล่าวถึงในวรรณกรรมท้องถิ่น อย่างเรื่องผาแดงนางไอ่ ด้วยนะ” ภาณุบอกกับเพื่อน ๆ

“งั้นเราว่า เราจะต้องขอร้องให้คุณครูพาพวกเราและเพื่อน ๆ ไปเรียนรู้นอกพื้นที่ดีไหม ไม่ต้องไปไหนไกล ไปบ้านเชียงเหียนนี่แหละ” น้ำตาลที่เงียบมาตลอดพูดขึ้น แล้วทุกคนก็พยักหน้าเห็นด้วยกับความคิดของน้ำตาล

ช่วงพักกลางวันวันนี้ผมและเพื่อน ๆ ต่างก็ได้ความรู้ใหม่ ๆ เข้ามาเติมเต็มชีวิต แล้วพวกเราก็มุ่งมั่นว่าในเร็ววันนี้คงต้องชวนคุณครูให้พาไปชมสถานที่จริง ๆ นั่นก็คือบ้านเชียงเหียนและสถานที่ต่าง ๆ ที่มีมาตั้งแต่สมัยเมืองโบราณเชียงเหียนให้ได้

อธิบายขยายศัพท์

บรรณารักษ์ บุคคลที่รับผิดชอบในการบริหารและดำเนินงานในห้องสมุด

สารบัญ บัญชีเรื่อง, รายชื่อเรื่อง

ทวารวดี กลุ่มวัฒนธรรมกลุ่มหนึ่งที่เกิดขึ้นในประเทศไทย และดูช่วงอายุอย่างคร่าวๆ คือตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 จนถึงราวพุทธศตวรรษที่ 16

สำริด โลหะประสมทองแดงชนิดหนึ่ง ที่มีคุณลักษณะแปรผันหลากหลาย ปกติมีดีบุกเป็นส่วนประกอบหลัก

สิมน้ำ อุโบสถกลางน้ำ

เคาท์เตอร์ เครื่องเรือนมีลักษณะคล้ายโต๊ะแต่สูงและยาวกว่า มักใช้เป็นโต๊ะของส่วนบริการต้อนรับตามโรงแรม สำนักงาน ร้านค้า หรือใช้ในห้องครัวตามบ้าน

สร้างเสริม เติมความรู้

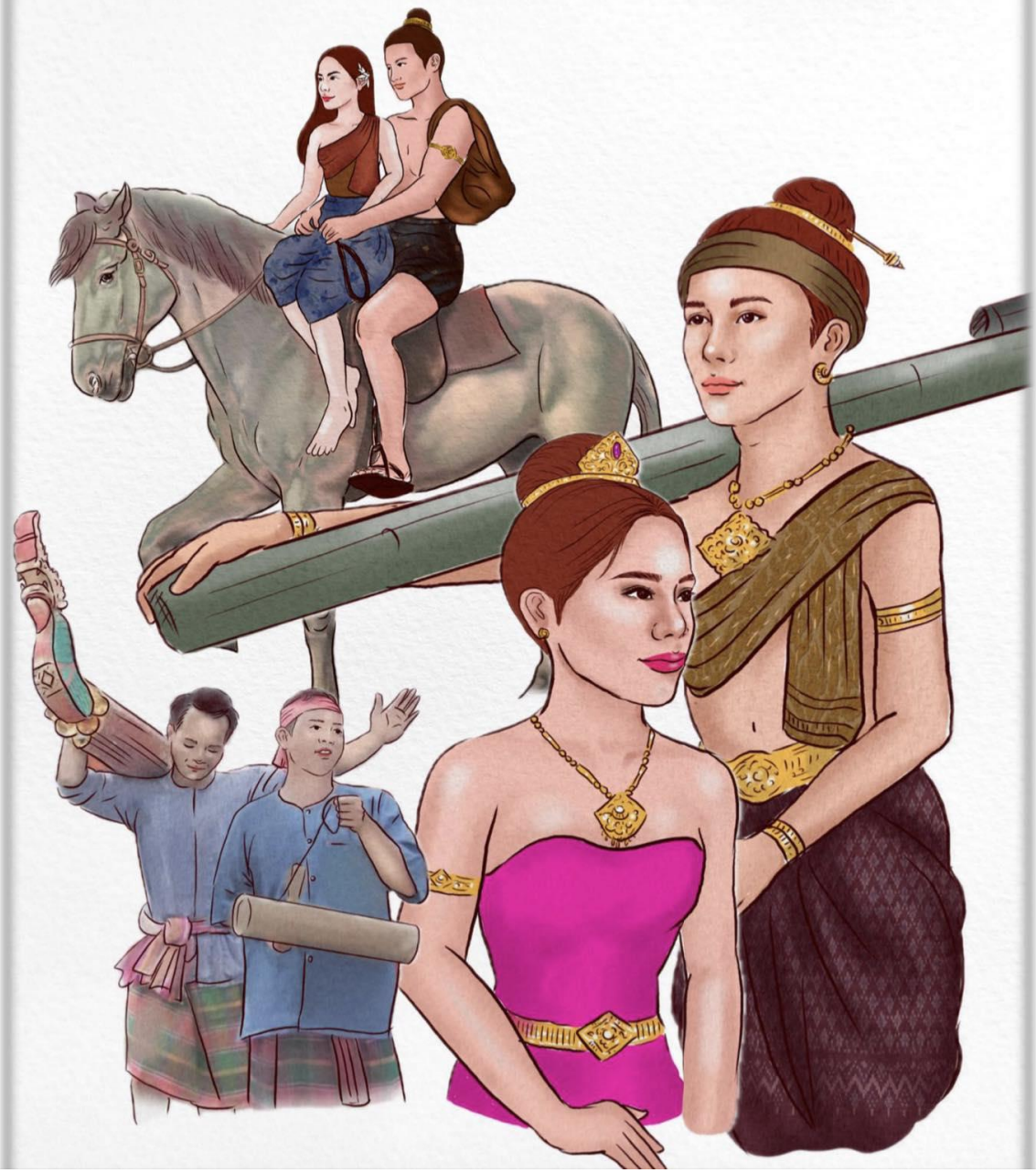
สารคดีบ้านเชียงเหียน

ความเป็นมาบ้านเชียงเหียน

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๙

เรียนตำนานผาแดงนางไอ่

๑๒๓

“โอ้ เฮาโอ่ ศรัทธาเฮาโอ่ แม่ใหญ่เอ้ยซุมหลานมาแล้ว
มาวอนแอ่วเจื้อยแจ้วเสียงหวาน พอเป็นการประเพณีเก่า
ฟังหลานเล่านิทานเก่าผาแดง แม่จอมแพงนางงามแก้วไอ่
กำลังใหญ่วัยรุ่นเต็มสาว ตั้งแต่คราวผาแดงเป็นบ่าว
เกิดอยู่อ่าวฝั่งน้ำริมโขง เมืองผาโพงผาแดงครองราชย์”

เสียงคนจ่ายกาพย์เซิ้งในขบวนเซิ้งบั้งไฟที่ดังแว่วมาแต่ไกล ช่วงนี้ใกล้เทศกาลบุญเดือนหก ตามฮีตสิบสองของชาวอีสานที่ในแต่ละเดือนจะมีงานบุญ ตอนนี้เป็นช่วงเดือนพฤษภาคมตามปฏิทินทางจันทรคติก็อยู่ในช่วงของเดือนหก ซึ่งชาวอีสานจะมีงานบุญประจำปีที่ยิ่งใหญ่ในรอบปีนั่นก็คือ “บุญบั้งไฟ” ที่จัดขึ้นด้วยความเชื่อที่ว่า เดือนหกจะเป็นเดือนที่ชาวนาเริ่มลงนาทำนาแล้วจึงต้องการน้ำฝนในการทำการเกษตร ประเพณีบุญบั้งไฟจึงถูกจัดขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์ไปถึง “แถน” บนสวรรค์ให้ประทานน้ำฝนให้ชาวนาได้ทำไร่ทำนาตามฤดูกาล

๑๒๔

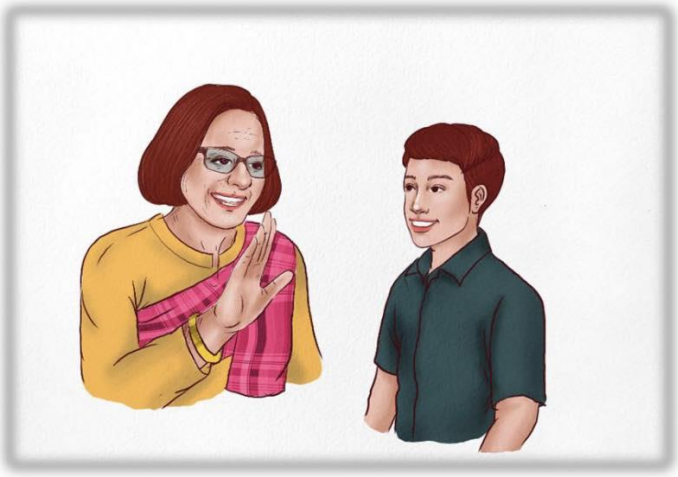
สิ่งที่ควบคู่กับบุญบั้งไฟก็คือ “การเซิ้งบั้งไฟ” โดยชาวบ้านจะแต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองเป็นเอกลักษณ์บนศีรษะสวม “หมวกกาบ” เป็นหมวกทรงยอดแหลมปักลวดลายสวยงาม ทั้งหญิงและชายจะออกลีลาท่าฟ้อนพร้อมทั้ง “จ่ายกาพย์เซิ้ง” ไปด้วยโดยจะมีคนนำร้อง ทำหน้าที่เหมือนแม่เพลงนำร้องและคนในขบวนที่เหลือก็เป็นลูกคู่คอยรับ ส่วนดนตรีประกอบจังหวะก็มีเพียงแค่ “กลองตุ้ม” เพียงใบเดียวเท่านั้น

“คุณย่าครับ ผมได้ยินเขาร้องบทเซิ้งบั้งไฟด้วย เหมือนเขากำลังเล่านิทานเลยครับ” ผมพูดกับย่าที่นั่งอยู่ใต้ถุนบ้าน

“ฮ่า ๆ ๆ เจ้าคำแพงเอ้ย คนอีสานบ้านเราเขาเรียก “จ่ายกาพย์เซิ้ง” นะหลาน” ย่าพูดด้วยสีหน้ายิ้ม ๆ

“แล้วเขาเซิ้งเรื่องอะไรครับย่า” ผมถามย่าอีกครั้ง

“โดยส่วนมากแล้วก็มักจะเป็นตำนานเรื่อง “ผาแดงนางไอ่” เนื่องจากว่าตำนานเรื่องนี้มีความเกี่ยวข้องกับประเพณีบุญบั้งไฟ

๑๒๕

แล้วยังเป็นตำนานที่กล่าวถึงชื่อสถานที่ในภาคอีสานหลายที่ อย่างเช่น เมืองเชียงเหียน ที่ปัจจุบันเชื่อกันว่าคือบ้านเชียงเหียน ที่อยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคามของเราด้วยหละ” คุณย่าตอบ

“โอ้โห! จริงหรือครับคุณย่า ผมชักอยากฟังแล้วสิครับ ย่าเล่าให้ฟังได้ไหมครับ” ผมอ้อนคุณย่าให้เล่าตำนานผาแดงนางไอ่ให้ฟัง

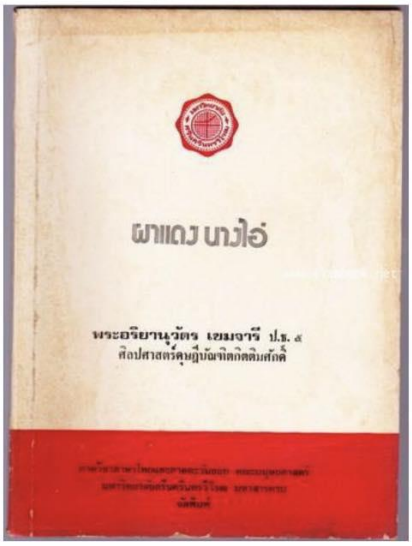
“จริง ๆ เรื่องมันยาวนะหลานรัก เนื้อเรื่องจริง ๆ ถูกจารไว้ในใบลานด้วยอักษรไทยน้อย ถือว่าเป็นเอกสารโบราณที่มีคุณค่า เรียกว่าหนังสือผูก แล้วก็มีผู้คนเอามาปริวรรตหรือเอามาถ่ายถอดให้เป็นตัวอักษรไทยในปัจจุบันเพื่อให้ง่ายต่อการศึกษา ซึ่งนิทานเรื่องผาแดงนางไอ่นี้มีหลายฉากหลายตอน เอาเป็นว่าย่าจะเล่าเท่าที่อ่านได้แล้วกันนะ”

“ได้ครับคุณย่า เล่าเลยครับผมอยากฟังแล้ว”

จากนั้นสองย่าหลานก็เข้าสู่ตำนานผาแดงนางไอ่ ย่าเป็นคนอ่าน ส่วนหลานชายก็นั่งฟังอย่างตั้งใจ

๑๒๖

คุณย่าหยิบหนังสือเล่มหนึ่งขึ้นมา พร้อมกับบอกว่าหนังสือนิทานเรื่องผาแดงนางไอ่ที่คุณย่าเก็บสะสมไว้เล่มนี้ เป็นหนังสือล้ำค่า เนื้อเรื่องนิทานปริวรรตมาจากเอกสารโบราณในใบลาน โดยท่านเจ้าคุณพระอริยานุวัตร เขมจารี วัดมหาชัยพระอารามหลวง จังหวัดมหาสารคา เป็นผู้ปริวรรตไว้

หนังสือเรื่องผาแดง นางไอ่
ปริวรรตโดย พระอริยานุวัตร เขมจารี

เอกสารโบราณ ใบลานที่จารด้วยอักษรโบราณ

เสียงอ่านนิทานของคุณย่าเริ่มดังเจื้อยแจ้ว เริ่มต้นเรื่องผาแดงนางไอ่ กล่าวถึง “พระยาขอม” ผู้ครองเมืองเอกชะธีตา (เมืองสุวรรณโคม) มีลูกสาวหนึ่งคนชื่อ “นางไอ่” ซึ่งจัดเป็นหญิงที่มีรูปร่างงดงามในวัยแตกเนื้อสาว ซึ่งจะหาสาวงามนางใดมาเทียบมิได้ ความงดงาม

ของเธอเป็นที่เลื่องลือไปทั่วแดนไกล เจ้าชายหลายหัวเมืองต่างหมายปองอยากได้มาเป็นคู่ครองกันทุกคน

พระยาขอม เห็นว่านางไอ่ผู้มีเรือนร่าง และใบหน้าอันสิริโฉมหาหญิงใดในหล้ามาเปรียบเทียบมิได้ ปัจจุบันเธอก็โตเต็มสาวแล้ว จึงมีใบฎีกาแจ้งไปยังหัวเมืองน้อยใหญ่ ให้ทำบั้งไฟมาจุดแข่งขันกันที่เมืองเอกชะธีตา เพื่อจุดถวายพญาแถนผู้เป็นใหญ่ในชั้นฟ้าบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล หากบั้งไฟเมืองไหนขึ้นสูงกว่าคนอื่น ก็จะได้นางไอ่ธิดาไปเป็นคู่ครอง

พระยาขอม ได้กำหนดวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนหก เป็นวันงาน ทำให้เจ้าชายเมืองต่าง ๆ ทำบั้งไฟหมื่น บั้งไฟแสน มาจุดแข่งขันกันอย่างมากมาย บุญบั้งไฟครั้งนั้นนับเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่มโหฬารพอถึงวันงานผู้คนก็หลั่งไหลมาทั่วทุกสารทิศ

"ท้าวผาแดง" เจ้าชายเมืองผาโพง ทราบข่าวเล่าลือถึงสิริโฉมอันงดงามของ นางไอ่ ก็เกิดความหลงไหลใฝ่ฝันในตัวนางเป็นอย่างมากแม้ท้าวผาแดงจะไม่ได้รับฎีกาบอกบุญเชิญให้นำเอาบั้งไฟ ไปร่วมงานด้วยก็ตาม แต่พระยาขอมว่าที่พ่อตา ก็ให้การต้อนรับท้าวผาแดงเป็นอย่างดี

๑๒๘

“ผาแดงนางไอ่ บั้น บั้งไฟหัวเมืองมาโฮมบุญ”

บัดนี้	นักขัตตะรึกฟ้า	วิสาขะมาสมาเถิงพุ้นเยอ
	พญาขอมหลวง	บอกมาวันนั้น
	เดือนหกขึ้น	วันเพ็งสิบห้าค่ำ
	ฝูงสำเมืองใหญ่	น้อยมาเสี้ยงซู่นาย
บั้งไฟ	เมืองศรีแก้ว	เซียงเหียนฟ้าแดด
	เมืองทีพุ้น	เมืองสรวงท่งก่อ ภายพุ้น
ท่อแต่	น้ำดอกไม้	เสียงส่งสาวไข
	ทั้งเมืองเพ็ง	เขตแขวงทางใต้

๑๒๙

มีบั้งไฟใหญ่น้อย เต็มท่งนาหลวง
คาเมบ้าน แขวงเมืองฟ้าต่อ
บ้านเว่อเถ้า ทั้งบ้านเว่อเวียน
เมืองสิงห์พุ้น เมืองใหญ่สงยาง
ทางเชียงสาเชียงเครือ มั่งมูลเต็มด้าว
เมืองพานพุ้น เมืองเสือฟ้าหย่อน
เต็มอั่งแหน้น แสนตื้อหลั่งโฮม
เมืองฝ่ายก้ำ ฟ้าต่ำพันดอน ก็ดีถ้อน
ทางสองคอน เมืองซัวทั่วแดน มาพร้อม
บัวระพาพุ้น เซียงโพเมืองแมด
ขงเขตนั้น มาเสี้ยงบ่ได้หลอ
ก้ำฝ่ายใต้ ฟ้าสมั่งเมืองกะนวน
ทางเมืองหงส์ เมืองทองหลั่งไหล โฮมเต้า
บ่อาจ คัวระนาได้ หัวเมืองมาฮ่วม
เอาของกินแจกต้อน เหลือแท้แต่งดี
ทั้งชีพราหมณ์ จอดเซาโฮงฮ้าน
สมภารสร้าง พญาขอมบั้งไฟใหญ่
แห่บั้งไฟม่วนแม้ง เสียงก้องสนั่นเมือง แท้แหล่ว

๑๓๐

	เสียงโทนติ้ง	กลองตึงทั้งขุ่ย
ลางคน	ยอขาฟ้อน	ทางแอวเด้าเดิ๊บ
	แก้ผ้าฟ้อน	เอาไว้แต่หำ
	ทมทมล้น	คนหลายเหลือท่ง
	ผงธุลีไง่กั้ว	ควันขึ้นมืดมัว
แต่นั้น	ท่งนากว้าง	คับคั่งระงมคน แลเยอ
	สนสนหลาย	บ่าวสาวสงวนซู้
	ดูหลายแท้	คนหลายตื๊อติ่ว
	ฝูงสาวส่ำน้อย	คนเฒ่าท่อกัน
	ควันมืดกุ้ม	ก้ำฝ่ายเซียงดา
	ทั้งเมืองนาโนง	หลั่งมาปานน้ำ
	ดอนแซพุ้น	คันธาบ้านเขียบ
	บ้านน้ำต้อง	ของพุ้นหลั่งมา
	เบื้องฝ่ายซ้าย	โพนกระต่ายสังกะจาย พุ้นเยอ
	ทางกะลึมเมืองพาน	หลั่งมานองล้น
	เมืองฮุงกินน้ำ	เมืองไพรไหลหลั่ง
	คับอั่งแหน้น	ปานน้ำอั่งฝาย
	ตาวันตกฝ่ายเบื้อง	เซียงฆ้องเลียบของ

๑๓๑

เมืองเซียงต้อง เซียงการบ้านใหญ่
ไหลหลั่งเข้า แฮเต้าเบิ่งบั้งไฟ
เซาอยู่นำสวนกว้าง สวนมอนปอป่าน
คือดังม้อน เต็มกะด้งอเนกนอง
เสียงสนั่นก้อง ในท่งนาหลวง แลเยอ
สาวก็ ทาจันทน์มัน ลูบคีงหอมเฮ้า
ทงเครื่องเอ้ สะใบผ้าดอกคำ
แพรสะใบเบี่ยงบ้าย ย้ายย่างนำทาง
ไหลหลามเข้า ผามไซย์คับคั่ง
ฝูงบ้านใกล้ มาฮอดเต็มผาม
เลียนลายงาม แห่บั้งไฟนองล้น
จิมกันแหน้น ดาดีปานปลวก
พอเมื่อ สุริเยศย้าย แสงอ่อนลงแลง พุ้นเยอ
บั้งไฟ แขวงเซียงเหียน แห่มาลีล้าย
ยายกันเข้า ผามเพียงตูบใหญ่
ฝูงบ่าวไล่ก้น สาวย้านแล่นฮน
มีลางคน บักฮูปไม้ บักแบ้นใหญ่กุมสาว
บางพ่อง หว่านดางแหฮ้าง หาปลากลางท่ง

๑๓๒

เด้าแหยะเดาแย้น เวียนอ้อมตูบผาม
เสียงแคนใค้ มะโหรีดังสนั่น
ยินสนุกม่วนแม้ง บุญเจ้าแห่บั้งไฟ

“คนที่มาร่วมงานบุญบั้งไฟที่เมืองพญาขอมคงจะเยอะน่าดูเลยนะครับคุณย่า ที่คุณย่าเล่ามานี่ ผู้คนหลั่งไหลมาจากทุกสารทิศจริง ๆ” ผมเอ่ยขึ้นหลังจากที่คุณย่าหยุดพักเหนื่อย

“ใช่จ้ะ พญาขอมท่านก็คงทำ “ปี้บอกบุญ” ไปทั่วทุกหัวเมืองในละแวกนั้นหละนะย่าว่า

“ฟังเพลินดีครับย่า ย่าช่วยเล่าต่อได้ไหมครับ”

“ได้สิจ้ะ งั้นเรามาเที่ยวบุญบั้งไฟในตำนานกันต่อเถอะ” หลังจากนั้นคุณย่าก็เริ่มเล่าต่อด้วยน้ำเสียงชวนให้เคลิบเคลิ้มตาม

๑๓๓

“ผาแดงนางไอ่ บั้น ผาแดงทำบั้งไฟแสน”

บัดนี้เดือนปีย้าย สังขารลัดล่วง มาแล้ว
พญาขอมแต่งตั้ง โฮมเต้าแห่บั้งไฟ
เดือนหกได้ วันเพ็งมาฮอด
ผาแดงยอดท้าว ผาโพงเสด็จออก
พลล่วงเท้า บาท้าวแห่บั้งไฟ
ออกจากห้อง เมืองใหญ่ผาโพง พุ้นเยอ
จาตุรงคะเสนา จากเมืองนครกว้าง
ไปเถิงห้อง พญาขอมเมืองใหญ่
พระก็ แยงโพธิ์ใฮ จอดพลเนาว์ยั้ง
ฟังยิน เค็งเค็งก้อง เสียงกลองก้องสนั่น
เสียงลั่นฆ้อง กลองตุ้มม่วนสะออน
เดียรดาดล้น อนันต์เนกเหลือหลาย แลนา

๑๓๔

	พลผาแดง	ดังทรายไหลแล้ง
	แยงปรางค์ทองกว้าง	พญาขอมจอมราช
	ลืออาจอ้าง	คือสิม้างแผ่นดิน
แต่นั้น	ท้าวกล่าวต้าน	จาต่อเสนา
เฮาจัก	พาไปทูล	พระยอดเมืองพอฮู้
เฮาก็	มาหลอนแท้	ฎีกาเพื่อนบใส่
เพียงได้	ฮู้ข่าวแล้ว	แปงสร้างแต่งโฮม
	ให้ตกแต่งฟ้าว	ตกแต่งปัณณาการ
	ทั้งของทาน	มอบถวายพญาเจ้า
ผาแดง	เอาผืนผ้า	ของแพงทงนุ่ง
	ตกแต่งเอ้	คืงเนื้อกลิ่นหอม
	ทวายทงเนื้อ	จักรคำผืนอาจ
	ทงเซิดม้าว	สวมเกษเกสา
	ทำมายา	ดังแมนลงย้อง แท้แล้ว
	รังสีเจ้า	คือดาวเสด็จออก
พระบอก	ให้เสเนตท้าว	พะลันฟ้าวแต่งเปียว
	เทียนคำตั้ง	เทียนเงินเคียงคู่
	บั้งไฟแสนแต่งเอ้	ดีแล้วดังดาว

๑๓๕

ท้าวก็ ผันไปไหว้ พญาขอมจอมราช
ยัวระยาตร์ตั้ง หามเข้ามอบถวาย
ไหลหลามเข้า เถิงเจ้าข่วงสนาม
ผามไซย์กว้าง บัวนางระวังราซ
พระบาทเจ้า บุญกว้างผ่อไกล
พญาขอมเจ้า พะลันถามต้านกล่าว
ผิดปะหลาดแท้ บั้งไฟเจ้าโลกลือ ท่านเฮย
ของไผนั้น เหลืองงามบั้งไฟใหญ่
อันแต่ ใต้โลกกว้าง สูเจ้าเบิ่งดู นั้นถ่อน
แต่นั้น ฝูงลูกท้าว เสเนตทูลถวาย
เสนาขอม ออกไปดาต้อน
บัดนี้ พญาขอมเจ้า ให้มาถามหาเหตุ
เจ้านี้ ลุกแต่ประเทศด้าว เมืองท้าวที่ใด

ตอนนี้ท้าวผาแดงได้มาถึงเมืองของนางไอ่และจะได้พบกับพญาขอมแล้ว เรื่องราวจะเป็นอย่างไรคำแพงก็ยังไม่รู้เลย เสียงเล่านิทานของย่าค่อย ๆ เงียบลง เป็นสัญญาณว่าตอนนี้ย่าคงเหนื่อยแล้ว คำแพงจึงเอ่ยปากถามย่าของตนเอง “จบแล้วหรือครับคุณย่า”

“ยังหรอก แต่ย่าว่าเอาไว้ฟังต่อวันอื่นบ้างถ้าให้ย่าเล่าวันนี้คงหมดเสียงก่อน” คุณย่าตอบ

“ว้า ! เสียดายจังเลยผมอยากฟังต่อให้จบ แต่ก็กลัวคุณย่าเหนื่อย เอาเป็นว่าวันนี้ให้คุณย่าพักก่อนก็ได้ครับ” คำแพงเอ่ยขึ้น

“คำแพงก็ลองไปหาอ่านได้เองนี่นา มีโทรศัพท์ก็ใช้เทคโนโลยีให้เป็นประโยชน์ ก็จะดีนะหลานรัก” ย่าให้คำแนะนำ ซ้ำยังบอกอีกว่านิทานเรื่องผาแดงนางไอ่ยังมีอีกหลายตอน ยิ่งตอนที่พญานาคยกทัพมาถล่มเมืองพญาขอมแล้ว ยิ่งอ่านยิ่งเห็นภาพในจินตนาการที่เมืองทั้งเมืองล่มจมลงใต้บาดาลกลายเป็นหนองหานที่เชื่อกันว่าคือสถานที่เดียวกันกับหนองหานซึ่งเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ในเขตจังหวัดสกลนครในปัจจุบัน

ในวันนี้ได้เวลาเอนหลังของคุณย่าแล้ว ผมก็ไม่กล้าที่จะรบกวนท่านนานกว่านี้ คงจะต้องหาเวลาไปอ่านนิทานเรื่องผาแดงนางไอ่ให้จบแล้วก็คงหานิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องอื่น ๆ ที่สนุก ๆ อ่านอีกและจะได้นำไปเล่าให้เพื่อน ๆ ที่โรงเรียนได้ฟังด้วยก็คงดีไม่น้อย

อธิบายขยายศัพท์

ฮีตสิบสอง ประเพณี12เดือนของชาวอีสาน

จันทรคติ วิธีนับวันและเดือนโดยถือเอาการเดินของดวงจันทร์เป็นหลัก

แถน **(ถิ่นอีสาน)** เทวดา

หมวกกาบ หมวกที่คนอีสานและคนลาวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงใช้ใส่ในงาน บุญประเพณีและวัฒนธรรมของล้านช้าง มีลักษณะเป็นยอดแหลมประดับด้วยผ้าปักดิ้นต่าง ๆ ให้เป็นลวดลาย

กลองตุ้ม กลองหุ้มสองหน้า สั้นและเล็ก ใช้คนสองคนหาม มีแส่ง ฉิ่งและผ่างฮาดตีประโคม ใช้ตีในบุญบั้งไฟหรืองานบุญเดือนหก

จ่ายกาพย์เซิ้ง การขับบทกลอนประเภทกาพย์ ด้วยจังหวะและทำนองเฉพาะตัว โดยมีผู้นำขับกาพย์เซิ้ง ๑ คน ร้องนำไปทีละวรรค คนที่เหลือก็ร้องตามไปทีละวรรค

จาร	ใช้เหล็กแหลมเขียนลงบนใบลานหรือศิลาให้เป็นตัวหนังสือ
ปริวรรต	เปลี่ยนแปลง, เปลี่ยนไป, แปรไป การถ่ายทอดตัวอักษรให้เป็นภาษาเขียนและอ่านเข้าใจได้
นักขัตตะรึก	(ถิ่นอีสาน) นักขัตฤกษ์ คือ ฤกษ์ที่ขึ้นกับการโคจรของดวงดาวในสุริยจักรวาลคือดาวนพเคราะห์ว่าผ่านดาวนักษัตรหมู่ใดหมู่หนึ่งใน ๒๗ หมู่, เรียกงานที่จัดขึ้นตามนักขัตฤกษ์ ว่า งานนักขัตฤกษ์
วันเพ็ง	(วันเพ็ญ) วันขึ้น ๑๕ ค่ำ
เสี้ยง	(ถิ่นอีสาน) หมด สิ้น ทั้งหมด ทั้งสิ้น
ท่ง	(ถิ่นอีสาน) ทุ่ง
อั่ง	(ถิ่นอีสาน) คับคั่ง
แหน้น	(ถิ่นอีสาน) แน่น
ตื้อ	(ถิ่นอีสาน) มาตรานับแบบโบราณเท่ากับพันล้าน
บัวระพา	(ถิ่นอีสาน) บูรพา ทิศตะวันออก

ขงเขต	(ถิ่นอีสาน) เขตแดน ถิ่น สถานที่ เขตเมือง เขตบ้าน
คัวระนา	(ถิ่นอีสาน) พรรณนา การกล่าวเป็นเรื่อง เป็นราวอย่างละเอียดให้ผู้ฟังนึกเห็นเป็นภาพ
ฮ่วม	(ถิ่นอีสาน) ร่วม
ไง่กั้ว	(ถิ่นอีสาน) ฟุ้งกระจายออกไป
กะลึม	(ถิ่นอีสาน) หวายเส้นใหญ่
เลียบของ	(ถิ่นอีสาน) เลียบฝั่งแม่น้ำโขง
สวนมอน	(ถิ่นอีสาน) สวนหม่อน
ม้อน	(ถิ่นอีสาน) หนอนไหม
คึง	(ถิ่นอีสาน) ร่างกาย ตัวตน ร่างกายทั้งหมด
ทงเครื่อง	ทรงเครื่อง, แต่งตัวแบบเต็มยศ
เอ้	(ถิ่นอีสาน) ตกแต่ง ประดับ
เบี่ยงบ้าย	(ถิ่นอีสาน) การห่มผ้าเฉวียงบ่า
ผามไซย์	(ถิ่นอีสาน) ปะรำพิธี
เลียน	(ถิ่นอีสาน) เรียงราย
ยาย	(ถิ่นอีสาน) กระจายออก ขยายออก

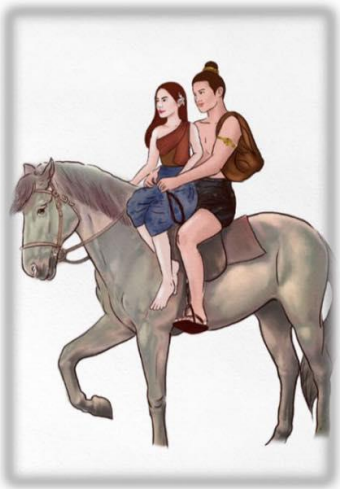
๑๔๐

ปี้บอกบุญ	(ถิ่นอีสาน) ฎีกาบอกกำหนดการจัดงานบุญหรือประเพณีต่าง ๆ
โฮม	(ถิ่นอีสาน) รวม
จาตุรงคเสนา	เสนามีสี่เหล่า คือ เหล่าช้าง เหล่าม้า เหล่ารถ เหล่าราบ
เถิง	(ถิ่นอีสาน) ถึง
เดียรดาด	(เดียรดาษ) เกลื่อนกลาด, เกลื่อน, ดื่นดาษ, ดาษเดียร ก็ใช้
ม้าง	(ถิ่นอีสาน) ทำลาย ทลายลง พังลง
ฎีกา	ใบบอกบุญ
พะลัน	(ถิ่นอีสาน) ทันที ทันใด
ผ่อ	(ถิ่นอีสาน) มองดู
ปัณณาการ	(บรรณาการ) สิ่งที่ส่งไปให้ด้วยความเคารพนับถือหรือด้วยไมตรี

สร้างเสริม เติมความรู้

ตำนานผาแดงนางไอ่

ฉันทลักษณ์อีสาน

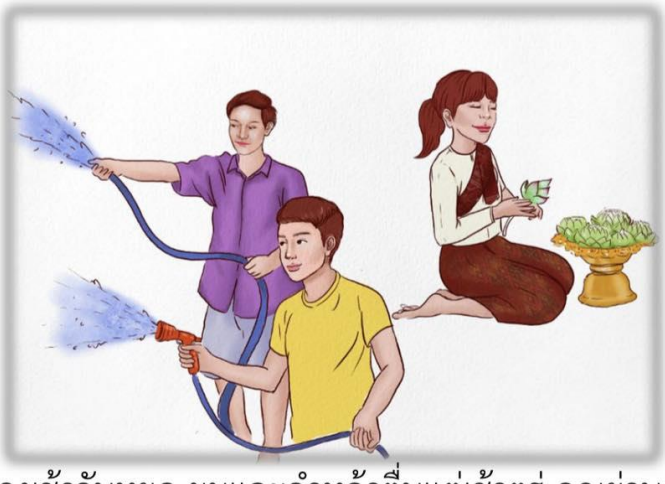

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑๐

วัดมหาชัยพระอารามหลวง

๑๔๓

ในช่วงเช้าวันหยุด ผมและคำหล้าตื่นแต่เช้าตรู่ คุณย่าบอกว่าวันนี้เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกวัน คือวันมาฆบูชา ซึ่งตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ของทุก ๆ ปี วันมาฆบูชานี้มีความสำคัญเกี่ยวโยงกับเหตุการณ์ในเมื่อครั้งพุทธกาลคือพระภิกษุจำนวน ๑,๒๕๐ รูปที่มาชุมนุมกันโดยมิได้นัดหมายและพระภิกษุเหล่านั้นล้วนเป็น “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” คือเป็นพระภิกษุที่พระพุทธเจ้าทรงบวชให้ ดังนั้นชาวพุทธถือว่าเป็นวันที่มีความสำคัญอีกวันหนึ่ง พุทธศาสนิกชนก็จะพากันไปทำบุญตักบาตร และร่วมกันเวียนเทียนที่วัด

วันนี้คำหล้าแต่งตัวเหมือนคุณแม่คือนุ่งผ้าซิ่นตามแบบชาวอีสาน สวมเสื้อคอกลมแขนยาวพาดด้วยสไบขิดที่คุณย่าทอเองกับมือ ส่วนผมก็แต่งตัวสุภาพเรียบร้อยพร้อมที่จะไปทำบุญที่วัด ผมมีความสุขทุกครั้งที่ได้ทำกิจกรรมร่วมกับทุกคนในครอบครัว คุณแม่ตื่นมาเตรียมอาหาร

๑๔๔

สำหรับไปทำบุญตั้งแต่เช้ามืดโดยมีคำหล้าเป็นลูกมือ ส่วนคุณย่าก็จัดเตรียมดอกไม้และบายศรีสำหรับจะไปบูชาพระ ส่วนผมและคุณพ่อที่ไม่ได้ช่วยเตรียมของทำบุญก็ตื่นมารดน้ำต้นไม้หน้าบ้านที่พ่อปลูกไว้หลากหลายชนิด เช่น มะลิ ราตรี ชมนาด กล้วยไม้ เป็นต้น

เมื่อทุกคนอาบน้ำแต่งตัว เตรียมข้าวของสำหรับทำบุญพร้อมแล้ว ก็พากันลำเลียงข้าวของสำหรับทำบุญขึ้นรถแล้วก็มุ่งหน้าไปยังวัดที่จะไปทำบุญ คุณพ่อที่ทำหน้าที่ขับรถบังคับรถมุ่งหน้าไปยังวัดมหาชัยพระอารามหลวง ประจำจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งประวัติความเป็นมาของวัดนั้นมีมายาวนานพร้อมกับการก่อตั้งจังหวัดมหาสารคามเลยทีเดียว

เมื่อถึงบริเวณวัด พ่อต้องจอดรถไว้ด้านนอกของวัด แล้วเราทุกคนก็ช่วยกันคนละไม้คนละมือถือของทำบุญเดินเข้าไปในวัดและตรงไปยังศาลาการเปรียญที่ใช้เป็นที่ประกอบพิธีในช่วงเช้า

๑๔๕

แม่ถือปิ่นโตที่ใส่กับข้าวคาวหวาน ไปรวมกับคนอื่น ๆ ที่คอยจัดสำรับเพื่อจะนำถวายพระ ส่วนคุณย่านำดอกไม้ที่จัดรวมกันเป็นช่อปักใส่แจกันเพื่อนำไปบูชาหน้าโต๊ะหมู่บูชาที่ประดิษฐานพระพุทธรูปอยู่ โดยมีคำหล้าเป็นลูกมือในการจัดดอกไม้ ผมและพ่อก็นั่งรออยู่เงียบ ๆ รอจนกว่าจะได้เริ่มทำพิธี ไม่นานนักพิธีก็เริ่มขึ้นทุกคนที่มารวมกันในศาลาก็ได้รับสัญญาณจากมัคนายกผู้นำประกอบพิธีทางศาสนา

มาลาดวงดอกไม้ (ซ้ำ) มาตั้งไว้เพื่อบูชา
ขอบูชาคุณพระพุทธ (ซ้ำ) ผู้เพิ่นตรัสรู้มา
มาลาดวงดอกไม้ (ซ้ำ) มาตั้งไว้เพื่อบูชา
ขอบูชาคุณพระธรรม (ซ้ำ) ที่ได้นำคำสอนมา
มาลาดวงดอกไม้ (ซ้ำ) มาตั้งไว้เพื่อบูชา
ขอบูชาคุณพระสงฆ์ (ซ้ำ) ผู้ดำรงพระวินัย
มาลาเอยดวงดอกไม้ (ซ้ำ) มาตั้งไว้เพื่อบูชา
ขอบูชาคุณพระพุทธ (ซ้ำ) และพระธรรมพระสงฆ์พร้อม
ด้วยจิตอันนอบน้อม (ซ้ำ) พร้อมทั้งครูผู้มีคุณ
ขอบุญอันส่วนนี้ (ซ้ำ) จงเกิดมีแก่ข้อเทอญ

๑๔๖

เสียงขับร้องสรภัญญะบูชาพระรัตนตรัยดังขึ้นกึกก้องภายในศาลาการเปรียญของวัด เป็นสัญญาณว่าบัดนี้ได้เข้าสู่ศาสนพิธีอันศักดิ์สิทธิ์ทุกคนต่างตั้งอกตั้งใจประกอบศาสนพิธี สวดมนต์ ไหว้พระ ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ เสร็จแล้วก็รับพรจากพระสงฆ์เพื่อความเป็นสิริมงคล

เมื่อเสร็จจากพิธีในศาลาการเปรียญแล้ว ทุกคนก็นำน้ำที่เตรียมมามากรวดน้ำที่โคนต้นโพธิ์ที่อยู่ด้านนอกศาลา คุณย่าบอกว่าการกรวดน้ำหลังจากทำบุญเสร็จเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว และอีกประการหนึ่งคือเป็นการบอกกล่าวพระแม่ธรณีว่าเราได้ทำบุญสร้างกุศลและขอให้แม่ธรณีเป็นสักขีพยานในการทำบุญของเราด้วยนั่นเอง

๑๔๗

“คุณย่าขา ทำไมเราต้องมาทำบุญที่วัดนี้คะ ทุกทีคุณย่าพาพวกเราไปทำบุญที่วัดใกล้ ๆ บ้านเราตลอด” คำหล้าถามขึ้นด้วยความอยากรู้

“คำหล้ารู้ไหม แต่ก่อนนี้บ้านของย่าอยู่ละแวกใกล้ ๆ แถวนี้ ตอนย่าเป็นเด็กตัวเท่าคำหล้า ย่าก็มาทำบุญที่วัดนี้ประจำ จนย่าแต่งงานกับคุณปู่ ย่าจึงต้องย้ายบ้านไปอยู่กับคุณปู่คือบ้านที่เราอยู่ปัจจุบันนี้ยังไงหละ” ย่าตอบคำถามที่คำหล้าสงสัย

“แสดงว่าคุณย่าจะต้องทราบความเป็นมาของวัดนี้สิครับ ตอนที่ก่อนเราจะเดินเข้ามาในวัดผมอ่านป้ายมีคำว่า “พระอารามหลวง” ต่อท้ายด้วย แสดงว่าต้องเป็นวัดที่สำคัญแน่ ๆ เลยใช่ไหมครับคุณย่า” ผมถามด้วยความสงสัย

“ใช่แล้วหละลูก วัดนี้มีความเป็นมาตั้งแต่แรกเริ่มที่มีการก่อตั้งเมืองมหาสารคามในสมัยรัชกาลที่ ๔ เลยนะ” ย่าตอบคำถามของคำแพง

“ถ้าอย่างนั้นย่าช่วยเล่าประวัติความเป็นมาของวัดได้ไหมคะ” คำหล้าพูดขึ้นมาด้วยน้ำเสียงอยากรู้ แววตาเป็นประกาย คำแพงก็ไม่ต่างกัน สองพี่น้องต่างรอคำตอบจากคุณย่าของตนเอง

“เอาเป็นว่าย่าจะพาไปที่พิพิธภัณฑ์ที่อยู่ในวัดนี้ดีกว่า หลานทั้งสองจะได้รู้เรื่องราวความเป็นมาของวัดและได้เห็นของโบราณสะสมกันเยอะเลยหละ สนใจรึเปล่าจ๊ะ” คุณย่าถามหลานทั้งสอง พร้อมทั้งส่งรอยยิ้มไปหาพ่อและแม่ที่ยืนมองลูกสาวลูกชายด้วยแววตาเอ็นดูอยู่ใกล้ ๆ

“เธอทั้งสองก็ต้องไปกับแม่ด้วยนะ ถือว่าวันนี้พาเด็ก ๆ มารับความรู้และประสบการณ์นอกห้องเรียนไปด้วยแล้วกัน” คุณย่าพูดกับคุณพ่อและคุณแม่ด้วยน้ำเสียงนุ่มนวล ซึ่งคุณพ่อและคุณแม่ก็ตอบรับด้วยความยินดี

คุณย่าพาทุกคนมุ่งหน้าไปยังอาคารหลังหนึ่งภายในวัด หน้าอาคารมีป้ายเขียนว่า “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ด้านนอกอาคารมีใบเสมาโบราณที่แกะสลักจากหินจัดแสดงอยู่ภายนอกอาคาร

๑๔๙

คุณย่าบอกว่าใบเสมานี้เป็นเสมาในสมัยทวารวดีมีอายุนับพันปีมาแล้ว ก่อนที่คุณย่าจะเดินนำเข้าไปในอาคาร เพื่อที่จะนำเราไปพบกับเจ้าหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ที่จะคอยนำชมสิ่งของเครื่องใช้ที่จัดแสดงอยู่ภายในพิพิธภัณฑ์พร้อมเล่าประวัติความเป็นมาของสิ่งที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ให้กับคนที่แวะมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์แห่งนี้

เมื่อได้พบกับเจ้าหน้าที่ คุณย่า คุณพ่อและคุณแม่ยกมือสวัสดีทักทายเจ้าหน้าที่ก่อนที่ผมและคำหล้าจะทำตามบ้าง

“สวัสดีครับ สวัสดีค่ะ” ผมและคำหล้ายกมือสวัสดีพร้อมกับกล่าวทักทายเจ้าหน้าที่ที่อยู่ประจำพิพิธภัณฑ์ด้วยท่าทีที่อ่อนน้อม

“สวัสดีค่ะ เคยมาชมพิพิธภัณฑ์ที่นี่ไหมคะ” เจ้าหน้าที่ถามด้วยน้ำเสียงนุ่ม ๆ พร้อมยินดีให้บริการ

“ยังเลยครับ” ผมตอบกลับเจ้าหน้าที่ประจำพิพิธภัณฑ์ “หนูก็ยังไม่เคยค่ะ” คำหล้าตอบบ้าง

“อยากทราบข้อมูลส่วนไหนถามได้เลยนะคะ” เจ้าหน้าที่คนเดิมเอ่ยขึ้น

“หนูอยากรู้ประวัติความเป็นมาของวัดนี้ค่ะ คุณน้าช่วยเล่าให้ฟังได้ไหมคะ” คำหล้าบอกกับเจ้าหน้าที่

๑๕๐

“ได้ค่ะ งั้นเราหาที่นั่งคุยกันก่อนดีไหมคะ เอาเป็นว่าเราคุยเรื่องประวัติวัดพอคร่าว ๆ แล้ว เราค่อยเดินชมสิ่งของในพิพิธภัณฑ์กันต่อ” เจ้าหน้าที่เสนอ

“ดีเหมือนกันค่ะ” คุณย่าตอบ

หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ก็เล่าประวัติของวัดมหาชัยคร่าว ๆ ให้พวกเราฟัง ซึ่งคุณย่า คุณพ่อและคุณแม่ก็นั่งฟังอยู่ใกล้ ๆ ซึ่งผมจับใจความสำคัญได้คร่าว ๆ ว่า วัดมหาชัย” (พระอารามหลวง) เดิมชื่อ “วัดเหนือ” ก่อตั้งขึ้นรุ่นราวคราวเดียวกับการก่อตั้งเมืองมหาสารคาม คือเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๐๘ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยพระเจริญราชเดช (กวด) เจ้าเมืองมหาสารคามคนแรก ร่วมกับประชาชนชาวมหาสารคามช่วยกันสร้างขึ้นให้เป็นวัดประจำเมือง มีพระยาครูสุวรรณดีศีลสังวรเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ พระสารคามมุนี (สาร ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม) เจ้าอาวาสวัดรูปที่ ๑๘ ได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม ได้ขอเปลี่ยนชื่อจาก “วัดเหนือ” เป็น “วัดมหาชัย”

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วัดมหาชัย

ที่มา ภาพ : https://db.sac.or.th/museum/museum-detail/1010

“โห! แสดงว่าวัดนี้คงมีความสำคัญมาก ๆ เลยใช่ไหมครับคุณน้า” ผมอุทานขึ้นแล้วถามด้วยความสนใจ

“ใช่แล้วหละค่ะ” เจ้าหน้าที่ตอบผมก่อนจะเล่าต่อว่า

เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗ วัดมหาชัยได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้ยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิดสามัญ ซึ่งนับว่าวัดมหาชัย เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองที่มีประวัติศาสตร์ร่วมกับเมืองมหาสารคามมาตั้งแต่ช่วงแรกก่อตั้งเป็นเมือง

ต่อมาท่านเจ้าคุณพระอริยานุวัตร (อารีย์ เขมจารี) เจ้าอาวาสรูปที่ ๑๙ ท่านจึงได้รวบรวมโบราณวัตถุไว้ ด้วยเห็นว่ามีชาวต่างประเทศเข้ามากว้านซื้อโบราณวัตถุในท้องถิ่นไปเป็นจำนวนมาก และได้ตั้งเป็น “ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ขึ้น

๑๕๒

พระอริยานุวัตร เขมจารี

ที่มา ภาพ : https://www.facebook.com/Templemahachai205/posts/3621517574559432

จากนั้นก็มีผู้มีจิตศรัทธาถวายโบราณวัตถุแด่ท่านเจ้าคุณเรื่อยมา กระทั่งในปี พ.ศ.๒๕๒๕ กรมการศาสนา ได้จัดตั้งให้เป็น “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”

เจ้าหน้าที่เล่าต่อว่า เมื่อสิ้นท่านเจ้าคุณพระอริยานุวัตร (อารีย์ เขมจารี) แล้วก็มีสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคามได้ช่วยออกแบบการจัดแสดงและจัดทำข้อมูลวัตถุจัดแสดง วัตถุที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์เกือบทั้งหมดเป็นของสะสมของท่านเจ้าคุณพระอริยานุวัตร (อารีย์ เขมจารี) ล้วนแสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ อันยาวนานของภาคอีสาน ของจังหวัดมหาสารคาม และของวัดมหาชัย

๑๕๓

การจัดแสดงโบราณวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ที่มา ภาพ : https://www.khaosod.co.th/news_7299357

หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่คนเดิมก็ได้พาพวกเราทุกคนเดินชมของที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ไม่ว่าจะเป็นชิ้นส่วนปราสาทเขมร พระพิมพ์ดินเผา พระไภษัชยคุรุ พระพุทธรูปสำคัญของวัดพระพุทธรูป และประติมากรรมไม้แกะสลัก เทวรูปโบราณ ประติมากรรมเล่าเรื่องตามวรรณกรรมพื้นถิ่นอีสาน เอกสารโบราณที่เจ้าหน้าที่เล่าเสริมว่าเป็นภูมิปัญญาอันชาญฉลาดของคนโบราณ ที่มีการจดบันทึกเรื่องราวลงในใบลาน และใช้ตัวอักษรโบราณในการบันทึกไม่ว่าจะเป็นตัวอักษรไทยน้อย ตัวอักษรธรรมอีสาน นอกจากนั้นยังมีเครื่องปั้นดินเผาสมัยต่าง ๆ ของภาคอีสาน เครื่องมือเครื่องใช้ของชาวอีสานจัดแสดงอยู่ด้วย

๑๕๔

เมื่อเจ้าหน้าที่พาเราเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เสร็จแล้ว ก็เดินมาส่งที่จุดต้อนรับคนเข้าชมพิพิธภัณฑ์จุดเดิมที่เราเข้ามาติดต่อในตอนแรก เราทุกคนยกมือไหว้ขอบคุณเจ้าหน้าที่ก่อนจะขอตัวกลับเพราะว่าตอนนี้ท้องของคำหล้าเริ่มประท้วงส่งเสียงบอกกราย ๆ ว่าเลยเวลารับประทานอาหารมาพอสมควรแล้ว แล้วเราจึงเดินออกจากวัดมาขึ้นรถที่คุณพ่อจอดไว้นอกวัด

“วันนี้ได้ความรู้เยอะเลยนะพี่คำแพงว่าไหม” คำหล้าเปิดหัวข้อสนทนา

“ใช่แล้วหละคำหล้า วันนี้พี่มีความสุขมาก ๆ ที่ได้มาทำบุญกับคุณย่าและคุณพ่อคุณแม่ด้วย แถมยังได้รับความรู้อีกด้วย” ผมตอบน้องสาว

“คำหล้าว่าเราต้องไปบอกเพื่อน ๆ ว่าที่จังหวัดของเรามีพิพิธภัณฑ์ที่น่าสนใจและมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ด้วยนะ

เราต้องไปชักชวนให้เพื่อน ๆ มาชมบ้างแล้วหละพี่คำแพงว่าไหม” คำหล้าทิ้งท้ายด้วยคำถาม

“ใช่แล้วหละพี่คงไปเล่าให้ต้นกล้า ภาณุ และธันวาฟัง พวกนั้นคงจะตื่นเต้นแน่ ๆ เลย” ผมตอบ

วันนี้ถือเป็นวันดี ๆ อีกหนึ่งวันที่ไม่สูญเปล่าเพราะว่าทั้งได้มาทำบุญกับครอบครัว และได้มาชมพิพิธภัณฑ์ที่มีของโบราณพร้อมความเป็นมาของท้องถิ่นตนเอง และได้รู้เรื่องราวของวัดสำคัญของจังหวัดมหาสารคามซึ่งเป็นบ้านเกิดของตนเอง ผมรู้สึกภูมิใจมากที่เกิดมาเป็นคนจังหวัดมหาสารคาม ที่ได้ชื่อว่าเป็นเมืองการศึกษา และเป็นศูนย์กลางของภาคอีสานด้วย ของโบราณที่สะสมไว้ในพิพิธภัณฑ์ที่ผมได้ชมในวันนี้ถือเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของบรรพชนคนรุ่นก่อนที่ได้สร้างขึ้นไว้ให้คนรุ่นหลังได้หวงแหนและรักษาไว้ตราบนานเท่านาน และผมเองจะเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ รักษาและหวงแหนสมบัติของชาติต่อไป

อธิบายขยายศัพท์

พุทธศาสนิกชน	ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา
ผ้าซิ่น	ผ้าอย่างหนึ่งที่ผู้หญิงนุ่ง มักยาวกรอมข้อเท้า
สำรับ	ของหรือคนที่รวมกันเข้าได้ไม่ผิดหมู่ผิดพวกเป็นชุดเป็นวงเป็นต้น
ประดิษฐาน	ตั้งไว้ (ใช้แก่สิ่งที่เคารพนับถือ) เช่น นำพระพุทธรูปไปประดิษฐานไว้ในโบสถ์
มัคนายก	“ผู้นำทาง” คือ ผู้จัดการทางกุศล หรือผู้ชี้แจงทางบุญทางกุศลและป่าวประกาศให้ประชาชนมาทำบุญทำกุศลในวัด
ใบเสมา	สีมา, เครื่องหมายบอกเขตโบสถ์
พิพิธภัณฑ์	สถานที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสำคัญด้านวัฒนธรรมหรือด้านวิทยาศาสตร์

สร้างเสริม เติมความรู้

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วัดมหาชัย

พระอริยานุวัตร เขมจารี

ปณฺ ฑิโต

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายวัชระ ลามัชฉิมา
วันเกิด	วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๓๗
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ ๑๓๗ หมู่ที่ ๖ ตำบลหนองกุง อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ ๔๔๑๙๐
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	รับราชการครู
สถานที่ทำงาน	โรงเรียนบ้านท่าตูมดอนเรือ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. ๒๕๕๕ มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนมิตรภาพ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม พ.ศ. ๒๕๖๑ ปริญญาการศึกษาบัณฑิต (กศ.บ.) สาขาวิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ.๒๕๖๗ ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

บ้านหม้อ
หมู่ที่ 11 ต.เขวา อ.เมือง จ.มหาสารคาม
ยินดีต้อนรับ

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายวัชระ ลามัชฉิมา
วันเกิด	วันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2537
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 14 หมู่ 6 อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44190
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	รับราชการครู
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนบ้านท่าตูมดอนเรือ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44000
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2555 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนมิตรภาพ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม
	พ.ศ. 2561 ปริญญาการศึกษาบัณฑิต (กศ.บ.) สาขาวิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
	พ.ศ. 2567 ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พหูน ปณฺ ฑิโต ชีเว